

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

ANKARA-KIZILCAHAMAM İLÇESİNDE
ŞİFALI SULAR VE SU KÜLTÜ

AKİF DİREN

TÜRK HALK BİLİMİ ANABİLİM DALI

EYLÜL 2019

ANKARA-KIZILCAHAMAM İLÇESİNDE ŞİFALI SULAR VE SU KÜLTÜ

Akif DİREN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK HALK BİLİMİ ANABİLİM DALI

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL 2019

Akif DİREN tarafından hazırlanan “ANKARA – KIZILCAHAMAM İLÇESİNDE ŞIFALI SULAR VE SU KÜLTÜ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Halk Bilimi Anabilim Dalında Türk Halk Bilimi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Pervin ERGUN

Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

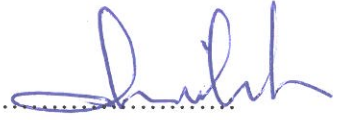
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan : Prof. Dr. Ali YAKICI

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

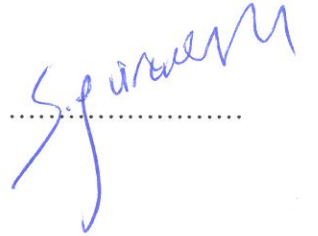
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Doç. Dr. Selcan GÜRÇAYIR TEKE

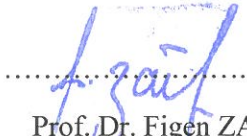
Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi: 26/09/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof./Dr. Figen ZAIİF
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Akif DİREN

26/09/2019

ANKARA-KIZILCAHAMAM İLÇESİNDE ŞİFALI SULAR VE SU KÜLTÜ
(Yüksek Lisans Tezi)

Akif DİREN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Eylül 2019

ÖZET

Suya atfedilen kutsallık mitolojilerde, dinlerde, toplumlarda benzer ve farklı yönleriyle varlığını günümüze kadar sürdürmüştür. Kızılcahamam ve köylerindeki şifalı sular ve su kültürü uzun yıllar boyunca insan, doğa, inanış ile ilgilenen farklı bilimler açısından ilgi çekici bir alan olmuştur. “Kızılcahamam”ın sahip olduğu su kaynaklarının şifa özelliğinin temel unsurları farklı araştırmalara konu olmuştur. Çalışma çerçevesinde Kızılcahamam ve köylerinde su çevresinde oluşan inançlar ve suya dair oluşan uygulamalar halk bilimi yönünden ele alınmıştır. Alan araştırması metodu ile yörede incelemeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma öncesi halk bilimi alanında konuyla ilişkili farklı çalışmalar incelenmiştir. Kızılcahamam ve köylerindeki su varlıkları tespit edilmiş akabinde şifalı sular ve su kültürü uygulamaları derleme metodu ile saptanarak kaydedilmiştir. Görüşme teknikleri sonucu elde edilen bulgular: Şeker Suyu, Dalak Suyu, Uyuz Suyu, Okunmuş Su ve Korku Taşı gibi farklı başlıklar altında ifade edilmiştir. Çalışma sonucunda denebilir ki; Kızılcahamam ve köylerinde su, rahmet olarak algılanır, berekettir, kutsaldır. Hayatın devamlılığı için büyük bir önem arz etmektedir. Yöre halkı tarafından su; temizlikte, sağlıkta, ticarete, turizmde hayatın her alanında farklı amaçlar için kullanılmaktadır. Kullanım alanı son derece genişlik arz eden su için; akşamları su üzerinden geçilmemesi, banyo suyuna el sokmama gibi yöreye has tabular da saptanmıştır. Bölgenin şifalı sular anlayışı suyun mineral yapısından kaynaklı inanç çerçevesinde gelişmiş bir bütünlük arz etmektedir.

Bilim Kodu : 31003
Anahtar Kelimeler : Kızılcahamam, Şifalı Sular, Su Kültü, Kutsal Su, Halk Kültürü
Sayfa Adedi : 217
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Pervin ERGUN

HEALING WATERS AND WATER CULT IN ANKARA-KIZILCAHAMAM

DISTRICT

(M. Sc. Thesis)

Akif DİREN

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

September 2019

ABSTRACT

The sanctity attributed to water has survived in mythologies, religions and societies with similar and different aspects until today. The healing waters and the cult of water in Kızılcahamam and its villages have been an area of interest for different sciences interested in people, nature and belief for many years. Temel Kızılcahamam su has the basic elements of healing properties of water resources have been the subject of different research. Within the framework of this study, beliefs and practices of water around Kızılcahamam and its villages are discussed in terms of folklore. Field surveys were conducted in the region. Before the research, different studies related to the subject were studied in the field of folklore. Water assets in Kızılcahamam and its villages were determined and then the healing waters and aquatic cultivation applications were determined and recorded by compilation method. Findings obtained as a result of the interview techniques: Sugar Juice, Spleen Juice, Scabies Juice, Read Water and fear were expressed under different titles. As a result of the study can be said that; In Kızılcahamam and its villages, water is perceived as mercy. It is of great importance for the continuity of life. Water by local people; cleaning, health, trade, tourism in all areas of life are used for different purposes. Application area is extremely wide for water; In addition, local taboos such as not passing over water in the evening and not getting into the bath water were also detected. The understanding of the healing waters of the region is a developed integrity within the framework of the belief that originates from the mineral structure of water.

Science Code : 31003
Key Words : Kızılcahamam, Healing Waters, Water Cult, Holy Water, Folk Culture
Page Number : 217
Supervisor : Doç. Dr. Pervin ERGUN

TEŞEKKÜR

Çalışmamda maddi ve manevi desteğini benden esirgemeyen, eşim Rabia DİREN'e, yardımlarını, irfanını benden esirgemeyen; bilgisiyle, nezaketiyle bu yolda bana ışık olan saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Pervin ERGUN başta olmak üzere çalışmalarım sırasında fikirlerinden faydalandığım bölüm hocalarıma, derleme çalışmalarında yardımcı olan, misafirperverliklerini esirgemeyen evini, gönlünü açan hoşgörülü Yusuf Ziya ERTÜRK'e, Hasan YILDIRIM'a, Atilla TAŞKAN'a ve Kızılcahamam halkına teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
HARİTALARIN LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

TÜRK KÜLTÜRÜNDE SU

2. BÖLÜM

İSLAMİYET’TE SU

2.1. Kâinatın Yaratılışında Su	15
2.2. Temizlik/Arınma ve Su	18
2.3. Allah’ın Varlığının Delili Su.....	20
2.4. İmtihan /Sınanma Olarak Su	20
2.4.1. Hz. Tâlut'un Kavmi ve Su	21
2.4.2. Hz. Salih’in Kavmi ve Su.....	22
2.5. Su ile Helak Olan Kavimler	23
2.5.1. Hz. Nuh'un Kavmi ve Su.....	23
2.5.2. Hz. Musa’nın Kavmi ve Su	25
2.5.3. Hz. Salih Kavmi ve Su	26
2.5.4. Hz. Şuayb’ın Medyen Halkı ve Su	26
2.5.5. Sebe Halkı’nın Yok Oluşu	28
2.6. Sığınak Olarak Su.....	29
2.6.1 Hz. Yunus ve Su	29

	Sayfa
2.6.2. Hz. Yusuf ve Su.....	30
2.6.3. Hz. Muhammed (s.a.s) ve Su	31
2.7. Su ve Şifa	32
2.8. Su ve Ödül.....	33
2.9. Su ve Ahiret Hayatı	34
2.10. Yağmur Suyu.....	36
2.11. Zemzem ve Ab-ı Hayat Suyu	37

3. BÖLÜM

KIZILCAHAMAM'DA KUTSAL SULAR

3.1. Kızılcahamam Su Varlıkları.....	49
3.1.1. Nehirler.....	49
3.1.2. Barajlar	49
3.1.2.1. Kurtboğazı barajı.....	50
3.1.2.2. Eğrekkaya barajı.....	50
3.1.2.3. Akyer barajı.....	50
3.1.3. Göller.....	50
3.1.3.1. Karagöl.....	50
3.1.4. Göletler.....	51
3.1.4.1. Üçbaş göleti.....	51
3.1.5. Dere/Öz/Çay.....	51
3.1.6. Pınar/Çeşme.....	54
3.1.6.1. Deli İmam (Durmuş Efendi) çeşmesi.....	55
3.1.6.2. Silahtar Hacı Ali Ağa çeşmesi	56
3.1.6.3. Pazar çeşmesi	56
3.1.6.4. Subaşı Hamdi çeşmesi.....	56
3.1.6.5. Otacı çeşmesi	57

	Sayfa
3.1.6.6. Çoban çeşmesi.....	58
3.1.7. Memba Suları	59
3.1.7.1. Altın su	59
3.1.7.2. Köyümsu	60
3.2. Şifalı Sular.....	60
3.2.1. Büyük Kaplıca	65
3.2.1.1. Büyük kaplıca erkekler bölümü	66
3.2.1.2. Büyük kaplıca kadınlar bölümü	67
3.2.1.3. Özel kabin bölümü	67
3.2.1.4. Fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezi (kür merkezi).....	67
3.2.2. Küçük Kaplıca	68
3.2.3. Eski Hamam/ Roma Hamamı.....	70
3.2.4. Sey Hamamı	72
3.2.5. Acısu/Uyuz Hamamı	78
3.2.6. Muzrupağacın Köyü Kaplıcası	80
3.2.7. Maden Suları	82
3.2.7.1. Kızılcahamam çamlık maden suyu	83
3.2.7.2. AS-KOOP maden suyu	84
3.2.8. Soğuksu Millî Parkı Suları	85
3.3. Kızılcahamam'da Su ile İlişkili Diğer Kutsallar	85
3.3.1. Kaya Kültü	86
3.3.1.1. Yüz felci taşı/ yüz felci ocağı.....	86
3.3.1.2. Çadır Kaya / yılan kafalı kaya.....	89
3.3.1.3. Gelin kaya	90
3.3.2. Ağaç Kültü	92
3.3.2.1. Dede çamı.....	92

	Sayfa
3.3.2.2. Ayan kuru ağaçları ve çam ağacı	93
3.3.3. Türbeler	94
3.3.3.1. Şeyh Ali Semerkandi Türbesi /Sığırcık (Çekirge) Suyu/Sacayağı/Delikli Taş veya Kayayı Şerif.....	94
3.3.3.2. Oruç Baba türbesi.....	104
3.3.3.3. Şeyh Yunus Bin Ahmed Kuzviranı türbesi / Şeyh Yunus ağacı...	105
3.3.3.4. İncik Sultan türbesi	106
3.3.3.5. Bardakçılar köyü türbesi/Sara türbesi	107
3.3.3.6. Kavaközü köyü Bektaş dağı yatır ve tepe yatır	109
3.3.3.7. Ayvacık Köyü’nde dede yatır	113
3.3.4. Efsaneler.....	114
3.3.4.1. Kırmir çayı efsanesi	114
3.3.4.2. Dilek tepesi efsanesi /dilek çamı.....	116
3.3.4.3. Anadolu efsanesi/Kırmızı Ebe türbesi/ Ayran taşı.....	117

4. BÖLÜM

KIZILCAHAMAM HALK İNANIŞLARINDA SU

4.1. Kızılcahamam Bölgesi Geçiş Dönemlerinde Su İle İlgili Halk İnançları	121
4.1.1. Doğum	121
4.1.1.1. Doğum öncesi.....	122
4.1.1.2. Doğum anı	123
4.1.1.3. Doğum sonrası	123
4.1.2. Sünnet.....	124
4.1.3. Askerlik	125
4.1.4. Evlenme.....	125
4.1.4.1. Evlenme öncesi	125
4.1.4.2. Evlenme anı.....	127
4.1.4.3. Evlenme sonrası	128

	Sayfa
4.1.5. Hac.....	129
4.1.6. Ölüm.....	129
4.2. Su ve Rüya	133
4.3. Okunmuş Su/ Korku Tası.....	133
4.4. Su ve Tabiat Olayları.....	134
4.4.1. Yağmur Duası.....	134
4.4.2. Nisan Yağmurları	137
4.5. Su ve Yolculuk	138
4.6. Su ve Halk Hekimliği.....	138
4.6.1 Şeker Hastalığında Su	138
4.6.2. Böbrek Taşı Hastalığında Su/Alpagud Çeşmesi	140
4.6.3. Dalak Hastalığında Su/ Dalak Kesme Ocağı.....	141
4.7. Su Verme ve Su İçme.....	143
4.8. Kızılcahamam’da Halk Diline Suyun Yansımaları	144
4.8.1. Adlar	144
4.8.2. Yöresel Kelimeler.....	144
4.8.3. Deyimler	147
4.8.4. Atasözleri.....	148
4.8.5. Bilmeceleler	149
4.8.6. Çocuk Oyunları ve Tekerlemeler	149
4.8.7. Dualar ve Beddualar	150
4.8.8. İkileme Yoluyla Pekiştirilen Sıfatlar	150
4.8.9. Mâniler	150
4.9. Kızılcahamam’ da Su Tabuları.....	150
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	153
KAYNAKÇA.....	159

	Sayfa
EKLER.....	165
EK-1. Kaynak Kişi Listesi	166
EK-2. Alan Derleme Soruları	168
EK-3. Kaynak Kişilerden Elde Edilen Belgeler	172
EK-4. Resimler	179
ÖZGEÇMİş	217

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 3.1. Ankara ilçeleri haritasi	41

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

C.	Cilt
Çev.	Çeviren
DT	Doğum Tarihi
Haz.	Hazırlayan
KK	Kaynak Kişi
MEB.	Milli Eğitim Bakanlığı
S.	Sayı
s.	Sayfa
Sos. Bil. Ens.	Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDK.	Türk Dil Kurumu
Yay.	Yayınları
Yy.	Yüzyıl
YLT.	Yüksek Lisans Tezi
vkb.	ve benzeri
vd.	ve diğer

GİRİŞ

Tüm tabiatta hayat kaynağı olarak bilinen su, kâinattaki dört önemli unsurdan biridir. Bunun yanında su şifa dağıtıcı bir kült olarak bilinmektedir. Şifalı sular ve su kültürüne dair inanış, uygulamalarla hayatın birçok alanında karşılaşmaktayız. Bu karşılaşma dünyada olduğu kadar Türk dünyasında ve Anadolu’da da yaşanmaktadır. Su, Türk dünyasında bir kült olarak süregelmiştir. Ayrıca suyun Türk yazınının çoğu döneminde kendine özel bir yer edindiği bilinmektedir. Suyu dair sevgiyi, saygıyı ve atfedilen kutsallığı Anadolu’nun her yerinde ortaya çıkan izlerden anlamamız mümkündür. Buradaki kutsallık, suyun çeşitli hastalıkları iyileştirdiğine inanılması, şifa kaynağı olması, iyilik timsali olması insanları günahlarından arındırması gibi kavramları içermektedir. Türk halk anlatı ve uygulamalarında sıklıkla karşımıza çıkan su ruhları da suyun kutsallığını doğrular niteliktedir.

Hayatın kaynağı, arınma, temizlenme, yenilenme gibi anlamlar yüklenen su halk bilimi uygulamaları içinde de varlığını sürdürmüştür. Doğa ve insan ilişkisinin farklı bilim dalları perspektifinden değerlendirilmesi gibi su ve insan ilişkisinin halk bilimi açısından değerlendirilmesi de mümkündür. Bu fikir ile bir halkbilimci olarak bu çalışmadaki amaç;

Modern tıp yöntemlerinin gelişmesi, bazı hastalıkların günümüzdeki etkilerinin azalması, insanların bazı inanç ve uygulamalara olan bakışlarının “batıl” şekline dönüşmesi gibi sebeplerden bir dönem popülerliğini yitirmiş olan; günümüzde çamur kürü, kaplıca turizmi, şifalı su, kutsal su gibi isimlendirme, uygulama ve inanışlarla çekici kılınan şifalı su ve su kültürü uygulamasını kayıt altına almaktır. Bu şekilde Kızılcahamam’da suya dair yitip tükenmek üzere olan manevi mirasımızı gelecek kuşaklara aktarmak istenmiştir. Şifalı su ve su kültürü uygulamaları tarihi süreç içinde olduğu kadar 21. yy. da insan hayatında önemli bir yere sahiptir. Bu değer yapılan tanıtım ve reklam çalışmalarıyla her geçen gün artmaktadır. Kızılcahamam’daki su kaynakları da somut olmayan kültürel miras olarak değerlendirilebilir. Kızılcamam ve köylerinde yaşayan insanlar için bu miras maddi ve manevi kirlerden arınmada kullanılmaktadır. Bir arınma aracı olarak görülen su gökyüzünün ve yeryüzünün bir lütfudur. Bu lütfü Kızılcahamam’da da “rahmet” olarak anılmaktadır. Dolayısıyla verimlilik ve doğurganlık sembolüdür.

Günümüzde modern tıp seçenekleri yanında insanlar “şifalı su, uyuz suyu vb. adlarla anılan alternatif tıp seçeneklerine başvurmaktadır. Bu da uzun yıllardır halk bilimcilerin ilgisini çekmiş ve bu konuda birçok çalışma yapılmıştır. Bir halk bilimci olarak çalışmanın konusuna geçmeden önce “ kutsal nedir ?” sorusunu cevaplamak gerekir.

“Kutsal” kelimesi Türkçe’de;

- “1. Güçlü bir dinî saygı uyandıran veya uyandırması gereken, kutsi, mukaddes.
2. Tapılacak veya yolunda can verilecek derecede sevilen, kutsi, mukaddes,
3. Bozulmaması, dokunulmaması, karşı çıkılmaması gereken, üstüne titrenilen:
4. Tanrı'ya adanmış olan, tanrısal olan.” (<http://sozluk.gov.tr/>(Erişim.12.08.2018)

“Kutsallık” ise; kutsal sayılan güç ile temas sonucu kutsiyet kazanan insana, eşyaya, hayvana, yere, olaya ve faaliyetlere atfedilen gizemli ve tabiatüstü olma halidir. İnsanla ilgili olan her şeye insanoğlu kutsallık atfedebilir. Su da bunların önde gelenlerinden biridir. Su öncelikle yaratılışın kaynağı olarak görülür. Su kültürünü inceleyebilmek için başlangıça, ilk mitlere gitmek gereklidir. Farklı dünya toplumlarına ait mitlerde suyla ilgili anlatılar şu şekilde ifade edilmiştir:

Babilonya mitolojisine göre, başlangıçta evrenin tatlı su okyanusu Apsu ile tuzlu su okyanusu Tiamet’in dışında başka bir şey yoktur. Bu ikisinin birleşmesinden tanrılar var olmuştur (H. Hooke 1995: 44). Krickeberg’in İnka ve Maya Efsaneleri’adlı eserine göre de dünyanın yaratılışında insanoğlu, hayvanlar ve bitkiler yoktur. Sadece gökyüzü vardır (Krickeberg 1997:9). Evreni oluşturan dört temel unsurdan birisi olan su, “mitik anlamda gerçek hale geçmemiş mevcudiyetlerin evrensel toplamını simgelemektedir ” (Eliade 1992: 181). Bratton’un 1992 yılında yayınladığı Yakın Doğu Mitolojisi adlı eserinde Mısır yaratılış mitosuna göre hayatın kaynağı kadim sulardır. Atum Kaos’un oluşturduğu tepecip ilk hayatın başladığı kaynaktır (Bratton 1992: 68).

“Japon Efsanelerinde de başlangıçta var olan suyu görmekteyiz. Dünyanın yaratılması efsanesinin başladığı zamanda denizin üzerinde yüzen yağdan başka bir şey olmadığı belirtilmektedir. İnsanların üzerinde yaşadığı toprak henüz yaratılmamıştı. İki Tanrı, yay biçimindeki köprünün tepesinde dururlar. Aşağıda, sonsuz hareketle kımıldayan, gümüş renginde küçük dalgalarla hiç durmadan hareket eden muhteşem mavilik ve uçsuz bucaksız deniz vardı ” (Challege 1987: 15).

Yaratış mitlerinde yer aldığı kadar su farklı kültürlerde zengin anlamlara sahiptir. “Mısır kültüründe su; doğum, yeniden doğum, büyüme, iki testiden su döken Tanrı, Hapi tarafından temsil edilen Nil sularının arınması şeklinde semboller ile ifade edilmektedir” (Akman 2002: 3). Nil sularının çekilme sürecinin hesaplama çalışmaları Mısır medeniyetinin astronomide öncül kılmıştır. Su yine insan hayatını dolaylı yoldan etkileyerek bilimin gelişmesine destek sağlamıştır.

“Sümerce'deki a, "su" anlamına gelir, ama bu aynı zamanda "döl, gebe kalma ve doğuruş" anlamını da ifade eder. Mezopotamya kabartmalarında, örneğin simgesel balık ve su resimleri, verimliliğin, doğurganlığın amblemidir. Hatta bugün bile, ilkel insanlar arasında (günlük tecrübelerinde değil, mitolojilerinde) su, döl ile tanımlanır” (Eliade 2005: 227). Bu bağlamda düşünülürse belki de Türk-Sümer ilişkisi sonucunda Türk kültüründe yaygın olan; çocuksuz kadınların su iyeleri aracılığı ile çocuk sahibi olmaya çalışması, kuru su kaynaklarına yapılan saçı gelenekleri, ortaya çıkar. Su-üreme(çoğalma) anlamsal bağdaştırması kültürler arası etkileşim ile varlığını devam ettirmiştir.

Aztec ve Inca kültürlerinde kaos olarak nitelendirilen su, Budistlerde ise Nirvana’ya ulaşmak aydınlığa geçiş için bir sembol niteliği taşır. Budist rahipler suda bulunan durgunluğu, dünya gerçekleri ve acıları karşısında ruh sükûnetini yitirmeyen bir keşiş özelliği ile ilişkilendirir. Budist perspektifinde yer alan “soyut metafizik tartışmaları bir yana bırakarak duyguları dizginleme, ahlâken temizlenme, insanları eşit görme, insanlara ve diğer canlılara sevgi ve şefkat duyma gibi ilkeler” (<https://islamansiklopedisi.org.tr/budizm>(Erişim;17.12.2018) düşünsel olarak su ile benzerlikler gösterir. Suyun sakinleştirici etkisi, temizleme niteliği, birçok canlıya yaşam sunarak temel açıdan özünde sevgi ve şefkat barındırması bu benzerlikleri izah eder niteliktedir.

Çinliler’de “ Su, kuzey bölgesini ve arınmayı temsil eder. Sembolü de Kara Kaplumbağadır, siyah da kaosu temsil eder ” (Akman 2002: 3). Hristiyanlık inancına sahip toplumlarda su; kutsanma, yenilenme, yeniden doğuş, tazelenme anlamlarına gelmektedir. Su vaftiz törenlerinde arındırma için önemli bir imge olarak karşımıza çıkmaktadır. “Ayazma” ¹kelimesi Hristiyanlıkta kutsal sayılan su kaynağı ya da pınar

¹ Detaylı bilgi için bkz; <http://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 18.12.2018) veya Jesus Sings “ İsevilik İşaretleri” Çev.Murad Uhrayoglu, Gece Kitaplığı Yay. İstanbul, 2014

anlamında kullanılmaktadır. Yine Sümerler’de olduğu gibi su Hristiyanlıkta doğurganlığın rahmi olarak karşımıza çıkar. “Fresk”² sanatı içerisinde su sanatın temel ögesi niteliğindedir. Su içinde eritilmiş madeni boyalar ile yaşamın sonsuzlaştırılması su ile sağlanır.

“J. C. Cooper, *An Illustrated Encyclopaedia of Traditional Symbols* isimli eserinde geçen Su Maddesi’inde suyu her açıdan değerlendirmiş ve dünya üzerinde ki suya dair kült ve inançlardan bahsetmiştir: “Platon’a göre “sular, bütün değişenlerin sıvı hali, maddenin ilk şekli, vücutsuzluğun şekli, farklılaşmışlığın, evrendeki her şeyin kaynağı ve özü, varolan bütün potansiyellerin kaynağıdır” (Akman 2002: 1). Eliade’ye göre bazı Amerika Yerlileri’nin inançlarına göre Ay veya Ay tanrısı aynı zamanda su tanrısıdır. Bu, Meksika ve Iroquoiler arasında böyledir (Eliade 2005: 193).

Şu ana kadar farklı örnek ve yaklaşımlar ile ifade etmeye çalıştığımız Dünya kültürlerindeki su anlayışlarını özetlemek istersek: su insanlığın ve evrenin yaratılışında olduğu kadar yok oluşunda da yer almaktadır. Akman’a göre “yağmur olarak su, doğurganlığın ve gök tanrının gücünü sembolize eder. Suyun hem yaşama gücü hem ölüm gücü olduğu için hem bölebilir hem birleştirebilir. Su ve ateş en üst düzeyde birbirini birleştirici iki zıt maddedir ve maddi dünyadaki zıtlıkları temsil ederler. Suyu çevrelemek sadece savunma amaçlı değildir. Aynı zamanda su, çevrelediği şeyi günahsız ve kutsal bir yer kılar. Derin sular (göl, deniz, kuyu) ölümler dünyasıyla bağdaştırılır ve doğaüstü güçlerin evleridir. Alt sular kaostur ve maddi dünyanın değişmesini gösterir. Üst sularsa birleştirici suların dünyasıdır ve şifalı gizemlerle ilgilidir. Çalkantılı sular yaşamın kibrini ve yenilgisini belirtirler, duygu ve düşünceler dünyasının yanılgısıdır” (Akman 2002: 2).

² Detaylı Bilgi için bkz. <https://www.bilgiustam.com/fresk-sanati-nedir-nasil-yapilir/> (Erişim;28.03.2019)

1. BÖLÜM

TÜRK KÜLTÜRÜNDE SU

İnsanoğlu ilk andan itibaren kökenini, evrenin yaratılışını, esrarengiz olayları merak etmiştir. Merakını gidermeye çalışırken; kendisine kimlik bulmak, tarihine bir başlangıç bulup tarihinin ne kadar eski olduğunu ortaya koymak, aklındaki soruları yanıtlamak gibi bir arayış içinde bulunmuştur. Bu arayış ürünleri olarak mitolojiler, destanlar, hikâyeler, yazılı ve yazısız birçok kaynak ortaya koymuştur. Tarihin ilk dönemlerinde toplayıcı olarak mağaralarda yaşayan insan, mağara duvarlarına çizdiği resimlerle yaşamına dair izler bırakmıştır. Bu izler dahi tanrı- doğa- insan üçlemesi arasında kalan kutsal, inanış din veya din dışı olguları ifade etme eğilimindedir. “Dünyanın yaratılışı ile ilgili mitlerin çoğunda, dünyanın başlangıçta bir okyanustan ibaret olduğuna inanılmaktadır. Sümer mitolojisinde evrenin kökeni ile ilgili olarak Sümer Tanrıları’nın listesini veren bir tablette, adı “deniz” için kullanılan ideogramla yazılan Tanrıça Namnu, “Gök”ü ve Yer’i doğuran ana olarak tasvir edilmektedir ”(H. Hooke 1995: 25).

M.Öcal Oğuz’un B. Ögel’den naklettiği “*Başlangıçta ne gök vardı ne de yer... Dünya uçsuz bucaksız, sonsuz sudan ibaretti. Bu sonsuz suyun üzerinde mütemadiyen uçup duran Tanrının dahi konacağı küçücük bir kara parçası bile yoktu*”³ (Oğuz 1998:1). bilgileri evrenin yaratılışındaki tabloyu anlatmaktadır. Tanrı ve göklerin olduğu karaların ve canlıların olmadığı bir düzende sadece su vardır. İlk madde olan H₂O hem Tanrıyı görmüş, hem de evrenin yaratılış mitine şahitlik etmiştir. Ögel “başlangıçtaki sonsuz su” hususunu Türk Mitolojisi adlı eserinin II. cildinde Altay yaratılış efsanesinden hareketle şöyle aktarmıştır:

“Dünya bir deniz idi, ne gök vardı ne bir yer,

Uçsuz bucaksız, sonsuz sular içreydi her yer!

Tanrı Ülgen uçuyor, yoktu bir yer konacak” (Ögel 1995: 432).

Türk kültüründe önemli bir yeri olan “başlangıçtaki sonsuz su” kavramı Oğuz tarafından W. Radloff, Verbitskiy, Anohin ve Potanin gibi araştırmacıların çalışmaları

³ Bu metin Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ tarafından özetlenmiştir. Oğuz, Bahaeddin Ögel’in “Türk Mitolojisi 1 (Ankara 1989) adlı eserinde yer alan metinlerden yararlanarak metni ortaya koyduklarını kaydetmiştir.

kaynak gösterilerek Asya ve diğer kıtalardaki kültürlerden farklı olduğu ifade edilmiştir (Oğuz 1998: 22).

“Türk yaratılış mitinde kozmos, sudan türemiştir, başka bir deyişle yaratılışın başlangıç nüvesi sudur. Bütün canlılar da sudan yaratılmıştır. Su yaratılışın temel noktası olduğundan mitolojik bilinçte önemli bir konum üstlenmiş durumdadır. Su, başlangıç maddesi olduğu gibi eskatolojik mitte de dünyanın sonunu getiren unsur olarak görülür. Kozmik bilgide tufan olarak nitelenen dünyanın su ile kaplanması ezoterik bilgilere göre yaşanmış dünyanın sonu, yeni oluşumun ilk unsurudur” (Bayat 2015: 248).

Su hem başlangıçta yer almış hem sonda bulunmuştur. Bayat’ın anlatmış olduğu mitolojik döngüde değişmeyen unsur sudur.

Türklerin kültür dünyasında yer-su inanışları içerisinde yer alan su, daima büyük bir anlam ve öneme sahip olmuştur. Fuzuli Bayat, Türk Mitolojik Sistemi adını taşıyan çalışmasının birinci cildinde; Türklerde evrenin dikey bağlamda üç bölüm olarak düşünüldüğünü, orta kısmın Yer-Su olarak adlandırıldığını belirtir (Bayat 2015:33-34).

Bahaeddin Ögel ise, “Türk Mitolojisi” adlı çalışmasının birinci ciltlerini Türk mitolojisindeki kültürler üzerine kurmuştur. Araştırmacı Türk destanlarından hareket ederek evreni: gök, yer-su, yer altı şeklinde belirlemiştir (Ögel 2003 I: 101; 1995 II: 254).

Bayat ve Ögel’in ifadeleri yer-su iyelerinin mitolojide var olan gökteki ve yer altındaki ruhlar arasında önemli bir yerinin olduğunu bu önemin direkt Tanrı olarak ifade edilmediği fakat yaratan yaratılan arasında, bağlantıyı sağlar nitelikte olduklarının şematik halidir.

Genel kabule göre tabiatta gözle görülen her şeyin birer ruhu vardır. “Bu düşünce insanlığın gelişim çizgisine bağlı olup, tabiat kültürleri ile ilgilidir. Buna göre tıpkı insanda olduğu gibi tabiattaki her şeyde bir ruh vardır ve bu anlayış bütün varlık ve nesnelerin canlı bir şekilde tasavvur edilmesine neden olmuştur. Türk kültüründe de dağ, ağaç, ateş, su gibi varlıklarda bulunduğu düşünülen ruha genel olarak “iye” adı verilmektedir. İyeler en genel anlamıyla, “bir varlığın asıl sahibi” veya “koruyucu ruhu”dur (Beydili 2005: 274). Bu ruhlara saygı duyulabilir, korkulabilir. Bu sebepten ruhu olan her varlık etrafında birçok uygulama ve inanış doğmuştur. Bu düşünce çevresinde birçok inanış ve pratik bulunduran unsurlardan bir tanesi de sudur.

Su iyesi denilen su ruhları, suların sahibi ve aynı zamanda hâkimidirler. Su iyesi, farklı Türk dünyası anlatılarında “Su Issı, Sug Eezi, Su Anası, Uhun Ecen, Subaba, U İççite, Ukulaan Toyon vb.” değişik adlarla anılır. “Mitolojik tasavvurlarda Su ıssı (su sahibi) genelde insan bazen de balık şeklinde görüntülenir ve nehir, ırmak ve pınar gibi çeşitli gruplara ayrılır” (Bayat 2015: 250). Ögel Türk Mitolojisi adlı eserinin birinci cildinde su iyesine dair yapılan isimlendirmeleri şöyle açıklamaktadır: “Eski Türkler, su yerine, “sub” derlerdi. Sonradan “b” sesi, bazı değişmelere uğramış ve daha sonra da, büsbütün düşmüş ve su diye söylenmeye başlanmıştır” (Ögel 2003: 317). Bu ses değişmelerinin yanı sıra suya kutsallık da atfedilmiştir. Fakat bu kutsallık kutsal sayılan varlığa bir Tanrı statüsü kazandırmamıştır. Daha çok burada hissedilen kutsallık, suyun Tanrı ve suyu kutsal kabul edenler arasında aracı olmasından ileri gelmektedir. Su Tanrı olmamakla bereber ilahî varlıktır (Kumartaşlıoğlu 2016: 132). İlahi varlık olarak algılanan yer-su kültü aynı zamanda Türkler açısından koruyucu bir rol üstlenmiştir. Bu üstlenişi B. Ögel Türk Kültüründe Gelişme Çağları adlı çalışmasında “Göktürk yazıtlarında Türk yer ve sularının Türk budunu yok olmasın diye onlara yardım ettiği”ni nakletmiştir (Ögel 1997: 90). Ayrıca Ögel adı geçen eserinde yine suyun, Uygur Türkleri’nin kötü ruhları uzaklaştırma ritüelinde kullanılan bir araç olmasına değinmiştir (Ögel 1997: 211). Uygurlar’ın “Göç Destanı”nda dağın, taşın, ırmakların;- Göç! Göç! diye çığırması sonucunda göç etmesi de suyun ve diğer kutsalların rehber, haber verici olma özelliklerinden ileri gelmektedir.

Yukarıda zikredilen; bağ kurma, koruma, temizlenme, rehber olma dışında suyun yaratılış, yok oluş, saflık, rahmet, bereket vb. özellikleri ve anlamsal yüklenişleri bulunmaktadır. Divan-ü Lûgati-t Türk’te geçen “Yağmur otug yaşarttı” (Kâşgarlı 2006:436). (Yağmur otları yeşertti) ifadesi Türkler arasında yağmur suyunun bereketini sembolize etmektedir. Yine Yusuf Has Hacib’e ait olan Kutadgu Bilig’de geçen “Kara toprak, mavi su birbirine yaraştı; ortada binlerce çiçek gülererek açıldı ” (Hacib 2008: 579). cümlesinde de suyun bereketi, bolluğu, hayatın canlanmasını sembolize ettiğini görmekteyiz. Türk kültüründe su ve bilgelik arasındaki ilişki göz ardı edilmemiş çeşitli kaynaklarda bu ilişki ortaya konmuştur. Özellikle Kutadgu Bilig’de bu ilişkiyi gözler önüne seren şu ifadeler oldukça dikkat çekicidir:

“Üyük çim osuglug bolur bilgeler (Bilgeler sulak yerlere benzer)

Çıkar suv kayuda adak tepseler (Nereye ayak vururlarsa oradan su çıkar)” (Hacıb 2008: 247). Suyun bilgi ile olan ilişkisini Türk isimlerinde de görürüz. Eski Türklerin erkeklere verdiği “Bilge Beg”, “Köl Bilge Han” (aklı göl gibi) gibi isimlerde bu ilişkiyi görmekteyiz (Ögel 1995:407).

Bilge ve kutsal olan su cennetten geldiği için, Tanrı ile münasebeti sonucu kutsal kabul edilmiştir. Suyun kutsiyeti Dede Korkut kitabına da yansımıştır. Dede Korkut’a göre, “Su, Tanrı’nın yüzünü görmüştür”, bu nedenle kutsaldır (Ergin 2008: 27).

Dede Korkut Kitabı’nda geçen Salur Kazan’ın suyla söyleşmesini⁴ Roux, suyun enginliğinin göğü yansıtan bir aynaya benzetilerek gaipten haber almak için su vasıtasıyla Tanrı veya ruhlarla konuşma (Roux 2002: 113) olarak değerlendirmektedir.

Yine Salur Kazan’ın Evinin Yağmalanması Hikâyesinde:

“Çağıl çağıl kayalardan çıkan su!
Ağaç gemileri oynatan su!
Hasan ile Hüseyin’in hasreti su!
Bağ ve bostan’ın ziyneti su!
Ayşe ile Fatma’nın bakışı su
Güzel atların içtiği su
Kızıl develerin gelip geçtiği su
Ak koyunların gelip çevresinde yattığı su
Sarayımın haberini bilir misin?
Söyle bana, Karabaşım kurban olsun suyum sana” (Engin 2008: 101).

ifadeleri suyun engel tanımaz oluşu, gemileri üstünde taşıma gücünü barındırması, özlem ve hasret içermesi, tabiata can vermesi, güzel bir bakışı temsil etmesi, bir barınak olma özelliklerini göstermektedir.

Suyun bu kadar özelliği çevresinde oluşan inanışlardan bir tanesi de suyun çocuksuzluğu giderdiği inanışıdır. Örneğin “Manas Destanı’nda çocuğu olmayan Cakıp Han, çocuğu olması için hanımının adak adamamasından ve şifalı sulara gecelememesinden şikâyet eder”(Yıldız 1995: 235). Gerek Eski Türkler’de gerek ise günümüzde çocuğu olmayan aileler birey ve toplum nezdinde hoş karşılanmamaktır. Dede

⁴ : “... Kazan’ın önüne bir su geldi. Kazan aydur: Su Hak dizdarın görmüştür, ben bu su-y-ile haberleşeyim didi. Görelüm hanum nice haberleşdi. Kazan aydur: Çağnam çağnam kayalardan çıkan su Ordunun haberini bilür misin degil bana Kara başım kurban olsun suyum sana.” (Ergin, 2008: 101)

Korkut Kitabı içinde yer alan Dirse Han oğlu Boğaç Han hikâyesinde geçen şu ifade “Kimin ki oğlu kızı yok, kara otağa kondurun, kara kiçe altına döşen, kara koyun yahnisinden önine getirün, yirse yisün yimezse tursun gitsin, oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa kondırın. Oğlu kızı olmayanı Tanrı kargayupdur, biz dahı kargaruz, bellü bilsin demiş idi” (Ergin 2008: 2-3) çocuksuz ailelere dair düşünce ve tavırlar ortaya konmaktadır. Çocuğu olmama sorunu ve bu yergiler kaşsisında, aile fertleri alternatif tıp ve modern tıpta çare aramaktadır. Arayış çerçevesinde kutsal sayılan suya adaklar adanmakta, saçılar sunulmaktadır. Adanan adaklar, sunulan saçılar aslında kutsal ruhu memnun etmek ve onların yardımı ile çocuk sahibi olmayı amaçlamaktadır.

Yapılan bu uygulamalar ile elde edilmek istenen bir diğer amaç ise bereketi temin etmektir. Bereketin temininde kutsal sayılan, saygı gösterilen yer-su iyelerine içki sunmak, balık avına çıkmadan önce kayın ağacına renkli kumaşlar bağlamak, ateş üstüne çay veya süt dökmek gibi ritüeller sayılabilir (Kalafat 1999: 43, Araz 1991: 55).

Saçı ritüelinde dikkat edilmesi gereken hususlar bulunmaktadır. Nasıl ki evren bir nizam üzerine yaratılmışsa saç da bir düzen içerisinde olmalıdır. İnsanlar Tanrı ile bağ kurmak, dilek-isteklerinin olma olasılığını artırmak, kendilerinin ve ailelerinin korunması, düşmanları alt etme isteği vd. sebeplerden dolayı ruhlara bizzat kendileri de kurban, saç sunabilmektedir. Kötü ruhlara doğrudan doğruya başvuramazlar. Başvurmaları halinde cezalandırılacakları genel kabul halini almıştır. Bu sebepten saç bir araçtır.

Su çevresinde oluşan saç ve inançları sadece Göktürk, Uygur, Oğuz metinleri ve uygulamaları ile sınırlamak pratiklerin kavranmasında eksiklik arz edebilir. Suya dair inanışları daha iyi kavrayabilmek için Türk dünyasına da bakmak gereklidir. İnan, W. Radloff tarafından tespit edilen Altay efsanesini kanıt göstererek Altaylar’ın yer yaratılmadan önce su vardı inanışına sahip olduklarını aktarmaktadır (İnan 1986: 13).

“On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkoloji sahasında değerli metinleri toplayan Radloff, Verbitskiy, Potanin ve diğer Türkologların Altay, Yenisey, Yakut ve öteki Türk boylarının dünyanın başlangıcı hakkındaki bilgi ve kanaatlerini örneklerle günümüze ulaştırmaları Türkoloji çalışmaları için son derece önemli gelişmelerin başlangıcı olmuştur. Bu metinlerin elde edilmesinden sonra Türklerin “dünyanın yaratılışı” hakkındaki kanaatlerine dikkatleri yöneltten diğer araştırmacıların ulaştığı sonuç, “başlangıçtaki sonsuz su” inancının yaygınlığını ortaya koymuştur” (Ögel 2003: 419).

M. Öcal Oğuz, Mitolojimizde ve Ural Batır Destanında Başlangıçtaki Sonsuz Su adlı çalışmasında Sümer mitolojisi ve Türk mitolojisinde yer alan “başlangıçtaki sonsuz su” benzerliğini kültürel ilişkilerin aydınlatılması, Sümerlerin Türk olduğuna dair teorilerden güçlendirilmesine dayandırmaktadır (Oğuz 1998: 24). Oğuz’un da dikkat çektiği üzere su kimliktir, sadece coğrafi olarak kıtaları ya da ülkeleri birbirinden ayırmak yanında aidiyet duygusu da taşımaktadır. Milletlerin kökenlerinin bulunmasında tarihe ışık tutması adına ulu bir kılavuzdur.

Yaratılıştaki yer alan suyun arındırma özelliği de bulunmaktadır. Nitekim Dede Korkut Kitabı’nda Oğuzların “aru sulardan abdest” olarak (Ergin 2008: 114) savaşlara hazırlandıkları görülür. Buradaki “Arı su”, Metin Ergun’a göre hem maddi bir temizlik hem de manevi bir güç kaynağı olarak algılanmaktadır (Ergun 2013: 316).

“Kuzey Yakut Şamanı, kamlık merasiminin sonunda Şamanın mistik yıkanması vardır ki diğer Türk boylarında buna rastlanmaz. Şaman, ona Baykal gölünden de duru su verilmesini söyler. Suyu, Şamanın eline kadın görmemiş, günah işlememiş yeniyetme döker. Ancak genç, suyu dökmeden, Şaman ona bazı sorular sorar. Genç bu sorulara olumsuz cevap vermelidir. Bütün bunlardan sonra Şaman, genç yeniyetmenin döktüğü su ile elini yıkar. Bununla da mistik arınma ve kamlık bitmiş olur” (Bayat 2006: 218).

Kutsal su iyisi üzerine inanmalar içinde korku ve tabular da oluşmuştur. Türk dünyası eserlerine ve uygulamalarına bakındığında Türkler’in suyu kirletmemek için azami çaba sarf ettikleri, büyülenmekten korktukları, kutsala yapılan saygısızlığın cezalandırıldığı görülmektedir. “Oğuzlar dinî inanışların tesiri ile suya girmiyorlardı. Ayrıca yabancıların suya girmelerine engel oluyorlardı. Çünkü suya girmekle onların kendilerini büyüleyeceğinden korkarlardı ve böyle yapanları para cezasına çarptırıyorlardı” (İnan 1998: 491-493).

Coğrafyanın insan düşüncesi üzerindeki etkisi düşünüldüğünde Türkler ilk zamanlarda denizle olan ilişkileri göl ve ırmaklara göre daha azdır. Bu sebeptendir ki göllere deniz/tengiz olarak adlandırmışlardır. Zaman içerisinde denizin tanınması sonucunda bu algı değişmiştir. Fakat suya duyulan kutsiyet azalmamış denize de aynı saygı ve özen gösterilmiştir.

“Göller içinde efsanelerde en çok yer almış olan göl Issık Göl’dür. Milli destanlarımızdan anlaşıldığına göre Türkler, her tarafı dolaşıktan sonra bu gölün

kenarına gelmiş ve yerleşmişlerdir. Bu civar Türk kahramanlıklarına uzun yıllar sahne olmuştur. Issık Göl'ün etrafı ormanlarla, yüksek tepelerle ve otlaklarla çevrilidir. Suları da sıcaktır. Bu yüzden Issık Göl denilmiştir. Kırgızlar da bu gölün etrafında yerleşmişlerdir. Bazı dağların başındaki volkanik göller de “Gök Gölü” diye adlandırılmış ve bunlar da kutsal sayılmıştır” (Uraz 1994: 182).

Uygur Türkleri'ne göre su kutsal ve sihirli olma özelliği taşımaktadır. Rahman'ın Uygur Folkloru çalışmasında “Yeril Taş” adlı hikâye bulunmaktadır. Yetim bir kızın toplumdan dışlanması, yetim kızın kardeşinin sihirli su içerek geyiğe dönüşmesini kapsayan hikâye, Uygurlar'daki su inancını göstermektedir (Rahman 1996: 137).

Günümüzde ve geçmişte birçok Türk boyunda olduğu gibi Tatar Türkleri de su iyesini çoğu zaman cinler ve periler ile karıştırırlardı. Fakat Tatar Türklerinde Hamam İyesi olarak bilinen “Munça İyâse” (Çetin 2007: 19) cinlerden farklı olarak insanlara zarar vermez. Püf nokta cinlerde olduğu gibi hamam iyesinde de kutsala karşı saygısızlık yapılmaması, kutsala zarar verilmemesidir.

“Tatar Türkleri Çeşme İyesi'nin de varlığına inanırlar. Tatar köylerinin yakınlarında, genelde dağ eteğinde oluşan su kaynakları bulunmaktadır. Bu sular kışın bile donmaz. Halk bu doğal çeşmelere özenle bakar, etraflarını çit ile çevirir, bazen üzerlerini camiye hatırlatan bir yapı ile örterler. Çeşmeler kutsal sayılmaktadır ve etraflarında birçok inanç oluşmuştur” (Çetin 2007: 27- 28).

Çetin'in Tatar Türklerinde Mitolojik Varlıklarla İlgili Mitler ve İnanışlar (İyeler ve Yaratıklar) adlı eserine göre; Erlik gökten kovulduğunda, onunla birlikte birçok ilahi ruh da yere dökülmüştür. Hangi iye nereye düşmüş ise oranın iyesi olarak anılmaya başlamıştır. Suyu düşenler su iyeleri, dağa düşenler dağ iyeleri, taş düşenlere taş iyeleri, eve düşenlerini de ev iyeleri denilmeye başlanmıştır (Çetin 2007:3). Eliade'ye göre mitlerde ve hikâyelerde suyun insanların kökeni olarak zikredilmesi, suyun içerisinde kutsal bir güç barındırması, bütün varlıkların kaynağının su olmasından dolayıdır (Eliade 2005: 229-230).

Ural Batır Destanı'nın ilk mısraları da bize başlangıçta sadece suyun olduğunu söylemektedir;

“Önceler öncesinde

Kişioğlunun olmadığı
 Gelip ayak basmadığı
 O taraflarda kuru yerin
 Varlığını hiç kimsenin bilmediği
 Dört tarafını deniz sarmış
 Varmışdı bir yer” (Ergun ve İbrahimov 2000: 79).

Yine Ural Batır’ın ölümü yaklaştığı zaman ona içmesi için getirilen ebedilik suyunu Ural içmez ve etrafına döker, böylelikle yer-su ölümsüz olur. Oğuz Kağan Destanı’nda Oğuz Kağan, bir gölün ortasındaki ağacın dibinde oturan bir kızla evlenir. Başlangıçtaki sonsuz su motifini biz başka mitolojilerde de görmekteyiz. Çin mitolojisinde başlangıçta iki okyanus ve sadece bir kara parçası vardır. Kuzey Amerika’da yaşayan Kızılderili kabilelerden Çeyeniler’de de başlangıçta Tanrıdan başka hiçbir şeyin olmadığını, göle benzeyen tuzlu suyun Tanrı tarafından sonradan yaratıldığını eldeki metinlerden anlıyoruz”(Akman 2002: 3-4).

Başlangıçtaki sonsuz su motifi yanı sıra şaman-su ikilemi farklı inanışlara konu olmuştur. Fuzuli Bayat’ın Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı çalışmasında şamanların görevi;

- “ a) Ecdat Şamandan
- b) Yer-Su ruhlarından
- c) Gök ruhlarından
- d) Kötü ruh olan albislardan (abaasılardan) ve azalardan alabilirler” (Bayat 2006: 27).

Şaman olmadan önce şaman adayları bazı sınavlara tabi tutulmaktadır ve onlara bu sınavlarında sadece “kara su” denilen su verilmektedir. Bayat’a göre bunun yapılmasındaki amaç; fiziksel yeterliliği ve irade gücünü sınamak içindir (Bayat 2006: 48).

“Orta dünya için seçilmiş şaman adayı Ukun denilen su ruhu tarafından kaçırılıp kuzeyin kötü kadınının yanına götürülür ve büyük akağacın üç yuvasından birine konulur” (Bayat 2006: 95). Yine Bayat’a göre “başını soğuk suya sokmak” deyimini şaman merasimlerinden kalmıştır. Ayıltma, zihnin açılması gibi anlamlara gelmektedir (Bayat 2006: 67).

V. Verbitskiy'nin Altayskie İnorodtsı, adlı çalışmasında yer alan;

- Suzı, suzıp (su doldurmak) fiilinden türeyip, herhangi bir likit maddeyi doldurmak veya su kelimesi ile uzak (uzun) kelimesinin birleşmesinden suuzak, uzun ömürlü, sağlıklı, oradan da suzı, insanın ve hayvanın sağlıklı olmasını sağlayan hayat gücü anlamına gelir (Verbitskiy 1983:88-89). ifadesi bizlere suyun nasıl bir hayat gücüne sahip olduğunu işaret eder.

Türklerde su-at arasında kayda değer bir ilişki bulunmaktadır. “Türk destanlarında da efsanevi özellikler taşıyan atların “sudan çıkmış aygır” neslinden geldiklerine dair inançlar da mevcuttur (Boratav 1984:65). Bu inancın yanı sıra Eski Türklerin bengi su dedikleri ve daha sonraları ab-ı hayat adı verilen hayat suyundan içmiş at motifi de bulunmaktadır. “Rivayete göre Köroğlu’nun Kıratı ölümsüzlük suyundan içmiştir (Akman 2002:6).

Su, Türkler için eski ve kutsal bir varlıktır. Bereket ve kuvvet kaynağı sayılmasının yanında koruyucu özelliği bulunmaktadır. Yaratılışın kaynağı, hayatın başlangıcı gibi nitelikleri de beraberinde getiren su, sadece Türk inanışlarında ve mitolojisinde değil, pek çok milletin mitolojisinde de önemli bir yere sahiptir. Farklı inanışlara rağmen hayatın beş temel unsuru içinde yer alan suyun bütün dünya mitolojisinde ortak bir kavram olarak yer alması, onun önemini ve evrenselliğini göstermektedir. Türk mitolojisinde Tanrı ile başlangıçtan beri var olan ve her dönemde bütün Türk halkları tarafından büyük saygı gösterilen yersub, sahipsiz kalmasın diye Tanrı tarafından gönderilen hakanlarla korunmuştur. Su, türeyişten sonra insanlar için; göl, deniz, ırmak, pınar gibi öğeleri ile mukaddes bir varlık haline gelmiştir. Her Türk halkının yaşadığı coğrafya içinde yer alan göl, ırmak ve pınarlar kutsal sayılmıştır. Onların her birinin bir ruhu, iyesi olduğuna inanılmış ve bu iyeler daima memnun edilmeye çalışılmıştır. Çünkü bu suların devamlılığı iyelerine bağlıdır. Bu yüzden, suların kirletilmesi ve boşa akıtılması yasaklanmıştır. Yukarıda zikredilen örneklerde görüldüğü üzere; Türklerin suya yükledikleri mana zenginlikleri yazılı ve yazısız kaynaklarda kendisini hissettirmektedir.

2. BÖLÜM

İSLAMİYET’TE SU

2.1. Kâinatın Yaratılışında Su

İslam inancına göre su insanın ve evrenin yaratılışındaki temel unsur, hayatın kaynağı olan bir değerdir. Nitekim İslam dininin temel kaynağı sayılan Kur'an-ı Kerim’de su, çoğu yerde zikredilmekte ve farklı açılardan suyun önemi vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra su temsili olarak Allah’ın ve ahiretin bir delili, ilahi bir mucizenin yansıması olarak zikredilmektedir. Mucize olarak değerlendirilen su, bazı anlarda kişi veya kavimlerin sınanmasındaki temel öge olabilmektedir. Rahmet ve nimet olarak bilinen su, aynı zamanda bir ceza unsuru olarak da Kur'an-ı Kerim’de anılmaktadır. Cezanın bir karşılığı olarak ödül de bulunmaktadır. Su İslam dininde hem dünya hayatında hem de ahiret hayatında ceza olduğu kadar ödül olma niteliği de taşımaktadır. Bu bölüme kadar ilettiklerimizin bir temele dayandırılması gerekmektedir. Bu temellendirme için ayet ve hadisler kullanılabilir.

Nitekim İslam’a göre kâinat ve insan sudan yaratılmıştır. Bu inanç Kur'an-ı Kerim’de bulunan şu ayetler ile temellendirilebilir. Ali İmran Suresi, 191. ayette "Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatairken (her vakit) Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler (ve şöyle derler) Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru. " ifadesiyle insanları, yer ve göklerin yaratılışı hakkında düşünmeye yönlendirmektedir. Düşünüş sonucunda bulunan cevaplar yine Kuran’a-ı Kerim’de bulunmaktadır. Kuran’a-ı Kerim’de geçen Hud Suresi, 7. ayet: “O'nun arşı su üzerinde iken amel bakımından hanginizin daha iyi olduğunu denemek için gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur. Ant olsun onlara: "Gerçekten siz, ölümden sonra yine diriltileceksiniz" dersin, inkâr edenler mutlaka" Bu, açıkça bir büyüden başkası değildir" derler. ” ifadesi evrenin su üzerine yaratıldığını iletmektedir. Bu düşünceyi destekler nitelikte olan Lokman Suresi, 10. ayetinde göklerin dayanağı olmaksızın yaratıldığını ve gökten inen su ile sarsılmaz dağlar üzerinde canlıların yaratıldığını anlatmaktadır (Lokman 31/10). Fatır Suresi, 27. ayet: “Allah'ın gökyüzünden su indirdiğini görmedin mi? Böylece Biz onunla, renkleri değişik olan meyveler çıkardık.

Dağlardan da beyaz, kırmızı renkleri değişik ve siyah yollar (kıldık).” ifadesi de canlı yaratılışındaki suyu anlatmaktadır.

“Allah (c.c), “yaşayan her canlıyı sudan yarattı” ifadesi, bugünün bilim dünyasının evrensel olarak kabul ettiği bir gerçeği son derece özlü bir biçimde dile getirmektedir. Koçtak’a göre bu ifade üç boyutlu bir anlam ortaya çıkarmaktadır. Bunlar;

- “1- Su ve özellikle deniz, tüm canlı türlerinin ilk örneğinin (prototype) ortaya çıktığı ortamdır;
- 2- Var olan ya da tasarlanabilen tüm sıvılar içinde yalnızca su, hayatın ortaya çıkıp tekâmül etmesi için uygun ve gerekli özelliklere sahiptir;
- 3- Hayvansal ya da bitkisel, canlı her hücrenin fiziksel temelini oluşturan ve içinde hayat olgusunun belirebileceği yegâne madde ortamı olan protoplazma büyük ölçüde sudan ibarettir ve bütünüyle suya dayanmaktadır. Evrenin başlangıçtaki fiziksel birliğine işaret eden önceki ifadeyle canlı âlemin elementler birliğini işaret eden bu ifadenin birlikte ele alınması, tüm yaratılış olgusunun dayandığı tek bir planın, tek ve tutarlı bir yaratma eyleminin ve buna bağlı olarak da tek bir yaratıcının varlığına götürmektedir ”(Koçtak 1999:651).

Ayrıca canlıların sudan yaratılmasının kabulü Enbiya Suresi, 30. ayete göre bir iman nişanesidir. Gök ve yerin birbirinden ayırarak, canlıların sudan yaratılmasının kabulü hem Allah(c.c)’ın delili hem de inanma vesilesidir. Bu inanmayanlar için apaçık bir delildir (Enbiya 21/30).

Evren ve canlıların ilişkisi düşünüldüğünde insanın, insan ve evrenin yaratılışının yanı sıra evren içindeki canlıların yaratılışı hakkında düşünmesi tabii bir durumdur.

Nur Suresi, 45. ayet: “Allah, her canlıyı sudan yarattı. İşte bunlardan kimi karnı üzerinde yürümekte, kimi iki ayağı üzerinde yürümekte, kimi de dört (ayağı) üzerinde yürümektedir. Allah, dilediğini yaratır. Hiç şüphesiz Allah, her şeye güç yetirendir.”, denmektedir. Bu ayet ışığında tüm canlıların sudan yaratılarak farklı şekillerde yeryüzene gönderildiği iletilmiştir. Canlılar arasında yer alan insanın yaratılışı da suya dayandırılmaktadır. Kur’an-ı Kerim’de geçen; Yasin Suresi, 77. ayet: “İnsan, Bizim kendisini bir damla sudan yarattığımızı görmüyor mu?” sorusu insanın sudan yaratıldığını anlaması akabinde suyun önemini anlatmak için iletilmiştir. Furkan Suresi, 54. ayette: “Ve insanı bir sudan yaratıp onu, neseb ve sihriyyet (sahibi) kılan O’dur. Senin Rabbin güç yetirendir.”, Allah (c.c) insanoğlunu sudan yarattığını söylemektedir. İnsanın ham maddesi içinde bulunan su için Kur’an-ı Kerim’de; bir damla meni (Kıyamet 75/37), karmaşık bir

damla (İnsan 76/2), basbayağı (32/8), bir damla (Abese 82/ 19), dökülüp atılan (Tarık 86/6) olarak nitelendirilmektedir.

İnsan yaratılışının temelinde suyun yanında toprak da bulunmaktadır. Kehf Suresi 37. ayette: “Kendisiyle konuşmakta olan arkadaşı ona dedi ki: "Seni topraktan, sonra bir damla sudan yaratan, sonra da seni düzgün (eli ayağı tutan, gücü kuvveti yerinde) bir adam kılan (Allah)ı inkâr mı ettin?" sorusuyla hem yaratılışın inkârı engellenmek istenmiş hem de âdemoğlunun sudan ve topraktan yaratılışı tasdiklenmiştir. Bu onaylamama Fatır Suresi 35/11, Mü'min Suresi 23/67 ayetleri ile desteklenmiştir.

“Canlıların hangi maddeden yaratıldıkları sorusuna Kur'an-ı Kerim cinler için ateş, insanlar için toprak ve genel bir esas olarak da su cevabını vermiştir. Burada sudan kasıt doğrudan yeryüzünde bildiğimiz su da olabilir. Suyu meydana getiren oksijen ve hidrojen gazları ateşe giden yolda ilk temel maddeyi meydana getiriyorlarsa o halde ateşten yaratılan bir şeyin esasta su ile aynı maddelere dayandıklarını söylemek de mümkün olur. Hatta bu durumda ateşin kendisi bile su ile aynı temele dayanır” (Yeniçeri 1995: 281).

Bilindiği üzere su bileşenleri iki adet Hidrojen ve bir adet Oksijen'dir. Hidrojen yanıcı bir maddedir. Oksijen reaktif bir gazdır. Yakıcı özelliğe sahiptir. Renksiz, kokusuz, tatsız bu iki gaz birleşerek ateşi söndürme gücü olan sıvı maddeyi oluştururlar. Su hem ateşi doğurur hem ateşe mezardır. Burada suyun dikkate değer diğer özelliği de ortaya çıkar. Suyun doğal-yapay, organik- inorganik, katı, sıvı, gaz hallindeki maddelerin çoğunu çözmesi ve bunu yaparken bunlarla kimyasal bir tepkimeye uğrayarak veya uğramadan tepkileşime girmesi de görülür. Bu da bize İslami çerçevede anlatılan suyun özelliklerinin bilim rehberliğinde de kanıtlanabilirliğini göstermektedir.

Kur'an-ı Kerim'de bazı ayetlerde su için, kâinata hayat veren, insanlara rızık temin eden üstün ve tertemiz özellikleri zikredilmektedir. İbrahim Suresi 32. ayette “Allah, gökleri ve yeri yaratan ve gökten su indirip onunla size rızık olarak türlü ürünler çıkarandır. Ve onun emriyle gemileri, denizde yüzmeleri için size, emre amade kılandır. Irmakları da sizin için emre amade kılandır.” şeklinde anlatılırken Furkan Suresi 48–49 ayetlerinde; “Ölü bir ülkeyi diriltmek ve yarattığımız nice hayvan ve insanları sulamak için gökten tertemiz su indirmişizdir” ifadeleri bulunmaktadır. Bu ayetler dışında Bakara 2/164, Nahl 16/65, Câsiye 45/5 ayetleri de vardır.

“Bazı ayetlerde ise su, yenileyici ve canlandırıcı özelliklerine binaen, ölümden sonraki yaşamın varlığını kanıtlamak amacıyla kullanılmıştır” (Sezal 2007: 80). Fussilet Suresi, 39. ayet: “O'nun ayetlerinden biri de, senin gerçekten yeryüzünü huşu içinde (solmuş, boynu bükülmüş ve kupkuru) görmendir. Ama Biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman, deprenir ve kabarır. Şüphesiz onu dirilten, ölüleri de elbette dirilticidir. Çünkü O, her şeye güç yetirendir.” denmektedir. Ahiret hayatının varlığını, dünya üzerindeki yeniden doğuşlarla sembolize eden bu ayet aynı zamanda Allah(c.c)’ın rahmetini işaret etmektedir. Bu düşünceye destekleyici muhtevaya sahip olan; Hac Suresi 22/5 ve 63, Zuhur Suresi 43/11, Naziat Suresi 79/31 ayetleri bulunmaktadır. Bu ayetler aynı zamanda Allah(c.c)’ın Esma’ül Hüsnâ’sında bulunan Muhyî (diriltici) ismine delil teşkil etmektedir.

Doğanın su ile canlanması, ölülerin diriltilmesi Allah(c.c)’ın ve ölümden sonraki hayatın varlığının kanıtı olmasının yanı sıra aynı zamanda bir ibrettir. Nitekim bu durum Araf Suresi, 57. ayette: “Rahmetinin önünde rüzgârları bir müjde olarak gönderen O'dur. Bunlar ağırca bulutları kaldırıp yüklendiğinde, onları (kuraklıktan) ölmüş bir şehre sürükleyiveririz ve bununla oraya su indiririz de böylelikle bütün ürünlerden çıkarırız. İşte Biz, ölüleri de böyle diriltip çıkarırız. Ki ibret alasınız.” ifadesi ile sabittir. Nahl Suresi 16/65, Rum Suresi 30/24 ayetleri de Araf Suresi ile benzer ibarelere sahiptir.

2.2. Temizlik/Arınma ve Su

Birçok semavi dinde temizlik ibadetin ön koşuludur. İslami felsefede yer alan hadisler bu konuda insanlara telkinde bulunmaktadır. Ebû Mâlik el-Eş’arî (r.a.)’nin naklettiği “Temizlik imanın yarısıdır.”⁵ hadisi bu telkini yansıtmaktadır. Burada temizlikten kast edilen hem fiziki olarak bedenin ve elbiselerin arınması hem de manevi bir arınmadır. Arınma ise su ile yapılmaktadır. Bu durumu Allah (c.c) Mâide Suresi’nin 6. Enfal Suresi 11. ve Nisa Suresinin 43. ayetlerinde şu şekilde anlatmaktadır:

"Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi, başlarınızı mesh edip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp oldunuz ise, boy abdesti alın. Hasta yahut yolculuk halinde bulunursanız yahut biriniz tuvaletten gelirse yahut da kadınlara dokunmuşsanız (cinsî birleşme yapmışsanız) ve bu hallerde su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin de yüzünüzü ve (dirseklere kadar) ellerinizi onunla mesh edin. Allah size herhangi bir

⁵ Müslim, Tahâret 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 86

güçlük çıkarmak istemez; fakat sizi tertemiz kılmak ve size (ihsan ettiği) nimetini tamamlamak ister; umulur ki şükredersiniz" (el-Mâide 5/6).

“Ey iman edenler, sarhoş iken, ne dediğinizi bilinceye ve cünüp iken de -yolculukta olmanız hariç- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta veya yolculukta iseniz ya da biriniz ayakyolundan (hacet yerinden) gelmişseniz yahut kadınlara dokunmuş da su bulamamışsanız, bu durumda, temiz bir toprakla teyemmüm edin, (hafifçe) yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz, Allah, bağışlayandır, esirgeyendir ”(Nisa 4/43).

"O zaman, katından bir güven olmak üzere sizi hafif bir uykuya daldırıyordu; sizi temizlemek, şeytanın pisliğini (verdiği vesveseyi) sizden gidermek, kalplerinizi birbirine bağlamak ve savaşta sebat ettirmek için üzerinize gökten bir su (yağmur) indiriyordu " (Efal 8/11).

Bu ayetlerde Allah (c.c) abdestsiz ve gusülsüz olma durumunun su ile giderilmesini ve tuvaletten gelenlerin su ile temizlenmelerini, su bulunmadığında ise bu sürecin toprakla yapılmasını istemektedir. Temizliğin şeytan vesveselerinden koruyacağını, insanların birlikteliklerine güç katacağını belirtmiştir.

“Kimi dinlerde özel anlamlar ihtiva ettiğine inanılan birtakım nesneler nasıl kutsal sözlerle takdis edilmişlerse, insan bedeni de su ile yapılan takdis merasimleriyle kutsanmış ve bu husus, suyu dini bir ibadet unsuru olarak önemli hale getirmiştir. Buna göre, bedeni yıkayan su, sadece maddi temizlik sağlamakla kalmaz, aynı zamanda onu manen temizler, yeniler, kötü ruh ve şeytanları uzaklaştırır ve yapılması gereken bir ibadetin yerine getirilmesine vesile olur ” (Ulutürk 2010: 8).

Ekrem Sarıkçıoğlu'nun Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi adlı eserinde temizliğin sadece İslamiyet için değil, diğer dinler için önemli olduğunu aktarır. Birçok dinde Tanrı'nın evine yani mabede girebilmek, dua edebilmek, kurban sunabilmek gibi ibadetleri yerine getirebilmek için öncelikle temiz olmak gereği vardır. Bu temizlik ise su ile yapılmaktadır. Temizlik koşuluna riayet etmeyen kişiler cezalandırılır. Örneğin eski Hitit Krallarından Hantili, temizliğe riayet etmediği için azledilmiştir (Sarıkçıoğlu 2002: 50).

Üç semavi dinin şeriatında insanı günahlarından arıtma ve onu Allah'ın huzuruna çıkmaya hazırlama görevi suya verilmiştir. Gusül abdesti Yahudilik'te ve İslamiyet'te geçerli olan, kulun su ile temizlenerek Allah'a yakınlaşmasını simgeler (Pala 2009:442).

2.3. Allah'ın Varlığının Delili Su

“Ben gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim, mahlûkatı yarattım”⁶

Kur'an-ı Kerim evrenin yaratılışı, insanın yaratılışı, dünya ve ahiret hayatı gibi çok farklı konularda okuyucuları düşünmeye yönlendirmektedir. Bu yönlendirme amaçlarından biri de inanan kişinin yaratıcısını tanıması, yaratıcısının özelliklerini (eşsiz olma, bağışlama, cezalandırıcı olma vb.) bilmesi ve onun varlığını kabul edip, inancını temellendirmesidir. Tanıma ve temellendirme imanın daha kuvvetli olmasını sağlarken inanç ve ibadetlerin neden yapıldığını mantıki çerçevede açıklamaktadır. Kur'an-ı Kerim'de bu tanıma ve temellendirme ayetler vasıtası ile sağlanmaktadır. Neml Suresi, 60. ayet: “(Onlar mı) Yoksa gökleri ve yeri yaratan ve size gökten su indiren mi? Ki onunla (o suyla) gönül alıcı bahçeler bitirdik, sizin içinse bir ağacını bitirmek (bile) mümkün değildir. Allah ile beraber başka bir İlah mı?” sorusu ile tanıma sağlanmak istenmiştir. Tevbe Suresi Allah(c.c)'ın iyilik yapanların ecrini kaybetmemeyeceğın mutlak karşılığını vereceğini iletir. Bu da onun bir kez daha var olduğunun kanıtıdır (Tevbe 9/120). Şüphesiz Allah(c.c)'ın varlığının delili çoktur. Bunlar Kur'an-ı Kerim'de; Furkan Suresi 25/48 ve 53, Ra'd Suresi 13/17, Kehf Suresi 18/45, Mülk Suresi 67/30, Ra'd Suresi, 13/4 ve 14, Hicr Suresi, 15/22, Fatır Suresi, 35/12. ayetleri vasıta kılınarak gerçekleştirilmek istenmiştir. Bunlar yanı sıra mutlak ki farklı ayetler bulunmaktadır. Örneğın; Nahl Suresi, Denizin Allah(c.c) tarafından insanların hizmetine verildiğini iletir. Denizden yemek için et, süslenmek için eşyalar çıkarttığının ve üzerinde yüzen gemilerin de Allah(c.c) kudreti ile hareket ettiğini bildirir. Bütün bunlar hem Allah (c.c)'ı kendi fazlında aramamız hem de verilenler karşısında şükretmemiz içindir(Nahl 16/14).

2.4. İmtihan /Sınanma Olarak Su

Sınanma insanların Dünya'ya gönderilmesinde ki asıl amaç olarak değerlendirilebilir çünkü Bakara suresi, 30-33 ayetleri; “Hatırla ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek birini mi yaratacaksın? dediler. Allah da onlara: Sizin bilemeyeceğinizi her halde ben bilirim, dedi. Allah Âdem'e bütün isimleri, öğretti. Sonra onları önce meleklerle arzedip: Eğer siz sözünüzde sadık

⁶ Bu ifade Aclûnî rahîmehullâh'ın “Keşfu'l-Hafâ” (2/156) adlı eserinde geçmektedir.

iseniz, şunların isimlerini bana bildirin, dedi. Melekler: Yâ Rab! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, senin bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur. Şüphesiz alîm ve hakîm olan ancak sensin, dediler. (Bunun üzerine:) Ey Âdem! Eşyanın isimlerini meleklere anlat, dedi. Âdem onların isimlerini onlara anlatınca: Ben size, muhakkak semâvat ve arzda görülmeyenleri (oralardaki sırları) bilirim. Bundan da öte, gizli ve açık yapmakta olduklarınızı da bilirim, dememiş miydim? dedi.” ifadesi sınanmayı işaret etmektedir. Yine Bakara Suresi, 34-36 ayetlerin de; Hani meleklere, "Âdem için saygı ile eğilin" demiştik de İblis hariç bütün melekler hemen saygı ile eğilmişler, İblis (bundan) kaçınmış, büyüklük taslamış ve kâfirlerden olmuştu. Dedik ki: "Ey Âdem! Sen ve eşin cennete yerleşin. Orada dilediğiniz gibi bol bol yiyin, ama şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz. "Derken, şeytan ayaklarını oradan kaydırды. Onları içinde bulundukları konumdan çıkardı. Bunun üzerine biz de, "Birbirinize düşman olarak inin. Sizin için yeryüzünde belli bir süre barınak ve yararlanma vardır" dedik.” ifadesi insanların atası olan Hz. Âdem, Hz. Havva yanında Şeytan’ın dahi sınava tabi tutulduğunu, sınanma sonucu ebedi kazanım ya da kaybediş olmasını anlatmaktadır. Allah (c.c) kendisine iman edenleri isyan edenlerden ayırmak için insanları imtihana tabi kılar. Birçok dönemde yaşanan su sıkıntıları sonucu toplumlar arası anlaşmazlık çıkmış büyük savaşlar yapılmıştır. Suyu ya da su yollarına hâkim olma, gücü elinde bulundurmak demektir. Sahiplik ve sınanma arasındaki ilişkide su kavimler için sınav objesi olmuştur. Bu sınanma Hz. Tâlut ve Hz. Salih’in kavimleri için şöyle ifade edilmiştir.

2.4.1. Hz. Tâlut'un Kavmi ve Su

Hz. Tâlut Kur'an-ı Kerim’de ismi geçen İsrâiloğulları’nın ilk hükümdarıdır (<https://islamansiklopedisi.org.tr/talut> Erişim: 30.01.2019). Hz. Tâlut ve kavminin yaşanmışlıkları Kur'an-ı Kerim’de anlatılmıştır. Bakara Suresi, 247, 249, 250 ayetleri Hz. Tâlut kavminin sınanmalarını konu edinmektedir. Bakara Suresi, 247. ayeti; “Peygamberleri onlara "Allah size Tâlût'u hükümdar olarak gönderdi" dedi. Onlar, "O bizim üzerimize nasıl hükümdar olabilir? Biz hükümdarlığa ondan daha lâyıgız. Ona zenginlik de verilmemiştir" dediler. Peygamberleri şöyle dedi: "Şüphesiz Allah onu sizin üzerinize (hükümdar) seçti, onun bilgisini ve gücünü artırdı." Allah mülkünü dilediğine verir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.” ifadesi ilk sınanmanın; fakir birinin hükümdar olamaması anlayışına dayandığını göstermektedir. Bu sınavdan sonra ikinci sınanma ise su ile olmuştur. Bakara Suresi’nde; Hz.Tâlût ordusuyla hareket edip düşmanı

Câlût'a karşı savaşmak için yola çıkmıştır. Allah(c.c) tarafından Hz. Tâlût'a ordusunun bir ırmakla sınanacağı, her kim ondan bir avuçtan fazla alırsa o kişinin Hz. Tâlût kavminden dışlanacağını iletmiştir. Bunu Hz. Tâlût ordusuna duyursa da ordusunun pek azı hariç çoğu bu ırmaktan içmiştir. Hz. Tâlût ve Allah(c.c)'ın emrine iman edenler ırmağı geçince geride kalan askerler Câlût'un ordusunun çokluğu karşısında güçsüz olacaklarını düşünmüşlerdir. İman edenler bu askerlere "Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır. Allah sabredenlerle beraberdir" telkinin de bulunmuşlardır. İki ordu karşı karşıya gelince Tâlût 'un askerleri: "Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlam bastır ve şu kâfir kavme karşı bize yardım et." duasıyla Allah(c.c)'tan yardım istemişlerdir (el-Bakara 2/249-251). Tâlût kavmi için sınanmayı izah eden bu ayetlere bakılınca kavmin ikinci sınanması nefis konusundadır. Askerler kendilerine bildirilen emir doğrultusunda hareket etmeyerek kendi hakları dışında su tüketerek geride kalmışlardır. Onların zafere olan inançları azalmıştır. Şüphe etmeyen, sabır gösteren kavme Allah(c.c)'ın lütuf etmesi ile Câlût yenilmiş Tâlût kazanmıştır. Hak ile batıl arasındaki savaşta Tâlût Kavmi böyle sınanmıştır.

2.4.2. Hz. Salih'in Kavmi ve Su

Hz. Salih, Kur'an-ı Kerim'de Semûd kavmine peygamber olarak gönderilen kişi olarak bilinmektedir. (A'râf 7/73, Hûd 11/61, Şuarâ 26/141, Neml 27/45, Sâd 38/12, Fussilet 41/17, Hâkka 69/4)

Hz. Salih'in Kavmi' nin imtihanı Şems Suresi, 13. ayetinde : “Allah'ın elçisi onlara dedi ki: "Allah'ın (deneme için size gönderdiği) devesine ve onun su içme sırasına dikkat edin.", şeklinde anlatılmıştır. Allah (c.c), Semud kavmini imtihan ederken imtihan aracı olarak mucizevi deveyi kullanmıştır. Semud Kavmi'ne deveye iyi davranmalarını ona kötülük yapmamalarını emretmiştir. Yukarıdaki ayette görüldüğü üzere Allah (c.c) su kullanımı konusunda Semud halkından devenin hakkına riayet etmelerini istemiştir. Burada Allah (c.c) bu kavmi deve ile sınarken bölgede az bulan suyu bir araç olarak kullanmıştır. Bunu yaparken suyun kimsenin tekeline olmaması gerektiğini Semud kavmi vasıtası ile tüm insanlığa anlatmak istemiştir. Semud kavmi deve ve su ile olan imtihanını kaybederek Allah (c.c)'ın azabına uğramışlardır. Helâk edilişleri Hâkka Suresi, 5. ayette; Semûd'a gelince: Onlar pek zorlu (bir sarsıntı) ile helâk edildiler.” şeklinde anlatılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de bahsi geçen su kullanım hakkı, Kamer Suresi 28. ayetinde şöyle

anlatılır: "Ve onlara, suyun aralarında kesin olarak pay edildiğini haber ver. Su alış sırası (kiminse, o) hazır bulunsun."

Su kullanım hakkı ve su sahiplenme vakası ayrıca Hz.İbrahim-Hz. Hacer- Zemzem Suyu anlatılarında da anılmıştır.⁷

2.5. Su ile Helak Olan Kavimler

Tevbe Suresi, 19. ayette: "Hacılara su dağıtmayı ve Mescid-i Haram'ı onarmayı, Allah'a ve ahiret gününe iman eden ve Allah yolunda cihad edenin (yaptıkları) gibi mi saydınız? (Bunlar) Allah Katında bir olmazlar. Allah zulmeden bir topluluğa hidayet vermez." şeklinde zikredilmektedir. Allah (c.c) hidayet vermediği toplumları, toplumun yaptıklarından dolayı faklı şekillerde yok edilmiştir. Yaşam içinde yer alan ceza bazen İslamiyette su ile sağlanır. İnanmayanlar ve kavimlerin yok oluşu açısından su ceza vermek, yok ediliş için kullanılır. Bu kullanım Kur'an-ı Kerim'de Nuh Suresi, 25. ayette: "Bunlar, hataları dolayısıyla suda boğuldular, sonra ateşe sokuldular. O zaman da Allah'ın dışında hiçbir yardımcı bulamadılar.", ifadesi ile karşımıza çıkmaktadır. Bu ayetle aynı muhtevaya sahip olan; A'raf 7/136, Hud, 11/37, Kehf 18/29 ve 41, Enbiya 21/77, Ankebut 29/40, Zuhuruf 43/55, Şuara 26/66 ve 120 surelerinin ayetleri de bulunmaktadır. Zikredilen ayetler aracılığı ile öğrenmekteyiz ki kavimlerin bazıları su ile imtihan edilirken bazıları su ile azap bulup cezaya çaptırılmışlardır. Kur'an-ı Kerim'de isimleri anılan Hz.Nuh(a.s)'un Kavmi, Hz.Salih(a.s)'in Kavmi, Sebe Halkı su ile helak olan kavimler arasındadır.

2.5.1. Hz. Nuh'un Kavmi ve Su

"Hz. Nuh Irak'ta Vedd, Süva, Yauk ve Nesr şeklinde isimlendirilen putlara tapan kavmini, başlarına gelecek azaba karşı korkutmak ve bir olan Allah'a ibadete davet etmek üzere Irak'a peygamber olarak gönderildi " (Köksal 2004: 87).

Allah (c.c), Hz. Nuh (a.s) vasıtasıyla insanları kendisine ibadete için çağırılmış, bunu yapmadıkları takdirde başlarına acıklı bir azabın geleceğini onlara haber vermiştir. (Hûd 11/25-26, el-A'raf 7/59) Fakat kavmi Hz. Nuh'un tebliğini anlamamış bütün çağrılarına

⁷ Detaylı metin için bkz. M.Asım Köksal, Hz. Muhammed(a.s) ve İslamiyet, Şamil Yayınevi İstanbul 1981, s.24-26

kayıtsız kalmıştır. Bütün bu olanlardan sonra Allah (c.c), Hz. Nuh (a.s)’a Hûd Suresi 37. ayetiyle; “Bizim gözetimimiz altında ve vahyimize göre gemiyi yap. Zulüm yapanlar hakkında da bana bir şey söyleme. Çünkü onlar kesinlikle suda boğulacaklardır” buyurmuştur. Ondan bir gemi yapmasını istemiştir. Allah(c.c)’ın inanmayanlar için azabı gelene kadar gemi yapımı devam etmiştir. Geminin yapımı bitince “Allah (c.c)’ın su tufanı başladı. Hz. Nuh (a.s)’a, kendisine iman edenleri, erkeği ve dişisiyle her canlıdan iki taneyi ve aleyhinde hüküm verilenlerin dışında, ailesini gemiye almasını vahyetmiştir.”(Hûd 11/37-40)

Su tufanına dair Kur’an-ı Kerim’de ayrıntılı bilgi bulunmaktadır. El- Kamer Suresi 11-16 ayetleri tufanı şöyle anlatır; “Nihayet emrimiz geldiği ve tennûr tutuşup parladığı zaman dedik ki; "Erkeği ve dişisi olan her canlıdan ikişer tane, aleyhlerinde hüküm verilmiş olanların dışında, aileni ve iman etmiş olanları geminin içine yükle". Zaten beraberinde iman edenler çok az idi.”, “Biz de boşalan bir su ile göğün kapılarını açtık. Yeri de kaynaklar halinde fişkırttık, derken sular takdir edilmiş bir iş için birleşti. Nuh’u da tahtalardan yapılmış, çivilerle (çakılmış gemi) üzerinde taşıdık. Nankörlük edilen (kulumuz)e bir mükâfat olmak üzere (gemi), gözlerimizin önünde akıp gidiyordu. Bunu bir ibret olarak bıraktık, ibret alan yok mudur? Benim azabım ve uyarılarım nasılmış (görsünler)”.

Bu tufandan mutlak kaçış yoktur. Hz. Nuh(a.s)’un oğlu inanmayarak yok oluştan kaçabileceğini düşünmüştür. Bir dağdan medet uman oğlu da sular içinde boğulmuştur. Sudan doğan toprak/dağ yine bir su parçasında yok olup mutlak kudret emrindeki işlevini gerçekleştirmiştir. (Hud 11/43) Su tufanının bitmesi yine Allah (c.c)’dan gelen; "Ey yeryüzü! Yut suyunu. Ey gök! Tut suyunu" denildi. Su çekildi, iş bitirildi. Gemi de Cûdî’ye oturdu ve "Zalimler topluluğu Allah'ın rahmetinden uzak olsun!" denildi.” emriyle gerçekleşti (Hud 11/44).

Bu tufan diğer kavimlere bir uyarı niteliği taşımaktadır. Nitekim Furkan Suresi, 37. ayeti de : “Nuh’un kavmi de, elçileri yalanlandıklarında onları suda boğduk ve insanlar için bir ayet kıldık. Biz zulmedenlere acıklı bir azap hazırladık.” bu uyarıyı işaret etmektedir.

2.5.2. Hz. Musa'nın Kavmi ve Su

Allah (c.c) Hz. Firavun'u uyarması için Musa (a.s)'ı Peygamber olarak göndermiştir. (Bakara 2/53, Âl-i İmrân 3/84, En'âm 6/9 ve 154, Hûd 11/96) Fakat Firavun ona inanmadığı gibi O'na karşı her türlü şiddet ve kötülüğe başvurmuştur. Bunun üzerine Allah(c.c.) zaman zaman kavme uyarı niteliğinde felaketler göndermiştir. Firavun ve kavmi üzerine gönderilen musibetlerden bir kısmı Kur'an-ı Kerim'de A'râf Suresi 132-133. ayetlerinde; "Biz de kudretimizin ayrı ayrı alâmetleri olmak üzere başlarına tufan, çekirge, haşereleler, kurbağalar ve kan gönderdik, yine inat edip direndiler ve çok mücrim (suçlu) bir kavim oldular." şeklinde açıklanmıştır.

Fakat Firavun yine inanmamaya ve kötülüğe devam etmiştir. Yaptıkları sonucunda Allah(c.c), Hz. Musa (a.s)'ya Eş-Şuarâ Suresi 52. ayette; "...Kullarımı geceleyin yola çıkar, çünkü takip edileceksiniz." buyruğunu iletmiştir. Emir üzerine harekete geçen Hz. Musa(a.s) ve inananlar belirli bir süre sonra münafıklarla karşı karşıya gelmiş ve korkuya kapılmışlardır. (eş-Şuarâ 26/61-62) Allah (c.c), Hz. Musa (a.s)'yı içinde bulunduğu zor durumdan kurtarmak, onun kendisine olan güvenini kanıtlamak için asasını denize vurmasını istemiştir. Bu hadise eş-Şuarâ Suresi 63. ayette şöyle anlatılır:

"Bunun üzerine Musa'ya "Vur asân ile denize" diye vahyettik; vurunca bir infilak etti, her bölük koca bir dağ gibi oluverdi."

Hz. Musa'nın asasını denize vurması ile deniz ikiye bölünmüştür. İnananlar karşıya geçince Firavun ve ordusu denizin tam ortasında kalmış ve deniz tekrar kapanıp inanmayan ve zulm edenleri helak etmiştir (Tâhâ 20/ 78).

Su ile helak edileceği anda Firavun da birçok inanmayan gibi inanacağını beyan etmeye çalışsa da boğulmaktan kurtulamamıştır. Allah(c.c)'ın tam ve zamanında olan hükmü gerçekleşmiştir. Bu hadise de Yunus Suresi, 90. ayette şöyle anlatılır. "Biz, İsrailoğulları'nı denizden geçirdik; Firavun ve askerleri azgınlıkla ve düşmanlıkla peşlerine düştü. Sular onu boğacak düzeye erişince (Firavun): "İsrailoğulları'nın kendisine inandığı (İlah'tan) başka İlah olmadığına inandım ve ben de Müslümanlardanım" dedi (Yunus 10/90).

2.5.3. Hz. Salih Kavmi ve Su

Su ile sınananlar bölümünde bahsedilen Hz. Salih (a.s), kavminden kendilerine mucize olarak verilen deveyi korumalarını, ona dokunmamalarını, mevcut suyu nöbetleşe kullanmalarını istemiştir (Şuarâ 26/155, el-Kamer 54/28).

Hz. Salih'in kavmi bir süre deveye karşı kendilerine emredildiği gibi davranmış daha sonra sapkınlığa düşüp deveye zarar vermişlerdir. Semûd kabilesi içinde kavmin en azılları tarafından deve öldürülmüştür. Kendileri için büyük bir sınav olan bu süreci ne yazık ki Hz. Salih'in kavmi değerlendirememiş, taşkınlıkları sonucunda da kendi helak oluşlarını hazırlamış ve yok olmuşlardır. Bu olay Kur'an-ı Kerim'de şu ifade ile anlatılır: "Fakat onlar, onu yalanladılar ve deveyi boğazladılar. Bunun üzerine Rableri, suçlarından dolayı onları helak etti ve kendilerini yerle bir etti " (eş-Şems 91/13).

2.5.4. Hz. Şuayb'ın Medyen Halkı ve Su

Hz. Şuayb, Medyen halkına peygamber olarak gönderilmiş ve onlara uyarılarda bulunmuştur. A'raf Suresi, şu şekilde ifade etmektedir:

"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka tanrınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir; artık ölçüyü, tartıyı tam yapın, insanların eşyalarını eksik vermeyin. Düzeltilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Eğer inananlar iseniz bunlar sizin için daha hayırlıdır " (A'râf 7/ 85).

Medyen halkının bulunduğu coğrafyada su, az bulanan değerli bir zenginliktir. Bu sebepten onun kullanımı konusunda yer yer sorunlar yaşanmıştır. Bunlardan biri de Hz. Şuayb'ın kızları ve Medyen çobanları arasında geçmiştir. Bu olay Kur'an-ı Kerim'de Kasas Suresi, 22-28 ayetlerinde şöyle ifade edilir: "(Şehirden çıkıp) Medyen'e doğru yöneldiğinde, "Umarım Rabbim beni doğru yola iletir" dedi. Medyen suyuna varınca, suyun başında (hayvanlarını) sulamakta olan bazı insanlar gördü. Bunların yanında da koyunlarını suya salmamak için uğraşan iki kız gördü. Mûsâ onlara, "(Koyunlarınızı burada tutmakta ki maksadınız ne?" dedi. Onlar, "Çobanlar sulayıp çekilinceye kadar biz koyunlarımızı sulayamayız. Babamız ise çok yaşlı bir adamdır" dediler. Bunun üzerine Mûsâ onların koyunlarını suladı. Sonra gölgeye çekilip, "Rabbim! Bana göndereceğin her hayra muhtacım" dedi. Nihayet kızlardan biri utana utana yürüyerek ona gelip, "Bizim için

koyunlarımızı sulamanın ücretini vermek üzere babam seni çağırıyor" dedi. Mûsâ onun (Şuayb'ın) yanına gelip başından geçenleri ona anlatınca Şuayb, "Korkma o zalim kavimden kurtuldun" dedi. Kızlardan biri, "Babacığım, onu ücretle tut. Her hâlde ücretle tuttuklarının en hayırlısı, güçlü ve güvenilir olan bu adam olacaktır" dedi. Şuayb, "Ben, sekiz yıl bana çalışmana karşılık şu iki kızımdan birisini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer sen bunu on yıla tamamlarsan o da senden olur. Ben seni zora koşmak da istemiyorum. İnşallah beni salih kimselerden bulacaksın" dedi. Mûsâ şöyle dedi: "Bu seninle benim aramda bir iş. İki süreden hangisini tamamlarsam bana bir husûmet yok. Allah söylediklerimize vekildir."

Görüldüğü üzere Medyen halkından olan çobanlar güçlüdür. Hz. Şuayb yaşlı ve çocukları güçsüzdür. Su kullanım hakkına riayet etmeyen çobanlar güç kullanarak suyu kendileri almış, güçsüzlerle paylaşmak istememişlerdir. Bahsi geçen ayetlerde onlar bu tutumundan dolayı yerilmektedir. Su kullanma hakkı sadece insanlar ile sınırlı kalmamıştır diğer bütün canlılar için de su bir haktır. "Su hakkı" olarak nitelendirebileceğimiz bu durum İslami felsefede önem arz etmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v) bir hadisinde şöyle buyurmaktadır.

"Vaktiyle biri yolda giderken, susadı, bir su kuyusu buldu, kuyuya indi suyunu içti ve dışarı çıktı. Kuyunun başında soluyan ve toprak yalayan bir köpek gördü, bu köpekte benim gibi susamış dedi ve tekrar kuyuya indi, ayakkabısını su ile doldurdu ve ağzıyla tutarak onu dışarı çıkardı. Köpeği suladı, Allah (c.c) bu kulunu övdü ve onu affetti. Sahabe Ya Rasulallah hayvanlara yaptıklarımızdan dolayı da bizlere sevap var mı diye sordular. Hz. Peygamber (s.a.v) evet her hayat sahibi için mükâfat var diye buyurdular." (<https://sukuyusu.tdv.org/hadislerde-su/> Erişim:02.02.2019)

Kavimlerin sınanması ve helak olması bu hakka riayet etmeleri veya etmemeleri sonucu olmuştur. Medyen halkı da gerek su hakkına riayet etmemeleri gerekse diğer sapkınlıkları sonucu helak olmuşlardır. Yok edilişleri Kasas Suresi, 40. ayette şu ifade ile tasvir edilir; "Bunun üzerine, onu ve askerlerini tutup suya attık. Böylelikle zulmedenlerin nasıl bir sona uğradıklarına bir bak" (Kasas 28 /40).

2.5.5. Sebe Halkı'nın Yok Oluşu

Sebe Yemen'de hüküm süren bir devlettir.⁸ Ömer Özsoy'un ve İlhami Güler'in Konularına Göre Kur'an adlı eserinden edilen bilgileri göre "Sebe (saba) Yemen bölgesinde bulunan bir yerdir. Ayrıca Araplar o bölgenin tamamına Sebe demektedirler (Özsoy vd. 2005:808).

Kur'an-ı Kerim'de Sebe kavmi farklı yerlerde geçmektedir. Bunlardan birincisi Neml Suresi, 22 ayetinde ve şöyle geçmektedir: "Derken Hüdhüd çok beklemedi, çıkageldi ve (Süleyman'a) şöyle dedi: "Senin bilmediğin bir şey öğrendim. Sebe'den sana sağlam bir haber getirdim" (Neml 27/22). Burada Hz. Süleyman (a.s) ile Kraliçe Belkis dönemine atıfta bulunmaktadır.

Diğer bir yerde ise, Sebe Kur'ân-ı Kerîm'in otuz dördüncü suresidir. Surede Sebe halkının sınanmaları ve sel felaketi ile yok edilişleri anlatılmaktadır.

Sebe Suresi 15.ayetinde; "Andolsun, Sebe kavmi için oturduğu yerlerde büyük bir ibret vardır. Biri sağda, diğeri solda iki bahçeleri vardı. (Onlara:) Rabbinizin rızkından yeyin ve O'na şükredin. İşte güzel bir memleket ve çok bağışlayan bir Rab" Allah (c.c) Sebe'lilerden verilen nimetleri yiyip içmelerini, kendisine şükretmelerini istemiştir. Çünkü onlar yapmış oldukları barajlarla suyu kontrol edip, topraklarını suluyorlar aynı zamanda çok çeşitli bitki ve meyvelere sahip oluyorlardı." Bu ayette Sebe halkının sahip olduğu nimetler anlatılmıştır.

Ancak onlar bunun verilen nimetlere şükretmek yerine nankörlük etmişlerdir. Nankörlükleri sonucunda ise Arim seli ile uyarılmışlardır (Sebe 34/15-16). Uyarıları anlayamayan, nimetler karşısında nakörlük eden Sebe halkının barajları yıkıldı, sel felaketine maruz kaldı ve helak edildiler. Bu yok ediliş herkes için bir ibret niteliği taşımaktadır. Nitekim Sebe Suresi, 19. ayetinde geçen ; "Onlar ise, "Ey Rabbimiz! Yolculuğumuzun konakları arasını uzaklaştır" dediler ve kendilerine zulmettiler. Biz de onları ibret kıssalarına çevirdik ve kendilerini darmadağın ettik. Şüphesiz ki bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır." (Sebe 34/19) ifadesi bunu tastiklemektedir.

⁸ <https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=Sebe&p=m&t=1> (Erişim:02.02.2019)

Bütün bu tufan anlatıları, insanların doğdukları suya dönüşünü anlatmaktadır. Nuh Tufan'ı gibi diğer tufanlar da yeni bir insanlık çağının başlaması fikrini ortaya koymaktadır. Kimi zaman yok oluş bir başlangıcın habercisi olabilmektedir. Bu bölüme kadar anlatılmaya çalışıldığı gibi varoluş ve yok oluş suyla temellendirilebilir.

2.6. Sığınak Olarak Su

İslami felsefede sınav ve cezadan sonra suyun bir başka işlevi de sığınak olmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de geçen birçok ayette musibetler, azgınlıklar, sapkın toplumlardan korunması gereken Allah(c.c) himayesine su aracılığı ile alınmış ve korunmaları sağlanmıştır. Taha Suresi 35-39 ayetleri arasında Hz. Musa'nın çocukken ailesinden alınıp su vasıtasıyla Firavun Ailesi'ne iletilmesi ve daha sonra ailesine döndürülmesinden bahsedilir. Taha Suresi, 39. ayette: "Onu sandığın içine koy, suya bırak, böylece su onu sahile bıraksın; onu Benim de düşmanım, onun da düşmanı olan biri alacaktır. Gözümün önünde yetiştirilmen için, Kendim'den sana bir sevgi yönelttim." ifadesi suyun bir peygambere sığınak olması konusunda iyi bir örnektir.

Yine Hz. Nuh Tufanı'ndaki yok edici özellikli su aynı zamanda inananlar için bir sığınak olarak belirtilmiştir. Bu da Hakka Suresi, 11. ayetinde: "Gerçek şu ki, su taşıdığı zaman, o gemide Biz sizi taşıdık" anlatılmıştır. Peygamberler için sığınak olarak suyun değerlendirilmesinde Hz. Yunus(a.s), Hz. Yusuf(a.s), Hz.Muhammed(s.a.s) örnekleri zikredilebilir.

2.6.1 Hz. Yunus ve Su

Hz. Yunus da insanlara peygamber olarak gönderilmiştir. Hz. Yunus'un peygamberliği şu ayetle ifade edilir; Şüphesiz Yûnus da peygamberlerdendi.(Sâffât 37/139) Bunun yanında Hz. Yunus'un ismi ile aynı olan Kur'ân-ı Kerîm'in onuncu suresi bulunmaktadır.

Hz.Yunus (a.s)' da kavminin sapkınlıkları ile sınanmıştır. O, kavminin sapkınlıklarından ve kendisini yalanlamalarından yorulup toplulukla birlikte bir gemiye binmiştir. Gemi denizin dalgalanması ile sallanmış ve gemide bulunanlar suda boğulmaktan korkmuşlardır. Korku ve endişe sonucun da geminin batmaması için

yüklerini hafifletme fikri ortaya çıkmıştır. Yüklerini hafifletmenin nasıl yapılacağına ise kur'a çekerek karar vermek istemişlerdir. Çekilen ilk kur'a Hz. Yunus (a.s)'a çıkmıştır. O'na değer verdikleri için, Hz.Yunus(a.s)'ı denize atmak istememişlerdir. Kur'ayı ikinci, üçüncü defa tekrarlamışlardır. Tekrarlanan her kur'a Hz. Yunus'a çıkınca, bunu bir işaret olarak algılayıp O'nu denize atmışlardır. Allah (c.c), denizi yararak gelen bir balık gönderir, balık gelir ve onu yutar (Yunus 10, Es-Sâffât 37/141-142).

Kalem Suresi 48. ayettinin; “Sen, Rabbinin hükmüne sabret. Balık sahibi (Yûnus) gibi olma. Hani o, (balığın karnında) kederli bir halde Rabbine yakarmıştı.” İfadesi suyun içinde bir balık karnında korunan ve sınanan Hz. Yunus'un balığın karnında kederlenmesini Rabbine dua ve yakarışını anlatmaktadır. Yunus Suresi 73. ayetinde ise su Hz. Yunus kavminin içinde inanmayanlara yok oluş olurken Hz. Yunus ve inananlara bir sığınak olmuştur (Yunus 10/73).

2.6.2. Hz. Yusuf ve Su

Su kaynakları özellikle çöl ortamında çok büyük önem arz etmektedir. Çöl de bulunan su kaynakları arasında en önemlilerinden bir tanesi de su kuyularıdır. Bu kuyular yer altı sularının yeryüzüne ulaşmasını ve insanların yer altı sularından yararlanmasını sağlar. Hz. Yusuf(a.s) kıssasında bu su kaynağı bir peygambere koruyucu rol üstlenmiş onu gerek kardeşleri gerekse çöldeki güneş ve yırtıcılardan korumuştur. Hz. Yusuf (a.s), Hz. Yakub (a.s)'ın oğludur. Bünyamin dışında birkaç kardeşi daha vardır. Kardeşleri, babalarının Hz. Yusuf'u ve Bünyamin'i kendilerinden daha çok sevdiğini düşünmektedirler. Bu düşünceleri onları büyük bir kıskançlığa sürüklemiştir. Bu kıskançlıkları sonucunda ondan kurtulmak istemişlerdir. Aralarında bu durumu müzakere etmiş ve Hz. Yusuf (a.s)'ı kuyuya atmaya karar vermişlerdir. (Yusuf 12/ 8-10) Kardeşleri planlarını uygulamak için, Hz. Yusuf (a.s)'u babalarından isteyip, onu koruyacaklarına söz vererek kıra götürmüşlerdir (Yusuf 12/11-14).

Çölde ticaretle uğraşan bir kervan su almak için kuyunun başına gelmiş Hz. Yusuf (a.s)'u kuyuda bularak yanına almıştır. Onu bir köle olarak Mısır'da köle pazarında satmışlardır. Hz. Yusuf (a.s), evinde bulunduğu adamın karısı tarafından çirkinliğe davet edilmiş, iffetli olmayı seçince de zindana atılmıştır (Yusuf 12/18-34).

Hız. Yusuf bir müddet zindanda kaldıktan sonra kendisine Allah tarafından bahşedilmiş ilim ve hikmet vasıtasıyla zindandan kurtulmuş ve Mısır'da yönetici olmuştur. Babası Hız. Yakub ve kardeşleri ile buluşmuştur. Kardeşleri yaptıkları kötülüklerden ötürü pişman olmuşlardır. Hız. Yusuf kıssasında su/su kabı peygamberin kardeşlerini kendi yanında tutması ve onları sınaması için kullanılmıştır. Yusuf Suresi, 70. ve 75. ayette olay şöyle anlatılır: “Erzak yüklerini kendilerine hazırlayınca da, su kabını kardeşinin yükü içine bıraktı, sonra bir münadi (şöyle) seslendi: "Ey kabile, sizler gerçekten hırsızsiniz.", “Dediler ki: "Bunun cezası, (su taşı) yükünde bulunanın kendisidir. İşte biz zulmedenleri böyle cezalandırırız."

2.6.3. Hız. Muhammed (s.a.s) ve Su

Hız. Muhammed(s.a.s) Enbiya Suresi 107. ayette bahsedildiği üzere âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. Her ne kadar “rahmet” kelimesi bağışlama, yargılama, rahmet etme (<http://sozluk.gov.tr/> Erişim: 19.03.2019) anlamına gelse de gerek İslam dünyasında, gerek Anadolu coğrafyasında bazen anlam daralması yaşayarak su/yağmur anlamlarını almıştır. Bu bağlamda Hız. Muhammed(s.a.s) ve su ilişkisi dikkate değerdir.

“Hız. Peygamber (s.a.v), kendisine yöneltilen su ve diğer konularla ilgili mucize taleplerine bir beşer olduğunu vurgulayarak cevap vermiş ve bu işleri yapmanın Allah (c.c)’a ait bir özellik olduğunu açıklamıştır” (Üstündağ 2006: 65).

El-İsrâ Suresi 93. ayetinde ifade edildiği gibi Hız. Muhammed(s.a.s) bir insan, bir elçidir.(el-İsrâ 17/93) Bununla beraber bazı mucize ve rivayetler onun peygamber oluşuna kanıt niteliği taşımaktadır. Hız. Muhammed(s.a.s) in daha peygamberlikle müjdelendiği çocukluk dönemlerinde onu bir bulutun (dolayısı ile su) himayesinde gölgelendirdiği rivayet edilmektedir.⁹

Hız. Muhammed(s.a.s)’in bir bulutun gölgesinde korunması yanı sıra su ile ilgili diğer mucizeleri de bulunmaktadır. Örneğin bir mucize ise Bedir Savaşı esnasında yaşanır. “Bedir günü Mekkeli müşrikler, Müslümanlardan önce su başlarına yerleşti. Bu sebeple Müslümanlar içme ve temizlikte kullanacakları suyu elde etmede sıkıntı çekiyorlardı.

⁹ Bu konuda bilgi için “ ESER Mithat, Hız. Peygamber’in Bir Bulut Tarafından Gölgelemesine Dair Rivayetlerin Değerlendirilmesi, İslami Araştırmalar Dergisi, Sayı: 22 Yıl: 2011,S: 44-54 adlı çalışması incelenebilir.

Ayrıca İslam ordusunun bulunduğu yerde ki kumlar, onların rahat bir şekilde hareket etmesine engel oluyordu. Şeytan durumu fırsat bilerek inananlara vesvese vermeye ve onların arasına korku ve ayrılık tohumları ekmeye başladı” (Üstündağ 2006: 65).

Bu olanlar karşısında Hz. Peygamber (s.a.v), Allah’a şöyle dua etti: “Ey Allah’ım; şayet şu küçücük ordu eriyip giderse, sana yeryüzünde ibadet edecek kimse kalmayacak ” (Hamîdullah 2003: 229)Bu dua ile Allah (c.c), Bedir savaşında İslam ordusunu yağmur yağdırarak desteklemiş ve bunu Kur’an-ı Kerim şu şekilde ifade etmiştir: “O sırada size, yine katından bir güven ve esenlik olmak üzere bir uyku sardırıyordu, sizi temizlemek, şeytanın vesvesesini sizden gidermek, yüreklerinize kuvvet vermek ve ayaklarınızı sağlam durdurmak için gökten üzerinize yağmur indiriyordu” (el-Enfâl 8/11).

2.7. Su ve Şifa

İslam dini temizliğe çok önem vermiş gerek kişi gerek mekân temizliği üzerinde hassasiyetle durmuştur. Yeryüzünde birçok hastalığın kaynağı temiz olunmamasıdır. Hastalıkların yayılmasının önlenmesi için temizlenmek su veya başka bir yöntemle yapılabilir. Su ile temizlenilmesi birçok hastalığa şifa olmaktadır. Nitekim Kur’an-ı Kerim Sad Suresi 42. ayette ; “Ayağını yere vur! İşte sana, yıkanılacak ve içilecek soğuk bir su!” Hz. Eyyüb(a.s)’ ün nasıl sudan şifa bulunduğunu anlatılmaktadır.

“Hz. Eyyüb (a.s)’ün bu olayı yer altında şifalı suların bulunduğunu ve bu suların içme ya da yıkanma yolu ile insanlara fayda sağlayarak, çeşitli hastalıkları tedavi edeceğini ve insan sağlığı için suyun önemini vurgulayarak insanlığa yol göstermektedir. Yine bu olay yer altında bulunan bu suların insanların fiilleri sonucu yeryüzüne çıkarılabileceğini anlatmaktadır. Çünkü bu su durup dururken değil de Hz. Eyyub (a.s)’ın bir çabası sonucu ortaya çıkmıştır” (Üstündağ 2006: 41).

Şifa ve temizlik kaynağı olan suları kirletmemek bundan dolayı önemlidir.

Hz. Muhammed (s.a.v) bir hadisi şerifinde şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz durgun suya bevl etmesin, sonra onunla yıkanır "(İbn Kesîr 1999: 320). Bu hadisi şerif atmosferdeki su döngüsü düşünülürse farklı vasıtalarla kirletilen su tekrar insanlar tarafından kullanılacağını iletmektedir.

“Çevrenin kirletilmesi yer altı ve yer üstü su kaynaklarını kirletmekte ve canlı yaşamını tehdit etmektedir. Mesela yağmur suları normal şartlar altında temizdir ancak

atmosferin kirlenmesi sonucu yağmur sularında da kirlilik ortaya çıkarmış ve asit yağmurları oluşmaya başlamıştır ”(Atik 1992:41-42). Kirletilen su ve asit yağmurları da insan sağlığı için tehlike arz etmektedir. Canlı organizmalar ve insan vücudunun büyük bir kısmı sudan oluşmaktadır. “Organizma suyunun % 15’ini bile kaybetse hayati olaylar bozulur. İnsan vücudunun her organında su vardır. Ergin bir insanda ortalama olarak vücut ağırlığının % 77’si sudur. Su vücuttan tuzları ve metabolizma atıklarını çıkarır, vücut ısını düzenler. İnsanlara su hem içmek hem de kullanmak için gereklidir. Yeteri kadar suyun sağlanmaması önemli sağlık sorunlarından biridir.” Sağlıklı bir yaşam için vücuttaki su miktarı da önemlidir. Eğer vücuttaki su dengesi sağlanmaz ise bu insan sağlığına zarar verebilir. Bilindiği üzere tıp alanında ameliyatlarda, tedavilerde, doğumda sıcak veya soğuk su kullanılmaktadır.

“Su soğuk ve rutubetlidir bu sebeple vücudun hararetini giderir. Yiyecekleri yumuşatır ve damarlardan geçirir, sindirim olayı su ile olur ” (Aydüz 1997: 117-118).

Suyun içilerek veya vücuda temas ettirilmesi yoluyla, sağlığa iyi geldiği ve tedavi edici bir özelliğe sahip olduğu gerçeği bulunmaktadır. Hz. Muhammed (s.a.v) de hadisi şeriflerinde suyun tedavi edici özelliğini vurgulamıştır. Örneğin; “Humma hastalığı cehennem ateşinin şiddetindendir, onu su ile söndürünüz”.¹⁰

2.8. Su ve Ödül

Mü'minun Suresi, 13. ayetine göre insan yaratılışında da su bulunmaktadır. Yaratılışın temelinde bulunan su insanlar için bir ödül niteliği taşımaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de cennet tasvirlerinde su çok sık kullanılır. Muhammed Suresi, 15. ayetindeki: “Takva sahiplerine va'dedilen cennetin misali (şudur): İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenler için lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır...” denmektedir. “Suyun bulunduğu yerler güzeldir, insanlar genellikle suyun bulunduğu yerlerde yaşamayı ve oralarda gezmeyi tercih etmektedirler. Su bulunduğu yerleri güzelleştirdiği için Allah (c.c), cennette sık sık müminlere mükâfat olarak bahşedilecek olan sudan bahsetmektedir” (Üstündağ 2006: 127). Belki de su–cennet ilişkisinden insanlar su ile rahatlamakta, su ile temas kurduğu

¹⁰ Bkz.Et-Taberânî, Ebü'l-Kasım Süleyman b. Ahmet b. Eyyub, (360/971), Mu'cemu'l-Kebîr, I-XX, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 2, Baskı, Musul, 1983, IV, s.274.

anda içini bir ferahlık kaplamaktadır. Sakinleşen insan su gibi durgunlaşarak yaşamın içindeki olumsuzluklardan uzaklaşmaktadır.

Suyun ödül olarak apaçık zikredilmesi, Cin Suresi, 16. ayetinde şöyle ifade edilir: “Eğer onlar (insanlar ve cinler), yol üzerinde 'dosdoğru bir istikamet tuttursalardı', mutlaka Biz onlara bol miktarda su içirir (tükenmez bir rızık ve nimet verir)dik.

Bu ayet yanı sıra; Araf 7/50 ve 96. ayetlerinde su ödül olarak anılmaktadır. Ödüle kavuşmanın elbette bir şartı vardır. Bu şart El-Cin Suresi 16. ayette şöyle anlatılır: "Şayet doğru yolda gitselerdi, onlara bol su verirdik." (el-Cin 72/16) Bu ayete göre doğru bir hayat yaşayanlar için Allah(c.c) ödül olarak su vaat etmektedir. Kevser Suresi'ndeki "Biz sana Kevser'i verdik" (Kevser 108/1) ayetindeki "Kevser"in “cennette bulan kutsal ırmak, havuz veya çeşme” (<http://sozluk.gov.tr/> Erişim:20.03.2019) olduğu ifade edilmektedir. Bundan dolayı Kevser suyu da inananlar için bir ödül niteliği taşımaktadır. Kevser dışında Cennet'te zikredilen bir başka ödül olan su da Selsebil suyudur. İnsan Suresi 18. ayette; “ Cennet'te bir kaynaktır ki ona selsebil adı verilir” şeklinde buyrulmuştur.

2.9. Su ve Ahiret Hayatı

Kur'an-ı Kerim'de su; var oluş-yok oluş, ödül-ceza, Tanrı'nın varlığının delili olduğu gibi ahiret hayatının varlığının ispatıdır.

İnanan insanlar için sınav yeri olarak değerlendirilen dünya hayatından sonra ahiret hayatı bulunmaktadır. Farklı aşamalarla nitelendirilen ahiret hayatının ispatı Kur'an-ı Kerim'de Kaf Suresi, 9-11 ayetlerinde; “Gökten bereketli bir su indirdik, onunla bahçeler ve biçilecek taneler bitirdik. Kullara rızık olması için birbirine girmiş, küme küme tomurcukları olan uzun boylu hurma ağaçları yetiştirdik. Ve o su ile ölü toprağa can verdik. İşte hayata yeniden çıkış da böyledir.” , ifadesi ile yansıtılmıştır. Yine El-A'raf Suresi 57. ayetinde; Nasıl ki yağmurla yeryüzündeki meyveler çıkarılırsa ölülerin de mezardan aynı şekilde çıkarılacağı ve bunda mutlak bir ibret olduğu anlatılmaktadır. (El-A'raf 7/54)

İnsan yaşamının koşuşturması içinde pek de fark edilemeyen mevsimler ölümden sonraki yaşamın güzel bir simgesidir. İnsan hayatı mevsimlerle simgeleştirilirse; doğum ilkbahar, gençlik yaz, yaşlılık sonbahar, kış ise ölümle ile özdeşleşebilir. Bu konuyu İrfan Üstündağ Kur'an-ı Kerim'de Su Kavramı adlı eserinde şöyle tasvir etmektedir:

“Her yıl sonbaharın gelmesiyle birlikte toprak üzerindeki canlılık sona erer. Ağaçlar yapraklarını döker, otlar kurur, kısaca bitki hayatında bir ölüm başlar. İlkbaharın gelmesiyle ise, gökten yağmur yağar ve toprağın üzerine düşer. Daha önce ölmüş olan bitkiler tekrar canlanır ve yeni bir hayata başlar. İnsanların ettikleri ve diktikleri kuru habbeler hayata gelir, canlanır, ihtiyaç sahiplerine yiyecek olur, gözlere bir güzellik olur, etrafı süsler. Bu manzara her yıl en az bir kez, bazen yılda birkaç kez tekrarlar ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenlere cevap verir. Bütün bunları yapan Allah (c.c)’tır. Allah insanoğluna Kur’an-ı Kerim’de adeta şöyle seslenmektedir: Ey insanlar; şu gördüğünüz ve yediğiniz bitkileri kuruduktan sonra nasıl tekrar diriltip onlara yeni bir hayat veriyorsam, sizleri de öldükten sonra diriltecek, yeni bir hayat verecek ve yaptıklarınızın karşılığını size tamamen vereceğim” (Üstündağ 2006: 92).

Ahret hayatının başlangıcının habercisi olan kıyametin kopması anında su Et-Tekvîr Suresi 1-6. ayetlerinde şöyle tasvir edilir: “Güneş dürülecek, yıldızlar sönecek, vahşi hayvanlar bir araya toplanacak, denizler kaynayacak. ”(et-Tekvîr 81/1-6) Ayrıca kıyamette suyu anlatan ayetlerden bir tanesi Tur Suresi’nde yer alır. Bu surede Tûr’ dağına, Kitab’a, göğe, denize ant içilir. Rabbin azabının mutlak olduğu ve elbet vuku bulacağı iletilir. Şüphesiz ona engel olunamaz (Et-Tûr 52/1-8).

Ahret hayatı içinde ödül ve ceza olarak nitelendirilen cennet ve cehennemde de su bulunmaktadır. Kur’an-ı Kerimi cenneti, Ra’d Suresi 35. ayette şöyle anlatır: “Takvâ sahiplerine vâdolunan cennetin özelliği (şudur): Onun zemininden ırmaklar akar. Yemişleri ve gölgesi sürekli. İşte bu, (kötülüklerden) sakınanların (mutlu) sonudur. Kâfirlerin sonu ise ateştir.”

Cennet tasvirlerini yaparken, “altlarından ırmaklar akan cennetler” ifadesini kullanmaktadır. Bu tasvir Kur’an-ı Kerim’de; Ali İmrân 3/198, Nisa 4/122, Kehf 8/31, Ra’d 13/35, Nahl 16/31, Tevbe 19/72, Beyyine 98/8 ayetlerinde bulunmaktadır.

Kur’an-ı Kerim’in bizlere aktardığı bilgiler rehberliğinde Cennet’te dört çeşit ırmak akacaktır. Bunlar; Suyu bozulmayan ırmaklar, Tadı değişmeyen süt ırmakları, Şarap ırmakları ve Süzme bal ırmaklarıdır (Muhammed 47/15). Burada bahsi geçen süt, şarap,

bal terimleri hem cennet tasvirini daha iyi anlamamız sağlarken hem de dünyadaki bazı nimetlerin cennette de bulunacağını göstermektedir. El-Bakara Suresi, 25. ayetindeki; “İman edip salih ameller işleyenlere, kendileri için; içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele. Cennetlerin meyvelerinden kendilerine her rızık verilğinde, "Bu (tıpkı) daha önce (dünyada iken) bize verilen rızık!" diyecekler. Hâlbuki bu rızık onlara (dünyadakine) benzer olarak verilmiştir. Onlar için orada tertemiz eşler de vardır. Onlar orada ebedi kalacaklardır. ” ifadesi bunu destekler niteliktedir.

Cennet tasvirlerinde kullanılan su cehennem tasvirlerinde de yer almaktadır. Mutlak azap olarak anılan Cehennem’de sular farklı şekillerde tasvir edilmektedir. Kur’an-ı Kerim Cehennem’deki suları tasvir ederken; kaynar su ve irinli su olarak bahsetmektedir (*Sad* 38/ 57, *Nebe'* 78/25). Bu ayetler dışında kaynar su; *En'am* 6 /70, *Yunus* 10/4, *Hac* 22 /19, *Saffat* 37/67, *Mü'min* 40/72, *El-Vâkıâ* /51-55, *Vakıa* 56/42, *Vakıa* 56 ve 93. ayetlerinde zikredilir.

İrinli su ise Kur’an-ı Kerim’de *İbrahim* Suresi 16-17. ayetlerinde anılır ve ayet şöyledir: “Ardından da (o inatçı zorbaya) cehennem vardır; kendisine irinli su içirilecektir! Onu yudumlamaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecek ve ona her yandan ölüm gelecek, oysa o ölecek değildir (ki azaptan kurtulsun). Bundan ötede şiddetli bir azap da vardır ” (*İbrahim* 14/16-17).

2.10. Yağmur Suyu

Kur'an-ı Kerim’e göre yağmur mübarektir, içerisinde pek çok bereket barındırmaktadır. Bu duruma birçok ayette değinilmiştir. Bu ayetlerden birkaçı şu şekildedir; *Talha* Suresi 53. ayetinde; "Ki (Rabbim), yeryüzünü sizin için bir beşik kıldı, onda sizin için yollar döşedi ve gökten su indirdi; böylelikle bununla her tür bitkiden çiftler çıkardık " (*Taha* 20/53). veya *Mü'minun* Suresi 18.ayetinde; "Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirip onu arzda durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter."(*Mü'minun* 23/18) . Zikredilen ayetler yanında *Kamer* 54/11, *Nebe* 78 /14 ayetleri yağmur konusuna değinen ayetler içinde sayılabilir.

Yağmurun kutsallığı onun canlandırma özelliğinden ileri gelmektedir. Nitekim *Hac* Suresi 5. ayeti ;"...Sen, yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün; fakat biz, üzerine

yağmur indirdiğimizde o, kıpırdanır, kabarır ve her çeşitten (veya çiftten) iç açıcı bitkiler verir " (el-Hac 22/5). diyerek bunu destekler. Ayrıca Kaf 50/9, Zümer 39/21 ayetleri de bu konuya değinmektedir. Yağmurun doğayı canlandırması hem ahiret hayatının hem de Allah(c.c)'ın varlığının kanıtı niteliğindedir. Secde Suresinde geçen “ Görmüyorlar mı; Biz, suyu çorak toprağa sürüyoruz da onunla ekin bitiriyoruz; ondan hayvanları, kendileri yemektir. Yine de görmüyorlar mı?” (Secde 32 /27). ifadesi bizi bu kanıtları görme konusunda uyarmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de anılan yağmur sularının diğer bir özelliği de yeraltı suları için kaynak olmasıdır. Kaynak olma durumunu şu ayetler ile haber vermektedir; "Biz, rüzgârları aşılایıcı olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık. (Biz bunları yapmasaydık) siz onu (yeterli) suyu depolayamazdınız" (el-Hicr 15/22). veya Kamer 54 /12. ayeti de bunu anlatmaktadır.

Su sürekli dalgalanır ve hareket eder; gökyüzüne çıkar, yer altına iner. Bu tasavvufi anlamda bir zikirdir. Kuran-ı Kerim'de de bahsedildiği üzere âlemler zikir üzerinedir. (Âl-i İmrân 3/191) Su bütün mahlûkatla birlikte Rabbe hamdü sena etmektedir. İster durağan ister hareketli olsun her hal bir zikirdir.

2.11. Zemzem ve Ab-ı Hayat Suyu

Kuran-ı Kerim'de Zemzem suyu direkt ifade edilmez. Sadece İbrahim Suresi 37.ayeti; " Rabbimiz! Ben çocuklarımdan bazısını, senin kutsal evinin (Kâbe'nin) yanında ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için (böyle yaptım). Sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir, onları ürünlerden rızıklandır, umulur ki şükrederler."kaynak gösterilerek Hz. İbrahim, Hz. Hacer kıssalarında rivayet edilmektedir.¹¹

Annemarie Schimmel' in Tanrının Yeryüzündeki İşaretleri adlı eserinde Zemzem için Hz. Hacer'in oğlu Hz. İsmail ile Kâbe yakınlarında susuz kaldığında yerden fışkırdığını söylemektedir. İki metre derinliğinde olan Zemzem hafif tuzludur. Hac görevini yapan hacılar Zemzem bereketini sevdiklerine ulaştırmak için özel şişeler ile götürmektedirler. Hatta bazı hacılar kefenlerini Zemzem ile yıkamaktadırlar. Burada

¹¹ Detaylı bilgi için; <https://islamansiklopedisi.org.tr/zemzem>(Erişim:21.06.2018)

Zemzem'in bereketinin kendilerini sarması düşüncesi bulunmaktadır (Schimmel A. 1994:25-26).

“İslam-Türk kaynaklarında da "aynü'l-hayat", "nebrü'l-hayat", "ab-ı caVidani", "ab-ı zindegi", "hayat kaynağı", "hayat çeşmesi", "bengi su", "dirilik suyu", bazen de Hızır ve İskender' e atfen "ab-ı Hızır" veya "ab-ı İskender" vb. çeşitli isimlerle anılmaktadır ”(Erbaş 2003: 248).

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa ve Hızır kıssası anlatılırken dolaylı olarak "ab-ı hayat" deyimine temas edilmiştir (Kehf18/60-82). ayeti metinlerinde anlatılanları özetleyecek olursak karşımıza şöyle bir tablo çıkar: “ İsrailoğullarının peygamberi Hz. Musa bir gün genç arkadaşıyla birlikte, kendisiyle buluşması emredilen şahsiyetle görüşmek üzere yola çıkar. Buluşma mevkii "iki denizin birleştiği yer (mecmau'l-bahreyn)dir. Hz. Musa burasını tanıyabilmek için yanına azık olarak aldığı balıktan faydalanacaktır. Çünkü balığın canlanıp denize atlaması buluşma yerini belirleyen bir işarettir. Ancak Hz. Musa'nın genç arkadaşı, deniz sahilinde uğradıkları kayanın yanında balığın canlanarak denize atladığını ona haber vermeyi unutmuştur. Yolda yemek için konakladıklarında ise durumu kendisine anlatır. Bunun üzerine Hz. Musa tekrar o yere döner ve gerçekten aradığı kişinin orada bulunduğunu görür. Kendisine Allah (c.c) tarafından "rahmet" ve "gizli ilim" verilen bu kulun adı Hızır'dır. Buhari'de geçen bir hâdiseye göre, Hz. Musa'nın Hızır'la buluşacakları kayanın dibinde bir kaynak (ayn) vardı ki buna "hayat kaynağı" (aynü'l-hayat, ab-ı hayat) deniyordu. O suyun temas edip de diriltemediği hiçbir şey yoktu. Balığa da bu sudan sıçramıştı.¹²

Ahmet Yaşar Ocak Ab-ı Hayat adlı makalesinde Ab-ı Hayat kavramının İslam literatüründe ilk rastlanılan yerin burası olabileceğini iletmektedir (Ocak 1988:1).

“İslam'ın gelişinden sonra da Arap, Fars ve Türk milletlerinin din ve din dışı edebiyatlarında Hızır, Hızır-İlyas, ab-ı hayat gibi kavramlar ve bunlarla ilgili giderek zenginleşen mitolojik mahsuller sık sık işlenip yeni örnekler ortaya konulmuştur. Din dışı edebiyatta ve divan edebiyatında da bol miktarda kullanılmıştır ” (Ocak 1988: 2).

Suyun kutsiyeti İslamiyet ile sınırlı değildir. Hristiyanlık ve Yahudilik için de su önemlidir.

¹² Bkz. : Buhari, Tefsiru Sureti'l-Kehf, 4

“Yahudilik’te İsrâiloğulları’nın adı “sudan geçenler” mânasında ve İbrânî’dir. Mûsâ da (Moşeh) “sudan gelen” demektir. Hristiyanlık’ta kilisede su bulundurulması bir gelenektir. Hz. İsa’nın kanını temsil eden bu su, Mara’nın İsrâiloğulları’na acı gelen suyunun Mûsâ tarafından tatlılaştırılması mucizesine işaret eder. Mûsâ bu mucizeyi asâsını suya atarak gösterirken İsa da insanlığa acı gelen hayatı çarmıhta kanını akıtmak suretiyle tatlandırmış, sonra da bunu vaftiz suyu olarak ümmetine sunmuştur. Tevrat’taki “tathir suyu, kıskançlık veya acılık suyu, elem suyu, en-Hakkore pınarı, diri su, takdime suyu” gibi ifadeler veya Hristiyanlık sakramentlerindeki vaftiz suyu hep insanları temizlemek adına var olmuştur ” (Pala 2009: 442).

Hristiyanlık’ta da su Yahudilik’te ve İslamiyet’te olduğu kadar önemlidir. Hristiyanlıkta bulunan vaftiz töreninde su kutsal obje olarak kullanılmaktadır. Vaftiz; çocuğa ilk günahını silmek ve onu Hristiyanlaştırmak amacıyla yapılan kutsal işlemdir (<http://sozluk.gov.tr/> Erişim:25.04.2019). Bunun yanında Vaftiz farklı anlama da gelmektedir. Nitekim Eliade bunu şu şekilde izah eder;

“Vaftiz, aslında İsa’nın manevi vücuduna iştirak edişi, Kutsal Ruh’la yeniden doğuşu da ifade eder. Aslî suçun vaftizle giderilebileceğine inanılır. Kilise babaları, İsa’nın tarihsel varoluşuna atıfta bulunan yeni anlamlarla zenginleştirerek, bazı Hristiyanlık öncesi değerler ile sıvı simgeciliğinin evrensellerini kullanmaktan geri kalmamışlardır. Tertullianus’a göre su birincidir. İlk canlıyı doğuran ilk su olmuştur ve bu nedenle vaftizde suların hayat üretmelerinde şaşıracak bir yan yoktur.” (Eliade 1991:110)

Su sadece Vaftiz törenindeki kutsallığı ile sınırlanmamaktadır. Hristiyan inancında okunmuş su yer almıştır. Ali Erbaş Muhtelif Dinlerde Su Motifi isimli çalışmasında; Hristiyanlıkta bulunan okunarak kutsanan suyu IV. ve VII. Yüzyıllarda yapılan ayinlere kadar temelendirip bu tarihin daha da eski tarihlere gidebileceğini iletmektedir. Kilise ve sunaklara okunmuş su serpilmektedir. Okunmuş su, hastaları tedavi maksadıyla kullanılmaktadır. Ayrıca cin çıkarma törenlerinde kullanılmaktadır (Erbaş 2003: 256).

“Hristiyan vaftiz töreni ve Hinduların Ganj Nehrine dalışlarında olduğu gibi yapılan eylem, ilk şekile dönüşün, yeniden doğuşun göstergesi kabul edilmiştir” (Ulutürk 2010: 9).

3. BÖLÜM

KIZILCAHAMAM'DA KUTSAL SULAR

Matematiksel konumu itibarıyla 40° 45' 46'' - 40° 12' 30'' kuzey paralelleri ve 32° 16' 1'' - 32° 54' 18'' doğu meridyenleri arasında yer alan Kızılcahamam ilçesi, idari bakımdan Ankara il sınırları içerisinde yer almaktadır. İlçe topraklarının bir kısmı Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü içerisinde diğer kısmı ise İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Sakarya Bölümü sınırları içerisinde yer almaktadır. Kızılcahamam ilçe merkezi ise Batı Karadeniz Bölümü içerisinde yer almaktadır. Kızılcahamam ilçesinin; doğu ve kuzeydoğudan Orta (Çankırı), kuzeyde Çerkeş, kuzeybatıda Gerede (Bolu), batıda Çamlıdere, güneybatıda Güzül ve Ayaş, güneyde Kazan, güneydoğuda Çubuk (Ankara) ile çevrelenmektedir. İlçenin yüzölçümü 1623 km²'dir. İlçe merkezi ise deniz seviyesinden 975 m yükseklikte kurulmuştur (Usta vd. 2015:3).

Harita 3.1. Ankara ilçeleri haritası (<https://www.google.com.tr/> Erişim: 10.04.2019)

Kızılcahamam Ankara'ya 80 km. mesafede, Ankara-İstanbul karayolu üzerinde, 26.700 nüfuslu, çam ormanları, şifalı suları, kekik ve çam balı, modern turistik tesisleri ile eskiden beri başkentin akciğeri ve su deposu olarak bilinir. Ulaşım, Ankara ve Kızılcahamam'daki terminallerden her 15 dakikada bir hareket eden otobüslerle sağlanır. İlçenin, eşsiz tabii güzelliği, bol su kaynakları ve kuzey ile güneyi bağlayan Kargasekmez ve Azaphane geçitleri ile antik çağlardan beri yerleşim için bir cazibe merkezi olmuştur. İlçenin Başköy Kalesi, Mahkeme Ağacın ve Alicin kanyonu kilise mağaraları, Akdoğan

Köyü kazıları, Saray köyü Roma harabesi, Seyhamamı'ndaki eski kilise, ilçe tarihinin ilk çağlara kadar uzandığını, o devirlerde önemli bir yerleşim yeri olduğu konusunda bizlere fikir vermektedir. Hititler, Lidyalılar, Galatlar, Araplar vb. birçok topluma ev sahipliği yapmış olan Yabanabad ise 1197 de Devrek ve çevresinin fethi sırasında Selçuklu hâkimiyetine girmiştir. Üzerinde yaşadığımız yerlere “Anadolu” ismi; Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat (1220-1237) ordusu ile seferde iken yolu üzerindeki Yabanabad'ın Taşlıca Köyüne uğrar ve burada Bacıyan-ı Rum (Rum Bacıları) temsilcilerinden Kırız/Kırmızı Ebe'nin, askerlere ayran ikrâm ettiği sırada gösterdiği keramet karşılığında verilmiştir. “Yabanâbad” adını ilk ne zaman aldığı bilinmemekle beraber, 1423 tarihli ilk tahrirde zikredilen “Yabanova” adının Selçuklular'dan intikal etmiştir. Fatih Sultan Mehmet döneminde baştan sona imar edildiği için o zamana kadar Yabanova olarak bilinen ilçe adı Yabanabad olarak değişir. Yabanabad olan ilçe ismi de 1933' ten sonra Kızılcahamam olarak değiştirilmiştir (<http://www.kizilcahamam.bel.tr/2093/Tarihce/> Erişim: 01.01.2019).

Yabanâbad kelimesinin köküne inildiğinde; **Yaban**: İnsan yaşamayan ıssız yer, böyle yerde yaşayan halk. **Âbad**: Bayındır, mamur, şen ve rahat şeklinde karşımıza çıkmaktadır (<http://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 10.04.2019) İnsan yaşamı için elverişsizken bayındırlık çalışmaları ile insan yaşamına uygun hale gelen yer anlamına gelmektedir.

“İlçe, tarihte sırası ile Manegordos, Göksu, Soğuksu, Kızılca, Kızılcaviran ve Kızılcahamam isimleri ile anılmıştır” (Yurtoğlu 2006:188).

Yine ilçenin isminin doğuşuna dair farklı bir anlatı bulunmaktadır. Bu anlatı halk arasında;

“...Yukarı tepe, arka bölgesinde ise ormanda kızıl yani çam kızılı şeklinde olduğu için yani kiremit renginde oraya daha önce kızıl demişler. Sonra da Kızılcahamam olmuş.” (KK. Hasan Yıldırım, DT:1961) şeklinde anlatılmaktadır. Ayrıca ilçe ismine dair başka bir anlatı da Ankara Savaşı'nı kaynak olarak almaktadır. Yusuf Halaçoğlu'nun Ankara Savaşı adlı makalesine göre; Ankara Savaşı coğrafya olarak Ankara'nın Çubuk ovasında yapılmıştır. Yıldırım Beyazıt ve Timur arasında meydana gelen bu savaşta ordular barınma, yemek, temizlenme vb. ihtiyaçlarını coğrafya içindeki yerleşkelerden sağlamaktadır (Halaçoğlu 1991:110-11). Kızılcahamam hamamları da o dönemde

cezbedici bir özelliğe sahiptir. Timur İmparatorluğu'nun Han'ı Timur, Eski Hamam/Roma Hamamı olarak bilinen hamama gelmiştir. Eski Hamam'a; ilk böyle adını atınca böyle "Ti bire Kızıl hamam diyor" Kızıl biliyorsunuz sıcak hamam, kaynar hamam demektir. (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

Kızılcahamam ismine dair anlatıların çeşitliliği yanı sıra tarihi dokusu ve siyasi yapılanması ile de önemli bir ilçedir. İlçede bulunan tarihi köyler onun tarihi zenginliğinin göstergesi sayılabilirler. Kızılcahamam'a bağlı toplamda 109 köy bulunmaktadır. Merkeze bağlı köyler, Çeltikçi'ye bağlı köyler, Güvem'e bağlı köyler, Pazar'a bağlı köyler olarak sınıflandırılabilir. Merkeze bağlı köyler mahalle olarak anılmaktadır. ¹³

Kızılcahamam Köyleri:

Merkeze Bağlı Köyler

1. Akçakese
2. Akdoğan
3. Aksak
4. Akçay
5. Aşağıçanlı
6. Ayvacık
7. Bayır
8. Berçinçatak
9. Berçinyayalar
10. Binkoz
11. Bulak
12. Ciğirler
13. Çukurca
14. Çukurören
15. Demirciören
16. Dereneci
17. Doğanözü

¹³ Kızılcahamam köylerinin sayısı siyasi değişiklikler sonucunda değişebilmektedir. Belirtilen güncel sayı ve isimler <http://www.kizilcahamam.gov.tr/mahalli-idareler> (Erişim: 05.01.19) ve <http://www.resmigazete.gov.tr/> (Erişim: 05.01.19) kaynaklarından temin edilmiştir.

18. Doymuşören
19. Gebeler
20. Gökbel
21. İnceğiz
22. İsmet Paşa
23. Karaağaç
24. Karacaören
25. Kırköy
26. Kızılcaören
27. Kızılcaaköy
28. Mahkemeağcin
29. Oğlakcı
30. Olucak
31. Saraycık
32. Saray
33. Sazak
34. Şahinler
35. Taşlıca
36. Uğurlu
37. Üçbaş
38. Üyücek
39. Yanıközbekler
40. Yeşilköy
41. Yıldırımçatak
42. Yıldırımdemirciler
43. Yıldırımhacılar
44. Yıldırımolucak
45. Yıldırımören
46. Yıldırımyağlıca

Çeltikçi'ye Bağlı Köyler

1. Akçaören
2. Alibey

3. Alpağut
4. Aşağıada
5. Aşağıhüyük
6. Bademli
7. Bağlıca
8. Bağören
9. Başağaç
10. Başören
11. Bezcikuzören
12. Çavuşlar
13. Çırpan
14. Değirmenönü
15. Gölköy
16. Gümele
17. Güneysaray
18. Kalemler
19. Kınık
20. Kırkırca
21. Kışlak
22. Kızık
23. Kocalar
24. Kurumcu
25. Kuşcuören
26. Örencik
27. Tahtalar
28. Turnalı
29. Tekke(Verimli)
30. Yakakaya
31. Yukarıada
32. Yukarıhüyük

Güvem'e Bağlı Köyler

1. Güvem
2. Belpınar

3. Beşkonak
4. Salın
5. Eđerlialören
6. Eđerlibaşköy
7. Eđerlidereköy
8. Eđerlikuzören
9. Hıdırlar
10. İğceler
11. Kasımlar
12. Kavaközü
13. Ortaköy
14. Semeler
15. Semerözü
16. Süleler
17. Yağcılıhüseyin
18. Yukarıçanlı
19. Yukarıkese

Pazar’a Bağlı Köyler

1. Pazar
2. Akçaören
3. Aşağıkaraören
4. Balcılar
5. Çeştepe
6. Başören
7. Esenler
8. İğdir
9. İğmir
10. Kınık
11. Otacı
12. Yukarıkaraören

Kızılcahamam merkez ve köylerinde nüfusun büyük bir çoğunluğu işçi ya da memur emeklisi olarak hayatına devam etmektedir. Bu sebepten üretime dayalı ekonomi azdır. İlçede ekonomik olarak tarım ve hayvancılık ön planda gelmektedir. Bununla beraber ilçede görülen; sanayi, ticaret, turizm işletmeciliği, arıcılık ilçe insanının geçim kaynakları arasında anılmaktadır.

İlçe merkezinde ve ilçeye bağlı köylerde tarım coğrafi şartlardan dolayı istenilen düzeyde yapılamamaktadır. Tarım alanlarının sınırlı olması, arazinin engebeli olması, modern tarım aletlerinin kullanımını zorlaştırmakta ve tarımda verim kapasitesinin düşmesine neden olmaktadır. Barajları besleyen dereler zaman içinde kurumuş ve bölgede sulu tarımın yapılmasını azaltmıştır. Kızılcahamam'da önceki dönemlerde üretimi fazla olan çeltik ve fasulye de sulama sorunundan eskisi kadar yapılamamaktadır. Bu sorunlarla birlikte tarımsal maliyetin yapılan zam ve vergilerle artması, arazi azlığı, eğitim, sağlık iş faktörlerinden dolayı nüfusun şehir dışına göç etmesi, üreticinin emeğinin karşılığını alamadığını düşünmesi gibi etkenler ilçe ekonomisinde tarım sektörünü olumsuz etkilemektedir. Tarım sektörünü olumsuz etkileyen diğer bir unsur da su kaynaklarıdır. Su kaynakları bitkilerin köklenmesini, hasatın fazla veya az olmasını etkilemektedir. Su kaynaklarının tarım üzerindeki etkisi sonucu köylerdeki nüfus ve göçler de değişmektedir.

İlçede bulunan sanayi sitesi ağırlıklı olarak otomotivde kendini geliştirmiştir. Kızılcahamam Sanayi'sinde marangozluk, mobilyacılık, demir doğrama, sıcak demir dövme vd. ustalık gerektiren bölümler de vardır. Yusuf Ziya Ertürk'ün vermiş olduğu bilgiler ışığında Ankara'daki otomotivin gelişmesinde yine Kızılcahamamlı ustaların etkisi vardır. Çünkü Ankara'da ilk oto-kaporta işletmelerini Y. Ziya Ertürk'ün amcası açmıştır.¹⁴

Kızılcahamam tarihiyle, kültürüyle, coğrafi zenginlikleri ile anılan bir ilçedir. Bu zenginlikler turizmi canlandırmış ve ilçede konaklamaya dayalı otel ve pansiyon işletmeciliği sektörünün gelişimini hızlandırmıştır. İster günübirlik ister sürekli konaklamalarda farklı konseptlerde hizmet sunulmaktadır. Hizmet sunan oteller: Asya Termal Otel, Çam Thermal Resort ve Spa Hotel, Hotel Ab-ı Hayat, Patalya Termal Resort, Soğuksu Termal Otel, Başak Termal Hotel, Akasya Termal Otel, Deva Termal, Kaplıca Termal Otel vd. otellerdir. Kızılcahamam'da özel sektöre ait Aşıyan ve Beşikçigil pansiyonları da bulunmaktadır. Bunların yanı sıra Kızılcahamam Belediyesi tarafından inşa

¹⁴ Bu bilgiler KK. Yusuf Ziya Ertürk ile yapılan röportaj sonucu elde edilmiştir.

edilen işletmesini belediyenin üstlendiği Kızılcahamam Belediyesi Pansiyon Evleri de mevcuttur. Şehir dışından gelen misafirler için Kızılcahamam Öğretmenevi de konaklama hizmeti sunmaktadır.

Mutfağında eşsiz tatlar bulunduran Kızılcahamam kendisinden “Bazlama Diyarı Kızılcahamam” olarak bahsettirmektedir. Hatta bu ismini yansıtan çoğu coğrafyada “Kızılcahamam Bazlaması” olarak bilinen bazlaması bulunmaktadır.¹⁵

“Kızılcahamam, tarihi, kültürü ve sosyoekonomik durumuyla artık kendini bütün Anadolu’ya duyurduğu gibi, son zamanlarda yapılan termal turizm tesisleri ile de dünyaya duyurmaktadır” (Yurtoğlu 2006:9).

Termal turizm sözcük anlamı olarak: Hastalık sonrası rehabilitasyon dönemlerinde veya kalıcı hasar bırakan rahatsızlıkların kısmen iyileştirilmesi amacıyla kaplıca ve spa merkezlerinde sağlık personeli veya diğer yetkili personel tarafından yapılan kaplıca tedavileri, fizyoterapiler, talosoterapiler, hidroterapiler, balneoterapi, peloidoterapi, klimaterapi gibi tedavi destekleyici veya rehabilite edici uygulamalar anlamına gelmektedir (<http://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 07.02.19)).

Nedim Usta’nın Kızılcahamam İlçesi Turizm Potansiyeli isimli çalışmasına göre; Kızılcahamam su varlığı bakımından Ankara’nın zengin ilçelerinden birtanesidir. Öyle ki ilçe Başkent’in su deposu olarak anılmaktadır. Kızılcahamam(da) Ankara geneline göre zengin sayılabilecek su kaynakları var olsa da turizme hizmet edecek en önemli hidrolojik öge termal kaynaklardır. İlçenin kaplıca suları hekim kontrolünde banyo uygulamaları olarak inflamatuvar romatizmal hastalıkların kronik dönemlerinde, kronik bel ağrısı, eklem hastalıkları, yumuşak doku, doku hastalıklarında (miyozit, tendinit gibi) ortopedik operasyonlar sonrasında uzun süre hareketsiz kalmayı gerektiren durumlarda, nörolojik rahatsızlıklarda, stres bozukluklarında, spor yaralanmalarında iyileştirme veya tedaviyi destekleyici unsur olarak kullanılabilmektedir (Usta 2016: 207). Denebilir ki Kızılcahamam’da sağlık turizmine hizmet eden, önemli kaynaklar arasında termal sular bulunmaktadır. Başlıca termal sular arasında Büyük Kaplıca, Küçük Kaplıca, Sey Hamamı sayılabilir.

¹⁵ Bu bilgiler derleme sırasındaki kazanımlar ve <http://www.kizilcahamam.bel.tr/> (Erişim: 06.01.19) sitesindeki bilgilerden yola çıkarak aktarılmıştır.

Kızılcahamam kaplıcaları sıcaklık değerleri, sularının mineral yapısı ve debileri ile ilçe için ciddi bir potansiyeldir. İlçede mevcut termal potansiyel yüksektir. Termal potansiyel ile bunlara bağlı tesisleşme kıyaslandığında tesisleşmenin yeterli derecede olmadığı anlaşılmaktadır.

İlçe esnafı ve halkıyla yapılan görüşmelerde ilçeyi tercih eden turistlerin büyük kısmı Ankara ve çevre illerden gelmekte olup, ağırlıklı olarak orta yaş üzeri kimselerden oluşmaktadır. Ziyaretçiler ortalama 1-20 gün ilçede konaklamaktadırlar.

3.1. Kızılcahamam Su Varlıkları

Karadeniz ikliminden, Bozkır iklimine geçiş kuşağı üzerinde bulunan Kızılcahamam'da su doğal döngüsü ile varlığını sürdürmektedir. İlçe su kaynakları bakımından oldukça zengindir. Gerek yer üstü gerek yer altı su potansiyeli ile tanınan ilçede farklı şekillerde su kaynakları mevcuttur. Bunlar arasında nehirler, barajlar, göller, göletler, dereler vd. sayılabilirler.

3.1.1. Nehirler

“İlçede 514 km uzunluğunda Kirmir Nehri ile bu nehir ile beraber Sakarya Irmağına dökülen İğmir, Şayi, Çemştepe (Çeştepe) ve Bağlıca nehirleri olup bunlar tarım arazisini sulamaktadır. Kurumcu köyü civarında 500 m ve Karaçam köyü civarında 300 m uzunluğunda iki sülük gölü ile Elma köyü civarında 150 m uzunluğunda bir kamış gölü vardır” (Yurtoğlu 2006: 8).

3.1.2. Barajlar

Ankara'nın içme suyunun önemli bir kısmını temin eden Kurtboğazı, Eğrekkaya, Akyer, Doğanözü barajları Kızılcahamam sınırları içerisinde bulunmaktadır. Çamlıdere Bayındır Barajı'ndan Kurtboğazı Barajına akan Kınık Tüneli, Akyer Barajı'ndan Eğrekkaya Barajı'na oradan Kurtboğazına akan tüneller vardır. Barajlarda tüneller yardımı ile toplanan su, tünellerle Kurtboğazı'na oradan da Ankara'ya pompalanır (<http://www.aski.gov.tr/TR/ICERIK/Su-Kaynaklarimiz/32> (Erişim: 10.02.19)).

3.1.2.1. Kurtboğazı barajı

Yapımı 1963-1957 yılları arasında tamamlanan barajın göl sahası 548 hektar, baraj yüksekliği 63 m tipi dolgudur. İlçeye 25 km uzaklıkta E-89 karayolu üzerindedir. İlçenin en büyük barajıdır. Kenarları önemli mesire yeridir. Barajı Bahtılı, Mera, Kınık, Pazar, Uzunöz, Bostan, Kayıcık, Batak, İğmir, Kirazlı, Eneğim ve Karaboya dereleri beslemektedir. Aynı zamanda baraj rekreasyon amaçlı kullanılmaktadır.

3.1.2.2. Eğrekkaya barajı

Yapımı 1996 yılında tamamlanan barajın göl sahası gün geçtikçe genişlemektedir. Baraj yüksekliği 70 m, tipi toprak dolgudur. İlçeye 5 km uzaklıktadır. Eski Çerkeş yolunu içine almış olup “Saray” köyü merkezini kaplayıp köyün taşınmasına neden olmuştur. Akyer Barajı’nda toplanan sular tünelle Eğrekkaya barajına sevk edilmektedir. Burada biriken su ise tünelle Kurtboğazı Barajına gönderilmektedir.

3.1.2.3. Akyer barajı

1998 yılında yapımı tamamlanmıştır. Göl sahası genişlemeye müsaittir. Baraj yüksekliği 90 m, tipi toprak dolgudur. Şimdiki Dereneci ve Kahyalar köylerini içine almıştır. Bu köylerden Dereneci Gökbel yakınına, Kahyalar da üst mahallesine taşınmıştır.

3.1.3. Göller

Tektonik hareketler, volkanizma vb. sismik hareketler sonucu oluşan, derin, geniş çukurlara göl denebilir (<http://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 15.05.19) Göller doğal ve yapay olabilir. Göllerin gideğeni olup olmaması, kayaç yapısı göl sularının tatlı, tuzlu, sodalı olmasını etkilemektedir. Göller için yeryüzünün gökyüzüne açılan pencereleri denebilir. Göller, sahibi olan yerlerdir. Genelde doğaüstü güçlerin yaşadığı yer olarak tasvir edilir. Kızılcahamam ‘da Karagöl bulunmaktadır.

3.1.3.1. Karagöl

“İlçeye 35 km uzaklıktaki Karagöl’e, Güvem-Belpınar yolu ile gidilir. Çamlık tepelerle çevrili göl alanı, oldukça geniş bir düzlüktedir. Gölün uzunluğu 80, eni ise 35 m civarındadır. Tipik bir krater gölü olan Karagöl, bilhassa yaz aylarında ideal bir

kamp ve piknik yeridir. Herhangi bir tesis olmamasına rağmen, bu mevsimde yoğun bir ziyaretçi akını yaşanır. Gölde balık yetişmiyor. Göl çevresi, gününbirlik ziyaret ve çadır kampı için de oldukça uygundur ” (Yurtoğlu 2006: 53-54).

Bu özellikleri yanı sıra Karagöl, yöre halkı için yağmur duası içinde talep edilen bir yerdir.

Şöyle yağmur duası Karagöl’de yapılırken, türbeye de ziyarete gidilir. Bu türbe çok izbe bi yerde. Çok bakımlı denilemez. Çünkü ıı sürekli ziyaret edilen bi yer değil, sadece yağmur duası esnasında ziyaret edilen bi yer. Büyük bi alanda ormanın içinde yatır. Onun dışında halkın çok bildiği, ziyaret ettiği bir yer değil. Valla bizim genelde böyle ıı şehit olarak adlandırılan kişilerin türbeleri olduğu söylenir civarda. Mezarların yerleri belli değil. Öyle bi sıkıntımızda var şimdi ıı yatır olduğu söylenen yer bile işaretli değil. Yani böyle tepeleme ya taş olur, türbe dedikleri yerde ya da rivayet işte burda zamanında birisi yatmış denir. Net bi şey yok yani. Yatırların etrafında bir tanesinde biliyorum. Büyük bi çam ağacı var. (KK. Erdal Bektaş, DT: 1984)

3.1.4. Göletler

İlçede çok sayıda gölet mevcuttur. Göletlere örnek vermek gerekirse; “Çeltikçi Beldesinde, Kurumcu, Üçbaş, Kızılcahöy, Karacaören, Kırköy, Kızık, A. Karaören, Demirciören, İğdir, Çeştepe, Örencik. A. Hüyük köylerinde olmak üzere 13 gölet bulunmaktadır”. (Üzmez 1998: 21-22) Bunlar dışında Akçaören Göleti, Karagüney Göleti vardır. (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

3.1.4.1. Üçbaş göleti

Üçbaş Köyü yakınında “balıhlı bi barajdan küçük işte gölet var. Adı da Üçbaş Göleti.” (Yusuf Ziya Ertürk, Kızılcahamam, 1946) Üçbaş Göleti’nin ismi coğrafi sınırları içindeki Üçbaş Köyü ile benzerlik gösterir. Göletin ismi “üç tane bey olduğunu büyük baş yani. İnsan olduğunu söylemelerinden dolayı adı üç baş olmuş.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT: 1946) Üçbaş Göletine dair, “İnanç yoh”tur. (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

3.1.5. Dere/Öz/Çay

Dere yer yer yazın kuruyan, yağmur veya yer altı sularından doğan küçük akarsular olarak tanımlanabilir (<http://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 18.03.19) Halk arasında dereye öz veya çay da denebilmektedir. Kızılcahamam’ın en önemli akarsularından biri Sakarya

nehriine dökülen, Berçin ve Işıkdagi'ndan doğan Berçin ve Sey deresinin birleşmesinden oluşan Kirmir Çay (Kocaçay)'dır.

Kirmir Çayı tarihi olaylara şahitlik etmiş bir çaydır. Rivayete göre;

Kirmiş Çayı yatağı Işık Dağından başlayan, Azaphane deresinden gelen dere ile birleşip aşağıya Çeltikçi havzasına ordan Güdül, Güdel'den Ayaş, Gordion boyuna kadar gider. Zamanında bu Kirmir Çayı'nın bize vermiş olduğu tarihi bilgiyi değerle Büyük İskender nereye gidecekse savaşa dere yataklarından gidermiş. Zamanında o da Kızılcahamam burdan başlamış, Kirmir Çayı yatağından Çeltikçi, Güdül tarafından gidip, bütün dünyanın da merak konusu olmuş Büyük İskender'i arıyorlarmış. Nerde ne zaman nerden çıkacak diye en son Polatlı'da Gordion boyunda bayrağı oraya sancağı diyor; "ben burdayım diyor". (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

Kirmir çayı dışında Kızılcahamam'ın başlıca dereleri; Berçin Deresi, Sey Deresi, Egerli Deresi, Alicin Deresi, Acısu Deresi, Bardakçılar Deresi ve Pazar dereleridir. Ayrıca "Aluç Dağı'ndan sonra Soğuksu Milli Parkı ve ilçe merkezinden geçip Kirmir Çayına dökülen Soğuksu Deresi, köy isimleri ile anılan; Çağrı deresi, Gökdere ve pek çok vadide özellikle kışın kar ve yağmur sularıyla debisi artan dereleri mevcuttur" (Üzmez 1998: 21-22).

Yine yörede bulunan Kara Dere isminin doğuşu hakkında anlatılar bulundurmaktadır. Bunlar:

Çeştepe köyü mevkiğinden geldiğimiz Kara Dere ile ilgili zannediyorum Kara Dere her iki tarafında güneşin almadığını bir nokta olduğu için. İki çok kayalarla oluştuğu için set kayalarla bunun içerisinde de gökyüzündeki ışığını görmüyor kara, karanlık tamamiyle aydınlık olmadığı için bundan dolayı buraya Kara Dere diyorlar. (KK. Hasan Yıldırım, DT: 1961)

Diğer yandan kaynaklar arasında geçen Gelin Kaya olayından dolayı derenin isminin de bu şekilde olduğuna inanılmaktadır.

Bunun ilerisinde de höyüklerin birkaç tane höyük aynı zamanda Taşlıcaya çıkan Kırmızı Ebe türbeleri, bu bölgelerde Gelin Kayası davul o bölgede düğün yapıldığında Kara Dere istikametinin suyu o taraftan gelir. Buralada düğün yapımında davul ve zurna çalınmaz. Bu yastan dolayı, kara günden dolayı olabilir. (KK. Hasan Yıldırım, DT: 1961)

Yukarıda ismi geçen dereler şu mevkiler arasında yer almaktadır:

1. Acun Deresi (Buğrular-Muzrıbağcin-Çamlıdere arası)
2. Belen (Berçin Çayı (Karaağaç-Üyücek-Berçinçatak arası)
3. Belen Çayı (Eğrekkaya Baraj Gölü-Güvem-Beşkonak ve Salın yerleşmeleri)
4. Çiftlik Deresi (Sey Hamamı- Hıdırlar Yaylası arası)
5. Değirmendere (Eğrekkaya Baraj Gölü-Çukurören bölgesi)
6. Eğrili Dere ve Sögütözü (Semeler-Semer arası)
7. Kırmir Çayı (Kışlak-Bademli arası)
8. Pazar Deresi Pazar-Otacı arası)
9. Uzunöz Deresi (Taşlıca-Başören arası)
10. Çukurca Deresi (Aksak-Çukurca-Yıldırım bölgesi)
11. Güney Dere (Tahtalar- Kınık arası)
12. Hamam Çayı (Işık Dağı-Salın-Erenkaya Barajı arası)
13. Özdere Çayı (Kızılcaören-Aluç Dağı arası)

(KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT: 1946)

14. Avdan Dere (Özbekler-Çengeller-Aluç Dağı arası)
15. Canlı Deresi (Aşağıçanlı-Bayırköy yerleşmeleri)
16. Güreç Deresi (Yoncatepe-Dörtkonak yerleşmeleri arası)
17. Gürlük Dere (Bayındır Baraj Gölü-Yılanlı-Dağkuzören- Çukurören bölgesi)
18. Kayı Deresi (Buğrular-Beşbeyler-Üreğil Mahallesi arası)
19. Koca (Öz) Çay (Kızılcahamam-Güdül karayolu bölgesi)
20. Kara Dere/Mera Çayı (Üçbaş Göleti-Akdoğan-Kurtboğazı Barajı)
21. Kocadere Çayı (Kazan-Peçenek Köyü'nden Yıldırımören arası)
22. Pazar Çayı (Çeltikçi beldesi-Kurumcu-Çamlıdere Bayındır Baraj Gölü arası)
23. Soku Deresi (Salın bölgesi)
24. Sazak Deresi (Berçinçatak-Haşat yaylası ve Çiçekli Yayla bölgesi)
25. Uzun Dere (Mahkemeağcin- Aluç Dağı arası)

(KK. Hasan Yıldırım, DT: 1961)

3.1.6. Pınar/Çeşme

Çeşme: Canlıların su ihtiyacını gidermek için genelde yol kenarları, açık veya kapalı ağaçlık alanda yapılan suyun borular aracılığı ile taşınması ile yapılan yapılardır. (<http://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 21.05.19) Çeşmenin diğer adı pınardır. Bu isim insan yaşamında yer edinmiştir ve birçok insan için isim olarak da kullanılır. Çeşmelerin önüne su biriktirmek için haft denilen yapılar bulunmaktadır. Haft yapımında ahşap, kaya veya beton kullanılabilir. Birçok çeşmede yer alan, “*Su diyor ki; “Ben akıyordum yabana, beni çıkardılar meydana, mekânı cennet olsun, benden abdest alıp namaz kılana.”*” sözü çeşmelerin İslami açıdan değerlendirilme amaçları hakkında bilgiler yansıtmaktadır. İslami literatürde “hayır, hasenat” olarak değerlendirilen çeşme, Türk dünyası için farklı anlamlar ifade eder. “Nitekim *Meydan Çeşmesi*” (KK. Bayram Özmen, DT: 1959) ilk görücülük mekânı sayılabilir. Su doldurmak için çeşmeye gelen bekâr kızlar ile bekâr erkeklerin birbirlerini gördükleri, birbirlerine maniler söyleyebildikleri, türküler dinlettiği yerlerdir. Bayram Özmen bunu şöyle ifade eder: “*Bizim evin gaşının altında meydan çeşmesi vardı. O zaman bekâr kızlara Ferdi Tayfur’un Susadım Çeşmeye Varmaz Olaydım türküsünü çok dinlettim.*”

Türk müziğine bile konu olmuş çeşmeler; susuzluğu gidermek, çocukların banyo yaparak eğlenmesi, kız-erkek mâni atışması ve buluşması, düğün eğlencelerinde damat veya sağdıcin suya atılması gibi farklı etkinliklere hizmet etmektedir. Ayrıca çeşmeler hem şifa kaynağı hem de koruyucu sahipleri olan yapılardır. Türkler’in hayatında da önemli yerleri bulunmaktadır. “Türkler evlerini ve yurtlarını su bulunan yerde kurarlar. Bunun için de bu suya saygı duyarlar. Onlar “Baba evinin sularıdır.” Bu çok eski Türk inanışları Anadolu’da yaygındır ” (Ögel 1995:316). Anadolu’da geline gösterilen kaynaklar arasında çeşmeler de vardır. Eliade’ye göre “Su perileri bütün akarsuların, bütün çayların, bütün pınarların tanrılarıdır” (Eliade 2005: 245). Türk inanışında da pınarların koruyucu, iyileştirici güçlere sahip kutsalları vardır. Kutsalları ile sahip oldukları anlatı, tarihi dokular ile pınarlar Kızılcahamam’da da önemli bir tarihi zenginliktir. Kızılcahamam’da bulunan çeşmelere örnek vermek istersek; Deli İmam çeşmesi, Silahtar Hacı Ali Ağa çeşmesi, Pazar çeşmesi, Çoban çeşmesi vd. çeşmelerin isimleri anılabilmektedir.

3.1.6.1. Deli İmam (Durmuş Efendi) çeşmesi

Deli İmam çeşmesi ismini Kızılcahamam'da yaşamış “Deli İmam” lakaplı Durmuş Efendi'den almıştır. Durmuş Efendi

“1864- 1945 yılları arasında Kızılcahamam'da (Kise Köyü) yaşamış, aslında deli olmayan, bilgili, kültürlü bir din âlimidir. Sert mizacı ve konuşmalarından dolayı "Deli" lakabını almıştır. Deli İmam adına ilçede hayrat olarak bir çeşme yaptırılmıştır ve Deli İmam'ın ismi çeşmenin bulunduğu caddeye verilmiştir. Deli İmamın hakkında tevatür olarak çokta yakın zamanın bir yaşayan âlim kişisi. Atatürk'ün sağlığında Atatürk ile bizzat görüşen kişi, mesela Atatürk ‘ünen bir şeyi var onun hatırası var. Atatürk onu böyle çeşitli yerlerde bir işler yapıyo diye duymuş huzuruna çağırılmış. Ona demiş ki “Sen üflüyomussun demiş o tedbirli gitmiş Atatürk'ün yanına, üflüyom, insanlara okuyon da üflüyenler oluyor ya? Bunları kast ederek Atatürk sormuş Deli İmam'a. Deli İmam da “üflüyom” demiş ve Atatürk ona sinirlenmiş “ne okuyon ne üflüyorsun neden üflüyorsun?” hemen yanında götürdüğü kavalı çekmiş orda rahat bir kaval çalmış. “İşte ben buna üflüyom” demiş. Şimdi ney diyoruz ya ney benzeri olan bir kaval. “İyi sana demiş ohuyo diyorlar o kulağıma geldi ne eder ne ohuyon?” Hemen diz çökmüş “Euzibillahimineşeytan irracim. Bismillahi errahman errahim” diyerek başlamış Kuran okumaya, “Bunu okurum işte ben” demiş. “E sen bir de dohuyo diyorlar” demiş. “Neyi ohuyon neyi dohuyon demiş.” “İşte ben şu bacağımdan geydiğim elbiseyi doğuyorum gendim dohuyorum” demiş. (KK. Osman Sarı, DT:1938)

Ne yazık ki toplum kendisi içinde farklı duygu, düşünce ve eylemlere sahip insanları etiketler bu etiketleme zaman zaman olumlu ya da olumsuz olabilir. Deli İmam Çeşmesi'nin isminin doğuşu da bu etiketlemelerden birine dayanmaktadır. “Öyle gonuşurken nüktedan gonoşuyormuştu. O zaman ahıllı bir adam bunu böyle yapmaz deydi düşünerek. Nüktedanlığından onun Deli İmam sanmışlar. Deli İmam çeşmesi de onun adına onun vefatından en azından kırk sene sonra çeşme yapmışlar adını Deli İmam çeşmesi göymüş.” (KK. Osman Sarı, DT: 1938)

Tarihi anlatıları olsa da kutsal su, kutsal çeşme inancı Deli İmam Çeşmesi'nde görülmemektedir. Deli İmam Çeşmesi'nin “Özelliği yoh, Normal çeşme” (KK. Osman Sarı, DT: 1938)'dir.

1926 yılında yapılan Deli İmam Çeşmesi'nin bakımı Kızılcahamam Belediyesi ve halk tarafından yapılmaktadır. Yapılan restorize çalışmaları ile tarihi görünümünü kaybetmiş, modern görünüm verilerek iki musluklu bir çeşme halini almıştır. İçme suyu olarak kullanılıp, araba yıkama, halı yıkama gibi işlemler için de kullanılmaktadır. Suyun

akmadığı dönemlerde gerekli müdahaleler yapılarak halkın hizmetine sunulmaya devam etmektedir. (Bkz. Resim 1)

3.1.6.2. Silahtar Hacı Ali Ağa çeşmesi

Kızılcahamam “Pazar Köyü”nde bulunan çeşme sarı küfeki taşından yapılmış olup, sağır kemerlidir. Sekiz satırlık Osmanlıca kitabesi bulunmaktadır. 1758 yılında Silahtar Hacı Ali Ağa tarafından yaptırılan çeşme iki kurnalı olup suyu akmaktadır. Çeşmenin onarımına ihtiyacı vardır” (Erdoğan 2010: 331).

Pazar Köyü, Ankara-İstanbul karayoluna 4 km uzaklıktadır. Ankara-Kızılcahamam yolunda sağa dönerek Pazar yolundan gidilmektedir. Kızılcahamam’ın güneybatısında kalan köy Kurtboğazı Barajı’nın kuzeydoğusunda yer almaktadır. Kızılcahamam merkezine 24 km uzaklıktadır.

3.1.6.3. Pazar çeşmesi

Kızılcahamam Pazar Köyünde dere yatağında bulunan çeşme bazalt taşından yapılmıştır. Kare yapısı üzerine yontulan üçgen bir başlık vardır. Üçgen başlık üzerine sarık figürlü bir taş bulunmaktadır. Yapılış tarihi bilinmeyen çeşme üzerinde üst, orta ve alt yazma olmak üzere üç yazma bulunmaktadır. Üst yazmada: “D.R- M.S” orta yazmada: “ERER OZAR”alt yazmada: “ESKİPA-ZAR” ifadeleri bulunmaktadır. Oluk kısmı kare çerçeve içerisine alınmış ve çevresi papatya yaprağı desen ile çevrelenmiştir. Oluğun her yanında da yıldız figürleri bulunmaktadır. U düzeninde üç *haft*dan oluşan çeşmenin bugün sadece iki tane *haftı* bulunmaktadır. Zaman içindeki tahribatlar sonucu beton ve taşlar ile çeşmeye eklemeler yapılmıştır. Oyma ve kabartma yöntemi ile oluk üzerinde, çeşme yazıtının altında farklı şekillere yer verilmiştir. (Bkz. Resim 3)

3.1.6.4. Subaşı Hamdi çeşmesi

Subaşı anlam olarak: Osmanlılarda kapıkulu süvarileri arasından, savaş zamanı güvenlik işlerine bakmak, barış zamanı da vergi toplamak işleri için ayrılan kimse anlamına gelmektedir. (<http://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 18.05.19) Yukarıkaraören, “eski adıyla Yukarı Karaviran derler.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946). “Çok yıkık dökük ev var, biz ören deriz tahminimce ordan geliyor. Ama şimdi iyi evler de var” (KK. Hasan

Yıldırım, DT:1961). Kızılcahamam'ın güneydoğusunda yer alır. Merkezden 20 km uzaklıkta yer alan köy, Ankara-İstanbul yoluna 4 km uzaklıktadır. “Kızılcahamam Yukarıkaraören Köyünde bulunan çeşme 1864 tarihlidir. Kesme taştan yapılan ve sağır kemerli çeşme iki kurnalıdır. Çeşme üzerinde antik malzeme bulunmaktadır. Üzerine ev yapılan çeşmenin suyu akmaktadır ” (Erdoğan 2010: 334).

3.1.6.5. Otacı çeşmesi

Otacı köyünün ismi tarihî kaynaklarda “Odacı Şeyhler” olarak geçer. Otacı, eski Türklerde “tedavi eden” manasına gelir. “Otamak” diye bir fiil vardır (Yurtoğlu 2006:191).

Otacı Köyü, Ankara-İstanbul yoluna 12 km, Kızılcahamam merkeze 23 km uzaklıktadır. Köyün Şıhlar, Beşevler, İnli ve Ürküt olmak üzere dört mahallesi vardır. “Otacı yukarı köy işte önceden esas köyümüz burada idi oraya muhtar seçilince adam Otacı olarak oraya aldı adını. Buralarda mahalle oldu örneğin: Şıhlar mahallesi, İni mahallesi, Ürküt mahallesi dört tane” (KK. Mehmet Kuzuca, DT:1954).

Rivayete göre Ankara Savaşı'nda Yıldırım Beyazıd Han'ın ordusunda yaralanan askerleri köyün bulunduğu mevkiye sahra hastanesi kurarak tedavilerinin yapılmasını sağlar. Bu olaya izafeten köye ‘otacı’ adı verilir (Erdoğan 2010: 568).

Yusuf Ziya Ertürk'e göre köyün isminin kökeni bölgedeki ender bitkilere dayanmaktadır. Ertürk durumu şu cümlelerle ifade etmektedir:

“Eski Pazar nahiyemiz şimdiki adı mahalle oldu da Pazar ‘a bağlı köy. Otacı Köyü burası dört mahalleden oluşuyor. Ot ağacı aslı. Otacı değil ot ağacı adı altında. Bu da neden oluyo? Kızılcahamam'ın çeşitli bölgelerinde mevkilerinde yetişen otlarımız bitki örtüsü dünyada ender olan bitkiler meydana geliyor. Ordaki o ağaçtan alınan kabuğundan kaynatılıp içilen bir çay mesela bir hastalığa iyi geldi için ot ağacı.”

“Kızılcahamam Otacı köyünde ve dere yatağında bulunan çeşme, andezit taşından yapılmıştır ve kemerlidir. Yapım kitabesi bulunmayan çeşme alınlığında sadece yapım tarihi Osmanlıca “1283” (hicri) yazılıdır. 1866 yılında yapılan çeşmenin üzeri maalesef tarih şuurundan yoksun kişiler tarafından yağlı boya ile yazılar yazılarak tahrip edilmiş olup günümüzde suyu akmaktadır” (Erdoğan 2010: 339).

3.1.6.6. Çoban çeşmesi

Muzaffer Eker Yabanâbad 2000 adlı kitabında Eđerli ve Semer bölgesi için ilginç tespitleri olduğunu iletir. Bölgeye ilk gelen aşiretlerden atları eğerli askerler, Başköy, Alveren köyü tarafına yerleşmiş. Atları semerli olanlar ise Semer tarafında yerleşmiş olduklarından dolayı bölgeye “Eđerli” ve “Semer” isimlerinin verilmiş olduğu belirtir. Ancak adlandırmanın yanı sıra bölgede yaygın olan “eğercilik” ve “semercilik” mesleklerinden dolayı da adlandırmanın olabileceği ihtimali bulunmaktadır (Eker 2000: 21). Kızılcahamam Semer Köyü’nde Çoban Mahallesi’nde bulunan çeşme, kesme andezit taşından yapılmış ve iki kurnalıdır. Osmanlıca kitabesinde şu ibare yazılıdır:

“Şarab-ı layezaliden akıtdım ab-ı kevserdir
İçüb bu mesti şemranı didim safı kevserdir
Müyesser kıl cümle avf ecir mükafat
... 18 Ramazan Sene 1266”
“Miladi 1850 yılında yapılan çeşmenin banisinin ismi yazılı değildir” (Erdoğan 2010: 341).

Kızılcahamam ve köylerinde tarihi zenginliğinden dolayı çok fazla çeşme vardır fakat bunların çoğu bakımsızlıktan yapılan yanlış restorasyon sonucu bazı özelliklerini kaybetmişlerdir. Birçoğunun suyu akmamaktadır. Harap halde olan çeşmeler üzerinde spreylere boyanmış ya da fırça ile yapılmış grafitiler ve farklı yazılar bulunmaktadır. (Bkz. Resim 58-59) Tarih bilincinin ve sanatsal estetiğin göz ardı edilmesi sonucu çeşmeler her geçen gün yok olmaktadır. Pınar iyesine dair bir anlatı tespit edilmemiştir. Kullanım alanları insanların ve diğer canlıların su ihtiyacını gidermek, bitki sulamak, cenaze yıkama törenlerinde kullanmak, araba yıkamak, halı yıkamak, alt yapı çalışmaları ile her eve su gelmesi gibi nedenler çeşme kültürünü kaybolmakla karşı karşıya getirmiştir. Önceki dönemlerde olan çeşme başı faaliyetlere ne yazık ki günümüzde çok nadir rastlanmaktadır.

Önceden çeşme çok önemli idi bahma şimdi her evde belediye suyu var. Ben genç iken erkekler kızlar çeşme başında buluşurlardı. Güğümle helkelerle su doldururlardı. Çeşme başına gelen kız su doldurulken sohbet eder kendi aralarında mani söylerlerdi. Erkeklerde evleneceği kızı orda tanırdu. İni şimdi yok tabi öyle şeyler internetten tanıyor hemen evleniyorlar. (KK. Yusuf Ziya Ertürk DT:1946)

Yusuf Ziya Ertürk’ün ifade ettiği gibi ne yazık ki eski çeşme başı halk uygulamaları çok azalmıştır. Denebilir ki bazı uygulamalar şekil değiştirmiştir. Örneğin önceden kız ve erkeklerin görüşme yeri olarak ifade edilen çeşmeler günümüzde askere gidenlerin

askerlikle ilgili düşüncelerini (Biter mi 360 gibi) veya erkeklerin sevdiği kızlara beslediği sevgi, özlem, hasret vb. duygularının (Seni seviyorum gibi) yazımında her ne kadar tarihi dokulara zarar verse de, onlara aracılık etmeye devam etmektedir.

3.1.7. Memba Suları

Memba kelime anlamı olarak; “İçinde erimiş mineraller bulunan, içme suyu olarak veya tedavi amacıyla kullanılan su” anlamına gelmektedir (<http://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 18.05.19).Kızılcahamam; sıcak suyu, kaplıcaları ve ormanlarının yanı sıra şifalı memba suları ile de meşhurdur. Altın Su ve Köyüm Su bunlara örnek verilebilir.

3.1.7.1. Altın su

İsmi Ataturk'un vermiş olduğu Altın Su bir zamanlar ilçenin tanıtımında söz sahibi olan bir memba suyu imiş. Altın Suyun özelliklerini Yusuf Ziya Ertürk şu şekilde anlatmaktadır:

“Mesala bu ağaç fosili demin gidip gördüğümüz ağaç fosilinin o taraftan gelen Altın Suyumuz var meşhur. Bu Altın Su şimdi ki sizin resmini çektiğiniz yerden eskiden eşme derdik. Eşme böyle suyun hafif kaynadığı yer. Herkesin gidip aldığı içtiği yolcunun gelip geçerken kullandığı içtiği suydı. Bunu 1934 yılında Atatürk bu bölgeyi ziyaret geldiğinde zaman zaman yukardaki az yukarda orayıda gösterdim ya size, Atatürk'ün Çamı onun dibinde otururken su getiriyorlar aşağı eşmeden. Atatürk rahmetlik içiyor böyle bir duruyor “Ya altın gibi bir su diyor bu su, altın bu su” diyo bunu değerlendirmeniz lazım diyo. Çoh hoşuna gidiyor su tekrar içiyor ondan sonrada diyor ki “Bu bölge işte benim oturduğum burası Altın Suyunun ora Kızılcahamam Belediyesi'ne verilsin buraya güzel bir tesis yapılsın ve bu Altın Su Ankara'ya Türkiye'nin her tarafına satışı sağlansın bir gelir, gelir” diyo. Ondan sonra bu hevesle Kızılcahamam Belediyesi o zaman başlıyorlar o gün ki şartlarda bir dolumhane kuruluyor. Altın Suyu Ankara'ya gitmeye başlıyor. Belediyenin o damacana önceden böyle pet şişe falan yohtu damacanalarla böyle bahır damacanalardı. Aliminyum onlarla sonra cam damacanalara çıktı onlarla götürülüyordu. Daha sonra cam şişeye geçildi. Orda kaldı. Ondan sonra işte işletme iyi işletilemediğinden iii bugün ki duruma geldi. Şimdi bugün ki belediye de oraya bir vakfa dinlenme tesisi olarak tahsis etti. Tadı yumuşacak bir bardak içtiğin zaman ikinci bardağı da içersin beş bardağı iç aynı şeydeydi yani bir şişkinlik bir dolgunluk mümkün değil yapmaz bu.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

Altın Su'ya dair bölgede herhangi bir adak-kurban kesme vb. inanç ve uygulama bulunmamaktadır. Kaynak kişimiz Y. Ziya Ertürk bu suya dair beslenebilecek inançlar için; “öyle bir batıl şey yok bir şey yok yani” ifadelerini kullanmıştır.

Şu anda herhangi bir işletmesi olmamakla beraber Altın Su, “eşme” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) olarak varlığını devam ettirmektedir. Şifa veya içme suyu olarak kullanılmamaktadır. Yapılacak olan tesis çalışmalarından dolayı inşaat atıkları arasında, yapılandırmaya ihtiyaç duymaktadır. (Bkz. Resim 5-6)

3.1.7.2. Köyümsu

İlçeye 5 km uzaklıkta Kızılcaören köyünde 1994 yılında 1800 m² si kapalı olmak üzere 8000 m² alanda kurulmuş olan fabrika sadece 23 lt polikarbon damacana üretimi ve 30 tonluk krom nikel paslanmaz çelik tanklarla su ticareti yapmaktadır. Su rezervi iyi miktarda olup debisi 4,5 lt/sn dir (Üzmez 1998: 99-100). Günümüzde Köyümsu tesisi bulunmamaktadır.

3.2. Şifalı Sular

Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sanayileşme ve kentleşme sonucu karşı karşıya kaldıkları çevre sorunları ve hava kirlenmesi, insan sağlığını bozan, işgücü verimini azaltan bir yaşam ortamı oluşturmaktadır. Romatizmal hastalıklar, beslenme bozukluğu, sinirsel ve ruhsal rahatsızlıkları arttıran bu ortamın yarattığı sorunları gidermek amacıyla Almanya, Fransa, İtalya, Avusturya vb. ülkeler kaplıca, deniz ve iklim imkânlarından yararlanma yollarını aramış ve başlangıçta halk sağlığını ve işgücü verimini korumak amacı ile sürdürülen bu çabalar, sonraları iç ve dış turizm olayı ile bütünleşen; kaplıca, deniz ve iklim kürleri gibi uygulamalara dönüşmüştür. Başka bir deyişle sağlık turizmi alanında değerlendirilmeye başlanılmıştır. Böylece bilimsel amaçlara konu olan kaplıca, deniz ve iklim kürleri turizmi, uluslararası boyutlar kazanmıştır (Ülker 1988: 205).

Cevdet Ergun Türkiye’de Şifalı Sular Rehberi eserinde şifalı sulara dair tanımlamaları şöyle dile getirmektedir: “Doğal olarak yerden çıkan sıcak şifalı sulardan açık olanlarına “çermik”, etrafı çevrili olanlarına “ılıca”, üstü kapalı olanlarına “kaplıca”, soğuk şifalı suları ihtiva eden kaynaklara da “içme” adı verilmektedir ” (Ergun 1987: 5).

Yusuf Ziya Ertürk’e göre “cenab-ı Allah’ın çıkartmış olduğu sıcak, mineralli sıcak suyun başına doktor koyduğun zaman kaplıca ünvanını alıyo” (KK. Yusuf Ziya Ertürk,

DT:1946) eğer “suyun başından doktor kalkınca (gidince) maalesef afedersiniz burası uyuz hamamı olur.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT: 1946)

“Su ve sıcaklık bizim iki yaşamsal varlığımızdır. Onları idareli kullanmayı bilmek gerek ” (Bachelard 2006: 145). Hem suyu hem de sıcaklığı bünyesinde barındıran kaplıcalar hayatımız içinde önemli bir yeri vardır.

“Romatizma, siyatik, rumbago, kadın hastalıkları, runbo, bütün ağrı eklem romatizmalarına iyi gelen” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT: 1946) şifalı sular ayrıca solunum yolları hastalıkları, böbrek ve idrar yolu hastalıkları, cilt hastalıklarında kullanılmaktadır. Banyo yaparak, içerek, ağız içi gargara yaparak şifalı sulardan faydalanılabilir. Faydalanma yöntemleri arasında “Deri altına şırınga, Üst teneffüs yolları tedavisinde (Burun banyosu, burun duşu, burun serpintilemesi, gargara, buğulama ve koklama yoluyla), Bağırsak lavajı ile Vajel lavajı ile” (Üzmez 1998: 86). tedavi de sayılabilir.

Yöre kaplıcaları ile ilgili Ali Cevad, Memalik-i Osmaniyye’nin Tarih ve Coğrafya Lügatı eserinde, biri Sek Hamamı’nda, ikisi de Kızılca’da bulunan kaplıcalardan bahsetmektedir. Bu eserde terkinde kükürt, şap ve çelik olan kaplıcaların iç ve dış hastalıklara olağanüstü yarar sağladığı ve bu amaçla, Ankara ve civar illerden pek çok ahalinin tedavi için buraya gelip 60 odalı hanlarda kaldığı ifade edilmektedir (Ali Cevad 1897: 846-847, Eker 2001: 65).

İlçe ekonomisinin temel direği olarak görülen kaplıca sektörü Yaz aylarında %100’lük doluluk göstermektedir. Birçok hastalığa iyi geldiği, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Rehabilitasyon Ana Bilim Dalı Başkanlığının verdiği raporla şöyle belirtilmiştir:¹⁶

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı Başkanlığının Raporuna Göre Kızılcahamam Kaplıcaları:

1. Eklemelerin iltihaplı ve iltihapsiz müzmin hastalıklarında

¹⁶ Burada adı geçecek olan üç belge Yusuf Ziya Ertürk’ten elde edilmiştir. Kendisi öğrencilik yıllarında Büyük Kaplıca’da Fizik Tedavi konusunda uzmanlara destek olmak için çalıştığını, Kızılcahamam şifalı sularını duyurmak için projeler düşündüğü zamanda bu belgeyi elde ettiğini iletmiştir. Belgeler taratılarak “Ekler” bölümüne eklenmiştir.

2. Eklem çevresi dokuların romatizmaya bağlı ağrılı hastalıklarında, eklem ve bağların hareket sınırlaması yapan rahatsızlıklarında
3. Eklemdeki romatizmaya ve burkulmalara bağlı ağrılı şişliklerin tedavisinde
4. Özellikle erkeklerde şişman yapılı olanlarda görülen gut hastalığının müzmin devrelerinde
5. Kırık çıkık sonrası kalan ağrı ve hareketsizliklerin tedavisinde
6. Kol ve bacak felçlerinin müzmin devreleri ile çocuk felçlerinde
7. Romatizmal hastalıklara veya tümör iltihabı hariç çeşitli bozukluklara bağlı omuz, kol, bel, bacak ağrılarında
8. Kadınların müzmin bel ağrılarında ve kadın organı hastalıklarında adet kesimi devresi rahatsızlıklarında, bazı tür kısırlıkların giderilmesinde
9. Bazı ruhsal hastalıklarda aşırı sinirlilik hallerinde, bazı cilt hastalıklarının tedavisinde
10. İnaktif devredeki Romatoid, artrit ve benzeri hastalıklarla seronegatif pondartritlerin tedavisinde
11. Eklem çevresi ve diğer yumuşak doku lezyonlarında
12. Osteoartrozda
13. Gut ve benzeri metabolik hastalıklarda
14. Kırık-Çıkık ve çeşitli travma şekillerinde
15. Akut devre dışı bazı nörolojik hastalıklara bağlı felçlerin tedavisinde
16. Kronik devredeki çeşitli kadın hastalıkları ve hormon bozukluklarında
17. Bazı cilt hastalıklarında
18. Depresyon, zihinsel yorgunluk gibi bazı ruhsal bozuklukların tedavisinde kullanılabilmektedir.

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Fiziksel ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı Başkanlığının Raporuna göre:

1. Saçlı derinin kepeklenmeleri, sedef hastalığı ve derinin iltihaplı hastalıklarında
2. Egzama ve derinin kaşıntılı hastalıklarında
3. Ağız içi hastalıklarında
4. Artma eğilim gösteren deri hastalıklarında
5. Kükürtlü olduğu için:

- Derinin parazitler ve mikrobien hastalıkları
 - Seboreik deri hastalıkları
 - Psoriasis
6. Arsenik olduğu için:
- Egzama
 - Psoriasis
7. Demir olduğu için:
- Ağız hastalıkları ve lökopsilerde
8. Klorlu olduğu için:
- İrritasyona eğilimli dermatozlarda
9. Silikatli olduğu için:
- Proriler
 - Egzamalar
 - İrritasyona eğilimli dermatozlar
 - Seberoikdermatiller hastalıkların tedavisinde kullanılmaktadır.

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dermatoloji Anabilim Dalı Başkanlığının
30.07.1984 gün ve 86 sayılı rapora göre:

1. Saç kırılmaları, kepeklenmeler ve su kabuklanmalarda
2. Kasık ve ayak mantarında sedef hastalığının geç devresinde sebebi belli olmayan kaşıntılarda, gözlerin çapaklanmasında, derinin kabuklanmasında ve mikroplarla zedelenmesinde
3. Egzamalarda, ellerde ve ayaklarda, parmak arası sulu, akıntılı kaşıntılı hastalıklar, sabun, spre, petrol ürünleriyle olan alerjinin yok edilmesinde cilt çatlaklarında
4. Ağız içinde dilde ve yanak içindeki yaralarda, müzmin boğaz hastalıklarında
5. Soğutularak içilmek suretiyle solucan, tenya, kurt ve şerit düşürülmesinde hazmın kolaylaştırılmasında
6. Oturma banyolarıyla devamlı kanayan mayasılarda
7. Uzun yıllar süren mafsall rahatsızlıklarında
8. Lumbago, sırt, bel ağrıları, kol ve bacaklardaki uyuşma ve şişlikte
9. Vücuttaki çeşitli kırık çıkıkların iyileşme safhasında ve daha sonraki ağrıların giderilmesinde
10. Fazla gıda ile beslenen şişman hastalardaki ayak ve bacak ağrılarında

11. Müzmin hale gelmiş yatalak hastalarda çocuk felçleri, siyatik ağrılarında
12. Kadınların müzmin bel ağrılarında, ateş basmalarında, ayak şişmelerinde, bazı kısırlıkların tedavisinde olumlu sonuçlar vermektedir.

Bu raporların sunmuş olduğu bilgileri “*İstanbul Üniversitesi Tıbbi Ekoloji ve Hidroklimatoloji Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Nurten Özer’in raporu*” da desteklemektedir.¹⁷ Kaplıcaların su bileşenlerine bakıldığı zaman; “Kızılcahamam kaplıca suları, Bikarbonatlı, klorürlü, sodyumlu, karbondioksitli ve arsenikli bir bileşime sahiptirler ” (Usta vd. 2015:192). Termal su fiziksel olarak “renksiz, kokusuz, tortusuz, az gazlıdır ” (Erdoğan 2010: 845).

Şifalı sular, taşıdıkları madenlerin tadını alabilirler. Karbondioksitli olanları yakıcı, sodyum klorürü tuzlu, sodyum sülfatlı ve magnezyumlu olanları acı olabilir. Veysel Üzmez Şifalı Sular Diyarı Kızılcahamam kitabında şifalı suları sıcaklıkların göre gruplandırmıştır. Şifalı sular sıcaklıklarına göre;

- “a. 20°C’den aşağı olanlarına soğuk sular.
- b. 25°C’ye kadar olanlarına serin sular.
- c. 36°C ‘kadar olanlarına ılık sular.
- d. 40°C’ye kadar olanlarına sıcak sular.
- e.40°C’den yukarı olanlarına çok sıcak sular” beş gruba ayrılır. Şifalı sudan nasıl faydalanılması gerektiği konusunda şu açıklama ve öneriler yapmıştır: “Günlük kaplıca tedavisi, sabah alınacak banyolar ve öğleden sonra uygulanacak yardımcı tedaviler olarak iki bölüme ayrılabilir. Sabah alınacak banyolarda şu noktalara dikkat etmelidir.

1. Banyolar, genellikle sabahları, kahvaltıdan önce veya hafif bir kahvaltıdan sonra alınmalıdır.
2. Banyolara girmeden önce mesane ve bağırsaklar kesinlikle boşaltılmalıdır.
3. Modern anlamdaki banyo tedavisi, gereğine uygun küvetlerde tam, yarım veya üçte iki banyo olarak yapılabilir.
4. Kural olarak günde bir banyo alınır ve pazarları dinlenme günü olarak ayrılır.

¹⁷ Bkz: Veysel Üzmez, Şifalı Sular Diyarı Kızılcahamam, Ankara, 1998: 80

5. Banyo suyunun ısısı termal, kükürtlü, tuzlu ve radyoaktif sular için 37°-38°C kilosundan en az 1000 miligram erimiş karbondioksit gazı bulunan sular için ise 34-35°C olmalıdır. Çamur banyolarında ısı 41°-42°C dereceye kadar çıkabilir. Kaplıcada banyo termometresi yoksa, hastaların birlikte götürmeleri önerilir.
6. Banyo süresi 10-20 dakika arasında değişir. İlk günler azdan başlayıp, zamanla süre artırılmalıdır.
7. Banyoda hiç hareket etmeden, şifalı suyun vücudu nasıl etkileyeceğini beklercesine sakın ve hareketsiz yatılmalıdır.
8. Banyodan çıkınca, sarınılan kuru havlular içerisinde ve yatakta ne fazla sıcak, ne fazla soğuk, buharsız iyi havalandırılmış bir odada 45-46 dakika, ter kuruyunca kadar yatılmalıdır.
9. Öğle yemeğine gitmeden önce, temiz havada 45-46 dakikalık bir yürüyüş yapılmalıdır.

Bu şekilde uygulanacak banyolarla sabah tedavisi bitmiştir. Öğle yemeğinizden sonra, bir süre yatarak dinlenmeyi adet haline getiriniz. Dinlenme süreniz bitince, öğleden sonra, doktorunuzun planladığı ve uygun gördüğü yardımcı tedavilere sıra gelir. Tedaviler lokal çamur uygulaması, masaj, salonda veya tedavi havuzunda yapılacak egzersizler, bir seans alçak frekans elektrik tedavisi olabilir. Bu tedaviler en çok 30-40 dakikanızı alır. Şayet her gün yapılacak ek tedaviler ağır gelirse, haftada üç defa olabilir. Genel uygulama da böyledir. Fakat egzersiz kesinlikle, az veya çok her gün yapılmalıdır ” (Üzmez 1998: 83-87). Kızılcahamam’da kaplıca olarak; Büyük Kaplıca, Küçük Kaplıca, Eski Hamam, Sey Hamamı, Muzrupağacın Köyü Kaplıcası vd. sayılabilir.

3.2.1. Büyük Kaplıca

İlçe merkezinde Soğuksu Caddesi üzerinde bulunan Büyük Kaplıca 1942 yılında hizmete açılmıştır. 2010 yılında tadilat geçirmiştir. Tesisin bayan ve erkek bölümlerinde 18’er adet dinlenme kabini ve 200 soyunma dolabı mevcuttur. Tesiste yeni düzenleme ile alttan ısıtma ve yıkanma bölümleri birleştirilmiştir. Ayrıca kurna ve göbek taşları da Osmanlı tipi armatür ve çini fonlarla kaplanarak otantik bir görünüme kavuşturulmuştur. (Usta vd.2015: 199) Sabah 08:00 gece 01:00 saatleri arasında hizmet vermektedir. (<http://www.kizilcahamam.bel.tr/2110/Buyuk-Kaplica> (Erişim: 19.05.19))

Yılda yaklaşık 222 bin (Bkz. Resim 11-12) kişinin ziyaret ettiği kaplıca 1500 m² kapalı alana sahip olup işletmesi Belediye tarafından yapılmaktadır. Büyük Kaplıca'nın kuruluşu ve kaplıca oluşunun hikâyesi şöyledir:

“1946’da Turgut Toker burda kaymakammış açılışını o yapmış. Ondan sonra herkez duymaya başlamış gayet güzel modern dikkat ettiyseniz tavan yüksekliği o mermerler falan sonradan biraz yapısı değişti ama o mimarı yapı alman mühendislerine ait 1955 yılında Nusret Şakir Dirisu geliyor amcasının oğlu burda baş katıpti, onu ziyarete gelince hamama geliyor hamamlar dikkatini çekiyo suyunu alıyo analizlerini yaptırıyor ondan sonra buranın belediyesi ile konuşup diyo ki “Buraya muhakkak doktor konulması lazım buranın kaplıca olması lazım” Bu yer altından cenab-ı Allah’ın çıkartmış olduğu sıcak, mineralli sıcak suyun başına doktor koyduğın zaman kaplıca ünvanını alıyo 1955 yılında bizi de ohullardan getirdiler burda tören yapıldı buraya dohtor geldi bura kaplıca ünvanını aldı. Bütün dünya duydu buranın kaplıca olunca bütün Türkiye’nin her tarafından buraya hasta gönderilirdi (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946).

Büyük Kaplıca; Erkekler Bölümü, Bayanlar Bölümü ve Özel Kabin olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

3.2.1.1. Büyük kaplıca erkekler bölümü

Büyük Kaplıca'nın caddeye bakan ön cephesinden girişi yapılmaktadır. Giriş kısmında dinlenme salonu, kasa, emanet kutuları ve çay ocağı vardır. Giriş turnikelerden geçerek yapılmaktadır. Giriş kısmının bitiminde iki, üç ve dörder kişilik özel soyunma odaları bulunmaktadır.

Ücret ödedikten sonra peştemal alınarak özel soyunma odalarına girip elbiseler değiştirilebilmektedir. Özel soyunma odalarına girmeden önce sağda ve solda temizlik odaları, sağ yanda wc ve sol tarafta havlu odası bulunmaktadır. Mermerle kaplı holden sonra sola döndüğünüzde 13 kurnası bulunan özel yıkanma yeri ve ortasında mermerden yapılmış terleme taşı bulunmaktadır. Holün tam karşısında üstünde penceresi ve kenarlarında oturma yerleri olan içinde şifalı su bulunan bir havuz vardır. Havuzun sıcaklığı sıcak ve soğuk sularla desteklenmektedir. Her iki su da sıcak kaynaklardan elde edilmesine rağmen suyun bir kısmı soğutulularak hizmete sunulmaktadır. Havuzun temizliği ve insan sağlığının korunması için havuzun giriş kapısının sağında ve solunda 2 adet duş bulunmaktadır. Duş alırken sabunla temizlenerek havuza girmek bir kural olarak uygulanmaktadır. Bu hususlar oluşturulmadan önce bölge halkının yaşadığı sağlık

sorunları da bulunmaktadır. “Babam ve annemlerin nişanlılık dönemlerinde bu hamama gitmişler o zaman duş falan yokmuş. Bizimkiler hamama gidiyor, yüzüyorlar falan çıkınca bir bakıyorlar ki gözleri görmüyor. Gözlerine limon falan sürüyorlar. Biraz zaman geçtikten sonra yavaş yavaş görmeye başlıyorlar.” (KK. İbrahim Edhem Yaman, DT: 1989) Bu kural yanında peştemalsiz dolaşılmasına izin verilmemektedir. Bu uygulama ile hem dini hem de başkalarını rahatsız etmeme açısından ziyaretçilerin korunması hedeflenmektedir. Havuzda tehlikeli hareketlerde bulunulmaması, çevreye rahatsızlık verilmemesi önemlidir. Yüzme bilmeyenlerin havuza girmesi uygun görülmemektedir.

Havuz yanında buhar odası, sauna, erkek masörler tarafından yapılan masaj ve kese hizmetleri bulunmaktadır. Masaj ve kese hizmeti ücretlidir. Fakat isteyen kendi de keselenebilmekte bir başkasından masaj yapmasını isteyebilmektedir. Bütün bu hizmetlerden faydalandıktan sonra çıkarken havlu odasından görevli yardımıyla havlu örtünüp soyunma odasına veya umumi soyunma odasına gidilebilir. Dinlenme alanlarında soğuk ve sıcak meşrubatlar tüketilirken kaplıcanın yorgunluğu vücuttan atılabilir.

3.2.1.2. Büyük kaplıca kadınlar bölümü

Büyük Kaplıca'nın kadınlar bölümü, erkekler bölümünün tam simetriğinde bulunmaktadır. Mimari olarak erkekler bölümü ile aynı plana sahiptir. Hizmet sunan personellerin hepsi bayandır.

3.2.1.3. Özel kabin bölümü

Özel Kabin bölümü erkek ve bayan bölümü arasında bulunmaktadır. Ailelere hizmet için yapılan bu bölüm; ailece yapılabilecek kaplıca hizmetlerine yönelik tasarıma sahiptir. Saatlik olarak ücretlendirilmektedir. 8 adet özel odadan oluşmaktadır. Bu odalar içinde; özel soyunma bölümleri, küçük havuz ve duş mevcuttur.

3.2.1.4. Fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezi (kür merkezi)

Kaplıca otel binası içerisinde yer almaktadır. Merkeze gelmeden önce telefonla rezervasyon yaptırılması uygun olacaktır. Önceki yıllarda Fizik Tedavi Enstitüsü gibi isimlerde büyük kaplıcanın 2. katında sadece sağlık tedavisinde kullanılmış) merkez yer değiştirilerek 1994

yılında Kür Merkezi modern bir şekilde hizmete girmiştir. İçerisinde 2 jakuzi, 1 çamur banyosu olup 1 jakuzi ilavesi daha yapılmıştır.

“Kür merkezi volkanik orijini denilen mor renkli toprağın steril hale getirilerek termal havuzlarda çamur haline getirilmesiyle meydana gelen çamur banyosu, yıkanma ve soyunma odasından müteşekkildir. Sağlık Bakanlığından onaylanan kür merkezi su ve çamuru Ankara Numune Hastanesi Fizik Tedavi ve Hidroterapi Mühassısınca incelenmiştir ” (Üzmez 1998: 85).

Türkiye’nin bütün her tarafından doktor “Kızılcahamam kaplıcalarında kaplıca kür tedavisi uygundur” diye heyet raporu ile gelirdi hastalar. Zonguldak Bartın, Çay işte oranın ilçeleri, Karabük, Ankara, İstanbul, tee Mersin’den hastalar, gelirdu buraya. Ben de ohul tatillerinde fizik tedavide çalışırdım. Gayet iyi biliyorum. 600 hasta alabiliyorduk ayaktan. 1987 yılında Fizik tedavi doktoru burdan gidince, bu suyun başından doktor kalkınca maalesef affedersiniz burası uyuz hamamı oldu. Ben bunu söyleyince kızıyorlar. Bu suyun başında doktor olmayınca tıp literatüründe uyuz hamamı olarak geçiyor, bu gerçeği kabul etmemiz lazım. Şimdi artık yakın zamanda inşallah fizik tedavi doktoru gelir. Yine kaplıca unvanının alırız inşallah. (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

3.2.2. Küçük Kaplıca

Kızılcahamam Belediyesi Küçük Kaplıca, 1934 yılında hizmete açılmıştır. Genişletmek amacıyla 2008 yılında yıkılmış olan tesis, 2010 yılında modernizasyon çalışması yapılarak daha kullanışlı hale getirilmiştir (Fotoğraf 8). Tesisin zemini tamamen mermer döşemeli olup, duvarlar çinilerle ve Osmanlı işlemleri ile süslenmiştir. Tesisin havuz suyu sıcaklığı 38°C ile 42°C arasında değişmektedir. Kaplıca 4’ü jakuzili olmak üzere 16 adet özel kabin ile 06.00 ile 23.00 saatleri arasında hizmet vermektedir (<http://www.kizilcahamam.bel.tr/2111/Kucuk-Kaplica> (Erişim: 19.05.19)).

Kızılcahamam Belediyesi tarafından işletilen bu kaplıca Namık Kemal Caddesi üzerinde bulunup, Yukarı Merkez Camii’nin arkasında ve Başak Termal Otel karşısındadır. Büyük Kaplıcaya 550 m, 6 dk yürüyüş mesafededir. Su özellikleri Büyük Kaplıca ile benzerlik göstermektedir. Su analiz raporları ile tescillenmiştir.

Giriş bölümünde; soyunma yerleri, turnike, kasalar, emanet yerleri, çay ocağı vardır. Girişten geçip içeri doğru ilerlenince sağda yıkanma yeri bulunmaktadır. Birçok hamamda olduğu gibi mimarisinde mermer kullanılmıştır. Daha önceden Küçük Kaplıca

içinde bulunan, şifalı olduğuna inanılan bir su olduğu anlatılmaktadır. Bu suya dair bilgiler:

Benim hatırladığım kadarıyla eskiden büyüklerimiz tek katlı kaplıcaydı... Fakat orada bir çeşmenin bir tanesinde halk diliyle mayasır dediğimiz rahatsızlığa yani şuan tıp diliyle de hemeroit dediğimiz suyuna oturuluyor. Dibek taşında ve tedavi ediliyordu ve daha sonra sadece Küçük Kaplıca'da tek kurna idi yani. Kurna dediğimiz çeşme yani. Fakat daha sonra kaplıcanın yenilenmesinde ve Başak Otelinde yanına yapılarak buradaki o görüntüyü yani bulunan şifa suyunu kaybettiler normalde sıcak su var sadece. (KK. Hasan Yıldırım, DT: 1961)

Bu şifalı su için, “eskiden onun çok insanlar geliyordu Karabük, Zonguldak, Devrek, Çaycuma müthiş derecede insanlar geliyordu tedaviye” (KK. Hasan Yıldırım, DT:1961).

Halk arasında yoğun talep gören bu su; “şifa olarak kullanılıyor ve gerçektir de bu. Tabi yani büyüklerimiz hep oraya giderdi yani dayılarımız babamız yani Şu an tabi şu anda bina yükseltildi iki katlı üç katlı yeri oynadı ve suyun şeklide kayboldu yani tek kurnadan akan su diğerleri içindeki su öyle değildi. Normal termal suydu ama bu su ayriyeten ordan gelen bir damar vardı işte o damardan gelip o çeşmeye bağlanmıştı. (KK. Hasan Yıldırım, DT: 1961)

Hemeroit tedavisi için kullanılan bu suyun kullanım şekli şöyledir:

Oturduğunda suyu, hem suyu içiyorsun içerideki hemeroid dediğimiz hani mayasırdaki ince sivilce şeklindeki gözenekleri yok ediyordu. Pişirip yok eder ve rahatsızlığı gideriyordu yani. Çünkü bu rahatsızlığı çeken büyüklerimiz hep anlatıyordu yani suyu hem içiyorlar aynı zamanda da o dibek taşının olduğu yerde suya oturuyorlardı. (KK. Hasan Yıldırım, DT:1961)

Bu uygulamada ana tema, hasta bedeninin içsel ve fiziksel olarak suyla temasının sağlanmasıdır. Bir diğer önemli detay ise, hastanın birkaç saat ziyaret yerindeki suyun içinde uyumasının sağlanmasıdır. “*Orda uyuyanlar da vardı.*” (KK. Hasan Yıldırım, DT: 1961) Uyuyarak ziyaretçiler hem hamamın yorgunluğunu üstlerinden atmakta hem de şifa kaynağı olan su ile temasının süresini arttırmaktadır.

Basur suyu, dibek taşı ve Kızılcahamam'ın nice güzide değerlerinin bu günlere ulaşamaması konusunda Hasan Yıldırım “Bir taş vardı ona oturuyorlardı daha sonra da işte zaman içerisinde bu suyu da kaybettiler. İki teknoloji yenileşmede bizim buradaki

yenileşme yok edici bir teknoloji oluyor.” düşüncesine sahiptir. Teknoloji ya da mimarideki değişim ne kadar hayatımız için kolaylaştırıcı olsa da bazı noktalarda yok edici, yıkıcı özelliğe sahiptir. Her ne kadar bazı zenginlikler korunamasa da Küçük Kaplıca varlığına devam etmektedir. Kaplıcanın içinde sol tarafta ısı ayarlaması yapılmış özel bir havuz bulunmaktadır. Ayrıca holde tuvaletler, soyunma yerleri mevcuttur.

Geçmişte “Öğleden önce erkeklere, öğleden sonra bayanlara hizmet verilmekte” (Üzmez 1998:2). olan kaplıcada daha sonra bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Günümüzde kaplıca Erkek Bölümü, Bayan Bölümü ve Özel Kabin Bölümü olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Özel Kabin Bölümlerinde hem iki kişilik hem dört kişilik olanları vardır. Mimari estetiği Büyük Kaplıca ile benzerlik gösteren kaplıca sabah 06:00 ile akşam 23:00 arası hizmet vermektedir. (<http://www.kizilcahamam.bel.tr/2111/Kucuk-Kaplica> (Erişim: 19.05.19)

Şifalı kaplıcalardan hastalığa göre yararlanma zamanları bulunmaktadır. “Romatizmalı, nevralljili ve diyabetliler için yaz aylarında, mide, bağırsak, karaciğer ve sinir hastalıklarında ilk ve sonbahar, kadın ve deri hastalıklarında ise her mevsimde kaplıcalara gidebilir. Dağ başında, deniz kenarında, ovada, kıraç yerde ve ormanlıkta bulunan kaplıca ve içmeler için de ayrı ayrı uygun mevsimler seçilmelidir” (Üzmez 1998: 86). Doktorların “*Resmi 21 gün kaplıca kür tedavisi uygundur diye.*” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946, KK. Bayram Özmen, DT:1959) tavsiye ettiği kaplıcaların şifalı sularından tam anlamıyla yararlanabilmek için kaplıcada belirli sürelerde kalınmalıdır. Halk arasında yaygın olan; gücün yettiği kadar dayan, bir defa da girsen şifa görürsün inanışları eksik ve yanıltıcı anlayışlardır. Suyun rahatsızlığa etki edebilmesi için belirli zamanlarda ve doktorun ilettiği zaman ve miktarında kaplıcalardan destek alınmalıdır ki istenilen amaca ulaşılsın.

3.2.3. Eski Hamam/ Roma Hamamı

Halk arasında kaplıca, çermik ılıca gibi isimler verilen sıcak ve soğuk su kaynaklarından, kaplıca tedavisinden faydalanılması, hijyenik kurallara önem veren ve birçok hamam ve havuzlar inşa ettiren Eski Roma dönemine hatta Asklopionlardaki tedavinin bir parçası olduğu için Eski Yunan mitolojik dönemine kadar uzanmaktadır (Özer 1989:204-207). Mitolojilere konu olan Eski Roma hamamlarından bir tanesinde

Kızılcahamam'da bulunmaktadır. Eski Hamam ilçe merkezinde yer almaktadır. “Bizans’tan işte Roma hamamı olarak yapılmış çok eski bir hamam burada eskiden bir yerleşim merkezi varmış” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) ifadesinden hareketle denebilir ki Eski Hamam veya Roma Hamamı mimari özelliklerinden dolayı Roma dönemine tarihlendirilmektedir. Önceki yıllarda “Eski Hamam” olarak zikredilmektedir. Halk arasında iki isim ile de bilinmektedir. Büyük Hamam’ın güneybatısında, Kızılcahamam Belediyesi’ne ait Pansiyon Evleri’nin içinde bulunmaktadır. Dış görünüşü itibari ile tavan kısmı silindirik kubbe şeklindedir. Tamamı taştan olan bu hamam birçok defa restorize edilmiştir. (Bkz. Resim 15) “Kızılcahamamlıların ilk yapısıdır” (Erdoğan 2010:152). Tarihi içinde yaşatan Eski Hamam, tarihin seyrini değiştiren şahsiyetlere de hizmet sunmuştur. Örneğin; “Ta Timurlenk Ankara Harbi’nde gelmiş buraya ayağını sokmuş demiş ki “Ti bire Kızılhamam demiş.” Yani Timurlenk te gelmiş buraya girmiş hamama onun zamanında. Ondan sonra Atatürk buraya geliyor 1934 yılında” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT: 1946).

Eski Hamam, günümüzde “Büyük Kaplıcanın hemen yanında eski tarihi hamam hala duruyo muhafaza edildi” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946). Önceleri birbirine bağlı yedi bölümden meydana gelirken bugün ancak üç bölümü ayakta, diğer bölümler yeni kaplıca binasının inşası sırasında yıkılmıştır¹⁸. Girişi toprak zeminden aşağı inen merdivenler ile sağlanmaktadır. Normal bir kapı ölçülerinden biraz daha alçak olan kemerli bir kapı ile Eski Hamam’a girilir. İlk bölüm soyunma odası olarak kullanılmaktadır. Ahşap ve eski taşlardan yapılmış bu bölüm diğer iki bölüme göre biraz daha yüksektir. Girişte sağda diğer bir bölüm olarak küçük bir oda içinde küçük bir havuz bulunmaktadır. Girişin solunda ise duş alınması ve dinlenilmesi için duş alma yerleri vardır. Bölümlerin hepsine silindirik küçük kapılardan geçiş sağlanır. Restorize çalışmalarında kısmen orijinaline bağlı kalınmış kısmen ise değişiklikler yapılmıştır. Modern görünümü altında eski kesme taşlar kullanılarak tarihi doku yansıtılmaya çalışılmıştır. Eskiden yer altından kaynaklayan tek bir kaynaktan beslenen hamam günümüzde farklı kaynaklar ile desteklenerek hizmete sunulmaktadır. Suyun özelliklerine bakacak olursak “Bu suyun özellikleri çok fazla. Romatizma siyatik runbo, kadın hastalıkları bütün ağrı eklem romatizmalarına iyi gelen bir su’ dur” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946).

¹⁸ Bu bilgi Roma Hamamı girişinde kapı üzerinde yazılı olan tanıtım temin edilmiştir. Bkz. Ekler/Resim 15 /Eski Roma Hamamı

“Türk mitolojisinde su tanrısı bulunmasa da “yer-su” bağlamında kutsal kabul edilen “su iyesi” mevcuttur. Su, korunması ve saygı duyulması gereken bir unsur olarak “su iyesi” tarafından korunur” (Özdemir 2014: 36-39).

Koruyucu ruh olarak algılanan iyeleri arasında yılan da bulunmaktadır. Birçok anlatıda su iyesi olarak ifade edilen yılan Eski Hamam’da da bulunmaktadır.

Yılan ıı yılan var tabi o kaplıca yerlerde hamamda oluyo. Bizim burda da bizim çocukluğumuzda öle pek büyüğünü bi kere gördüm ben o da duvardan böyle ahıp giderken böye su yani mevsim şeyi kıv derler o deri değıştirirler ya onu gördüm. Onun da yavrularından ben bi yavrularından çoh duddum. Abo gelirdim kızları gorhudurdum ee mesela birisi bi sigara paketine koydurttu karayolları bölge şefi vardı ona verdi sigarayı açınca paketi içinden yılan çıktı bağarmalar birbirine şahalar şeyler. Ha yılan olur. (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

Yılan dışında Eski Hamam sahibi olarak yarasadan da bahsedilebilir.¹⁹

“Yarasa olurdu mesela böyle tavanına gonar o aralara sallanırdı siyah siyah yavru yarasalar”. (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT: 1946).

Yılan ve yarasa iyeleri için herhangi bir adak ya da saçı sunulma durumu “Yoh” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)tur.

Halk arasında “Hamamdaki yılanı dokunulmaz, mübarek hayvandır.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)) düşüncesinden kaynaklı olarak buradaki yılan ve yarasa rahatsız edilmemiştir. Rahatsız edilmediği için bu sahipler; “kimseye zarar vermedi hiç kimseye de zerre gadar zarar vermedi. Duymadım da görmedim de.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

3.2.4. Sey Hamamı

Kızılcahamam’a 18, Güvem’e 3 km uzaklıktaki Seyhamamı Kaplıcaları’nın Haçlı Seferleri sırasında, alman orduları tarafından yaptırıldığı söyleniyor. Eski ismi Kilise olan köye ismini veren eski Bizans kilisesi Candaroğlu beylerinden İskender Bey zamanında

¹⁹ Bu kanıya kaynak kişi olan Yusuf Ziya Ertürk’ün anlatı sırasında yılan ve yarasayı eş tutması, Eski Hamam’da yıllarca ikisinin de birlikte görüldüğünden bahsetmesi üzerine ve bunlar üzerine halkın beslemiş olduğu inançlardan dolayı varılmıştır. Taranan kaynaklarda su iyesi olarak yarasa ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

(XV. Asrın ikinci yarısı) yıkılmış ve aynı yere bir cami inşa edilmiştir. Bu cami geçmişte birkaç defa restorasyon geçirmiş olup, 2007 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından aslına uygun olarak esaslı bir şekilde restore edilmiştir. Osmanlı âlimi Ali Cevad, Seyhamamı'ndan "Sek Hamamı" diye bahseder. Hamamın bir diğer özelliği de termal suyun düşük bir ısıda ve doğal bir havuzda toplanmasıdır.²⁰

Sey Hamamı suyu yerden kaynaklığı, taşıma işlemi yapılmadığı için yöre halkı tarafından mukaddes kabul edilmekte, şifa kaynağı olarak bilinmektedir. "Bu şifa kutsiyeti tarihin farklı dönemlerine ulaşmaktadır. Seyhamamı, Kızılcahamam kadar eski. Timur'un, bacağına burada yaktığı söyleniyor" (Yurtoğlu 2006:140).

Sey Hamamı iki bölümden oluşur. Birinci bölüm Erkekler Bölümü ikinci bölüm Kadınlar Bölümüdür.

Erkekler Bölümü: Ahşap dar bir koridordan, iki kapıdan geçerek ilk odaya ulaşılır. Kıрма çatılı ve Kubbeli iki odası bulunmaktadır. Girişteki ilk oda soyunma kabini ve duş alma bölümü olarak kullanılmaktadır. Soyunma kabinleri bulunmaktadır. Odanın ortasında havuzdaki suların dışarı atımını sağlayan kanal bulunmaktadır. Bu kanala duş alım suları da akmaktadır. Duş alınan suda kısmen hamamın sıcak suyundan kısmen de başka soğuk su kaynağından yararlanılmıştır. Havuz öncesi ve sonrası için dinlenme yerleri bulunmaktadır. Kıрма çatılı ahşap tavan üzerine havalandırma ve ışıklandırmayı sağlanması için kulübe görünümlü bir çıkıntı yapılarak karma bir çatı sistemi yapılmıştır. İkinci oda havuzun bulunduğu odadır. Soyunma odasından havuza geçiş küçük, ahşap, kemerli simetrigine sahip kapıdan yapılmaktadır. Kapı ve havuz arası 1 metrelik bir koridordan geçilmektedir. Havuz Türk hamam kültüründen farklı olarak direk sıcak su kaynağının üzerine konulmuştur. Kubbeli tavan altında kare şeklinde havuz bulunmaktadır. Suyun kaynaktan çıkışı ve fokurdaması gözle görülüp işitilmektedir. Havuz havalandırılması ve ışıklandırılması kubbeden açılan oval pencere ile sağlanmaktadır. Suyu berrak, kokusuzdur. Havuz tabanı tortullu kayalar ve kaynakları görünüm ile doğallığını korumuştur. Havuz dört kenarlarında fazla suyun atılımı kanallar aracılığı ile yapılmaktadır. Atık sular kanallar yardımı ile Hamam Çayı'na iletilmektedir. (Bkz. Resim 16-19)

²⁰ Kızılcahamam Belediyesi Tanıtım Kataloğu, Tayfun Medya Yay.2015 s.55

Kadınlar Bölümü: Erkekler bölümüne paralel olarak, erkekler bölümünün güneydoğusunda yer almaktadır. Erkekler bölümüne bitişik durumdadır. İki odadan oluşmaktadır. Bu odaların çatısı kubbe şeklindedir. İlk odası soyunma, dinlenme ve duş almak için yapılmıştır. İkinci oda ise havuzun yer aldığı yerdir. Suyu kendine hastır. Havuz suyunda Erkekler bölümdeki suyun farklı bir kolundan yararlanılmıştır. Mimari olarak Erkekler bölüm ile benzerdir. Sadece su kaynağı ve girişi farklıdır.

“Bu kaplıcada aileye yönelik Özel Kabin bölümü yoktur. Klasik hamam çerçevesinde, doğallığı bozulmadan varlığını sürdürmektedir. Sabah 08:00’den akşam 24:00’e kadar hizmet sağlanmaktadır” (KK. Dursun Dindar, DT:1953).

“Sey Hamamı duvarları içinde eski roma hamamı taşları vardır. Dışındakiler yeni içi eskidir” (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

Sey Hamam’ın üstünde ve içinde kullanılan ağaçlar Bektaş Dağı’ndan getirilmiştir. Bektaş Dağı’ndan odun, kozalak veya başka bir parçanın alınması halinde alan kişinin ya kendisine ya sevdiklerine veya büyük-küçükbaşlarından birine zarar geleceği inancı yöre halkı arasında yaygın bir görüştür. Buna rağmen söz konusu Sey Hamamı olunca, yöre halkı inancını bozmadan bu hamamın inşası için Bektaş Dağından kesim yapabilen kişiler aracılığı ile ağaç kesip getirmişlerdir. Hüseyin Baştuğ bu olayı şöyle anlatmaktadır: “Şimdik şöyle oranın dışarısı şeyinin ııı ağaç giriş şeylerini burdan kesip göturdüler kalasları falan soyunma odasının şeylerini” (KK. Hüseyin Baştuğ, DT: 1946)

“Sey Hamamı kaynağı Hamamdere boyunca uzanan K-G yönlü fay ile buna dik yönde (D-B) uzanan bir fayın kesişme yerinde yüzeye çıkmaktadır ”(Kazancı vd. 2007: 31).

Sey Hamamı Kaplıcası kireçlenme, eklem ağrılarına, romatizma ağrılarına, kalp ve kan dolaşımı hastalıklarına, sinirsel rahatsızlıklara, safra kesesi, beslenme bozukluklarına, karaciğer rahatsızlıkları, deri hastalıkları, mide-bağırsak hastalıkları, böbrek, idrar yolları hastalıkları, vb. hastalıklarına şifa olmaktadır. Ayrıca “fizik tedavi gerektiren romatizma, siyatik, umgado kadın hastalıkları” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)’ na şifa olmaktadır. “Çocuğu olmayanlar da gidebilir.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959) Hamamdan umulan

şifanın bulunması için, “21 banyoda şifa olur. Sey hamamında günde üç banyo almalı.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959)

Hamam ve çevresi, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından 7.2.1994 tarih ve 3393 sayılı karar ile 2863 ve 3386 sayılı yasalar doğrultusunda 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ilan edilmiştir (Göyün ve Akpınar 2003: 113).

Arkeolojik Sit olarak değerlendirilmesinin sebebi şuan ki hamamın arkasında güney tarafındaki eski hamam kalıntılarıdır. (Bkz. Resim 17) Bu kalıntılar;

“Öncesinde o hamam dediğimiz herkes gider gaynayan su işte girer çihar. O arhadaki sizin dediğiniz yerde; ayrı soyunma giyinme, galabilme mesela adam uzaktan gelmiş birkaç gün kalacak. Onlar orda yatar galhar banyoya girerlermişti. Şimdi sonradan bura modernize edilince ordaki evlerde kalınması sağlandı insanların. Mesela otel pahalı geliyo ev kiraliyo evde kalıyor. Onlarda modernize edilirken o zaman yıkılmış” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946).

Hamamın Türk dönemindeki inşası XV. Yüzyıla tarihlenmek mümkündür. 1977 yılında Ankara Üniversitesi Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü’nden Prof. Dr. Cevdet Bayburtluoğlu, Prof. Dr. Coşkun Özgünel ile merhum Prof.Dr. Yılmaz Önge tarafından kazı çalışmaları yapılmıştır (Erdoğan 2010:330).

Osmanlı salnamelerinde hamamın diğer adı Bey Hamamı olarak da geçmektedir. Seyhamamındaki kalıntılardan anlaşıldığına göre Bizans dönemine ait kalıntıların olduğu çevrenin kazısı sırasında bir havuz, iki soyunma yeri olduğu (Bizans Dönemine ait İkinci Konstantin Devri) soyunma yerlerinden birinin kadınlara, diğerinin erkeklere ait olduğu anlaşılmıştır. Anadolu’ya Selçuklular hâkim olduğu sıralarda tabii bir afet sonucu mevcut kaynak yer değiştirmiş ve Selçuklular bu yeni kaynağın üzerine hamamı kendi tarzlarına göre kadın ve erkek bölümü olmak üzere yeniden yaptırmışlar ve hamamın 30 m kuzey karşısına han yaptırmışlardır. Hamama gelen misafirlerin yiyecek, içecek ve konaklamaları devlet tarafından karşılanmıştır. İkinci Murat Yukarıkese Köylü Ankara Kale Kumandan İskender Bey’e veriyor “ekip biçerek, işleterek konaklamaya gelen misafirlerin tüm ihtiyaçlarının ücretsiz karşılayacaksın” diyor. İskender Bey’in iki oğlu bulunmaktadır. Hasan ve Hüseyin. Bunlar Hacıbayram tarikatına girerek Şeyhlik unvanı alıyorlar. Şeyh Hasan babası sözünü tutarak hamama gelen tüm konukların bakımını ücretsiz yapıyor (<http://www.kizilcahamam.bel.tr/2105/Saglik-Turizmi> (Erişim: 20.05.19).

Sey kelimesi Osmanlıca sözlüklerde “Meme başında olan süt” anlamına gelmektedir. (<http://www.osmanlicaturkce.com/?k=sey&t=%40> (Erişim:20.05.19) Şuanki Sey Hamamı ile bu kelime arasında anlamsal bir bağ kurulamamıştır.

Sey Hamamı isim olarak Osmanlı Âlimi Ali Cevad, “Memalik-i Osmaniyye’nin Tarih ve Coğrafya Lügatı” adlı eserinde Sey Hamamı’ndan, “Sek Hamamı” diye bahsedilir. (<http://www.kizilcahamam.bel.tr/2105/Saglik-Turizmi> (Erişim:20.05.19)

Kelimelerin değişme özelliği göz önünde bulundurulduğunda belki de Şeyh kelimesi tarih içerisinde halk ağzı ile Sey olmuş olabilir. Yani Şeyh Hasan Hamamı olarak anılan bu hamam belki de zamanla Şeyh Hamamı< Sek Hamamı< Şey Hamamı <Sey Hamamı isimleri ile ifade edilmiş olabilir.

“Dilde En Az Çaba İlkesi” çerçevesinde bakılırsa bu sav haklılık payı taşımaktadır. Çünkü direkt Sey Hamamı isminin kökeni hakkında bir çalışma ya da kaynak bulunmamıştır. Hamam’ın adlandırılmasına dair başka bir görüşte Kaynak kişi Yusuf Ziya Ertürk’e aittir ve şöyledir: “Seyhamamı ise Güvem’den sonrasına Sey Boyu denildiği için, hamam yapılmış işte. Seyhamamı olmuş yani.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

Sey Hamamı’nın bu özellikleri yanı sıra inançsal yönü de bulunmaktadır. Bu inanç yörede anlatılan efsanede, mitik bir varlık olan yılan unsuruyla kesişir.

“Yılan perileri sadece deniz ve okyanuslarda yaşamazlar, onlar aynı zamanda göllerde, havuzlarda, kuyularda ve su kaynaklarında, pınarlarda bulunurlar. Yılanlar ve yılan perileri daima suya yakın veya ondan sorumlu bulunurlar; hayat, sonsuzluk, kutsallık pınarlarını (suyunu) ve aynı zamanda hayatla ilgili simgeleri, yani verimliliği, doğurganlığı, kahramanlığı, ebediliği ve "hazine" bekleyen periler vardır” (Eliade 2005:253).

Sey Hamamı’nda Dünya Mitolojisi’nde ve Türk Mitolojisi’nde sıkça karşılaşılan yılan iyesi ile karşılaşmaktadır. Bu karşılaşım kaynak kişilerce şöyle ifade edilmektedir:

Yılanla ilgili olarak Sey Hamamı’na gittim. Ben de gördüm yılanı orda. Mesela Sey Hamamı’na dün gittiniz gördünüz orda herkes bilir yılan olur yani bu termal sıcak suların olduğu yerde artık onu öyle onlar. “Burdan para alınırsa burdan yılan çıhsın inşallah” diye ah edenler olmuş mesela. Belki de öyle bir ah tutmuştur yılanın orda

çıkması görüldü. Yohsa suyun içinde hamamın içinde havuzun içinde böyle yılan ben de gördüm yani. Onun da yavrularından ben bi yavrularından çoh duddum. (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

Sey Hamamı ben küçükken orda banyo yaparken oluyordu zaten duyuyorduk bulunduğum semtte bölgede de hamamın içinde, havuzun içinde ufak o onlar sohmuyorlar. Zarar vermiyorlar. Para alınmazken onlar gidiyordu para alınınca geliyorlar. Son zamanda para alınıyor gayri ekseriyetli. 15 senedir. Hiç de görüyoiz diyen olmadı. (KK. Osman Sarı, DT:1938)

Buranın işletmesi bize geçtiğinde Seyhamam'ın her tarafından yılanlar çıkmaya başladı. Delikli tuğlaların içinden, bir delikten en az üç tane yılan kafası çıktı. Buradan şu çıkıyor, halk şuna inanıyor ki ücret alındığı zaman hayır ortadan kalkıyor ve yılanlar bu kazanca karşı çıkıyorlar bir şekilde. Seni hayra yöneltmek için o rahatsızlığı yaratıyorlar. Yılanlar tılsımlı idi. Altın gibi sapsarı idi. Şimdi anneleri sarı, kendileri bembeyaz. Bu yılanlarla ilgili bir başka inanış ise yılanların sıcak ortamı sevdiği için, belki de yumurtlama yeri olarak hamamın taşlarının arasını seçmesidir. Bunu bilemiyoruz tabi (Yurtoğlu 2006:141-142).

Burada bulunan yılanların isimlendirilmesi, günümüzde neden bulunmadığına dair fikirler Bayram Özmen tarafından şu şekilde anlatılmaktadır: “Su yılanları olurdu. Altınbaş, Sarıbaş dediğimiz su yılanı. Bu hamam paralı olursa yılan düşer suya. Son zamanlarda yılan görülmedi. Taş arasına giremedi belki.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959)

Kutsala dokunulmaz inancı Anadolu'nun birçok şehrinde ve Kızılcahamam'da da varlığını devam ettirmektedir. İlçe halkı Eski Hamam ya da Sey Hamamı'ndaki yılanlara dokunmaz. Onlara dokunulması halinde suların küseceğine ve şifalı sularının kaybolacağına inanmaktadırlar. Buralarda bulunan yılanların bereket, şifa anlayışı ile bütünleştiği görülmektedir.

“Su iyesini memnun etmek için ona kurban verilmesi lazımdır” (Akman 2002: 5). Fakat Sey Hamamı'ndaki yılan iyesi için bir saç veya kurban kesme motifi bulunmamaktadır.

Sey Hamamı'nın tercih edilmesinde; termal kaynak suyunun nitelik ve nicelik olarak değerli olması, ulaşım açısından başkente ve diğer yerleşim yerlerine yakın olması, geleneksel dokunun ve kültür özelliklerini koruyor olması, Eski Roma dönemine tarihlendirilmesi, sosyal ve ekonomik olarak halka hitap etmesi, isminin duyulmuş olması etkilidir. Kaplıca yolu asfalt olup ulaşım rahatlıkla sağlanabilmektedir. Yurdun çeşitli yerlerinden gelen misafirlerle tarihi dokusuyla şifa dağıtan Sey Hamamı etrafında

konaklamak için pansiyonlar, oteller bulunmaktadır. İlçenin mutfak kültürünü yansıtan lokanta, bulunmaktadır. Dinlenmek ve huzur arayışında olan ziyaretçiler için çeşitli dinlenme parkları mevcuttur. Bulunduğu coğrafyanın halkına, ilçe ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

3.2.5. Acısu/Uyuz Hamamı

Kızılcahamam merkezine 3 km uzaklıkta bulunan Kızılcahamam Çamlık Doğal Maden Suyu fabrikasının güneydoğusunda bir sırtta bulunmaktadır. “Eski Güvem yolu üzerinden Maden suyu fabrikalarına ayrılan yoldan dönülerek ulaşılabilen ılıcaların yolunun bir kısmı asfalt bir kısmı stabilize” (Üzmez 1998: 94).

Halk arası tabirlerle “*Acısu*” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) olarak bilinir. Diğer bir adı da Uyuz Hamamı’dır.

“Uyuz Hamamı: Yani kaplıcanın mineralli sularının tedavi amaçlı kullanımı. (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) Şimdi bizim burdaki şehir içindeki sıcak su kaplıcalarından bir tanesi imiş eskiden. Bu sonraki yıllarda çarşının içindeki hamamlar yapınca orası sadece Uyuz Hamamı adıyla anılmaya başlamış.” (KK. Veysel Üzmez, DT:1968)

İsimlendirilmesi halk arasında su kaynağının kullanımı ve su faydalarına dayandırılmakla birlikte Yusuf Ziya Ertürk’e göre kullanılan su eğer doktor kontrolünde hizmete sunuluyorsa kaplıca, sunulmuyorsa uyuz hamamı olarak değerlendirilir. Ertürk bu düşüncesini şöyle ifade etmektedir: “Bu suyun başından doktor kalkınca maalesef afedersiniz burası uyuz hamamı oldu. Bu suyun başında doktor olmayınca tıp literatüründe uyuz hamamı olarak geçiyor.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

Şimdi de atıl vaziyette duran (KK. Veysel Üzmez, DT:1968) baraka görümü altındaki değişim şöyle olmuştur: “O yıkık şeklinden önceki onun üstündeki havuzu anlatıyorum işte. Oraya uyuz hamamı diye gidilirdi. Bu hamam da sonradan oraya daşdan bi idari öyle iyi kötü yapı verdiler adam girsin mirsin diye.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) Başka bir anlatımla,

“Babam gilin dedemin beş yüz falan Ankarakeçisi varmıştı. Yaz aylarında hayvanlarda haşereden dolayı uyuz hastalığı çok olurmuştu. Ordaki ıı Kızılcahamam Maden Suyu’nun üstündeki ıı o hamamın altındaki dereyi orayı önünü kendiler bent

şeklinde gererlermişti. Şöyle 111 bir metre kimi yerlerde yarım metre boyunda bi su dolarmıştı. Ordaki davarın hepsini boydan boya o kanal gibi dereden geçirirlermişti. Hatta batırıp kafasını çamurundan faydalaniyorlarmıştı.” (KK. Bilal Ünal, DT:1968)

Uyuz Suyu önüne set çekilerek biriktirilmiş sonra havuz yapılmış daha sonra da insanlar daha iyi hizmet alsın diye kulübe görünümle iki odalı bir yer halini almıştır. Suyu kaybolduğu günden beri bakımı yapılmamıştır. Görünümü eski bir baraka şeklindedir. Kapısı ahşaptandır. Dört duvarı taştan olup çatısı kiremitten yapılmıştır. Çatı ve tavanda ahşap malzemeler kullanılmıştır. Ahşap kapıdan giriş yaptıktan sonra karşınıza iki metrelik bir koridor gelmektedir. Koridorun birinci metresinde solda; soyunmak-giymek, dinlenmek ve beklemek için bir oda bulunmaktadır. Koridorun sonunda ise Uyuz Suyu’nun içinde bulunduğu havuz yer almaktadır. Kare plana sahip havuz, doğu duvarındaki tek oluktan akan Uyuz Suyu’yla dolmaktadır. Havuz boşaltımı ise kuzey duvarından açılan üç oluktan yapılmaktadır. (Bkz. Resim 22-23) Bu havuzdaki suyun egzama ve cilt hastalıklarına iyi geldiği bilinmektedir.

Uyuz Havuzun’da

“Uyuz hastalığına yakalananlar. Ordaki kaplıca suyuna girip tedavi olurlardı. Daha sonra sonraki yıllarda ise o da hani uyuz hastalığı eskisi gibi olmadığından yaygınlaşmak olayı bittiğinden dolayı da en son uyuz olan hayvanları oraya götürmeye başlanmış. Uyuz hamamı bundan nasıl deyim şöyle 30, 40 sene öncesinde Uyuz hamamı olarak kullanılmış. Fakat 40 senedir de bu uyuz hastalığı eskisi kadar olmadığından dolayı en son işte bizim çocukluğumuzda hani orası uyuz hamamı uyuz olan hayvanların götürüldüğü için kullanılmıştır. “(KK. Veysel Üzmez, DT:1968)

Yine bu havuza, “uyuz hastalığı için geçileri, atları, davarları doldurulur.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT: 1946)

Uyuz Hamamı önceden mağara hamamı olarak kullanılmaktadır. Buna dair bir anlatı da bulunmaktadır:

“Şimdi babamın annattığı ordaki yakın köyler, Aksak Köyü, Çukurca Köyü, Akçakese Köyü ve Yıldırım köyleri buradaki, şey bi görünüşte bu kritelleşmiş kaya şeklinde bir hamam var. Orda ama oranın içerisi normal de mağara hamamış. 111 babab küçükken Aksak Köyü’nden bir tane gencin orda banyoya girdiğini zehirlendiğinden dolayı çevre köyler de dahil Akçakese köyü burayı kapatmışlar.” (KK. Bilal Ünal, DT:1968)

Farklı yöntemlerle kullanılan Uyuz Hamamı günümüzde; “Kullanılmıyor. Ama suyu şu anki Kızılcahamam Suyu ordaki sıcak suyu aldı. İşçileri ordaki şişelerin temizliğinde kullanıyor.” (KK. Bilal Ünal, DT:1968)

Gerek insanlar için gerekse hayvanlar için önemli olan fakat kutsallık atfedilmemiş bu su için *Adak yok*’tur. (KK. Veysel Üzmez DT:1968) (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

Uyuz Suyu çevresinde kutsal sayılacak bir ağaç motifi bulunmamaktadır. Uyuz Suyu banyo uygulaması yanında önceden *içme suyu olarak* (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) da kullanılmıştır.

Sağlık alanındaki gelişmeler uyuz hastalığının azaltmıştır. Fakat böyle bir kaynak tekrar canlandırılıp çamur kürü olarak insanlığın hizmetine sunulabilir. Yöre halkından Bilal Ünal da bu fikri şöyle desteklemektedir: İyi bir param olsa oraya iyi bir çamur banyosu yapmak isterim. (KK. Bilal Ünal, DT:1968)

3.2.6. Muzrupağacın Köyü Kaplıcası

Çamlıdere Muzrupağacın Köyünde bulunan bu kaplıca henüz yapım aşamasındadır. “Şu anda bu suyumuzun tam debi olaraktan bir sıcaklığı yok” (KK. Atilla Taşkın, DT:1968)’tur.

Yüksek sıcaklık ve zengin bir kaynağı olmadığı için küçük bir hamam planı olarak değerlendirilmek istenmektedir. Kaynağının az, sıcaklığının fazla olmamasına rağmen “Bizim bu sularımız çok temizdir. Bu su şu anda romatizmal ağrılarda efendime söyleyim varis siyatik gibi ını hastalıklarda bire bir” (KK. Atilla Taşkın, DT:1968) iyi gelmektedir.

Kutsal sayılmayan şifalı su özelliği gösteren bu su için adak “*şu anda yok.*” (KK. Atilla Taşkın, DT:1968)’tur.

İnsanlar kaplıca suyunun tedavi edici özelliğinden yararlanırken; doğasıyla, tarihiyle temiz ve güzel bir çevrede bulunmak ister. Hijyen koşullarının sağlandığı, ulaşım sorunlarının olmadığı, ekonomik olan yerleri tercih ederler. Bu bağlamda düşünüldüğünde tabiki ilçenin sahip olduğu artı ve eksi yönler bulunmaktadır. Yapılan gözlem sonucu çalışma alanında şifalı sular ve bunlar çevresinde meydana gelen sınırlılıklara değinmek

yerinde olacaktır. Bu değinmeler tespit ve naçizane bir öneri niteliğinde olacaktır. Yapılan değerlendirmelerin çoğu fark edilmiş, bazı girişimlerde bulunulmuş, hâlihazırda sorumlu kişi ve kurumlar tarafından sorumluluklar yerine getirilmeye çalışılmaktadır.

Türkiye'nin birçok yerinden itibar gören Kızılcahamam Kaplıcaları, ziyaretçi sayısı arttığı zamanlarda hizmette sınırlılık yaşamaktadır. İlçenin bulunduğu konum yer şekilleri sebebi ile genişlemeye elverişli değildir. Yeni kaplıca kaynaklarının bulunup ilçe merkezi dışında da olsa insanların hizmetine sunulması hem ilçe turizminin hem de şifalı su kaynaklarının değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Tabi ki bu kaynakların bulunmasında, tesis yapımında, kalifiyeli personel teminde hem yöre halkına hem de kamudaki yetkili birimlere sorumluluk düşmektedir. Kamusal alanda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Maden Tetkik Arama Müdürlüğü sorumlu kurumlar arasında yer alabilir. Bu kurumlar, kaynak araştırma ve tespiti, belgelendirme, denetim, tanıtım, ulaşım, altyapı, imar planı ve arazi tahsis, özel eğitim almış kalifiyeli personel temini vb. konularında sorumluluk taşımaktadır. İlçe halkı sorumlulukları; yapılacak çalışmalarda kamuya destek olmak, reklam ve tanıtım vasıtası ile ilçe turizmin tanınmasında etkin bir rol oynamaktır. İşletmeler üstlendikleri dinlenme tesislerinde yatak sayısını artırarak daha fazla ziyaretçiye hizmet sunabilirler. İlçenin tarihi dokularını, kültürel zenginliklerini, somut ve somut olmayan mirasını araştırıp bunlara sahip çıkabilirler.

Kızılcahamam ekonomisinde önemli turizm değerlerinden bir tanesi de termal kaynaklardır. İlçede yapılan etkinlikler, geziler veya şifa arayışları gününbirlik olma anlayışından çıkarsa hem asıl amaçlarına ulaşmış olur hem de Kızılcahamam'ın ulusal ve uluslararası düzeyde tanınmasını sağlarlar. Kızılcahamam için yapılan; "Türkiye'nin Doğa ve Termal Cenneti Yeşil Kızılcahamam, Şifa Kaynağı Doğa ve Termal Cenneti Yeşil Kızılcahamam" sloganları Türkiye ile sınırlı kalmayıp dünya geneline yayılabilir. Gününbirlik ziyaret veya şifa arayışından çıkmak için; kaplıcalara gelen şifa arayışında bulunan ziyaretçilere kaplıcaların kullanım yöntemleri, süreleri hakkında bilgi verilmelidir. Bunun yanında kaplıcalarda daha önce var olan uzman hekim ve fizyoterapistler bulundurulup sağlık açısından farkındalık oluşturulmalıdır. Eğer bunlar yapılırsa en iyi reklam yine ziyaretçiler aracılığı ile yapılmış olur. Şifa arayışı içindeki kişi amacına ulaşır

şifa bulursa, yaşadığı mekânlarda veya etkileşimde bulunduğu insanlar üzerinde ilçenin reklamını yapacaktır.

İlçenin ziyaretçilerine termal ve doğa turizmini aynı anda ve aynı yerde sunabilme imkânına sahip olması ilçeyi benzerlerinden farklı kılan önemli bir özelliktir. Bu özelliğini değerlendiren ilçenin bölge ve ülke turizmi açısından çok büyük bir önemi vardır. Ne yazık ki sunulan hizmetler yaz aylarında yoğunlaşmakta diğer zamanlarda azalmaktadır. Bu döngünün kırılıp turizmin, yılın tamamına yayılması için mevsimsel döngü içerisinde faaliyetler yeniden planlanmalı, her mevsime özel kullanılabilecek varlıklar değerlendirilmelidir. Örneğin yayla turizmi (yayla şenlikleri, kültür festivalleri), dağ turizmi (dağ tırmanışları, kayak turizmi, dağ bisikleti, atlı doğa yürüyüşü), kültür turizmi, din turizmi (Türbe, Dini Şahsiyetler ve Yerler), av turizmi, akarsu turizmi, kamp ve karavan turizmi, botanik turizmi (Kızılcahamam Lalesi), kongre turizmi (Eğitim, Sağlık, Siyasi, Ekonomi), yaban hayatı ve kuş gözlemciliği (Kara Akbaba), doğa yürüyüşleri, bölge hakkında veya bölgedeki tanınmış kişiler hakkında film-belgesel yapımı vb. çeşitli etkinlikler yapılabilir. Yapılıyorsa dahi daha da canlandırılabilir.

Termal varlığı oldukça yeterli olan Kızılcahamam'da termal turizm konusunda en önemli eksikliklerden biri, bu olguyu sadece kaplıca suyu ve hamam olarak düşünmektir. Sağlık turizmi kapsamında olan termal turizmden balneoterapi, inhalasyon uygulamaları, hidroterapi, Spa-Wellness, cilt ve içme kürleri gibi birbirinden farklı yararlanma yöntemleri mevcuttur. İlçede mevcut kaynakları bu yönde değerlendirmek yerinde olacaktır (Usta vd. 2015: 130).

3.2.7. Maden Suları

Yusuf Ziya Ertürk'e göre maden suyunun tanımı şu ifadelerle yapılmaktadır: “Mesela maden suyu da 24 derece, 20 derece, 30 derece yahan su yakın olan sulara da maden suyu denilir. Mineralli sıcak sudur.” (KK. Yusuf Ertürk, DT:1946)

Kullanım şekilleri ve etki alanları çerçevesinde maden suyu ve soda halk arasında karıştırılan bir durumdur. Bu konuda Yusuf Ziya Ertürk şu ifadeleri kullanmaktadır:

Maden suyu, şimdi sodalar mesela ben sodaları tasvip etmiyorum. Asıl doğal maden suyu çok yararlı insan vücuduna. İki bu soda teknoloji geldikçe biraz daha İngilizlerin

projeleri bence buna karbon gazı basınca soda yapılıyor. Maden suyu sodası diyen var ben bunu kabul eden bir insan değilim. Çünkü bu bizim derneğin musluğundan ahan suyu da karbon gazı bas olur sana bir soda. İçince geçirirsin, gaz yapar. (KK. Yusuf Ertürk, DT:1946)

Bu karışıklıkları ayırmak için; maden suyu mineral açısından daha zengindir, soda içerisinde sodyum karbonat bulunan sudur. “Maden suyu: farklı hastalıkların tedavisinde kullanılan kaynak suyudur. Soda: Sindirimi kolaylaştıran, susuzluğu gidermek, içkileri sulandırmak için kullanılan, köpüren su” (<http://sozluk.gov.tr/> (Erişim:22.05.19) olarak tanımlanır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere maden suyu doğaldır, soda katkı içermektedir. Maden suyu birçok hastalığa iyi gelmektedir. Örneğin; Uyuz Hamamı suyu da maden suları kaynaklarının kollarından bir tanesidir. Yalçın Keskin, Termal Turizm İşletmelerinde Müşteri Tatmininin Ölçülmesi Kızılcahamam Örneği çalışmasında maden sularının etkileri hakkında şu bilgileri aktarır: “Maden suları florür ve bikarbonat içermesi sebebiyle içme kürü şeklinde; mide, karaciğer, dolaşım sistemi, bronşit, solunum yolu hastalıkları ile kalp ve kan dolaşımı gibi pek çok hastalık üzerinde iyileştirici etkiye sahiptir” (Keskin 2008: 103).

Kızılcahamam’da birisi Belediye ve şahıs ortaklığında Çamlık Maden Suyu diğeri Aksak Köyü Kaldırma Kooperatifi üyelerinin sahibi olduğu As-koop Maden Suyu olmak üzere iki ayrı maden suyu bulunmaktadır (Üzmez 1998: 96).

3.2.7.1. Kızılcahamam çamlık maden suyu

“Acısu Deresi Maden Suyu, Kızılcahamam ilçe merkezinin yaklaşık 4 km kuzeydoğusunda, Acısu Deresindedir. İlginç şekilde, dere içinde birçok noktadan doğal maden suyu çıkışları mevcuttur. Suların çıkış sıcaklıkları 31-34°C arasındadır. Maden suyu, bileşiminde sağlık için yararlı mineraller bulunduran, içilebilen doğal sudur. Kızılcahamam maden suyu yurt içinde oldukça iyi tanınmaktadır. Maden sularının yer altında bulunuş ve yüzeye çıkış mekanizması diğer sularla benzer şekildedir. Acısu Deresi jeositinde de ısıtıcı kayaktan etkilenme söz konusudur” (Kazancı vd. 2007: 29).

Veysel Üzmez Şifalı Sular Diyarı Kızılcahamam kitabında Kızılcahamam Maden Suyu’nun 1957 yılından itibaren belediye ve şahıs ortaklığı ile işletmeye açıldığını, daha sonra 1978 yılında Belediye tarafından işletildiğini, 1997 yılında ise işletmesinin özel sektöre devredildiğini iletmiştir. Bu maden suyu su şifa grubu olarak; Kalsiyum,

Magnezyum, Bikarbonat, Klorürlü olduğundan değerli oldununa değinmiştir (Üzmez 1998: 96).

3.2.7.2. AS-KOOP maden suyu

“Kızılcahamam Aksak Köyü Kalkınma Kooperatifi 282 ortaklıdır. 1976 yılında kurulmuştur. Kokusuz maden suyu yönetmeliğine uygun işletilen tesiste tüm işlemler el değmeden yapılmaktadır” (Üzmez 1998:98).

Günümüzde faaliyette bulunmayan bu maden suyu için yeniden çalışmalar başlatılmıştır.²¹ Eski adı “Ağsak” olup ismini bulunduğu arazinin yapısından almıştır. “Ağsak” kisli ve meyilli arazi anlamına gelmektedir (Erdoğan 2010:380).

Abdulkerim Erdoğan, her ne kadar Cevdet Türkay’dan naklettiği “Aksak” bir Yörük cemaatinin de ismi olup Nevşehir-Ürgüp ‘te iskân edilmiştir.” görüşünü savunsa da Yusuf Ziya Ertürk ifadesiyle Aksak Köyü’nün isminin değişimi şöyle olmuştur: “Bugün kü Alsah dediğimiz şimdi Alsah, Aksak yani asıl adı düzeltildi daha sonradan Aksak Timür’un gittiği köyümüz oluyor.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) Yani köyün adı büyük bir tarihi öneme sahip olan Ankara Savaşı (1402) ile ilişkilendirilip Moğol Hükümdarı Timur’un Aksak lakabından ileri gelmekte olduğu görüşünü kabul ediyor.

İki maden suyunun da hem ilçe ekonomisinde hem de ilçenin tanınmasında önemli yeri bulunmaktadır. Her iki fabrika dönem dönem kiralanmış, işletmeciler firmalar değişmiştir. Maden suları ilk yıllarda iki ayrı şekilde hem maden suyu hem de soda olarak ayrı şişelerde doldurulurken zamanla birleştirilerek tek şişede toplanmıştır. Gerek şifalı su gerekse maden suyu rezervi bakımından zengin olan ilçede farklı zamanlarda farklı yerlerde maden suyu araması yapılmıştır. “Önceki yıllarda maden suyu Soğuksu Milli Parkı içerisinde de çıkmaktayken sonrasında rezerv yönünden zayıf olduğundan işletme tesisi kurulmamıştır” (Üzmez 1998:96).

²¹ Bkz. <http://www.kizilcahamam.bel.tr/18776/As-Koop-Maden-Suyu-Fabrikasinda-inceleme> (Erişim: 22.05.2019)

3.2.8. Soğuksu Millî Parkı Suları

1959 yılında tesis edilen Soğuksu Millî Parkı, Ankara ili, Kızılcahamam ilçesi mülki hudutları içerisinde 1183 hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Soğuksu Millî Parkı Ankara-İstanbul asfaltına 2 km. Ankara iline 78 km. uzaklıkta bulunmaktadır. Kızılcahamam İlçe Merkezi'nin kuzey-batısında bulunmaktadır (<http://bolge9.ormansu.gov.tr/9bolge/AnaSayfa/ilsube/ankarasube/soguksump.aspx?sflang=tr> (Erişim:25.05.19)).

İsmi dahi içindeki su kaynaklarından alan millî park içinde hiçbir yerleşke bulunmamaktadır. İçerisinde Kızılcahamam'a has Karaakbaba, Kızılcahamam Lalesi, Fosil Ağaç kalıntılarının, yanı sıra ekosistemi içerisinde farklı bitki ve hayvan türlerini barındırmaktadır. Sınırları içerisinde aynı isimde (Soğuksu Otel) otel bulunmaktadır.

Soğuksu Millî Parkı içerisinde su alanı bulunmayıp mevcut tesislere su veren su depoları vardır. Alan içinde muhtelif yerlerde 4 adet su deposu ve 27 adet çeşme bulunmaktadır. Millî Park sahası içerisindeki sular, Millî Park'ın ve diğer tesislerin (otel-gazino) ihtiyacını karşıladığı gibi, şişelenerek piyasada da arz edilmektedir. Millî Park sahası içerisinde akan küçük dereler mevcuttur, yaz-kış akan bu derelerde hiçbir kirleticiye rastlanmamıştır. Soğuksu Deresi, balıkçılık için uygun ise de su ihtiyacı çok fazla olan Millî Park'ta balık üretimi yapılmamaktadır. Daha önceleri suni alabalık üretilmeye başlanmışsa da sonradan vazgeçilmiştir (Yurtoğlu 2006: 39).

3.3. Kızılcahamam'da Su ile İlişkili Diğer Kutsallar

Şimdiye kadar “Kızılcahamam'daki Su Varlıkları”na değinmeye çalışılmıştır. Fakat su bazen tek başına bir inanış, kült olurken bazı zamanlarda başka inanışlarla birlikte anılmaktadır. Kızılcahamam'ın farklı kültürlerle ev sahipliği yapmasından kaynaklı ²² zengin halk inanışlarını da halk yaşayışı içinde bulmak mümkündür. İnsanoğlu yaşamış olduğu sıkıntılardan kurtulmak, isteklerinin yerine gelmesini sağlamak, eksikliklerinin giderilmesi veya sahip olduklarının artması için halk inancı içerisinde yer alan doğadaki

²² Kızılcahamam'ın tarih içinde barındırdığı kültürler için <http://www.kizilcahamam.bel.tr/2093/Tarihce> (Erişim: 25.05.19) kaynağı incelenebilir.

kültlerden yardım istemektedir. “ Bir kültün mevcudiyeti ancak şu üç şartın bir araya gelmesiyle tespit edilebilir:

- a) Külte konu olabilecek bir nesne veya şahsın mevcudiyeti,
- b) Bu nesne veya şahıstan insanlara fayda yahut zarar gelebileceği inancının bulunması,
- c) Bu inancın sonucu olarak faydayı celb, zararı defedecek ziyaretler, adaklar, kurbanlar ve benzeri uygulamaların varlığı” (Ocak 1983: 11). Doğada farklı yerlere ait kültler bulunmaktadır. Bunlar arasında Su kültü, kaya kültü vd. sayılabilir.

3.3.1. Kaya Kültü

3.3.1.1. Yüz felci taşı/ yüz felci ocağı

İnsanlar için sağlık önemli bir kavramdır. Bu önemi kimisi kaybedince kimisi de sahip olduğu süreçte fark edebilir. İnsanın yaratıcı karşısında acizliğinin güzel göstergerinden bir tanesi de hastalıktır. Her hastalık bir sınanmadır. Bu sınanma fiziksel, psikolojik veya başka sebepten kaynaklı olabilir. Fakat her sınanmanın bir çözümü olduğu gibi hastalıkların da bir şifası bulunmaktadır. Zaman içerisinde yöntemler, kişiler, mekân, materyaller değişse de tedavi alanında değişimler ve gelişmeler devam etmektedir. Günümüzdeki teknolojik gelişmeler, insan hayatını kolaylaştırmakla birlikte insanlar için çok farklı boyutlarda, farklı türlerde hastalıkların da oluşmasına vesile olmuştur. Ayrıca teknolojik gelişme tedavi imkanlarında artmasını sağlamıştır. Fakat her hastalığın tıpta tedavi yönteminin olmaması veya kişisel tercihler sonucunda hastalıkların iyi edilmesinde Alternatif Tıp, Kocakarı İlaçları, Batıl İnançlar, Hurafeler vb. birçok isimlendirmeye sahip olan uygulamalar tercih edilmektedir. Bu uygulamalardan bir tanesi de Kızılcahamam Otacı Köyü Şıhlar Mahallesiinde karşımıza çıkmaktadır. Bu mahallede yüz felci hastalıklarını iyileştirdiğine inanılan Şeyh Abdurrahman Türbesi bulunmaktadır. Bu türbe içerisinde yer alan Yüz Taşı, Yüz Aynası ve Tesbih ile yüz felcine karşı iyileştirmeler yapılmaktadır.

Şıh kelimesi şeyh kelimesi ile aynı anlamı taşımaktadır.²³ Gerek Şeyh Abdurrahman gerek bölgedeki diğer erenler Şeyh Ali Semerkandi'nin şeyhi olarak

²³ Bkz: <http://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 23.05.19)

anılmaktadır. Bundan mütevellit bu mahalleye Şıhlar (Şeyhler) Mahallesi denmiş olabilir. Belki de mahallenin ismi Şeyh Abdurrahman Türbesi içinde bulunan dört sandukada yatan şeyhlerden gelmektedir. Halk arasında mahalle ismi Şeyhler <Şehler <Şıhlar olarak değişmiştir. Otacı köyüne ulaşımında yön tabelalarında bile mahalle ismi Şehler olarak geçmektedir. (Resim 26: Şeyhler (Şıhlar) Mahallesi Tabelası)

Bu mahalle aslında Otacı ismi ile bilinen bir köy imiş. Fakat daha sonra muhtar seçimi ve yeni çıkan kanunla köylerin il ve ilçelere mahalle olarak bağlanması sonucu köy yerine mahalle olarak anılmaya başlanmış. Mehmet Kuzuca bunu destekler nitelikte olan şu ifadeyi kullanmıştır:

“Otacı yukarı köy işte önceden esas köyümüz burada idi oraya muhtar seçilince adam Otacı olarak oraya aldı adını. Buralarda mahalle oldu örneğin Şıhlar Mahallesi, İnni Mahallesi, Ürküt mahallesi dört tane”. (KK. Mehmet Kuzuca, DT:1954)

Şeyh Abdurrahman, ismi Kızılcahamam bölgesi ile özdeşleşmiş Şeyh Ali Semerkandi'nin evladlarındandır. Hicri 1210-1270 (Miladi 1794-1852) yılları arasında yaşadığı sanılmaktadır. Hem dini konularda bilgisine başvurulmuş büyük ulema hem de otlardan yaptığı ilaçlarla şifa almak isteyenlerin tek uğrak yeri olmuştur. Bu yüzden yaşadığı yerde ismi otlardan gelen otacı şıhlar mahallesi adını vermiştir. (Bkz. Resim 28)

Şeyh Abdurrahman Türbesi içinde yüz felci tedavisinde kullanılan,

“bir yüz taşı vardı, tesbih vardı, ondan sonra bir de ayna vardı. Ama belirli bir zaman sonra işte türbenin burda gayri kimler tarafından alındı, tabi onu bilen yoh ne ayna kaldı ne teşbih kaldı ne göktaş kaldı, şu anda yok hatta ilerlerde burada bi kişiler gelmiş yanı burda işte onlarda demiş burda böyle böyle ıı şeyler var diye, ama kayıp kimler aldı kimler tarafından alındı”. (KK. Mehmet Kuzuca, DT:1954) bilinmemektedir.

Yüz felci taşı siyah, parlak ayna gibi yansıtma özelliği olan bir taş olarak nitelendirilmektedir. Yüz felci taşı “ekseriyetle felç olan kişilere” (KK. Mehmet Kuzuca, DT:1954) bir umut olmaktadır. Asıl şifası yüz felci için olan bu taş “herhangi bir yere ekseriyeti hemen hemen vardı. Yüz felci ondan sonra yürüyemeyenler” (KK. Mehmet Kuzuca, DT:1954) ‘e etki etmektedir.

Bu türbeden şifa bulmak için;

- Tokmakla sığanmak
- Ahşap(tesbih)ten geçmek
- Yatırdan toprak yemek
- Türbe içerisinde uyumak
- Dua ederek türbeyi terk etmek gerekmektedir. (Bkz. Resim 29)

Tokmakla sığanmak yani kendi kendine sıvazlanmak şuanki uygulamalar içerisinde yer almamaktadır. Çünkü bahsi geçen tokmak kayıptır. Tesbih türbe içerisinde bulunmakta ve kullanılmaktadır. Tesbihten geçmek hasta kişi için hastalığından arınmak anlamına gelmektedir. Yatırdan toprak yeme ritüeli Anadolu'nun birçok yatırında yapılan bir eylemdir fakat günümüzde bu türbe için bu uygulama yapılmamaktadır. Çünkü türbe içindeki bütün yatırlar sanduka içine alınmış. Toprağa ulaşım zemine döşenen fayanslar ve hali ile engellenmiştir. Türbede uyuma aşaması şu anda iki yataklı bir ranza ile yapılmaktadır. (Bkz. Resim 31) Fakat önceden “böyle yatak yoktu yerde, yer yatağı vardı, yer yatağına gidiyordu gelen zad, hastamız bir iki saat uyuyordu, ondan sonra kalkıyor duasını ediyor ondan sonra çıkıp gidiyordu.” (KK. Mehmet Kuzuca, DT:1954)

Türbede adak kültürü devam etmektedir. *Türbeye gelen yani şifalandıktan sonra adak yaparlardı.* (KK. Mehmet Kuzuca, DT:1954)

Yüz felci kayasının yok olması, türbede yapılması gereken bazı uygulamaların terk edilmesi, türbenin ocaklısı sayılabilecek kişilerin vefat etmesi veya hastalanması türbeye olan ilgiyi azaltmamıştır.

Öyle olduku böyle çok gelen olurdu eskiden zadlar sağıkene baya gelen olur idi, şimdi yine geliyor. Geliyor hani şey yok ama duasını yapıyor, içeriye giriyor uyuya bilirse orda uyuyo, ondan sonra Şeyh Abdurrahman'a dua ediyor. Şifasını diliyor, önce Allah'tan tabi ondan sonra ondan. Bir iki saat sonra işte gelip ailesi ile binip gidiyor. İşte gelen çok işte. (KK. Mehmet Kuzuca, DT:1954)

Yüz felci taşı ile ilişkisi bulunan “Yüz Felci Ocağı” şeklinde nitelendirilebilecek bir ocak kültü *vardır*.

“Burda yaşlı bir Emir Kadın derlerdi ismine o kadın gelen hastaları türbelerimize, o işte giderdi gelirdi hastalarımızla. Buradaki tesbihle sayardı, aynayı tutardı okurdu üflerdi ondan sonra Allah şifanı versin derdi çeker giderlerdi” (KK. Mehmet Kuzuca, DT:1954).

Mehmet Kuzuca'nın bu anlattığı metinde geçen “*Buradaki tesbihle sayardı*” ibaresi ile Şeyh Abdurrahman Türbesi içerisinde yer alan tesbih kullanım tasvirini arz etmektedir. Tesbih sayma yani tesbih çekme islami anlayışta zikir anlamına gelmektedir. Allah (c.c)'ın Esmâül Hüsnâ'da geçen hastalıklara iyi gelen isimlerin zikir etmek, Hz. Muhammed (s.a.v)'e salavat-ı şerife getirmek, tövbe istiğfar etmek, tesbih sayarak dilek ve istekleri dile getirmek için zikir yapılabilir.

Mehmet Kuzuca'nın verdiği bilgiler Emine Kadın'ın vefat etmesi üzerine bu gelenek oğlu Ahmet Okay tarafından devam ettirildiğini bildirmektedir. Ahmet Okay'ın sağlık sorunları sebebi ile Ankara'ya gitmesi ocak uygulamasının devam etmesini engellemiştir. Ahmet Okay'dan sonra kimse ocak uygulamasına devam etmemiştir.

3.3.1.2. Çadır Kaya / yılan kafalı kaya

Çadır Kaya Kızılcahamam İyiceler Köyü yaylasında bulunmaktadır. Bu yaylaya köy halkı *çoh değil de seyrek yani kuraklıh olursa* (KK. Osman Sarı, DT:1938) yağmur duasına çıkmaktadır.

Yağmur duasına gidilince *kitapta yağmur duası diye yazar. Bunu ohuyuduh biz. Gittik böyle bütün insanlar çoluh çocuh toplandılar. Giderdik. Yaylada o tepeye çıktıh işte. Çadır Gaya.* (KK. Osman Sarı, DT:1938)

Çadır Kaya'nın anlatılan hikâyesi: *Çadır Gaya adı çadırlara benzeyen bir gaya tepesinde bir yılan kafası yapılmış, bir kayaydı.* (KK. Osman Sarı, DT:1938)

Çadır Kaya'da saç geleneği devam etmiştir. “Saçı: Eskiden muhtelif olağanüstü güçlere sahip olduğuna inanılan iye ve ruhlara ve onlar adına, onların rızasını ve yardımını kazanmak için dağıtılan cansız nesnelere / yiyecek, içecek, bez gibi verilen addır. Saçı giderek “sadaka” ile aynileşmiştir” (Kalafat 1999:111).

Çadır Kaya'ya dair çaput bağlama, adak adama ve kurban kesme adetleri vardır. Bu adetler Osman Sarı “*hafız olup yetişip İstanbul'dan okuyuncuya denk devam*” (KK. Osman Sarı, DT:1938) etmiştir.

Bu adetler karşısındaki düşüncelerini Osman Sarı şöyle ifade etmiştir: “Hurafe görüyodum ben. Bir gün orda mal var diye arkadaşları gandırđım. Dinamit attıh o daşı parçaladım ben.”

Anlaşılmayana hurafe demek âdettendir. Bu âdeti bozmayan bazı kisveler kendi menfaatleri için halk inancı içinde yer alan kaya kültüne zarar vermiş, dokuların ve tarihin taşınması konusunda sorun oluşturur. Çadır Kaya parçalanınca İyiceler Köyü halkı buraya yağmur duası için gitmiyor. “Bazen gidildiğinde ise orda dua ediyor.” (KK. Osman Sarı, DT:1938)

İyiceler Yaylasında yer alan Çadır Kayası’nın “olduğu tepede Yatır matır yohtur.” (KK. Osman Sarı, DT:1938)

Çadır Kaya’nın “depesindeki yılan başı insan yapmasıydı.” (KK. Osman Sarı, DT:1938)

Birçok anlatıda geçen yılan-define ilişkisi Çadır Kaya’da da bulunmaktadır. “Zannederim orası bir mal gösterme durumu da var yani, define neyi gösterme durumu. Bir işaret onu biz bilmiyoduh, onun sadece” (KK. Osman Sarı, DT:1938).

Ayrıca; “işte yağmur olsun diye, Allah’a garşı dua yapılyo ya, yağmur dualarında kurbanlar kesiliyo orda keserlerde bir gaç tane hayvan keserlerdi.” (KK. Osman Sarı, DT:1938)

3.3.1.3. Gelin kaya

Anadolu’da bazı taşların kutsal olduğuna dair inançlar bulunmaktadır. Kutsal sayılan taşlar hakkında efsaneler anlatılabilir, taş ziyaret edilebilir, taşın çevresinde dolaşılabilir. Taşa el sürme, taşın vücuda temas ettirilmesi, taştan parça alınıp kişi üzerinde veya kişinin evinde saklaması gibi uygulamalarla karşılaşılabilir. Taşa dair efsanelerde çok sık rastlanan motiflerden bir tanesi de “taş kesilme” veya “taşa dönüşme” dir. Taş kesilme, kutsala yapılan saygısızlık, günah işleyerek Allah (c.c)’ın gazabını çekme, kişinin içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için yapmış olduğu dua ve beddua sonucunda meydana gelebilir.

Kızılcahamam ilçesi ve köylerinde “Gelin Kaya” adında dört adet taş efsanesi bulunmaktadır. Bunlar: Taşlıca Köyü’ndeki Gelin Kaya Taşı, Başören Köyü’ndeki Gelin Kaya Taşı, Kavaközü Köyü’ndeki Gelin Kaya Taşı, Salın Köyü’ndeki Gelin Kaya Taşı’dır.

Bunlar arasında Başören Köyü’ndeki ve Salın Köyü’ndeki efsanelerde susuzluğa bağlı olarak meydana gelmiştir.

Başören’deki ilk efsaneye göre; “Yörede düğün yapılmaktadır. Gelin alayı ile beraber gelinin evine götürülmesi adettir ve hazırlıklar tamamlanıp yola çıkılır. Yol uzun olduğundan, hakçılara (gelin alayıyla gidenlere verilen isim) gözlemeye benzer bir hamur işi olan “şebit” dağıtılır. Gelin alayının içinde kucağında bebeği olan bir kadın, yolda giderken çocuğunun altına kaçırdığını fark eder. Çocuğun altını temizlemek için hiçbir şey bulamayan kadın, şebitle bu işi yapabileceğini düşünür ve yapar. Bu olayı, gelin alayındaki adamlardan biri görür ve kadına “İnşallah taş olursun.” diye beddua eder. Bunun üzerine kadın, kucağındaki çocuk ve tüm gelin alayı ile birlikte taş kesilir” (Arık 2016:418-419).

Salın Köyü’ndeki anlatıya göre;

“Gelin Kayası Efsanesi şöyle; benim çocukluğumda da çok sık anlatınla bir efsane, ııı zamanında bizim yörede bir yeni gelin doğum yapmış çocuğu sırtında tarlaya işleriyle uğraşırken çocuğunun altını pislettiğini görmüş ııı ancak altını temizlemeye bir su bulamamış bulamadığı için de o gün yemek için getirdiği bizde şablak olarak tabir edilen ııı yufka onunla çocuğa taharet aldırılmış. Ve bu olay neticesinde Allah tarafından taşla çevrilmiş. (KK. Erdal Bektaş, DT:1984)

Bu iki efsanede de benzer ve farklı yönler bulunmaktadır. Benzerliklerin en belirginini; temizlik için gerekli olan suyun temin edilememesi sonucu kişilerin kutsal sayılan ekmeğe yaptıkları saygısızlıktan dolayı cezalandırılıp taş olmalarıdır. Eğer su temin edilebilseydi belki de kişiler cezalandırılmayacak ve bu efsaneler oluşmayacaktır. Suyun varlığı veya yokluğu efsanelerin ortaya çıkmasında doğrudan veya dolaylı olarak etki etmektedir.

Kavaközü Köyü’nde Gelin Kayası’na dair anlatıya göre;

Akyar Deresi yöresinde kirecimsi kayalar vardır. Gelin kayalar dediğimiz şu kayalar şu eteklerinde oluşmuş bir efsane. Benim bildiğim kadarıyla oradan bi gelin alayı geçiyomuş. Gelin, isteksiz, zoraki gelin edilmiş, oradan geçerken “Allah’ım ya beni taş et ya da guş et” diye bi niyazda bulunmuş. Allah (c.c) tarafından da onun dileği,

taş olarak kabul edilmiş öyle bir rivayetler doğrudur yanlıştır artık bilemeyiz. (KK. Bayram Özmen, DT: 1959)

Taşlıca Köyü'ndeki Gelin Kaya Efsanesi²⁴, Başaören Köyü'ndeki Gelin Kaya Efsanesi ikinci anlatısı²⁵, Kavaközü Köyü'ndeki Gelin Kaya Efsanesi anlatılarında gelinin sevdiği kişiye verilmeyip başka biriyle evlenmesi, düğünde meydana gelen sestten rahatsız olan birinin bedduası gibi sebeplerden dolayı taş kesilme motifi bulunmaktadır.

3.3.2. Ağaç Kültü

3.3.2.1. Dede çamı

Kızılcahamam'da rastlanan ağaç kültü izlerinden bir tanesi “Dede Çamı” olarak varlığını devam ettirmektedir. Bu isimlendirilmenin sebebi şu anlatıya dayanmaktadır:

Şimdi bizim bu coğrafyada bir sürü ını kavimler, devletler, milletler yaşamış bizim bu topraklarda. Anadolu'ya Türkler gelince bunlar tabi kimileri savaşmış kimileri de savaşmamış kaçmaya başlamışlar. Kaçarken de bunlar ellerindeki birikimleri nasıl götürecekler derken bir yerlere saklayalım demişler. Fakat yüzyıl sonra, elli yıl sonra, iki yüz yıl sonra gelirse nasıl bulacağız demişler. İşaretli bir yere ya bir kaya olacak yahut yüksek çam ağacı en uzun ömürlü ağaçlardan birisi. Ne yapıyormuş. Tepenin doruğunda bir çam var diyolarmış ki işte bunun dibine Müslümanlar ölüye mezarına çok sadık kimselerdir kişilerdir zarar vermezler kendi kıymetli eşyaları gibi korurlar ora çamın dibine bir mezar kazalım mezara işaretlerimizi koyalım beş metre, on metre doğusuna, batısına, güneyine definimizi, hazinemizi kömelim gidelim ve öyle yapıyorlar. En uzun yaşayan çam ağacı yüz sene sonra da gelse o tepede çamdan bulacak şeyi oraya şimdi Dede Çamı deniliyor. (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

Her ne kadar yapılış amaçları farklı olsa da yöre halkı Dede Çamı'nın bulunduğu tepelerde yağmur duası için çıkmakta ve oradaki mezarları ziyaret etmektedir. “Dede Çamı deyince orda da bi dede yatıyo zannediyorduk biz de üç gulfü bi elham okuyoduh. Bir mezar var dağın doruğunda görüyor ve gulfü bir elham okuyoz bir de fatiha çekiyoz. Oraya yağmur duasına da çıkıyoz.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

²⁴ Taşlıca Köyü'nün web sitesinde “ Gelin Kayası (Nigar Kayası) Efsanesi olarak geçer. Detaylı bilgi için : <http://www.taslicakoyudernegi.com/index.php?con=15> (Erişim.06.02.2019)

²⁵ Öcal Oğuz, Petek Ersoy, *Türkiye'de 2006 Yılında Yaşanan Taş Kesilme Efsaneleri Mekânlar ve Anlatılar*, Ankara Gazi. Ün. Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi 2007, s.26

Dede Çamı yanında bulunan mezarlar hakkında net bilgi yoktur, kimlerin mezarıdır veya ne zaman yapılmıştır bilinmemektedir. Dede Çamı'na bağlantılı anlatılan define anlatılarında mezar yanında define yeri tarifi için taşlar bulunmaktadır. (Bkz. Resim 66)

“O Dede Çamı'nda işaret goyarlaşmıştı. Böyle ayah ucuna, başucuna taşlardan onun diyelim ki; elli metre doğusuna ellerindeki hazineyi gömer giderlermiş.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

Bu define anlatıları sonucu Dede Çamı yakınında bulunan “mezara da gidince mesela görünce hemen bahıyom mezarlık haşat olmuş gazmışlar şey yapmışlar” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

Dede Çamı'nda çaput bağlama geleneği bulunmamakla birlikte yağmur duası yanında sade dilek (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) dilenmektedir. Buradaki yatırların çocuksuzluğa veya başka bir hastalığa iyi geldiğine dair bir inanış bulunmamaktadır.

Tespit edilen Dede Çamı örnekleri; “Çamlıdere'ye giderkene Erenköy'ün orda var o şey de kayanın tepesinde. Avdanın depe; Çamlıdereye giderken Avdan Köyü var ya karşıdan bakınca kayanın üstünde bir tane çam var.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

3.3.2.2. Ayan kuru ağaçları ve çam ağacı

Bölgede;

“Ayankuru” ismi verilen ağaçlar bulunmaktadır. Bu isimlendirme için Erdal Bektaş şu açıklamayı yapmıştır: Ayankuru olarak tabir edilen. Ayankuru: ayağının üstünde yani olduğu yere kurumuş, kendiliğinden kurumuş anlamı da verilebilir buna. Bu ağaç türü ını şöyle bi özelliği var. Buna da yatır diyenler var. Eşsiz bi çam ağacı. Çok dikkat çekici bi ağaç. O ağacı görenler baya ilgisini çekiyo. Sadece ona Ayankuru denmiyo bu şey değil, dikkat çekici bi ağaç olduğu için ayankuru denmiyo. Ayankuru şu onu da açıklayalım. Ormanın içinde kendi doğal sebepleriyle kurumuş ya hastalıktan ya da işte ne biliyim şimşek çakmış bi yıldırım çarpmış vesaire bi şekilde kurumuş ağaçlara Ayankuru denir. Ölmüş ağaçlar yani olduğu yere ölmüş ağaca Ayankuru denir. Bu ağacın bir şeyi değil yani. Özelliği değil. Onun için çok değişik şeyler var ama yani yatır denilebilir mi? Bilemiyorum. Ama insanların çok dikkatini çekiyo ritüel bi şeyler ekleyebilenler de var. Ama çok da güvenilir bi şey değil. Çok konuyu karıştırmayak bence faydalı olacağını zannetmiyorum. (KK. Erdal Bektaş, DT:1984)

Bunun dışında Salın Köyü yaylasında yine yağmur duasında kullanılan, yer yer kutsi olduğu düşünülen bir bir çam ağacı bulunmaktadır. “Bi tane gövdesinden sekiz tane mi ne yaklaşık altı yedi ya da sekiz tane kol ayrılan bi çam ağacı var. O da yayla tarafında.” (KK. Erdal Bektaş, DT:1984)

3.3.3. Türbeler

“Anadolu'nun her yanında bunlardan belki binlercesini tespit etmek her zaman için mümkündür. Oysa kimlikleri az çok bilinen yatırlar genel olarak dağ, tepe başlarında değil, herkesin kolayca ulaşabileceği köy kasaba yahut şehir içinde veya yakınında bulunmaktadır. Çünkü herkes tarafından kolayca ziyaret edilip fatiha okunmak amacı söz konusudur. Dolayısıyla tepe üstündeki bu yatırların büyük bir kısmının gerçek yatırlar olmayıp, bölgedeki dağ kültürünün bir evliyanın şahsında sembolleştirilmesinden ibaret bulunduğu sonucuna varmak doğru görünüyor. O zaman eldeki örnekler göz önünde bulundurularak islâm öncesi devirde dağ ve tepelerde mevcut olduğuna inanılan üstün güç veya ruhların Islâmî devirde böyle kimliği meçhul evliya haline dönüştüğünü kabul edebiliriz” (Ocak 1983:119-120).

Türbe kültüründe “türbe çocuğu” deyimini bulunmaktadır. Türbeye yapılan adaklar, dualar, inanışlar ile çocuk sahibi olan ailenin çocuğuna türbe çocuğu denir. “Mesela ben türbe çocuğuyum.” (KK. Durhanım Özmen, DT:1962)

3.3.3.1. Şeyh Ali Semerkandî Türbesi /Sığırcık (Çekirge) Suyu/Sacayağı/Delikli Taş veya Kayayı Şerif

Şeyh Ali Semerkandî, Hicrî 720 / Miladî 1320 yılında İsfahan'da doğmuştur. Babası Yahya Efendi'dir. İkinci Halife Hz. Ömer'in torunlarından. Mescid-i Haram'da 14 yıl İmam-Hatip olarak görev yapmıştır. Medine-i Münevvere'ye giderek Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'in kabrinin bulunduğu Ravza-ı Mutahhara'da 7 yıl türbedarlık yapmıştır. Ayrıca Şam, Kudüs ve Irak'ta ilim, irşat ve öğretim faaliyetlerinde bulunmuştur. Daha sonra bu mübarek zat, Hz. Peygamber (S.A.V.)'den aldığı manevî bir işaret üzerine Rum diyarı olan Anadolu'ya hareket etmiştir. Ali Semerkandî, 1457 (H.862) tarihinde Çamlıdere'de vefât etmiştir. (<https://www.camlidere.bel.tr/index.php/seyh-ali-semerkandi-hz.html> (Erişim: 01.01.19)

Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması yolunda büyük bir rolünün olduğuna inanılan Anadolu Erenleri olarak bilinen kişiler arasında Şeyh Ali Semerkandî ismi de zikredilmektedir. Kendisi hak ve gönül dostu olarak bilinmektedir.

“Kardeşi Kebir Ahmet ile beraber kırk yılını mağarada ibadetle geçirmiş. Oradan Antalya, Alanya, Eskişehir, Çankırı, Kurşunlu Şeyhler köyüne geliyor. (KK. Atilla Taşkın, DT:1968) Şeyh Ali Semerkandî hazretlerinin önce Alanya, Antalya, Konya, Konya'dan sonra ilk geldiği durak Eskipazar'ın Şıhlar Köyü orada çobanlık yapıyor. İslamiyet'i yaymak için tabi bunlar görevlendiriliyor.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946).

Sığircık Suyu vakasının da çobanlık yaptığı yıllarda vuku bulduğu anlaşılmaktadır.

Çamlıdere ile ilgili Sığircık Suyu, Karabük ili Eskipazar İlçesi Sadeyaka (Şıhlar) Köyü²⁶ Şeyh Ali Semerkandî Camisi'nin içinde bulunmaktadır. Ancak Sadeyaka köyündeki Sığircık Suyu'na Çamlıdere'de yatan Şeyh Ali Semerkandî Hazretleri'nin mânevi evlâtları hizmet eder. Şeyh Ali Semerkandî'nin niyazı ve vasiyeti bu istikamettir.²⁷ Sığircık suyunun kaynağı bir metre kare alan içinde yaklaşık bir metre derinliktedir. Kuyunun etrafı yığma taştan yapılmıştır. Çevresi öncelikli olarak kare şeklinde bir duvarla çevrilmiş daha sonra tam suyun çıktığı yer plastik bir camekân ile koruma altına alınmıştır. Su çekimi için çıkırık sistemi kullanılmıştır. (Bkz. Resim 34-35) Çeşitli zamanlarda Ankara ilçeleri ya da Ankara dışından başka illerden gelen ziyaretçiler tarafından ziyaret edilmektedir. Su içildikten sonra Şeyh Ali Semarkandî'nin ruhuna dua okunur. Şeyh Ali Semerkandî'nin hayatı etrafında şekillenmiş birçok anlatı, film, kıssadan hisse, menkıbe bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de Sığircık Suyu'dur. Halk arasında bu olay onun kerameti olarak görülmektedir. Sığircık Suyunun doğuşu şu şekildedir anlatılmaktadır:

Şeyh Ali Semerkandî hazretleri bir gün cuma vakti camiye gelerek oluk başında hanımlar bulgur dediğimiz buğdayın göceği şeyini yıkamaktalar. Kimileri de bu suyun başında bezi yıkıyorlar, bulaşık yıkıyorlar. Yavrularım bir müsade edin de abdest alayım vakit yanaştı diyor. O da yok, git nerde alırsan al abdestini diye müsade etmiyorlar. Vakıt daralıyor, başka da bir yerde abdest alabileceği bir yer yok. Orada bunalıyor, biraz açılıyor ordan asasını yere vurarak diyor ki; Ey Allah'ım vakit daraldı, abdest almak için su. Asadan çekince su kaynıyor, abdestini alıyor, camiye gidiyor. Camiden çıkıyor, birde baksa ki o su çok fazla geliyor. O hanımları müsade etmeyen hanımların kazanları, tencereleri, tavaları sel götürüyor. Ey Allah'ım ben abdest için su istedim, kimseye zarar vermek için değil amacım diyor. Ya mübarek çıktığın gibi bat ama kaybolma diyor. Su geri çekiliyor. (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946).

²⁶ <http://www.koylerimiz.info/karabuk/eskipazar/koy-26669-sadeyaka-koyu.html> (Erişim:02.01.2019)

²⁷ <http://www.seyhalisemerkandi.com/?pnum=5&pt> (Erişim: 03.01.2019)

Suyun durgun olması bu vecizeye dayanmaktadır. Bir başka anlatı da; “Bu şimdi bastonla gelip hanımlardan şey istemiş bir abdest suyu istemiş. Hanımlar da bu matuh derviş der. Hadi be yaşlı falan deyince; Çık ya mübarek diyor. Vuruyor yukarıdan aşağı su fişkırıyor. Bu kadar değil abdest için su demiştim Allah'ım” (KK. Atilla Taşkın, DT:1968) şeklinde ifade edilmiştir.

Bu iki anlatıda da yer alan “yerden su çıkarma motifi” menkıbelerde mistik unsur şeklinde yansısı da aslında ilk örneklerine Kur'an-ı Kerim (*el-Bakara* 2/60, *el-Bakara* 2/74, *A'raf* 7/160, *Sad* 41-44)'de rastlanmaktadır. Motif peygamber mucizeleri, evliya kerametleri içerisinde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Denilebilir ki mucizeler halk arasında anlatılarında coğrafyadan coğrafya, kültürlerden kültürlere kültürel bellek içinde dönüşerek, değişerek kendine yer edinmiştir.

Sığırcık Suyu'na ayrıca “*Haşeret, Çekirge Suyu denir.*” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) Derleme esnasında görülmüştür ki Çekirge Suyu sadece kutsal bir su olarak Eskipazar ve Kızılcahamam sınırları içinde kalmamış;

“Bir arazi basan çekirge, danaburnu, kurt, böcek bunlardan bu su oraya gidip asılıp konup belli duvarlarla asıldığı zaman orada o haşeret kaybolur. Çünkü yine insanlığa hizmet açısından o tarladaki ürün kurtulmuş oluyor. Örnek Osmanlı İmparatorluğu Bursa payitahtı Bursa'yı çekirge basıyor. Bursa'dan padişah yeryüzüne öncü birlikler salıyor. Şeyh Ali Semerkandî Hazretlerini bulun diyor. Çamlıdere'de olduğunu en son öğreniyorlar. Üç tane atlı muhafız Çamlıdere'ye gelirken yolda yaşlı bir ihtiyara, dedenin sığırları salmış yol kenarında oturduğunu görüyor. Birisi diyo ki; Şu yaşlı matufa bir soralım diyor. Geliyorlar yaşlının yanına. Yav goca herif burda Şeyh Ali Semerkandî hazretleri var onu biliyor musun nerde buluruz? Mübarekte tuhafına gidiyor. Selam vermeden geldiklerine, ihtiyar goca herif dediklerine böyle bir alınıyor. Tanımıyorum diyo, görmedim diyo. Atlının biri diyo ki: Yürü ya yürü diyo. Hakaretli laflar söylüyor. Mübarekte diyo ki üç gider iki gelirsiniz gine bu matufu bulursunuz diyo. Atları sürüyolar. Biraz ayrıldıktan sonra atın biri ayağı çakılıyor. Tahla atıyor. Üstündeki muhafız atın altında kalıyor, ölüyor. Hemen birisi ayıhıyo diyor ki; Ya o ihtiyar bize üç gider iki gelirsiniz dedi aradığımız adam o diyor. Gidelim bulalım diyor. Geri geliyorlar böyle böyle oldu. Hadi seni götürcez. Yavrum siz gidin ben gelirim diyo. Olmaz biz seni... Evladım bah demin size ne dedim; şimdide bir şey derim. Hadi siz gidin ben sizden gidem orda buluşuruz. Ben gelirim oraya. Gorhuyo zaten askerler. Gidiyorlar. Şimdi falanca gün gelirim diye söylüyor ya bunlar gider o atlılar bulduk efendim gelecek şu gün şu saatte diye haber veriyor. Saraydaki padişahın etrafındaki hocalar; Eyvah diyo o ordan gelirse bizim forsumuz kaybolur. Ne yapıp yapalım Şeyh Ali Semerkandî padişahla görüştürmeyelim. Bursa'daki imparatorluk Bursa girişi ve çevresi önce aslanlar yetiştirmiş. Böyle hudutlardan birileri saldırırsa önce aslanlar şey yapacak. Diyorlar ki o hocalar aslanları diyo. Onun geleceği saatlerde serbest bırakalım o farkında olmaz gelir.

Aslanlar onu parçalar. Dedikleri gibi aslında o saate o gün işte aslanları salıyorlar. Şeyh Ali Semerkandi hazretleri de geliyor. Bi bakıyor har hur aslanlar karşıdan böyle attan iniyor gayet sakin; Esselamüaleyküm ey mübarekler! Allah'ın yarattığı mübarekler ne kadar güzelsiniz. O havlayan hırlayan aslanlar kedi gibi geliyor dedenin etrafına mırıldanmaya başlıyor. Gelirken bunu duyan padişah etrafındaki o yağcı hocalar diyelim: Eyvah diyo biz maf oluruz. Bu buraya geliyor bir şey daha yapalım. Ne yapalım öyle tahta merdivenlerle çıhlıyo ya padişahın huzuruna diyorlar ki; Şu halının altına hemen basama merdivene bir Kur'an-ı Kerimi koyalım. Üstünü örtelim bu basar geçer nasıl olsa. Biz de padişahım deriz ki: Ya padişahım bu ermiş, evliya, eren olsaydı burdaki kitabı fark ederdi deriz diyorlar. Onu attırırız diyorlar. Ondan sonra geliyor mübarek işte padişahın huzuruna çıkacak merdivenin başına geliyor. Diz çöküyor. Ordan Kur'an-ı Kerim'i alıyor. Öpüyor üç kere padişahım bunun yeri bura değil diyor. Ordan sonra çıkıyor tahta işte. Şimdi Bursa'nın bu çekirge istilasından dolayı Çekirge denilmiş. Suyu bağladığı an sığırcıklar geliyor. Bir tane çekirge kalmıyor. (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946). Ve tıp da ilim de bunu çözemedi. Bu su bütün haşeratı ve mahlûkatı yok eder. Nerden geldiği bilinmeyen sığırcık kuşlarının peydah olması Bursa'yı çekirge işgalinden kurtulması. (KK. Atilla Taşkın, DT:1968).

anlatılarını kaynak gösterecek olursak Bursa'nın Çekirge ilçesine ismini vermiş, Bursa'yı çekirge istilasından kurtarmıştır. Çekirge Suyu'nun ünü ülke sınırları ile sınırlı kalmayıp ülke sınırlarını aşarak Rusya'ya kadar ulaşmıştır. Bu tespitimizi çalışmada kaynak kişi olan Yusuf Ziya ERTÜRK' ün "...Bunu duyan Rus çarı yine bir tarihte çekirge basmış. O çağırıyor gidiyor. Rus çarı diyor ki: Hocam burda kal dünyayı senin ayağının altına getircem diyo. Bu da yoh ben istemem Çamlıdere tek vatanım diyo." cümleleri desteklemektedir. Sığırcık ya da Çekirge Suyu günümüzde varlığını devam ettirirken *"bu mübareğin suyu Şeyhler köyünde olup Çamlıdere esnafından evlatlarından biriyle gidip almayınca hiçbir şifaya yaramaz."* (KK. Atilla Taşkın, DT:1968).

"Hala şimdi orada cami yapıldı. Cami avlusunda su kuyusu durur, her yıl Çamlıdere Belediyesi oraya gezi düzenler. Herkes gider bidonlarla, testilerle, güğümlerle doldururlar. Ama su azalmaz, çoğalmaz da. Oradaki suyun özelliği de bu ehli keramet Şeyh Ali Semerkandî Hazretlerine has bir şeydir." (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946).

Burada görülmektedir ki bu kutsal su ritüeli için de ocak sahipleri hizmet etmektedir. Çekirge Suyu'nun kerametini ocak kültü ile sürdürmektedir.

Yeryüzünde her şey bir nizam çerçevesinde bulunmaktadır. Sığırcık Suyu da kutsal olduğuna inanılan bir sudur. Bu nedenle sudan almanın belirli adabı bulunmaktadır. Bu adaplar ise şu şekildedir: *"Şimdi türbedar olan Çamlıdere böyle eski eşraflarından türbedara yakın, türbeye yakın sülaleler gider ordan suyu alırlar. Eskipazardan önce dede ziyaret edilir. Sonra suya gidilir. Su alınır. İcap eden neyse oraya götürülür; ama tabi ki bunun yolu yordamı belli dualarla. Mesela suyun*

başına gidince; Esselamüaleyküm ya mübarek! Bir kap su almaya geldim. Helal et ya mübarek ve aleykümselam... Tabi ki böyle gidip de çeşmeden daldırıp da çıkartılmaz. Bu su öyle değil. Bunun manevi hazı yaşamayan insan zaten başka biri gidip doldursun yolda giderken bir saat sonra baksın aldığı o kapta su kalmaz. Götüremez yani". (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

Sığırcık Suyu'nun artmaması-azalmaması sonsuzluk motifine işaret etmektedir. Anlatıda geçen nezaket gösterisi olan selamlaşma hem dini bir ayinin yerine getirilmesi hem de Sığırcık Suyu vasıtası ile Şeyh Ali Semerkandî hazretlerine sunulan saygının bir göstergesidir. Yine bu bakış açısıyla değerlendirilecek olunursa ismi geçen suya yapılan herhangi ritüel dışı davranış; aynı zamanda Şeyh Ali Semerkandî'ye yapılmış sayılacaktır. Bu sebeptendir ki her iki folklor kaynağına gerekli özen ve saygı yöre insanı tarafından eksiksiz olarak yerine getirilmektedir.

Sığırcık Suyu'nu "sığırcık kuşları, çekirge istilas, yılan, çıyan, akrep, böceklerle karşı bu mübareğin suyundan manevi evlatlarıyla alıp o göturdükleri şahısla beraber camilere asarlar." (KK. Atilla Taşkın, DT:1968) Böylece suyun haşerelere karşı kullanımı gerçekleşir. Kutsal suyun koruma işlevi burada da karşımıza çıkmaktadır. Sığırcık Suyu kerametini korumakta ve geçmişte yapılan inanışlar devam etmektedir. Şeyh Ali Semerkandî hazretlerinin soyundan gelen ya da onun türbedarlığı(nı) yapan kişi veya yakınları ocak silsilesi geleneğine uyarak çeşitli böcek türlerine karşı kullanmaya devam etmektedir. Ertürk'ün; "Ben de acızane Polatlı'nın Temelli İlçesinde Kımın şeyine bir kaç sefer ben kendim göturdüm taktım." (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) sözleri de bu bulguyu destekler niteliktedir. Su kullanım yöntemleri; tarlalara saçma, ağaçlara asma, cami içinde küçük kaplarla duvara ya da tavana asma şeklindedir.

" Kullanımı ile 7 afeti bertaraf etme özelliği bulunmaktadır. ²⁸ Bunlar:

- Çekirge: Çekirgeye karşı ala sığırcık kuşları hücum eder.
- Bambul: Bambul kendiliğinden kaybolur, imhası gözükmaz.
- Tırtıl: Tırtıl kendi kendine imha olur.
- Kımıl: Kımıl kendiliğinden imha olur.
- Sıçan (fare): Gelincik fareye saldırıp imha eder.
- Yılan: Yılana leylek hücum edip yok eder.
- Kuraklık: Kuraklık yağmur duası ile ortadan kalkar " (Aşık 2004)

²⁸ Bu kullanımlar "Hüseyin Aşık, Şeyh Ali Semerkandî (k.s.) Hayatı ve Menkıbeleri, İlim Yayınları, 2004, Ankara" kitabı kaynak gösterilerek bir çok web sitesinde bahsedilmektedir. Derleme esnasında kaynak kişiler uygulamaların varlığını teyit etmişlerdir. Susuzluk döneminde de olsa Sığırcık Suyu'nun azalmadığını aktarmışlardır. Yine bahsi geçen kitapta; Bambul: Ağaçlara taarruz eden bir böcek türü, Kımıl: Tahıl tanelerini delip özünü içen bir böcek olarak zikredilmektedir.

Mübarek suya ihtiyacı olan kişiler Çamlıdere'ye gelirler. Çamlıdere'de sıraya giren Şeyh Ali Semerkandî Hazretleri'nin manevî evlâtları arasında ad (Kur'a) çekilir. Adı çıkan Şeyh delâlet buyurup Çamlıdere'ye teşrif eden kişilere türbeyi ziyaret ettirir. Suya gitmek üzere harekete geçerler. Şeyh efendi kabı abdestli olduğu halde, boynuna takar. Taşıma kabını sol göğsü üzerinde bulundurur. Yere hiç koymaz ve arkasına bakmamak üzere vazifelenir. Böylece mübarek suya saygı göstermeye devam eder. Bu şekilde yola revan olan ihtiyaç sahibi ve sahipleri kişiler ile şeyh zikir ve tesbih ile meşgul olmaları uygun düşer. (KK. Atilla Taşkın, DT:1968)

Maü'l-Cerad veya Sığircık Suyu içilir, fakat onunla abdest alınmaz ve yıkanılmaz. Bilhassa belden aşağıya sürülmez. Suyun başında kurban kesilir ve Yasin-i Şerif okunur. Ancak “Selamün Kavlen Min Rabbin Rahim” (Yasin 58) âyetine gelince üç kere tekrar ederler: Bu âyeti üçüncü okuyuşta kurbanı zebh eder (keser)ler. Ondan sonra yanında getirilen kaba mübarek sudan doldururlar. Onun için: "Bu su kurbandsız gitmez, gitse de tesirini göstermez " düşüncesi hâkimdir. Götüreceği yere kadar üstünde (yanında) taşır, yere koymaz, arkasına bakmaz. Şeyh Ali Semerkandî Hazretleri mübarek suya: “Ya mübarek! Kurbandsız gitme ki kıymetin takdir edilsin” demiştir. Eğer gidilen yerde cami varsa mübarek suyun bulunduğu kumkuma oraya götürülür. Camide “Yasin” sûresi okunacak. Bu mübarek âyete gelince bu kurban yani ikinci kurban zebh edi (kesi) lir. Bu arada Şeyh Efendi cemaatle birlikte tevbe-i istiğfar yapar. Küsler barışır. Ondan sonra Şeyh Efendi kumkumayı eline alır, mübarek suyu temiz bir kaba aktarır. “Yasin” sûresinin kıraati sona erince dua yapılır. Mübarek su caminin mihrabının sağ tarafına takılır. Mihraba mimber yakın ise mimbere de takılır. Su böylece takılı olarak kalır.²⁹

Sığircık Suyu ile ilgili dinsel-büyüsel kökenli pratikler: Besmele ile alma, abdestsiz taşınama, sudan izin isteme, farklı dualar okuma, camide yüksek yere asma, kurban kesme, zikir çekme olarak tespit edilmiştir. Araştırmalar esnasında görülmüştür ki Sığircık Suyu 18. yy. itibari ile Osmanlı yazılı kaynaklarında yer almıştır. Şeyh Ali Semerkandî hazretleri soyundan gelenlere "Sığircık Suyu Şeyhleri" ifadesi kullanmıştır. Sığircık Suyu, Şeyh Ali Semerkandî hazretlerinin vefatından sonraki yıllarda, Osmanlı belgelerinde zikredilmez. Ancak 18. yüzyıldan itibaren belgelerde Sığircık Suyu'ndan bahsedilmeye başlanır ve bu suyun tasarrufu Şeyh Ali Semerkandî hazretleri evlatlarına verilir. Kutsal kabul edilen su, “Sığircık Suyu” adıyla tescili yapılır. Özellikle çekirge afetinin giderilmesinde ve diğer zararlı hayvanların zararlarını önlemek maksadı ile kullanılır. Bu kutsal suyun afet bölgesine taşınmasını sağlayan Şeyh Ali Semerkandî hazretlerinin soyundan gelen ailelere

²⁹ Bkz: <http://www.seyhalisemerkandi.com/?pnum=5&pt> (Erişim:02.02.2019)

de “Sığircık Suyu Şeyhleri” veya “Çekirge Şeyhi” denilmiştir. Osmanlı döneminde de bu şeyhlere her türlü vergi muafiyeti tanınmış ve Osmanlı topraklarında seyahat izni ile yol güvenliği sağlanmıştır.³⁰

Sacayağı, ocağın üzerine yerleştirilen ekmek sacının ya da yemek kaplarının üzerine koyulduğu ve demirden üç ayağı olan bir ızgaradır. “Saca” (Balkır 1935:35) gibi söylenişleri de vardır. Sacın ayağı şeklinde olan isim tamlaması halk ağızları içinde farklı şekillerde ifade edilmiştir. Sacayağına “ocak” dendiği de olmaktadır. “Ocak”, üç demir ayaklı olabildiği gibi, üç taşla da oluşturulabilmektedir.

Şimdi sacayağına gelince. O Eskipazar'dan kovuyorlar tabi dedeyi. Sen su bastırdın işte tencere tavalar gitti. Iı milleti gorhuttun defol git diye. Orda Berçinçatah'a geliyor. Çatak köyüne çatak köyündeki bu Cuma Camiyi denilen merkez cami geceleri meleklerin getirdiği keresteler yapılmıştır. Çok eski bir camidir. Orda da aynı bir gün ilkindi namazına girecek dede oluğun başına geliyor. Iı abdest almaya oturuyor. Abdestini alıyor. Ayağa kalıyor. Daha kolunun birini indirdikten sonra değneğini alıyor asasını oluğun yanındaki çalılara böğürtlenlere vurmaya başlıyor. Vur ha vur vur vur vur. Camide de ezan vaktini bekleyen cami avlusundaki yaşlılar "Aha yine delirdi bu manyak, bunu burdan kovalım. O diyor ki şöyle atalım kimi dövelim diyor." Tam ezan okuncağı saniyeler kala dede duruyor, alınının terini siliyor. Kolunu indiriyor geliyor camiye girip namazını kılıp çıkınca köylünün eşrafı o yaşlılar cami cemaati" niye vurdun çalıya, çalılardan ne istiyon böğürtlenlerden ne istiyorsun, ne istedin? Ağalar öyle icap etti, öyle yapmaman lazımdı diyor. Fakat niye yapıyon sen manyag, delisin işte. Böyle ağır hakaretler çabuk köyü terk et. Diyor ki; efendiler hani terk etmeme lüzum yoh. Bunu kovuyorlar. Orda en son ikna edemiyor onları. Sacayağını tutuyo üçgen işte (Nerde bizim sacayağları Mehmet bir tane göster arkadaşlara)fırlatıyor. Bu benim son yerim olsun ey Allah'ım diyo. Son durağım olsun fırlatınca sacayağı şimdi ki Şeyh Ali Semerkandî hazretleri karşısında ki Ömerağa mahallesi'ndeki kayaya çarpıyor, ayağının biri kırılıyor. Kaya deliniyor. (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

Orda mübarek çobanlık yaparken elindeki bastonla elindeki bastonla çalıya çırpıya vururken ordan diyorlar ki "Bu delirdi, bunu govalım diyorlar. Bu da ordan affedersiniz " Eşşekliğinize doymayın diyerekten sacayı fırlatıyo elindeki. Uzaklığı 30 km buraya ilerden bu saca havadan gelip saca kayası dediğimiz taşa vuruyor. (KK. Atilla Taşkın, DT:1968)

Şeklindeki ifadeleri dikkate alarak sacayağı kıssasının Şeyh Ali Semerkandî hazretlerinin yaşamış olduğu Sığircık Suyu hadisesi ve Şıhlar köyünde yaşanmış olaylar sonucu doğmuş olduğu anlaşılmaktadır. Öncelikli olarak “Bu sacayağı da kayıptı.

Başkanımız belediye başkanımız H. Caner CAN' ın üstün başarı ve gayretiyle sacaya bulundu. İşte dedi: Ödül vercem şunu yapacam bunu yapacam bunu çıkartılar.” (KK. Atilla Taşkın, DT:1968). “İki ayaklı sacayağı evlerde muhafaza edildi. Yirmi sene falan kayıptı. Geçen yıl Caner Bey yani belediye başkanı buldu çıkardı.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) demesi Şeyh Ali Semerkandî hazretlerinin kerametlerinden olan sacayağı bir dönem Çamlıdere Merkez Camide sergilenmiş daha sonra uzun yıllar kaybolmuştur. Yapılan çalışmalar sonucu tekrar bulunmuştur. (Bkz. Resim 36-37)

Sacayağı Şeyh Ali Semerkandî hazretlerinin “*kendi eliyle yoğurduğu, yaptığı Evliyatullahın kerametidir. Yanında taşıdığı bir malzeme.*” (KK. Atilla Taşkın, DT:1968) Sacayağı el yapımı olup *demir tunç gibi* (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) madenlerden yapılmıştır.

Kaynak kişilerin sacayağına dair yaşanmışlıkları şu şekildedir:

“Dayım gelirdi burda Ankara'dan ebem annanem biz işte çocuklar dayımın çocukları hepimiz bir iki arabaya dolar o zaman araba Kızılcahamam'da araba şeyi yok. Sıkış mıkış giderdik. Rahmetlik ebem yengeme; " Gızım hadi gayrı başını ört dudağında boya var mı? Onu ecik bir sil bahıyım dırnağınızda boya ne varsa, burdan silmeden gidilmez. "Hani bir nizam iltizama sokulurdu. Öyle gidilirdi. Şimdi benim yenge şimdi mesela biraz böyle irice şey bize. Mesela dayımın arkadaşının hanımı da zayıf yani. Rahmetli yengem tıp diye geçerdı. O zayıf kadının şuraya gelince (göğüs hizasını göstermekte) sıkardı. Onu aha ezan ohunuyo. Ezan şahit kaç sefer biz şahit olduk. Hakketen o sacayağı böyle hani biraz böyle açıklık saçıklık kalan şeyde bozukluk varsa sıhiyordu. Onu ordaki o sacayağından geçiren o ocak sahibi işte bir şeyler ohuyarak onu yeniden yukarı çekerdı. Yahut da tekrar aşağı indirirdi. Sacayağının da öyle bir hikmeti vardı. (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

“Bu sacayanın ben, ablam falan söyler. Eskilerden dedeleri, ebeleri bunun içinden geçerken işte bir tarafa takarsa bedenine değerse şişman geçiyor zayıf geçemiyor derler ama ben duymadım. Ha Evliyaullahın keramet haşa olur mu olur.” (KK. Atilla Taşkın, DT:1968)

“İlkokul 5. Sınıf yani 1979 yıllarıydı 78-79 yıllarıydı köyümüzde teyzemin eşi ve annem, teyzem köyde bir grup insanla büyüklerimizle beraber sacadan işte böyle bir saça var Şeyh Ali Semerkandi hazretlerinde günahı olmayanlar ııı normal şekilde geçiyor. Günahı olanlarda adak adayarak bu horoz olabilir kurban olabilir takıyıp kalıyor ve adak adadıktan sonra geçebildiğiniz bahsediyorlardı. Çocukluğumda iyi hatırlıyorum ve nihayetinde yaklaşık şöyle söyleyim bi 70 kilo 80 kiloluk bir insanın vücutunda yani 1 m çapında olan bir insanın daracık bir saca takılarak omuz kısımlarına kaldı daha sonra ise kendisi adakta bulundu adaktan sonra o daracık sacadan eniştem ııı geçişi sağladı. Normal bir şekilde çember içinde geçer gibi ve nihayetinde benim omzumdan boynumdan dahi takılı kalan saca ııı kalçama

geldiğinde sıkıştırma yaptı ben de bi horoz adadım adadıktan sonra rahat bir şekilde geçiş yaptım ve o gün tarihi itibariyle de ııı tabi ki manevi yönü çok bir durum.” (KK. Hasan Yıldırım, DT:1961).

Sacayağıyla ilgili olarak sacayağı içinden geçme uygulaması bulunmaktadır. Uygulama öncesinde hazırlık yapılmalıdır. Makyaj varsa temizlenmeli, saçlar örtülmelidir. Beden temizliğine ve giysi temizliğine gerekli özen gösterilmelidir. Uygulama çerçevesinde eğer kişi sacayağından geçerse günahlarının az ya da hiç olmadığına kanaat getirilmektedir. Eğer sacayağı sıkışır kişi sacayağından geçemezse kişinin günahlarının çok olduğunun delaleti olarak düşünülmektedir. Sıkışan kişiyi uygulama görevlisi çeşitli dualar okuyarak kurtarmaktadır.

İslami düşünce çerçevesinde çocukların günahsız oluşu düşüncesini “Giderdik işte sacayağının biz de çocuğuz ya aklımız yetmezdi. Mesela hemen biz tık tık bizi geçirirdi. Siz bi oturun derlerdi. Biz geçerdik. Ondan sonra onlarda bahardık hangisi geçiyor geçmiyor...” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

“Biz de çocukluğumuzda giderdik. O delik yerden geçerdik. Sacayağından ve sacayağı kayasından sıkışmadan geçenlerin ameli düzgün içi dışı temiz pul olduğuna hükmediliyordu.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) ifadeleri yansıtmaktadır.

Sacayağı kayası Şeyh Ali Semerkandî’nin sacayağını Çatak köyünden fırlattığında sacayağının çarpık bir ayağının kırılmış olduğu kayadır. Kaynak kişiler Şeyh Ali Semerkandî ve Hacı Bektaş Veli hazretlerinin arasındaki geçen bir menkıbeyi³¹

³¹ **Şeyh Ali Semerkandî ve Hacı Bayram Veli Menkıbesi:** Şimdi ki Şeyh Ali Semerkandî hazretleri karşısında ki Ömerağa mahallesindeki kayaya çarpıyor, ayağının biri kırılıyor. Kaya deliniyor. Eskiden orda saç ayağı kayası dediğimiz büyükçe bir kaya vardı. Biz de çocukluğumuzda giderdik. O delik yerden geçerdik. Saç ayağından ve saç ayağı kayasından sıkışmadan geçenlerin ameli düzgün içi dışı temiz pul olduğuna hükmediliyordu. Sonra zaman içerisinde bundan üç dönem önceki belediye başkanı o kayayı kırıyor. O kayanın da ayrı bir hikâyesi var. O Ankaradaki Hacı Bayram Veli evliyatullahlar birbirleriyle hep irtibat halinde olurlarmış. Bir gün Hacı Bayram Veli diyor ki ; "Gidiyim Şeyh Ali Semerkandî yi bi hani hasret gidereyim, konuşalım, muhabbet edelim." diye böyle yılan gibi ejderha gibi büyükçe birşeye biniyor. Bu tarafa yola çıkıyor Ankaradan Çamlıdereye. Şeyh Ali Semerkandî hazretlerine malum oluyor. Ya diyo ayıp olur gideyim kardeşime karşılayım. Saç ayağı kayasına biniyor. Tam kayaynan yayla yolunda karşılayo. Ooo Hoşgeldin Hacı Bayram. Hoşbulduk. İşte selam sabah nasılsın iyi misin diye onuşurken Hacı Bayram diyo ki"ya Ali bah ben neyden geldim diyo o hayvanı gösteriyor. Bi bağıyo Şeyh Ali Semerkandî hazretleri diyo ki bi Havı Bayrama bakıyor bi hayvana bakıyor. Ya Hacı Bayram diyo bu Cenabı Allahın yarattığı canlı bir varlık kedi gibi bunu ehlileştir evinde başköşesinde oturtursun diyo. Ama diyo bah ben de neyle karşıladım seni. Hani öyle bi havayla söylüyor ya. Kayayı görünce hemen eline sarılıyor affet beni hata yaptım. Ondan sonra işte oturup konuşuyorlar. Ömerağa mahallesi şimdi türbeye gittiniz ziyaret ettiniz ya tam kapıdan şöyle aşağı bakınca karşınızda orda şimdi bir mermer atölyesi var onun az daha üst tarafında ordada bir mezar var. Ömerağa mezarlığı orası yani. (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

anlatmışlardır. Kayanın yerini tarif etmişlerdir. Kaya bulunamamıştır. Bu konulara dair verilen bilgiler şöyledir:

“...Kırık hani Çatah’tan fırlatıp kayaya çarpıp duruyor.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946).

“Uzaklığı 30 km buraya ilerden bu saca havadan gelip saca kayası dediğimiz taş vuruyor.” (KK. Atilla Taşkın, DT:1968).

“Sacayağı kayasını burdan kaybettiler.” (KK. Atilla Taşkın, DT:1968).

“Bastonu bir türlü bulamadılar. Sacaya kayası da yoh.” (KK. Atilla Taşkın, DT:1968).

Günümüzde sacayağı ile ilgili inanış ve uygulamalara yer verilmemektedir. Çalışma esnasında görülmüştür ki bazı insanlar bu anlatı ve uygulamaların hurafe olduğuna inanmaktadır.³² Diğer yandan Atilla Taşkın’ın “Şuan bir camekânın içinde. Büyüklerimizden duyduğumuz işte. Fakat o camekânın içinde bunlar hurafe artık. Allahu Tealanın yani artık efsane. Bu dünyada şeyinde görür. Cezasını da verir. Ha dil uzatılmayacak saygı duyulcak...” cümlesi bazı kişiler tarafından hurafe olarak kabul edilse de duyulan saygının devam ettiğini bir efsane olarak nitelendirilip insanların hafızalarında hala değerini koruduğunu gözler önüne serer. Yani yukarıda zikredilen tabunun temelinde “korku” ve “saygı” denilen iki duygu yatmaktadır. Kutsallık, saygıyla birlikte korkuyu da beraberinde getirmiştir.

Sacayağı Şeyh Ali Semerkandî türbesinde muhafaza edilmektedir (Bkz. Resim 36)
“Aynı kendisi gerçek olan sacayağıdır.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

Sacayağı Şeyh Ali Semerkandî yatırımının güneydoğusunda cam içinde korunmaktadır. “Biraz parlak gibi taş tutulmuş.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)
parlatılmış, temizlenmiş bir şekilde türbe ziyaretçilerinin hizmetine sunulmuştur.

³² Şeyh Ali Semerkandî türbedarı Hacı Bekir Bey bunların hurafe olduğunu bu davranışları dinimizin yasakladığını bunun için türbenin her yerine Diyanet İşleri Başkanlığın bu konu hakkındaki yazılarını astığını belirtir. Hacı Bekir Bey kendi bilgilerinin kaydedilmemesini istediği için Kaynak Kişi Listesinde yer verilmemiştir.

Tek ayağı kırık ve kırık ayağı da camekân içinde yer almaktadır. Ayağının kırık olması ile ilgili anlatıda Şeyh Ali Semerkandî hazretlerinin duası sonucu dünyadaki son durağıdır, defnedileceği yerin Çamlıdere olacağı inanışıdır. Bu inanışı Atilla Taşkın'ın “Fakat tek ayağı kırık. Tek ayağının kırılmasının sebebi de burda galacağdır. Bu onun kerameti.” sözü ile desteklemiş ve kayıt altına alınmıştır.

Türk Kültüründe çok sık rastlanan “Delikli Taş” veya “Kayayı Şerif” kırılmadan önce Şeyh Ali Semerkandi Türbesi girişinde bulunmaktaydı. Bu delikli taşa dair inanış “Sacayağı”nda bulunan inanışla aynıdır. Her iki kutsal, bir nevi günahmetre gibi kullanılır günah ölçmede araç sayılırlardı. Kızılcahamam ve çevresinde farklı anlatılara konu olan Kayayı Şerif günahkâr insanların içinden geçmesine izin vermemekte, günahsız insanlar için de genişlemektedir. Halk tarafından ilgi odağı olan taş zaman içerisinde insanlar arasında yanlış anlaşılmalara, pekte hoş olmayan davranışlara sebebiyet verdiği kanısına varılarak müftülük tarafından 1963 veya 1964 yılında kırdırılmıştır. Her ne kadar bu olay Kızılcahamam halkı tarafından kınansa da taş günümüzde bulunmamaktadır.

“*Delikli Taş*” günahmetre olma dışında çocuk sahibi olmak içinde dilek taşı olarak kullanılmaktadır.

“Annemin çocukları oluyomuştı, ölüyümüştü 5 tane çocuğu ölmüş, annem büyük ağbime Daşlışıhlarla (Taşlıca) Çamlıdereye gitmiş. Daşlışıhlarda bi tane taş varmış. Ondan sonra annem o taştan geçmiş ondan sonra Çamlıdereye gitmiş. Çamlıdere Sacaa var. Sacaandan annemi ikisini de sıhmış abimde. Annemde “hey Rasullalah” demiş. “Sana demiş gurban adıyom” demiş. “ne olursun beni bırakır mısın?” demiş. Ondan sonra o daşta, sacaa da annemi birahmış. (KK. Durhanım, DT:1962)

3.3.3.2. Oruç Baba türbesi

Kızılcahamam'ın önde gelen manevi liderleri arasında ismi sıkça anılan Oruç Gazi, Anadolu'nun isim anneliğini yapan Kırmızı Ebe'nin oğludur. Bugün türbesi Kızılcahamam Taşlıca Köyü'nde bulunmaktadır. Taşlıca Köyünün batısında yani köyün girişine yakın yerde bulunmaktadır. İçerisinde Oruç Gazi dâhil olmak üzere dört mezar bulunmaktadır. (Bkz. Resim 38-39) Kesin bilgi olmamakla birlikte buradaki diğer üç sandukanın Oruç Gazinin aile fertlerine ait olduğu düşünülmektedir. Oruç Gazi'nin isminin anılmasında hem annesi Kırmızı Ebe'nin hem de isminin “Gelin Kayası” hikayesinde geçmesinin etkisi bulunmaktadır.

“Rivayete göre Oruç Gazi ibadetle meşgul olurken yakındaki Yukarı Karören Köyünden gelen bir gelin alayı dini değerlere saygısızlık etmiş, Hoca'nın kendilerin uyarmasına rağmen saygısız davranışlara devam etmesiyle Hoca gelin alayına: “Allah gelininizi, davulunuzu, hepinizle birlikte taş etsin!” bedduasında bulunmuş ve gelin alayı o anda taşlaşmıştır. Bu taşlaşma ile ilgili bir başka bir rivayette ise; Oruç Gazi gelin alayından su istemiş, onlarda du buna olumsuz cevap vermiştir. Bunun üzerine Oruç Gazi orada bulunanlara beddua etmiş ve taşlaşma gerçekleşmiştir” (Erdem 1997:108).

Şeyh Ali Semerkandi'nin anlatılarında yer alan abdest için su isteme olayı burada da yer almaktadır. Bu iki olayda her ne kadar benzerlikler bulunsa da Şeyh Ali Semerkandi anlatısında ortaya “ Sığircık Suyu “ çıkmış, Oruç Gazi'nin anlatısında ise “ Gelin Kayası” ortaya çıkmıştır. Birinci anlatıda abdest için su vermemek halk için ödül sayılabilecek bir kutsal ortaya koyarken, ikinci anlatıda beddua sonucu ceza ortaya çıkmıştır.

3.3.3.3. Şeyh Yunus Bin Ahmed Kuzvirani türbesi / Şeyh Yunus ağacı

Ankara-İstanbul D750 karayolu üzerinde bulunan bu türbe “Yunus Dede Türbesi” olarak bilinmektedir.

“Şeyh Yunus Bin Ahmed Kuzvirani, 780-860 yılları arasında yaşamıştır. Uzun süre Şeyh Ali Semerkandi Hazretlerinin hizmetinde bulunmuş en gözde talebesi ve müridi olmuştur. Şeyh Ali Semerkandi Hazretleri bu durumdan dolayı öğrencisini insanlığa faydalı ilimler öğretmesi için Kızılcahamam bölgesine görevlendirmiştir. Şeyh Yunus Bin Ahmed Kuzvirani bölgede yaşamaya başlamış, insanlara hitap etmeye ilim-irfan öğretmeye devam etmiştir. Yaşının ilerlemesi ve bölgede tanınırlığı arttıkça insanlar kendisine “Yunus Dede” ismi ile hitap etmişlerdir. Yunus Dede, Kızılcahamam ilçesi Kızılcaören Mahallesinde vefat etmiştir.” (Bkz. Resim 41)

Şeyh Ali Semerkandi'nin öğrencilerinden olan “Ahmet Bin Huzurani” (KK. Atilla Taşkın, DT:1968) ‘ye dair anlatı şu şekildedir:

Ahmet Bin Huzurani Hazretleri mübarek dedemizin son talebelerinden bitanesi. Hadi oğlum sen de köyüne git diyo köyüne gidiyor ona da bir hediye veriyor, bir çıhı bohça içinde yiyecek, içine küçük bir çahı koyuyor küçük ufak bir çahı hadi oğlum sende. Bu Şeyh Yunus Ahmet bin Huzurani hazretleri dedemiz de burdan gidipte bir meşenin dibinde bohçayı açıp ekmeğini yerken bir de çağı fırlar fırlamaz ağzı açılıp meşeye saplanıyo. İşaret artık burda kalacaksın. (KK. Atilla Taşkın, DT:1968)

Anlatıda da görüldüğü üzere evliyalar hayatı gelişigüzel yaşanan bir hayat değildir. Onların Allah (cc.)’a yakınlığından dolayı yaşadıkları her şeyin bir anlamı

bulunmaktadır. Çakı'nın ağaca saplanması Şeyh Yunus için bir işaret olarak değerlendirilmektedir. Benzer bir anlatıda da hocası Şeyh Ali Semerkandi için anlatılır; “tabi tabi bunların gidecekleri yerde mesela Berçin Çatak köyünden saç ayağını fırlatıyor, Şeyh Ali Semerkandi hazretleri dedemiz, Buraya çarpıyor kırılıyor niye? Ayağının biri kırılıyor ne? Artık burda kalacak. Çünkü işareti alıyor.” (KK. Atilla Taşkın, DT:1968)

Her iki olayda da işaret kalınacak, ömrünün tamamlanacağı yeri işaret etmektedir. İşaretler üzerine Yunus Dede ömrünü Kızılcahamam'da tamamlamış ve çakının saplandığı ağacın yanına türbesi yapılmıştır. Yunus Dede Ağacı *türbenin yanında şimdi o ağaç orda duruyor.* (KK. Atilla Taşkın, DT:1968)

Şeyh Yunus Ağacı türbenin batısında bulunmaktadır. Meşe olan bu ağaç için herhangi bir kurban ritüeli bulunmamakla birlikte eğer adak var ise bu adak Yunus Dede Türbesi için kesilmektedir. Bu ağaçta üzerine herhangi bir inanış veya uygulama tespit edilmemiştir. Yaşlı, kuru, tek, meyvesiz gibi ağaç kültü özellikleri barındıran ağaç üzerine çaput bağlanmamaktadır. Fakat Şeyh Yunus Dede'ye duyulan saygı, sevgi ve kaçınmalar sebebiyle dokunulmamakta veya herhangi bir zarar verilmemektedir.

3.3.3.4. İncik Sultan türbesi

Çamlıdere'nin Gümele Köyünde bulunan İncik Sultan Türbesi psikolojik hastalıkların giderilmesinde kullanılır. Yöre halkının ve Türkiye'nin birçok yerinden ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir.

“Evet. Orda İncik Sultan ve bir ninemizin bir ebemizin kabri var buraya gelenlerde tabi Türkiye'nin her yerinden buraya gelenler de maneviyat psikolojik bozukluk efendime söyleyim ne bileyim şifa için ııı maneviyat için devamlı ziyarete makbul devamlı ziyaretçiyi alan bir türbemizdir.” (KK. Atilla Taşkın, DT:1968)

“Horasan Erenleri” arasında ismi anılan İncik Sultan Türbesi daha önce “*Kurt Köy'de idi*” (KK. Atilla Taşkın, DT:1968). Bayındır Barajı'nın etkisi ile bu türbe şu anki yerine taşınmıştır. İçerisinde üç mezar bulunan bu türbe yeni nakledildiği için bakımlı bir görünüme sahiptir. Çokgen mimariye sahip türbe içinde farklı boyutlarda geyik boynuzları bulunmaktadır. Bu boynuzların herhangi bir sebeple kullanılıp kullanılmadığı bilinmemektedir. (Bkz. Resim 44)

3.3.3.5. Bardakçılar köyü türbesi/Sara türbesi

Çamlıdere'ye bağlı Bardakçı Köyü Avdan Deresi Mahallesi'nde bulunan bu türbede; “mübarek dedemizin evlatlarından, oğullarından, eşlerinden ııı eee duyduğumuz kadar üç kişi yatıyor, üç zat yatıyor.” (KK. Atilla Taşkın, DT:1968)

“Şimdi bize anlattıkları kadarıyla burdaki Şeyh Ali Semerkandi hazretlerinin bir rivayete göre oğlu olduğu söylenmişti daha sonra sonradan bir rivayet daha çıktı işte amca çocukları oldukları söylendi ama bugün her ikiside yani evliya zaten.” (KK. Osman, DT:1963)

“Korku, sara (KK. Atilla Taşkın, DT:1968) hastalıklarına iyi gelen bu türbede gece kalınıyor.”

“Şimdi geçmişte işte bizim dedelerimizden ebelerimizden gördüğümüz çocukluğumuz ııı çok gelen olurdu burda ondan sonra hatta ve hatta işte batıl inanç mı diyem artık şeyler mi?” (KK. Orhan, DT:1963)³³

Atilla Taşkın'ın “Bu Bardakçılardaki korku ve sara için gidip orda yatınılır böyle bir iki saat üç saat gece gidilir böyle şifasını gören şahıslar çoktur. Bu türbede yatan eee yatanlar düne kadar biz bunları duyduk gözümüzle gördük mü gördük” ifadesi türbede uyuma uygulamasının günümüzde de devam ettiğini göstermektedir.

Bardakçılar Köyü Türbesi'nde “kesinlikle adak olmaz zaten” diyen Atilla Taşkın türbe uygulamasını şöyle ifade ediyor: biliyorusun zaten ayetül kürsü, felak, nas sureleri okunacak, bizim günlük okuduğumuz dualar. İşte efendime söyleyim, ııı peygamberimizin adını zikretmek fakat oraya girdiğin zaman eee ııı o giren dengesi bozuk olan kişi bir maneviyata giriyor zaten etkileniyor, hipnotizma oluyor. (KK. Atilla Taşkın, DT:1968)

Sara ve korku için iyi gelen bu türbeden şifa bulan birçok insan bulunmaktadır. Atilla Taşkın'ın anlatımıyla;

“Olmaz olur mu? Kaç kere oldu kaç kere oldu kaç kere oldu tabi bu hastalanıp da sara hastalığının yenen korkuyu yenen yani bir insan üstüne psikolojik olaraktan bir

³³ Kaynak kişi soyadını paylaşmak istemediği için sadece isim ve doğum tarihi şeklinde kayıt edilmiştir.

korku oluyor, yani bir şey oluyor veya bir insan mesela benim başıma bu gelecek benim başıma bu gelecek diye belayı çekiyor insan buluyor yani, ama tabi bu mübareklerin ruhiyatları bunların maneviyatları bize yetiyor biz oraya gidipte o türbede yattığı zaman uyuduğumuz zaman yani top atsalar yani biz duymuyoruz yani böyle bir maneviyatları var. (KK. Atilla Taşkın, DT:1968)

“Bardakçılar Köyü Türbesi” çoğu zaman halk arasında “Sara Türbesi” olarak anılmaktadır. Birçok hastalığa şifa dağıtan bu türbeler için çoğu zaman adak bulunmaktadır. Şifanın nerede aranacağını, adağın nereye kesileceği şöyle belirlenir:

“Ankara bölgesindeki yatırlar için işte ne bileyim Şeyh Ali Semerkandi, Halil Dede’nin veyahutta Hacı Bayram Veli’nin Ankara’daki diğer yatırlar. İnsanlar böyle ıı ineler atarlarmıştı, suyun içerisine her bir iğne işte belli bir ıı şeyhin, burdaki işte hep birine bir tane isim verip diyo işte. Şu iğneyi Halil Dede’nin ziyaret etmek için atıyorum ondan sonra hangisi paslanırsa o insana ziyarete gidermişti hastalığından dolayı işte istediği Allahtan sağlık. Öyle derlerdi öyle anlatırlardı, Yani anlatırlardı. Buraya bi burayada eski dönemlerde çok sık ziyarete gelen olurdu. (KK. Orhan, DT:1963)

Burada su direkt şifa kaynağı olmasa da bir kılavuz görevi üstlenmektedir. Şifa arayanlara şifalarının nerede olduklarını içindeki iğneyi paslandırarak göstermektedir. Bu uygulama esnasında kullanılan su o an elde bulunan su ile yapılır. Özel bir yerden alınmaz. Denebilir ki ister kutsal sayılsın ister gündelik hayatta kullanılsın su hayatımıza yön veren bir güçtür. Bu uygulama, halk kültüründe yaşayan çeşitli ihtiyaçlar ve dilekler için “kan akıtılması” geleneğiyle ilişkilidir.

Sara Türbesi etrafında şifa dağıtımı ocaklı kişiler aracılığı ile de yapılmaktadır. Bardakçılar Köyü’nün her iki mahallesinde de ocaklı insanlar bulunmaktadır. Orhan Beyin verdiği bilgiler Türkmenler Mahallesinde “Gülgöz Ebe” Avdanderesi Mahallesinde “Nevriye Ebe” ocağı temsil ettiklerini bildirmektedir. Gülgöz Ebe ve Nevriye Ebe vefat edince onların yerine bu ocak işlevini yitirmemiş kısmende olsa devam etmiştir. “Yılmazlar” olarak bilinen aile, Türkmenler Mahallesinde ocağın devamı sayılır. “Yılmazlar; Gülgöz ebe dedeğim aileden. Bunlardan müsait olan kimse hangisi ise işte köy odasına gelen misafirleri karşıarlardı ondan sonra onlar durumlarının arz ederlerdi.” (KK. Orhan, DT:1963)

Ocak olarak nitelendirdiğimiz kişiler ve aileleri gelen kişilerle ilgilenmekle kalmaz onlar için dualar ederler. O kişi içerde uyurken onlar, türbe dışında kişiyi beklemektedirler.

Okunan dua doğrudan söylenmese de; “Yok yok yok yani bu türbelerin hepsi standarttır, Allah’a yalvarmaktır. Ayetel Kürsi, gulfü, nas, felak okunuyor.” (KK. Orhan, DT:1963)

Sara Yatırı’nda sadece sara hastası değil; “hasta olan her insan gelirdi buraya ondan sonra ne biliyim çocuğu yoksa yine gelirdi yani biliyoruz bunları” (KK. Orhan, DT:1963)

Her ne kadar Atilla Taşkın “kesinlikle adak olmaz” ifadesini bize aktardıysa da Orhan Bey adak için; “O da vardı yani şimdi insanlardan dilekleri yerine gelenler daha sonra o dilek olduktan sonra yine buraya gelirdi, yine kurbanını keserlerdi ya da ilk geldiğinde kesenler olurdu. Ondan sonra o şeklide ziyaretler olurdu.” (KK. Orhan, DT:1963) sözleri ile adak uygulamasındaki çelişkiyi gözler önüne sermiştir.

“Sara Türbesi uzun yıllar ben benim çocukluğumda işte on beş on altı yaşlarında iken burası ahşap işte çam kütüklerinden yapılmış, çatılmış işte üstünede ordaki eski kiremit kırıkların görmüşünüzdür. Şey işte horosan tipi kiremitlerden bunlardandı bu çürüdü. Bizim çocukluğumuzda ben de işte dediğim gibi on beş on altı yaşlarındaydım işte burayı yıktık göçmeye başladı daha sonra bölgeden ormandan kesilen yine ağaçlardan eksik olanlar çürüyenleri tamamlandı. Ondan sonra çatısı aktarıldı yapıldı daha sonra tekrar bu şekle gelmesi pek uzun değil sekiz on yıl öncesinden ondan sonra yine.” (KK. Orhan, DT:1963)

Türbe etrafında “çok eskilerden tabi yağmur duası yapılmıştır.” (KK. Orhan, DT:1963)

Sadece bu Sara Türbesi değil Şeyh Ali Semerkandi Türbesi de psikolojik hastalıklara iyi gelmektedir. Atilla Taşkın’ın yakın zamanda yaşadığı olay şu şekildedir: hatta Pazar günü burda çok ilginç bir olay oldu, çocuk türbeye girmemek için bütün ııı yani giremedi çocuk kendini attı çocuk bütün Müslümanlar acaib acaib kelimeler kullandı en sonunda çocuk bayıldı çocuğu yaka paça türbeye koyduk gülerekten çıktı bu mübarekten. (Şeyh Ali Semarkandi işaret ediliyor.) (KK. Atilla Taşkın, DT:1968)

3.3.3.6. Kavaközü köyü Bektaş dağı yatır ve tepe yatır

Kızılcahamam Kavaközü ve Yukarıkese Köyü arasında “Bektaş Dağı” diyoruz. (KK. Hasan Baştuğ, DT:1969) veya “Beddeş Dağı” olarak geçiyor, yani yıllardır. Orda şey var aynı zamanda bir türbe var.” (KK. Hüseyin Baştuğ, DT:1946) “diğer adıyla Bektaş dağındaki türbeye de Bektaş Dağı Türbesi diyoruz veya “Yatır””(KK. Hasan Baştuğ, DT:1969) “bu türbede eski insanlar şimdi ben çocukluğumdan biliyom ııı ağaç olarak odun

olarak kesiyorlardı fakat ertesi günü ya evi yanardı ya kendine bir şey olurdu yani devamlı bir şey yani şey durumdaydı bura.” (KK. Hüseyin Baştuğ, DT:1963)

“Bu tepelerde de yedi tane türbe olduğunu söylüyorlar.” (KK. Gülay Özay, DT:1984)

“Beddeş Dağı yatırın yakınında çamlar var asırlık nerdeyse yani, beş dene türbe var bazen öyle kuraklık geçerdi köyümüz onun için başımızda hocamız olmak üzere cami hocası köylüyü toplar çocuklarla erkekler toplanırdı. Bektaş Dağına yatıra kadar giderdik, dua okurduk okuyarak giderdik, türbenin etrafına otururduk ııı tekrar şey ederdik duamızı yapardık tekrar geri dönerdik. Devam ederdik.” (KK. Hüseyin Baştuğ, DT:1963)

Çocukluğumda hatırladığım kadarıyla yağmur duası yapılırdı Bektaş Dağı yürüyerek gidilirdi, çoğu da yalın ayak giderdi. Yani yalın ayak gidilmede bir inanç meselesi o. Hocamız ııı okuma yapardı. Kendi okuduğu dualarla vatandaşımız da yapıyordu. (KK. Hasan Baştuğ, DT:1969)

Genellikle türbe, varsa eğer türbe. Yoksa eğer yüksek bi yere çıkılır. Orda köy üç yüz lira bi büyük baş hayvan alınır. O pilav yapılarak büyük, küçük, genç, yaşlı, bay, bayan herkes oturur. Yemeğini yer. İmamlar eşliğinde dualar okunur, guranlar okunur. Dua sırasında eller, aşağıya doğru dönüktür. Avuç içleri yere doğru dökük dönüktür. Duadan sonra yaşanmıştır. Bazı dua sırasında yağmur yağmıştır bazı sonrasında yağmıştır. Belki de bazende yağmamıştır. Bu olağan şeylerdir. Bektaş Dağı'nın dediğimiz dağın Aşşa Yayla deriz şuan gölet yapıldı uzun. Aşşağı Yayla Göleti Suni bi gölettir. O göletin hemen yanında, benim gençliğimde, çocukluğumda bi türbe vardı. Ama türbenin de kimdir, nerden gelmiştir, ne zamandan beri yatıyodur bilgi sahibi değiliz. Sonradan gördüğü, duyduğum gadarıyla hazineler, defineciler orayı gazmışlar. Bişeyler buldular mı, bulmadılar mı orasını bilmiyorum ama o türbede o şekilde kaybolmuş diye bilgim var. Şuanda türbe yoh diye biliyorum. Bi tane türbe var. Bi tane etrafı taşlarla çevrilmiş bi tane mezar vardı orda benim bildiğim. Mezar şeklindeydi. Bektaş Dağı dediğimiz her taraf ağaç. Büyük çok yaşlı çam ağaçları var, meşe ağaçları var o civarda o ağaçların arasında bi türbe vardı. (KK. Bayram Özmen, DT:1959)

Bektaş Dağı'daki türbeler için “eskiden adanıyordu, eskiden yapıyorlardı kan akıtıyorlardı. Adak keserlerdi orada şuan yok.” (KK. Hüseyin Baştuğ, DT:1963)

“Bektaş Dağı Türbesi'ne her şey için gidiliyor oraya, aklına gelen giderdi yani. Çocuğu olmayan herhangi rahatsızlığı olan kurban kesiyordu, adak kesiyordu yani.” (KK. Hüseyin Baştuğ, DT:1963)

Yatırın etrafında kaynak suları çok var. (KK. Hüseyin Baştuğ, DT:1963) Burada bulunan su “içiliyor, yani hatta o arkada bir göletimiz de var. Aşağı yayla derik, Aşağı Yayla Göleti.” (KK. Hüseyin Baştuğ, DT:1963) Burdaki suların kutsiyet taşımadığı düşünülmektedir. “Bektaş Dağında su yok çeşme yok öyle.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959)

Yöredeki inanışa göre Kavaközü Köyü halkı Bektaş *dağından odun kesemiyor* *ordan* eğer köyden biri bu dağdan odun keser ise;

“Bir hayvanı ölüyor yani ertesi günü ve yahutta kendine bir şey oluyo kendi evi yaniyor. Yani bu köyden kesinlikle kimse ordan kesip de odun alamıyor yani. Şey olarak yani her an evinde kereste olarak yani eskiden ormanlardan faydalanırdık yani. Tamam mı? Kesiyorduk odun yapıyorduk, tahta yapıyorduk bir zamanlar fakat buranın ormanı kesinlikle yaptığımız halde çoğunun bu şeyi etmiştir yani hemen hemen olmayan olmamıştır bu köyde. (KK. Hüseyin Baştuğ, DT:1963)

Bizim köylümüz o Bektaş Dağının eteğindeki vatandaşlar hariç diğer vatandaşlar ordan ne bi odun getirebilir ne bi kozalak getirebilir ne bi çam getirebilir hiç bi şey getirmez. Niye getirmez? Ordan getirdiği bişeyin evinde yandığını görmüştür, evinde yandığını görmüştür veya evdeki bireylerden birisinin zarar gördüğünü görmüştür. Yahutta evde beslediği hayvanlardan bir veya birkaç tanesinin öldüğünü görmüştür. O yüzden öyle bi inanış vardır. Ordan bir tane dal bile getirmezler. Öyle bi inanış var. Haa dediğim gibi dağın eteğinde yaşayan bazı haneler kullandık kullanıldığını biliyorum. (KK. Bayram Özmen, DT:1959)

Şu orman ordan herhangi bir ağaç keser kestiği zaman yani ya evi yanar, ya 111 hayvanı ölür, ya kendi zarar görür ordan herhangi bir ağaç mağaç kesmeyiz. Ağaç kesmeyiz derken, kesenlerin başına gelenleri bildiğimiz için. (KK. Hasan Baştuğ, DT:1969)

Bu inanca dair köyde yaşanmışlıklar vardır örneğin; “Geçmişte ordan çıra götüren başka köylü 111 vatandaşın biri ordan çıra götürmüş, eve gittiğinde hayvanı ölmüş.” (KK. Hasan Baştuğ, DT:1969)

“Amcamız ordan bir tane sırik getirmiş. Vefat etti. O sırik getirirken öküz arabasıydı eskiden öküz arabalarıyla getirildi, sürgü ile getiriyor, öküz arkasında caminin önüne geliyor orda gocaman öküz yatıyor, ölüyo anında ölüyo. Amcam yaşadığı gibi ordan odun getirenin bile evi yanar. Biz ordan bir tane çöp almayız.” (KK. Hüseyin Baştuğ, DT:1963)

Bu inanış sonucunda köy halkı yakacak veya başka bir ihtiyacını “ diğer ormandan.” (KK. Hüseyin Baştuğ, DT:1963) karşılamaktadırlar.

Bektaş Dağı'ndaki türbe dışında Kavaközü Köyü'nün kuzeyinde yine bir “*Tepe Yatırı*” bulunmaktadır. Bu yatır için; “Büyüklerimizden işittiğimiz kadarıyla burda yatan mübarek bir zatmış. Ondan sonra onların da gördükleri kadarıyla çocuğu olmayanlar ondan sonracığıma kaybı olanlar orda büyük bir meşe vardı büyük bir çam vardı meşe ölmüş şuan ondan sonra o çabutla bağlarlardı. (KK. Gülay Özay, DT:1984) bilgileri edinilmiştir.

“Orada yatır vardı oraya da giderdik.” Oraya da gidilir yani şu karşı yerdeki yatır dedim ya. (KK. Hüseyin Baştuğ, DT:1963)³⁴

“Şurayı diyorum işte şu beton falan yohtu eskiden buranın etrafı beton yerine aynı şu taşlardan çevriliydi böyle. Beton falanda on sene falan olmuştur şu türbenin etrafındaki duvar bunun etrafı taşlarla örülüydü. Hüseyin Ertul diye bi vatandaş parkın yanına kulübe yapmış o kulübeyi yaparken de bu ağacın gövdesinin köklerinin geçtiği yerleri oymuş kökler meydana çıkmış. Kökler meydana çıhınca da ağaç kurudu, zaten yaşlı bi ağaçtı. “(KK. Bayram Özmen, DT:1959)

“Türbe var orda. Türbenin hemen yanibaşında iki dane normal vatandaşın gollarını açtığın zaman ancag kavrayabileceği kalınlıkta gövdeli meşe ağacı. Adamın çocuğunun ne biliyim elinde sivilce bitmiştir, geçmiyodur veya da bi bizde temrayil deriz. O şekilde bi cilt hastalığı vardır, geçmemiştir. Oraya gider, kendi içinden geldiği şekilde, bi duası var mı bilmiyorum yohsa kendi içinden üç ihlas bi fatiha en kısa hatim duası olarak geçer dedik yaa. Onları okuyup, niyetle o meşenin gövdesine çivi veya mih. Mih da hayvanların ayağına nal çaharken çivi yerine tutulan, kullanılan metal parçası diyelim. Mih çahar. Zamanla onun geçmesini bekler. Ha geçmiş midir? Genellikle geçmiştir. Orayla ilgilenen hiç bi vatandaş yoh. Herkese açık sıradan gelen vatandaş orda, türbede ziyaretini yapar okur, çivi çakacaksa da çivisini çahar, gider. Ordaki yakın evler veya herhangi uzak ev hep veya herhangi bi vatandaş gelip oraya sahiplenmez de. Sahibi de yoktur. Tek mezar var. Nerden gelmiştir, kimdir, kaç senedir burdadır, hiç öyle bi bilgim yoh. Ben görev yaptığım yerlerde yağmur duasına filan çıktıkta, kendi köyümüzde orda duada olmuştur muhakkak da, oraya çıktık mı çıhmadık mı hiç hatılayamıyom.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959)

Gülay Özay'ın “Yaşlı ama çok yaşlı şurdaki meşe ondan sonra o şey mesela yitiği olan bızası olmayan ineğinin ondan sonra ve yahutta çocuğu olmayan dilek gibi bir şey oraya bağlanan çabut bağlarmış.” ifadesinde görüldüğü gibi bu yatırda bulunan meşe kayıp eşya, kişi bulmak isteyenler için, çocuk isteyenler için dileği olanlar için bir uğrak yeridir. Çaput bağlama dışında burada farklı olarak “*bir de çivi çakarlarmış.*” (KK. Gülay Özay, DT:1984) Bu uygulamanın amacı Gülay Özay'a sorulduğunda cevap olarak; “şey bizim

³⁴ Kaynak kişi burada “Tepe “adlı yatırı göstermektedir.

geleneklerimiz biraz karışık ondan sonra öyleymiş ama sonradan bizler geldikten sonra bu bizim dinimizde yok biz yapmıyoruz.” demektedir.

“Orda çabut bağlama olurdu, zaman zaman ıfık meydana gelirdi, gelir.” Çocuk olmaması, hasta, şıfa için yani, millet şıfa arardı yani, oraya da gidilirdi, dualar edilirdi. (KK. Hasan Başbuğ, DT:1969)

Tepe Yatırı’nda köyde yaşayan insanların anıları da bulunmaktadır. Örneğin;

“Bu yatırda yatan zadlar için dua ediyoruz. Benim kayınvalidem yaşarken oradaki Kamil Dede ona demiş ben burdakiler rüyamda görüyorum demiş sen de oku yat üç gün falan yat demiş kayınvalidem de anlattığına göre yatmış okumuş ve iki kişinin şurdaki suya çeşmeye, çeşmemiz vardı şurda büyük sabah kahvaltı ııı sabah ezanlarında indiğini görmüş. Erenler zaten ölmez ondan sonra öyle görmüşler ve böyle orda o kişinin yattığını dediler.” (KK. Gülay Özay, DT:1984)

Tepe Yatırı’nda bulunan mezarın kime ait olduğu bilinmemektedir. Bir tane mezar olmasına rağmen farklı kişilerden rivayetler bulunmaktadır.

“Mesala kayınvalidem ııı gördüğünde iki kişi olarak görmüş.” (KK. Gülay Özay, DT:1984)

Tepe Yatırı’ndaki mezarın zaman içerisinde ki değişimi şöyledir: “orda taş vardı ama eskiden taşın üstüne bir mezar yaptılar yani o mezarı sonradan yaptı burdaki halamın eşi yaptı.” (KK. Gülay Özay, DT:1984)

Dileklerin olması için veya dilek olduktan sonra Tepe Yatırı için adak “adarlar”. (KK. Hasan Başbuğ, DT:1969)

“Çocuğu olmayanlar, hasta olanlar bugün de var hala” (KK. Hasan Başbug, DT:1969) bu yatıra başvurmaktadır.

3.3.3.7. Ayvacık Köyü’nde dede yatırı

Bahsi geçen yatır Kızılcahamam Ayvacık Köyü’nde bulunmaktadır. Anlatısı; “Ayvacık köyünde öyle bir anım oldu memuriyete ilk başladığım yıllarda, son nüfus sayımı değil ondan önceki nüfus sayımında Ayvacık Köyün ’de nüfus sayım memuru olarak görevlendirilmiştir. O devirde araç fazla olmadığından ııı şey ııı bir

gün önceden Kızılcahamam Kaymakamlığı Ayvacık Köyüne götürdü, muhtarın evine girerken bir kulübe gözüne çarptı, ııı muhtara sordum muhtarım: Bukulübe ne işe yarıyor, bu ney dedim. Şey dedi “Bilal bey bu dedi bizde dedi ııı rivayete göre bir yatır dedi, nasıl bir yatır dedim. Yav dedi bizim dedelerimiz dedi, ııı bu abdest alma güğümleri var ya? Ondan koruz dedi, bazen de koyuyorlarmış ki sukayboluyormuş ııı sabah namazına zât kalkıp hayalimi gerçeğimi bilmiyoruz ama ııı o su kaybolduğunu duyduk yanı ııı orda bir zaat ermiş kişi olduğuna rivayet ediliyordu. (KK. Bilal Ünal, DT:1968).

3.3.4. Efsaneler

“İnsanoğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirlerden itibaren aynı coğrafya, muhit veya kavimler arasında doğup gelişen; zamanla inanç, âdet, anane ve merasimlerin teşekkülünde az çok rolü olan bir çeşit masallar vardır.”(Elçin 2000: 314) Sözlü gelenekte yaşayan bu anonim masallara Farsçada “efsane”, Latince “mitos, mit” denilmektedir” (Yurtoğlu 2006:314).

3.3.4.1. Kırmir çayı efsanesi

Tarih içinde önemli savaşlar ve şahsiyetler bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de Ankara Savaşıdır. Yıldırım Beyazıd ve Moğol Hükümdarı Timur arasında olan bu savaş coğrafya olarak da Ankara ve çevresinde olmuştur. Savaşın kaderini belirleyen bazen orduların çokluğu değil uygulanan savaş taktiğidir. Her komutanın farklı bir savaş taktiği bulunmaktadır. Örneğin; Timurlenk “düz alanlarda, Yıldırım Beyazıd ise dağlık alanlarda savaşmak ister.” (KK. Yusuf Ziya Ertük, DT:1946) Bunların yanı sıra Büyük İskender ise ulaşımın kolay oluşu ve düşmanlara fark edilme riskinin azlığı sebebi ile daha çok “dere yataklarını” (KK. Yusuf Ziya Ertük, DT:1946) ulaşım için kullanmaktadır. Kırmir Çayı’na dair efsane de bununla ilgilidir.

“İşte bu Kırmir Çayı yatağında bu meşhur Yıldırım Beyazıd meşhur Ankara Savaşı Timürlenkle. Fakat Büyük İskender gideceği yerlere dere yataklarından gidermiş. Bütün dünyanın da merak konusu olmuş Büyük İskender’i arıyorlarmış. Nerde ne zaman nerden çıkacak diye en son Polatlı’da Gordion boyunda bayrağı oraya sancağı diyor ben buradayım diyor. Bizim bu işte Kırmir yataklarından gidip Ağacın’ın önünden geçip Çeltikçi deki Güdül, Ayaş, ordan Polatlı Gordion boyuna gidiyo ordan çıkıyo meydana Büyük İskender, oraya da Gordon boyu işte şeyi dikiyo sancağa.” (KK. Yusuf Ziya Ertük, DT:1946)

Yusuf Ziya Ertürk anlatımıyla Kırmir Çayı sınırları; “Kızılcahamam diyince merkezi şöyle gözünüzün önüne alırsanız. Aşağı tarafı yani doğu tarafı Kırmir Çayı

yatağımız. Kırmiş Çayı yatağı Işık Dağından başlayan. Azap hane deresinden gelen dere ile birleşip aşağıya Çeltikçi havzasına ordan GÜDÜL, GÜDEL'den Ayaş, Gordion boyuna kadar gider.”

Kirmir Çayı'na dair diğer bir anlatı;

“Ankara Savaşı'da Yıldırım Beyazıd dağlarda ormanlarda savaşırmış, Timurlenk de düz ovalarda savaşırmış. Savaş teknikeri öyleymiş. İn Yıldırım Timur'u dağlara çekmeye çalışmış. Timur da düz ovaya indirmeye çalışmış. Yıldırım Beyazıd Kızılcahamam Yıldırımören, Yıldırımyağlıcalar, Yıldırımhacılar, Yıldırımevegiren diye köylerimiz var yani. Büyük ordu Timurlenk de Ankara'da Yıldırım Beyazıd'ı ovanın, şimdiki Kazan'ın mürted dediğimiz yer o uçak alanı yapılan yer oraya indirmeye çalışıyormuş. Yıldırım Beyazıd daha genç olduğu için devamlı Timurlenge böyle hakeret vari posta koyar nitelikte konuşurmuş. Timurlenk de Cengiz Han'dan sonraki en akıllı komutanmış bu da dermiş ki “Yıldırım gel birbirimizi kırmayalım aynı kabileyiz, aynı Türk boyuyuz bizim hedefimiz Hristiyan alemi olsun.” Fakat Yıldırım genç atah bilememiş. Asker göndermeler, işte bir şeyler. O ara Timurlenk tabi kurnaz taktiğe başlıyor Mürtep'den Kazan'a öncü birlik gönderiyo. Kazan'dan Kızılcahamam'a önce birlik gönderiyo. Kızılcahamam'a gelen öncü birlikler burada ki Roma, Bizans'tan kalan hamamı görüyorlar. Burda, Büyük Kaplıcanın hemen yanında eski tarihi hamam hala duruyo muhafaza edildi. Orda askerler giriyor banyo yapıyorlar. Akşam dönüşte de komutanların anlatıyorlar. Böyle böyle bir hamam burduk tarihi orda yıkandih komutanım. Tabi o komutan da Timurlenk'e arz ediyor. Ondan sonra daha ileri gitsinler diyo. Daha ileri şimdiki Kızılcahamam maden suyunun oraya kadar geliyor askerler. Ondan sonra tekrar gidiyorlar. İşte orda da bir acı su var. Orda bi havuz yapmışlar eski falan tarahini anlatıyor askerler ondan sonra o komutanda Timurlenk e anlatıyor. Tekrar askerler devamlı bu tarafa gelince ikinci gelişlerinde sivil hani tebdil-i kıyafet dediğimiz geliyorlarmış. Hamam da birileri var. Yıldırım Beyazıd'ın askerleri nöbet tutuyorlar. Diyorlar ki “ Siz giremezsiniz içeriye içerde Yıldırım Beyazıd Han'ın eşi var. Onlarda girmiyorlar tabi saygıyla dinliyorlar. Gidip akşama rapor ediyorlar. Ondan sonrası gelişinde birkaç gün bir hafta on gün bilemiyoruz tabi onları. Bi zaman sonra geldiklerinde birinde de Yıldırım Beyazıd Han'ın hanımı o acı su dediğimiz yerde traventel kaya su ahardı böyle onun altında duş yaparken görüyorlar. Gidip onu da rapor ediyolar. İn bu Yıldırım Beyazıd Han'ın hanımı da Desbina çok güzel bir kadınmış. Aynı askerler onu da işte şöyle şöyle güzel diye anlatıyormuş. Ondan sonra. Timirlenk bir de ben gideyim o hamama görüyüm istiyo. Buraya geliyor Kızılcahamam işte o eski hamama ilk böyle o da benim gibi topalmış, o engelli ayah bacah da daha hassas oluyor öbüründen. Sıcağa soğuğa karşı ilk böyle adımını atınca böyle “ Ti bire Kızıl hamam diyor” Kızıl biliyorsunuz sıcak hamam, kaynar hamam demektir ondan sonra işte giriyolar çıkıyorlar. Tamam. O dönüyo ondan sonra işte öbür tarafıda göreyim yine geliyor. Maden suyunun oraya geliyor. Bugünkü Alsah dediğimiz şimdi Alsah, Aksak yani asıl adı düzeltildi daha sonradan Aksak Timur'un gittiği köyümüz oluyor maden suyundan sonraki. O da Yıldırım Işık Dağının böyle Yıldırım Dağlarının alt etekleri oluyo. Bi oraları keşfediyor dönüyo ha diyo ben bu o tarafa çekemem diyo. O dağlardan incekler, Kızılcahamam'a Ti bire Kızılhamam a gelecekler, Kazan'a gelecekler burda harp edecekler. Ondan sonra yeni bir taktik yapıyo. O etrafı keşif işte bütün askerler keşfediyor ya. Çubuk tarafının daha rahat

olduğu ortaya çıhıyo. Ondan sonra Çubuh tarafına başlıyo Timurlenk üst kurmaya. Ve Yıldırım Beyazıd'ı Çubuh tarafına çekmeyi başarıyo. Yalnız başarmadan evvel yine öncü gönderiyo diyo ki haberci “ Yıldırım vazgeç ben seni yenerim senden de adam ölecek benden de adam ölecek pek yazık olacak birbirimiz kırmayalım diyo. O yine olmaz diyo. Tekrar adam gönderiyo Yıldırım ben seni rezil ederim girme savaşa. O yoh illa girecem diyo. Tamam. Timurlenk Çubuk Ovasına çekmeyi başarıyo ve orada çöküyo tepesine işte mulup ediyo. Aynı dediği gibi iki taraftan da çok insan ölüyo tabi savaşa malum. Ondan sonra Çubuk Ovasına otağ çadırlar kuruluyo. Zafer kutlanıyo Yıldırım Beyazıd'ı da çadırın bir köşesine demir parmaklıklar arasına koyuyorlar. Ondan sonra Timurlenk'i işte oranın komutanlar kutlamaya çağırıyor. Gidiyor işte çadıra girince Yıldırım Beyazıd orda köşede oturuyor işte herkes böyle zafer havasında. Ya Timur ben sana söylemedim mi? Birbirimizi kırmayalım gel ölmesin Türk boyu demedim mi? O gene ordan ters bir cevap veriyo. Şimdi tarih kitapları der ki Yıldırım Beyazıd ile Timurlenk arasında atışma neticesi Yıldırım Beyazıd 'in gücüne gidiyo. Yüzüğündeki taşı taştaki zehri açıp içip ölüyo. Hâlbuki o ara Timurlenk orda çok kızmış getirin bakalım Despina'yı demiş. Komutanlar Despina da esir düşüyor ya onu görünce Yıldırım Beyazıd orda o zaman yüzüğünün taşındaki zehri çıkarıp içiyo. İşte diyo rezillik böyle olur diyo. (KK. Yusuf Ziya Ertük, DT:1946) şeklinde ifade edilmektedir.

3.3.4.2. Dilek tepesi efsanesi /dilek çamı

“Çocuk sahibi olmak isteyen analar, ata mezarlarını, evliya türbelerini ziyaret edip, onlara adak adar, dilek diler ve kendilerinden himmet beklenirdi. Eskiden de mukaddes kabul edilen ağaçlara, ata mezarlarına kam mezarların çaput bağlayarak saçı ve kurban sunarak çocuk dilemek ve yardım istemek Türkler arasında yaygın bir inanıştır” (Eröz 1977: 279-280).

Bu inanişın Kızılcahamam'da vuku bulmuş hali “*Dilek Tesi*” olarak karşımıza çıkmaktadır. Dilek Tepe'sinde bulunan “*Dilek Çamı*” olarak adlandırılan çam için bez bağlama geleneği devam etmektedir. “Bizim Kızılcahamam merkez de Dilek Tepesi dediğimiz yer vardı. Orda işte bir çama Dilek Çamı, Dilek Tepesi deriz. Şu hamamın ardında tepe var ya Dilek Çamı diye çam var.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

Dilek Tepesi ve Dilek Çamı;

“Büyük Hamam'ın yanında duruyor. Sade bir çam. Mesela bizim bu kaplıcanın dün gösterdim Büyük Kaplıcanın yanı alt tarafı, mezarlıklar vardı taa hani Bizans hamamı gösterdim ya ordan şöyle aşağı doğru ordan çıktı mezarlıklar artık ne mezarı kimin mezarı gâvur mezarı mı o ordaki çok eski yaşantı oraya da dilek çamı diye öyle yazı vermişler var orda ama kapalı artık kapandı bu çama çabut bağlama batıl olduğu söyleniyor ben de hakketen buna şey yapıyo yani çabut bağlama herkez manevi açıdan bunun doğru olduğuna inanmıyorum. (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

Dilek Tepesi'ne dair diğerk bir anlatı da Hıdırellez döneminde görölmektedir. Bu anlatı şöyledir:

“Yine Türkiye'mizin ve Ankara'mızın ıı çok güzel ilçelerinden tabiatıyla doğasıyla bulunan Kızılcahamam turistik bir ilçemizde yaklaşık 50'li ve 60'lı yıllardan itibaren büyüklerimizin bize anlattıkları bir Dilek Tepesi bulunmaktadır. Bu dilek tepesi o günlerde ıı küçük bir tepe tabiki Kızılcahamam ilçesinde o dönemlerde 15-20 hanelik bir tek katlı evler ve iki katlı azınlıklı evler bulunmaktadır. Bu evlerin ortasında da büyük bir tepelik buraya Dilek Tepesi demişlerdir. Demelerinin sebebi de Hıdırellez ıı Hıdırellez döneminde burada bazı dileklerini dilediklerinde ıı bazı kâğıtlar yazıp dilek ağacına orda bir çam ağacına dilek ağacı diye yapmışlar. Buraya çabutlar asıyorlar işte şunlar gerçekleşsin, şu olsun genellikle o çabut bağlamalarının haricinde ise kâğıtlar yazılarak bir takım şeyler yapılarak ıı yapılarak bu dilek tepesinde bunlar uygulanmaktadır. ıı fakat bu şey olarak gerçek bi karşılığında bir kurban kesme herhangi bir kesme açısından herhangi bir durum yoktur. Sadece insanların batıl inançları çerçevesinde hareket etmektedirler. Bu batıl inançlarda tabi bu gün dile dilemiş oldukları dilekleri ıı karşılığında batıl inanç olduğu için hiç kimse önemsememektedirler. Yalnızca her mevsim geldikçe Hıdırellez döneminde şeyi burada yaşlılar, gençler, çoluk çocuğunu da alarak sabah erken saatlerde Dilek Tepesinde buluşurlar ıı dediğimiz bu konuları işlemleri burada uygulama geçerler. Bu işinde aslı zaten yoktur. Tarihten gelen bir konudur.” (KK. Hasan Yılıdırım, DT:1961).

Dilek dilemek dışında bu tepede “yağmur duasına da” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) çıkılmaktadır

3.3.4.3. Anadolu efsanesi/Kırmızı Ebe türbesi/ Ayrar taş

“Taşlı Şeyhler: Taşlıca köyünün eski adı. Köyün taşlık, kayalık bir köy olmasından dolayı “taşlı”, köydeki türbeden dolayı da “şeyhler” isimlerinin bir araya gelmesiyle “Taşlı Şeyhler” ismi konmuştur. 1960'tan sonra köy isimlerinin Türkçeleştirilmesi çalışmaları sırasında Taşlıca ismi almıştır (Yurtoğlu 2006:190).

Anadolu'da Türklüğün ve İslamiyet'in yayılmasında çok büyük bir etkiye sahip olan “Gaziyan-ı Rum” ve “Bacıyan-ı Rum” adı ile anılan gönüllü gruplar bulunmaktadır. Bu grup mensuplarının Anadolu için yaptıkları takdire şayandır. Bunlar arasında sıkça karşımıza çıkanlardan bir tanesi de Anadolu isminin annesi Kırmızı Ebe'dir. Kırmızı Ebe ve Anadolu isminin anlatısı köy halkı arasında ağızdan ağıza, süregelen anlatımı şöyledir:

“Köyde yaşayan yaşlı bi teyze de o sırada turfan çalhamış. Ayrarı artık elde etmiş, ayrarı haline dönüştürmüş. Ordan geçen askerlerle yorulmuştur diyerek, bi kaba

güğüm de artıh ıbrıh de ne dersen de almış askerlerin önüne geçmiş. Orda “Yav siz yorulmuşsunuzdur, bunalmışsınızdır, doldurun ayranları için” demiş vermiş.

“Ana sürekli “Doldur oğul” dermiş. “Doldur oğul, doldur oğul”. Askerlerde “Ana dolu, ana dolu” hani doyduh anlamında belkide taslarımız dolu anlamında “Ana dolu” derlermiş. O getirdiği bi güğüm ayran bütün askere yetmiş orda bi tasta oluh varmış bildiğim kadarıyla duyduğum kadarıyla kovalara dökmüş herkes ordan asker maturasına doldurur doldurur içermiş. Anayla askerler arasında Ana “Oğul doldur” askerler “Ana dolu” şeklinde cevap vere vere “Anadolu” adının da ordan geldiğine inanılır. Bir getirdiği turfan ayranı bütün askerlere yetmiş artmış şeklinde bi söylenti olduğunu duydum. Yoğurdu ayrana dönüştürmek için turfan kullanılır. Turfan; Ağaçtan yapılan silindir şeklinde, derin bi 11 şey vardır. Yoğurt onun içine dökülür, suyla hafif sulandırılır. Ondan sonra yine ağaçtan yapılan tohmah şeklinde fişek deriz. Fişegin içine sürekli vurarak, yoğurdun içini 11 ayranı ve yağ 11 yağını almak için yapılan bi işlemdir bu. Belli bi süre dövüldükten sonra Turfan çalhandıhtan sonra yayıh deriz şimdikinin yayığı şeklinde. Yayığın içinden tereyağı alınır, terayağından sonra kalan kısmı ayrandır.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

Kırmızı Ebe Türbesi; Taşlıca Köyü’nün doğusunda bulunmaktadır. Anadolu Selçuklu mimari özelliği taşıyan türbede zaman zaman tadilatlar yapılmıştır. Tel örgülerle çevrili bahçesinin giriş kısmında “*ÜLKEMİZE “ANADOLU” ADINI VEREN KIRMIZI EBE TÜRBEŚİ*” ifadesinin yer aldığı bir tabela bulunmaktadır. Türbe girişinde Taşlıca Derneği tarafından yaptırılan Kırmızı Ebe ve Anadolu Efsanesi’ni anlatan bir levha bulunmaktadır. Türbenin arka tarafında iki adet meşe ağacı bulunmaktadır. Bu meşeler için bir inanç ya da uygulama tespit edilmemiştir. İnsanların dinlenmesi için meşe ağacı altına oturaklar yapılmıştır. Diğer meşe ağacı ise; türbe duvarı ile neredeyse bitişik haldedir. Türbe içerisinde bir adet sanduka bulunmaktadır. Sanduka’nın üstünde bayrak, seccade, yemeni vb. eşyalar bulunmaktadır. Türbe duvarlarında farklı desenler, resimler içeren halılar asılı bulunmaktadır. Dileği olanlar diğer türbelerde de yapıldığı gibi önce Kırmızı Ebe için dua edip daha sonra dileklerini dilemektedirler. Türbede çaput bağlamak, toprak yemek, uyumak gibi adetler bulunmamaktadır. Koruma altında olan Kırmızı Ebe Türbesi, içinde define olduğu vb. düşünceler sonucu tahrip edilmiştir. Mesela;

“1950’li yıllarda çevreden birkaç kişi, “Hazine var.” diye, Kırmızı Ebe Türbesi’ni kazıp tahrip ederler. Köy halkından Şahinder Arıöz de türbeyi yaptırmak isteyince yine köy halkından Salim Erşahin, “Burayı kazdılar, burada türbe olsaydı kazamazlardı, buraya çok Fatiha okudum, elimden gelse onları hep geri alırdım. Burada türbe falan yok, Şahinder oraya boşuna para harcıyor.” diye tepki gösterince o gece rüyasında korkutulur.

Ertesi dün köy halkı ile beraber türbenin tamirinde çalışır ve ancak bu şekilde kâbuslardan kurtulur” (Yurtoğlu 2006: 317).

“*Ayran Taşı*” olarak bilinen taş evliyaların kerametleri arasında yer alan “ azı çoğaltma” motifine dayanmaktadır. Birkaç kişiye yetecek ayranın taşa dökülmesi ile büyük bir ordunun susuzluğunun giderilmesi Ayran Taşı vasıtası ile olmuştur. Halen mezarlıkta bulunan bu taş zarar verilme riskine karşı koruma altına alınmıştır. (Bkz. Resim 56) Üzerinde çatlarlar olan taş için; “1950’li yıllarda Yukarı Karaören ve Kınık köylüleri Anadolu Efsanesi’ne sahip çıkmak ve efsaneyi kendi çıkarları adına kullanmak üzere, yalak taşını birçok defa gizlice köylerine götürüler. Ancak her seferinde yalak taşı, ertesi günü kendiliğinden yerine geri döner” (Yurtoğlu 2006:317). şeklinde bir anlatı vardır. Büyüklerimizin dilinde bulunan “Allah (c.c) birinizi bin etsin” duasının hayat bulmuş güzel örneklerinden bir tanesi Ayran Taşı örneğidir.

Türkistan’dan göçerek Dünya’nın farklı yerlerine ve Anadolu’ya gelen Türkler, daha önce sahiplendikleri dinler, inanışlar çerçevesinde Anadolu’da harmanlanmış bir inanç hayatları oluşturmuşlardır. Denebilir ki Türkler’in gündelik hayatlarında yer alan uygulama ve değerler, bu harmanlanmış inanışın izlerini taşımaktadır. İslamiyet ile tanışmadan önce “*Gök Tanrı, Manihaizm, Budizm, Zerdüştlük, Hristiyanlık, Musevilik*” gibi dinler ve *Tabiat Kültleri, Eski Atalar Kültü, Şamanizm*’e dair inanışları üstlenen Türkler, eski dinlerden kalan miras ışığında eski inanç ve uygulamalarını Anadolu’da da yeni biçim, içerik, anlatışlarla devam ettirmişlerdir. Her ne kadar bazı dini çevreler “*bâtıl inanış, hurafe, dinen uygun değil*” gibi anlayışa sahip olsalar da halk arasında bu inanışlar ve uygulamalar devam etmektedir.

4. BÖLÜM

KIZILCAHAMAM HALK İNANIŞLARINDA SU

Halk inancı Boratav'ın tanımıyla; “kişi ve toplum tarafından, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesidir ”(Boratav 1997:7). İnanç ve insan ilişkisi düşünüldüğünde insanlar tarihinin ilk dönemlerinden beri Tanrı'a, kutsal ruhlara vb. birçok şeye inanma gereksinimi duymuşlardır. İnanışlarında kimi zaman mantık süzgecinden geçirmeksizin inanışlarını sürdürmüşlerdir. “ *bâtıl, saçma, çağ dışı*” vb. hangi isim verilirse verilsin insan inanır. İnsanlar için başkalarının ne dediği veya inanmanın mantıksal açıklaması değil bu inanmanın verdiği haz, mutluluk, hissiyat her daim ön planda olagelmıştır. Ön planda bulunma durumu insanın olduğu her yerde olabildiği gibi Kızılcahamam ilçesinde de bulunmaktadır.

4.1. Kızılcahamam Bölgesi Geçiş Dönemlerinde Su İle İlgili Halk İnançları

“Halk inançları, toplumun kabul ettiği ilahi dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan; fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki kuşağa aktarılan inanmalardır. Toplumlar hayatlarını derinlemesine etkileyen âdet, inanç ve geleneklerini yeni bir dine veya kültüre girdiklerinde bırakmazlar ve yeni dinin, kültürün özelliklerine eski âdet, inanç ve geleneklerini uydurmaya çalışırlar. Halk inanışları toplumsal hayatımızda, teknik gelişmelerden evlenmeye, doğuma, ölüme, sosyal hayatımıza kadar her türlü etkinlikte yer almaktadır” (Kılıç 2001: 415).

Bu etkinler arasında başta geçiş dönemleri anılabilir. Bunlar arasına ilk karşımıza çıkan doğumdur.

4.1.1. Doğum

Kızılcahamam ve çevresinde hamile kadınlara büyük bir değer verilmektedir. Hamile kadınlara hak ettikleri saygı, sevgi, öncelik hakları verilmekte, gereken kolaylıklar sağlanmaktadır. Hamilelik için çok sık rastlanan “*Yüklü*” (KK. Osman Sarı, DT: 1938) ifadesi telaffuz edilmektedir. Dünya hayatının başlangıcı diyebileceğimiz doğum, kendi içerisinde üç bölümde değerlendirilebilir.

4.1.1.1. Doğum öncesi

“Mitolojik birikimdeki “önce su vardı söylemi” biraz da ana rahminin suyla dolu oluşuna gönderme yapar. Bilindiği gibi bebek ana rahminde su içinde gelişip hayat bulur. Buradan yola çıkarak eski Türk töresinde hayatın suda başladığına inanılır ve bu yüzden kısır kadınlar çocukları olsun diye tılsımlı sulardan (mağaraların tavanındaki damlalardan, nisan damlalarından vb.) içerek hamile kalmaya çalışırlar” (Pala 2010:73).

Çalışmalar değerlendirildiğinde Kızılcahamam’da çocuğun güzel olması için farklı inanç ve uygulamalar bulunmaktadır. “Annemden duyduğum kadarıyla hamile kadın ayva yer, güzel yüzlü çocuklara bakar, çocuğu yakışıklı güzel olsun diye” (KK. Buket Kestek, DT: 1992)

Çocuk isteyen kadınlar inanç ve çabaları sonucunda hamile kaldıktan sonra çocuğu için adak adarlar. Bu adağın kimin için ve nerede kesileceği “İğne atma” geleneği ile tespit edilir. İğne atma uygulamasına göre içi su dolu birkaç kaba çevredeki türbe ve yatırları temsilen iğne atılır. “Şu iğneyi Halil Dede’nin ziyaret etmek için atıyorum.” (KK. Orhan, DT:1963) gibi. Kap sayısı isteğe bağlı olarak türbe sayısı ile belirlenir. Kap içindeki su, en yakın sudan alınır veya o an elde mevcut olan su kullanılır. Bu iğneler Şeyh Ali Semerkandî Türbesi’ni, Halil Dede’nin Türbesi’ni, İncik Sultan Türbesi’ni, Oruç Gazi Türbesi’ni, Kırmızı Ebe Türbesi’ni veyahut Ankara’daki Hacı Bayram Veli Türbesi’ni temsil etmektedir. Hangi iğne paslanırsa o türbeye ziyarete gidilmiştir. Burada önce dua edilir, sonra adak olarak düşünülen horoz, koyun, büyük baş adak adayan kişinin gücü neye yetiyorsa veya adak için ne adadıysa o hayvan kesilmiştir. Bazen de türbe yetkilileri varsa onlara kesilmeden canlı olarak teslim edilmiştir. Yusuf Ziya Ertürk’ün verdiği bilgiye göre “*adak sahibi adaktan yiyemez.*” Doğum öncesi dönemde çocuğun cinsiyetini öğrenmek bazı aileler için önem arz etmektedir. Bu sebepten Kızılcahamam’da çocuğun cinsiyetini belirlemek için, “bir şey yapmıyoruz doktora gideriz.” (KK. Durhanım Özmen, DT:1962)

4.1.1.2. Doğum anı

Doğum anında rahat doğum olsun diye Zemzemle “hurma yedirirler daha. Fadime anamız hurma yersen doğumun kolay olur diye onu biliyom, duydum.” (KK. Durhanım Özmen, DT:1962)

Günümüzde doğum genellikle sağlık kuruluşlarında ve uzman kişiler tarafından yaptırılmaktadır. Fakat geçmiş yıllarda geleneksel usüllerle ve bu konuda uzmanlaşmış kadınlar tarafından doğumun yaptırıldığı kaynak kişilerin verdiği bilgilerle ile temellendirilmiştir. “Bizim ebe kadan yaptırırdı. Sıcak su kullanırdı.” (KK. Durhanım Özmen, DT:1962) Kas gevşemesi, doğumun hızlı olması, az ağrı ve sancı vb. sebeplerden dolayı önceden sıcak su kullanılmış. Günümüzde doğum seçenekleri arasında zikredilen “suda doğum” üzerinde düşünüldüğünde de suyun etkileri görülmektedir.

4.1.1.3. Doğum sonrası

Hastane, uzman kişi veya su yardımı ile doğum sağlandıktan sonra çocuğun sağlıklı bir yaşam sürmesi için hem tıbbi hem de inanç konusunda farklı pratikler bulunmaktadır. Tıbbi çerçevede yapılan; aşılar, beslenme önerileri vb. pratiklerin yanı sıra halk arasında yaygın olan “kırklama” uygulaması bulunmaktadır. Kırklama uygulaması Kızılcahamam’da şu şekilde yapılmaktadır.

“Çocuk kırk gün sonra ımm tasınan ımm kaşıknan 11 kofanın içine kaşıkla kırk tane su sayarız. Çeşmeden normal evin suyu, çeşmesinden. Yemek kaşığı, yemek kaşığıyla kırk tane su sayarız tasın içine ondan sonra kofaya koyarız ondan sonra biz içine göz varsa göz gurban gözü atarız. İçine nazar neyi varsa, şey varsa gitsin diye. Ondan sonra 11 taş koyarız kırk tane, küçük küçük taş goyarız. Onları da kofanın içinde kalır ondan sonra çocuğu yıkadıktan sonra o ayırdığımız suyu da depesinden aşşa ‘Allah’ım sungurlansın, Allah’ım ne varsa gitsin pislikler ‘ diye adarız öyle temizleriz. Kalan biraz suyla da annesi banyo yapar. (KK. Durhanım Özmen, DT:1962).

Kırklamada babaya dair birşey yok (KK. Durhanım Özmen, DT:1962)’tur. Eğer kırklama yapılmaz ise: eskiden bizim duyuşumuz büyüklerden duyuşumuz kırğ basar derlerdi mesela eskiden bi kadın doğum yapan kadına bi başka doğum yapan kadın gelemezdi. (KK. Durhanım Özmen, DT:1962).

Eğer bu geleneğe uyulmaz ise; “Çocuk hasta olur onun üzerine geldiği zaman çocuk zayıflarmış, sararırmış böyle hastalanırmış. Öyle duyduk yani bizim zamanımızda

ben, eskiden yani köylerde durduğum yerde öyle derlerdi.” (KK. Durhanım Özmen, DT:1962) Kırklamada kullanılan suyun kutsallağına inanılır ve “Kırklama suyu yol altına dökülmez.” (KK. Durhanım Özmen, DT:1962)

Kimi zaman çocuğun ismi belirlenirken farklı arayış, inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de “Türbe çocuğu” inanışıdır. Türbeye adanın adaklar, yapılan dualar inanışlar ile çocuk sahibi olan ailenin çocuğuna türbe çocuğu denmektedir. Kaynak kişi Durhanım Özmen de türbe çocuklarından bir tanesidir. Kendisi türbe çocuğu olmasını şu ifadeler ile anlatmaktadır: “Mesela ben türbe çocuğuyum. Annemin çocukları oluyomuştı, ölüyümüştü 5 tane çocuğu ölmüş, annem büyük ağbime Daşlışıhlarla (Taşlıca) Çamlıdereye gitmiş. Daşlışıhlarda bi tane taş varmış. Ondan sonra annem o taştan geçmiş ondan sonra Çamlıdereye gitmiş. Çamlıdere Sacaa var. Sacaaandan annemi ikisini de sıhmış abimde. Annemde “hey Rasullalah” demiş. “Sana demiş gurban adıyom” demiş. “ne olursun beni bırakır mısın” demiş. Ondan sonra o daşa, sacaa da annemi bırakmış. Annem ondan sonra abim olmuş. Abimin ismi Durali, oranın adı Abim olmuş, tekrar annemin ikinci çocuğu olmuş, üçüncü çocuğu olunca tekrar o da ölmüş, sonra bana gitmiş, bende oranın adını gene annem aynısı gibi gene kurban adamış ben olmuşum benim adımda Durhanım (KK. Durhanım Özmen, DT:1962).

Yine yörede çocuk ismi seçilirken Kur'an-ı Kerim'de geçen isimler seçilebildiği gibi “dedemizin, ebemizin adını da koruz” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946). Ayrıca çocuk isimleri tercihte içinde su kelimesi bulunan isimlerde bulunmaktadır. Günümüzde yörede “Bilgesu, Tansu, Bengisu, Pelinsu, Işinsu” gibi iki veya daha fazla isimden oluşan adlar tercih edilmektedir.

Feyza Reyhan'ın Gebelerin Suda Doğuma İlişkin Bilgi ve Düşüncelerinin Belirlenmesi adlı çalışmasına göre suda doğum tarihin farklı zamanlarında ve 21. yy. da tercih edilen bir doğum şeklidir. (Reyhan 2017: 9-15) Kızılcahamam'ın sıcak su kaplıcalarının da tanınmışlığı bulunmaktadır. Bu sıcak sular suda doğum için kullanılarak ilçede yeni bir turizm şekli oluşturulabilir. İlçede sadece “Sıcak, Şifalı Suda Doğum” merkezleri açılarak yeni bir kültür oluşturulabilir. Bu turizmin yapılması ve yaygınlaştırılması ilçede kullanılan kaplıca suyuna yeni bir bakış tarzı kazandıracaktır.

4.1.2. Sünnet

Sünnet döneminde su temizlik için kullanılmaktadır. Önceki dönemde köylere gelen “sünnetçi” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) tarafından yapılan sünnet töreninde sıcak su kullanılmaktaymış.

4.1.3. Askerlik

Doğum ve sünnet kadar askerliğinde insan hayatında önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu sebepten askere gidecek kişiler için “eve davet etme, cep harçlığı verme, arkasından su dökmek” (KK. Bayram Özmen, DT:1959/ KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946/(KK. Mehmet Yaman, DT:1955) gibi farklı adetler bulunmaktadır. Kızılcahamam ilçesi ve köylerinde askere veya gurbete giden kişi ardından su dökülmesindeki inanç: “Burdaki de benim bildiğim yorum tez gitsin gelsin, sağlıklı gitsin gelsin anlamında” (KK. Bayram Özmen, DT:1959)’dır.

4.1.4. Evlenme

Geçiş dönemlerinden bir tanesi de evliliğdir. Yeni bir aile kurma, aileye birinin katılması, çoğalma gibi anlamlara gelen evlilik her aşamasında kutsiyet dolu olan bir süreçtir. Bu kutsiyet dolu süreci üç aşamada değerlendirebiliriz.

4.1.4.1. Evlenme öncesi

Kızılcahamam ve Kızılcahamam’ın köylerinde kısmet açma için, kişiler yatırlara, türbelere gidebilmekte ve adaklar adaya bilmektedir. Kızılcahamam merkezde bulunan “*Dilek Tepesi*”, Kavaközü Köyü’ndeki “*Tepe Yatırı*” başta olmak üzere diğer türbe ve yatırlar ziyaret edilmektedir. Tepe Yatırı’nda “evlenmek için çaput bağlarlar, dua ederler.” (KK. Gülay Özay, DT:1984) Erkekler “Dilek Tepesi’ne kız tavlama için” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) gitmektedirler. Geçen zaman içerisinde köyde bulunan çeşmeler veya “*Meydan Pınarı*” (KK. Bayram Özmen, DT:1959) bekârlar için talip bulma veya talip olma mekânları imiş. Mani atışmaları, türkü dinletileri bu mekânlarda gerçekleşmekte imiş. “Ben de çok Ferdi Tayfur’dan “Çeşmenin başına İnmez olaydım” dinlettim kızlara.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959)

Yöredeki büyükler bekâr kız veya erkek onlara su verdiği zaman “su gibi ömrün uzun, düğünün güzün olsun” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) deyimini söylemektedirler. Bu deyim in oluşmasında önceden “*harman kaldırma*” yani ekinlerin hasat edilmesi yatmaktadır. Bilindiği gibi düğün maddi güç gerektiren eşle ve dost katılımı ile yapılmaktadır. Hasattan sonra iş bitiminde ürünler satılabilir, satımından elde edilen gelirle düğün masrafları karşılanabilir. Ayrıca yaz döneminde tarla işleri olduğu için düğüne

katılım az olmaktadır fakat sonbaharda yapılan düğünde iş yükü azaldığı için düğünlere katılım fazla olmaktadır.

Ayrıca bu deyim içinde geçen “su gibi ömrün uzun olsun” dileği suyun arı, temiz, uzun ömürlü ve ölümsüz olmasından ileri gelmektedir. Gerek Kur’an-ı Kerim, gerekse mitolojik anlatılarda bulunan “sonsuz su” terimi insanlar için bir ilham kaynağı olarak su verilen kişilerin iyi dileklerini yansıtmaktadır.

Kız beğenme evresinde gelin adaylarının hamaratlığını ölçmek için, bazı sınavlar uygulanır. “Gelin adayı leğenden ibriğa su doldurması istenir. Eğer suyu taşımaz, etrafa sıçratmazsa marifetli, hamarat bundan bize gelin olur denir.” (KK. Bayram Özmen, Kızıcahamam,1959)

Kız isteme törenlerine “Görücülük” veya “Dünürlük Anma” (KK. Bayram Özmen, DT:1959) denmektedir. Bu törende aile büyükleri “Allah’ın emri Peygamberin kavmi” ile gelin adayını damat için isterler. Kızın ailesi, istediği olsa bile “ biraz düşünelim “ diyerek izin ister. Bu istek “Kız evi naz evi” düşüncesinden kaynaklı ileri gelebilmektedir. Dünürlük Anma esnasında şuan için yaygın olan kahve içmenin yanı sıra önceki dönemlerde “çay ve şerbet içilirdi.” (KK. Mehmet Yaman, DT:1955)

Gelin ve Güvey Hamımı yapılırken;

“Gelin hamamına def, sabun, mum, şeker götürülür. Hamamda arkadaşları gelinin başına üç tas su dökerler. Birincisi “Darısı kendi başlarına”, ikincisi “ Gelinin ömrünün su gibi berrak olması”, üçüncüsü ise “ gittiği yerde bereketli olması” demektir. Sonra gelinin başı pullularla örtülür ve arkadaşları koluna girip havuzun etrafında şu meşhur kına türküsünü söyleyerek üç kere dolaşırlar.

Hey hamamcı hamamcı,

Bu hamam kim gelir?

Ne bileyim hay efendim,

Bir bir iki can gelir

Tan sesine tan sesine
 Uyandım yar sesine
 Oyar şahin ben doğan,
 Düşeydim ensesine

Güvey de arkadaşları ile çalgı eşliğinde türkülerle hamama gider. Orada oyun ve eğlenceye devam edilir. Natırın birisi gelip özel olarak güveyi yıkar ve bahşişini alır. Sonra da çıkarlar ve yine çalgı eşliğinde türkü ve oyunlarla eve döner” (Erdoğan 2010: 989).

Yukarıda bahsi geçen türkünün Erzincan ve Zara yörelerinde Sadi Yaver Ataman, Recep Uçar, Zoralı Halil’ den derlenen halk arasında “*Ey Hamamcı (Haydi Leyli) 1-2-3*” (<https://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=13092> (Erişim.14.04.2019)ismi ile bilinip farklılıklar içeren üç versiyonu bulunmaktadır. Bu türkü yöreler arası geçiş ve değişime uğramış Kızılcahamam’da kendine yeni bir biçim bulmuştur.

4.1.4.2. Evlenme anı

Evlenme içerisinde kına yakma töreni de bulunmaktadır. “Kız kınasının da kendine özgü inanış ve uygulamaları bulunmaktadır. Kına gecesi olarak tabir edilen düğün öncesi gece geç saatlere kadar kız evinde gelinin arkadaşları ve davetliler eğlenirler. Geç saatlerde sokaktan ayak sesleri kesildikten sonra kız, yanına yakın arkadaşlarını aldıktan sonra tecrübeli kadınlar eşliğinde köydeki pınarların her birinden abdest alır. Gelin ile birlikte getirilen bir bakraca, ilk gelinen çeşmeden su doldurulur. Bu su diğer çeşmeye ulaşmaya kadar yol boyunca dökülür. Köyde kaç tane çeşme varsa bu şekilde dolaşılır. En son çeşmeden bakraca doldurulan suyla, gelin sabah banyo yapar. Bu arada maniler, şarkı ve türküler söylenir. Geline gelecek hayatta karşılaşabileceği mutluluk ve güçlükler anlatılır. Kızlar eve geldikten sonra lahanadan yapılan kapuska yemeği başta olmak üzere diğer hazır yemekleri yiyerek eğlenmeye devam ederler” (Ağaoğlu 2009: 74).

Veysel Üzmez’in Şifalı Sular Diyarı Kızılcahamam kitabında kınanın sabah ezanından sonra başladığı, köy kızlarının sabah namazından sonra gün ağarırken türküler çağırarak çeşmeye gittikleri ve aynı şekilde türküler söyleyerek eve geldikleri anlatılır (Üzmez 1998: 129). Neden böyle bir uygulama yapıldığı Üzmez’e sorulduğunda ise “bilmiyom eski bir adet sanırım” (KK. Veysel Üzmez, DT:1968) cevabı alınmıştır.

Gelinin anası arkasından (Yolu su gibi açık olsun anlamında) su dolu bir testiye yere atar. Dönürlükte söyledikleri gibi, gerçekten onlara çeyiz organları kalmıştır. Gelin alayı, köydeki türbe veya caminin etrafında dönerek doğruca yeni evlerine yönelirler. Bu arada güvey görünmez. Genelde bir yerde yatıp uyuması tavsiye edilmiştir. Gelin gelirken görürse, “Al Basması” denen bir hastalığına tutulacağına inanılır. Gelin evin önüne gelince kaynana üstüne “ bolluk, bereket, şans ve ağız tadı “ amacıyla bozuk para, yemiş veya darı serper. Sonra bütün kötü huylarını dışarıda bırakması için “atın önüne bir testi kırılır. Güvey, gelinin odasına girince kapıyı hızlıca kapatıp yerdeki su dolu bir kabı ayağıyla devirir. Bu hareket erkeğin kadın üzerinde hâkimiyetini ve psikolojik bir güç gösterisini işaret eder (Erdoğan 2010: 900-901).

Evlenme adetleri içinde su motifi, durumlar arası geçiş, kismet, bolluk, huzur, bereket, mutluluk, kötülükleri önleme gibi anlamlara gelmektedir. Kızılcahamam ve köylerinden yaygın olan “bildiğiniz kına gecesı türküsü işte “Kınayı getir aney” diye başlıyor (KK. Durhanım Özmen, DT: 1962) İzzet Altınmeşe derlemesi olan “Kınayı getir aney” adlı Bitlis ³⁵ türküsünün ikinci mısrasında "su" ve "serpmek" kelimeleri bereketi simgeleyecek biçimde olumlu bir anlamda kullanılmaktadır; "kişinin üzerine serpilən su imgesiyle", suyla temas etmenin bereketle temas etmek olduğu inancına gönderme yapılmaktadır” (Demren 2014: 220).

“Gelinin annesi kızının arkasından testi kırar, su döker.” (KK. Durhanım Özmen, DT: 1962) Bunu yapmanın amacı yolu açık olsun herhangi bir sorunla karşılaşmadan su gibi akıp gitsin anlamı taşımaktadır.

4.1.4.3. Evlenme sonrası

“Gelin evin önüne gelindiğinde evliliğin hayırlı geçmesi için dualar edilir ve yakın komşular tarafından içi su dolu bir testi kırılır.” (KK. Veysel Üzmez, DT:1968) Daha sonra “gelin odaya girerken içinde su olan bardağı içeriye doğru teper. (KK. Durhanım Özmen, DT:1962)

³⁵ Bkz. “...Tarlada var çeperler/Çepere su seperler/İrak yoldan geleni/Terli terli öperler...”
TRT Repertuvarı, Derleyen: İzzet Altınmeşe Rept. No: 4569

Bu şekilde yeni gelinin kötülüklerden def etmesi, yeni evine bereket getirmesi veya bu su gibi ben de sizin evinize toprağına karıştım, ben de sizden biriyim anlamlarına gelebilmektedir.

4.1.5. Hac

“Su iyesi ve suyun kutsallığı inancı İslam'dan sonraki dönemde zemzem suyu ile bütünleşmiştir”. (Kalafat 2006:70) Bu sebepten hac öncesinde veya sonrasında suyla ilgili pratikler bulunmaktadır. Örneğin: “Hacca giden kişi aksından su dökeriz, yüzük, teşbih, dua falan isteriz.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) Daha sonra “hacının ikram ettiği zemzem suyu, kişi eline bardağını alır, gibleye döner üç yudumda tüketmek şartıyla içer.” (KK. Bayram Özmen, Kızılcahamam,1959) Üç yudumda içilmesi; “Adet olduğunu sanmıyorum da dini açıdan demek ki ama dini açıdan diye tahmin ediyorum.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959)

“Zemzem, kutsal su algısının dünyadaki tezahürüdür. İskender Oymak’a göre ab-ı hayat metaforik ve mitolojik bir suyu; Kevser suyu ve cennetteki ırmaklar, cennetteki suları; zemzem dünyada olanı ifade eder” (Oymak 2015: 88).

4.1.6. Ölüm

Anadolu’nun birçok yerinde görülen; Kur’an-ı Kerim okuma, sala verilmesi, Kelime-i Tevhid, Kelime-i Şehadet getirme, çene bağlama, ölü üzerine metal bir eşya koyma, ağıt yakma vb. cenaze adetleri Kızılcahamam’da da uygulanmaktadır.” Cenazeye dair 11 çok değişik bi su uygulamamız olmadı. Yani bende imam hatip mezunuyum cenazeyi yıkama esnasında yapılması gerekenlerden farklı bi uygulamayı henüz ben köyümüze ait görmedim.” (KK. Erdal Bektaş, DT:1984) Cenaze törenlerinde su hem cenaze için hem de cenazeye katılanlar için abdest faaliyetinde görülmektedir. “Cenazeye abdest aldırır imam, biz de cenaze için abdest alırız.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

“Türkçede kullanılan “abdest” kelimesi, Farsça “âb” ve “dest” kelimelerinden oluşan ve “el suyu” manasına gelen birleşik bir kelimedir” (Şener 1996: 68).

Abdest alırken dikkat edilmesi gereken bir hususta suyun israf edilmemesidir. Ar’âf Suresi 31. ayet: “*Ey Âdemoğulları! Her namaz kılacağınızda güzelce giyinin, yiyin için*

fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.” dinen israfın haram kılındığını bildirmektedir. Çünkü israf edilen her şeyin bir gün yoksunluğu yaşanacaktır ve israf edenler elbet sınanacaktır. Nitekim İslami coğrafyada (Arabistan vb. yerler) suyun kıtlığı ile sınanmış suyun olmadığı zorunlu durumlarda, su yerine toprağın kullanılabilmesine imkân sağlamıştır. Buna Teyemmüm denmektedir. Teyemmüm: Su bulunmayan yerde su niyetiyle toprak, kum vb. şeylerle abdest alma” (<http://sozluk.gov.tr/>(Erişim.01.05.2019) anlamına gelmektedir. Dinde kolaylık felsefesiyle bakılırsa, eğer o coğrafyalarda çok olan başka bir şey olsaydı belki de teyemmüm onunla yapılabilirdi.

Suyun işlevinin sağlanması yerinin doldurulması ne yazık ki tam anlamı ile mümkün görülmemektedir. Nasıl ki teyemmüm su görüldüğü anda bozulursa; su yerine ne koymak istenirse istensin, asıl ve asil olan su konuya dâhil olduğunda yedekler ortadan kalkacaktır. Suyun diğer bir temizleme özelliği de dinsel bir uygulama olan abdestte karşımıza çıkmaktadır. İslam dini içerisinde “Namaz dinin direğidir.”³⁶ Hadisi ile önemine vurgu yapılan namazın şartları arasında abdest almak gelmektedir. Abdest işlevi bakımından sadece bedenin kısmen temizlenmesini kapsamamaktadır. Aynı zamanda ruhun arınması işlevi de bulunmaktadır. Abdest uygulamasında ellerin yıkanması: Günlük hayatta birçok hastalığın geçişine vesile olan ellerin temizlenmesi yanında harama uzanan ellerin de arınmasını kapsamaktadır. Ağza su vermek, ağız kokusunu gidermek, ağızdaki bakteri oluşumunu azaltmak, tükürük bezlerin oluşumuna yardımcı olmakla birlikte ağız yolu ile işlenen günahlardan (gıybet, kötü söz, küfür vb.) da arınmayı ifade etmektedir. Yüzü yıkamak, yüz temizliği, kaş, bıyık ve cilde vitamin sağlarken gözlerle işlenebilecek (zina vb.) günahların arınmasına vesile olmaktadır. Başını mesh etmek saç temizliğini sağlarken onlara gerekli vitamini su aracılığı ile iletir. Kulak içinin ve arkasının temizlenmesi kulakla işlenebilecek (kötü söz dinlemek, gıybet şahit olmak vb.) günahlardan kısmen arınmayı sağlamaktadır. Ayakların yıkanması, ayak temizliği, ayak kokusunun oluşumunun engellenmesi, ayakta oluşabilecek hastalıkların engellenmesinin yanı sıra ayak ile işlenebilecek günahlardan arınma yöntemidir. Burada daha çok maddi ve manevi temizlenmenin temelinde yer alan suya yüklenen fonksiyon ortaya konmaya çalışılmıştır.

“Köylerde bir ölüm yaşanması halinde cenaze evinde su dolu kaplar boşaltılır ve ters çevrilmektedir.” (KK. Mehmet Yaman, DT:1955/ KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

³⁶ <https://sorularlaislamiyet.com/namaz-dinin-diregidir-kim-onu-terkederse-dinini-yikmistir-ifadesi-hadisidir> (Erişim: 01.05.2019)

Bunun sebebi ise; “ölünün ruhu gelir o kaptan su içerse yine evdeki birini de alır yanına.” (KK. Durhanım Özmen, DT:1962) Ölüm döneminde suya dair başka bir inanç da Zemzem suyuna dayanmaktadır. Kızılcahamam’da “Bağzı hacılar kabir azabından korunmak için sanırım kefenini zemzem ile ıslatırlarmış.” (KK. Erdal Bektaş, DT:1984)

Kefenini önceden hazırlayan kişi için aldığı kefen kullanılır. Eğer daha önce hazırlık yapıp kefen temin etmemiş ise köy veya Kızılcahamam merkezden, terzilerden, köydeki söylenişi ile “pırtıcı” (KK. Bayram Özmen, DT:1959)’dan kefen bezi temin edilir. Ölen kişinin evinin önüne veya cenaze yıkamak için kullanılan belirli bir yer varsa oraya ateş yakılır ve cenazeyi yıkamak için su ısıtılır. “Meydan çeşmesinden su getirilir cenaze yıkanır.” (KK. Bayram Özmen, DT: 1959)

Battaniye veya başka bir örtüye sarılı olarak yıkanacağı yere cenaze indirilir. Yıkama işlemini erkeklerde imam veya bilen biri yaparken, kadınlarda bu konuda uzman olan kadın yapar. Ilık suyla gusül abdesti aldırılan cenaze İslami usullere uygun olarak kefenlenir ve “*salaca*” (KK. Mehmet Yaman, DT:1955) konur. Omuzlarda taşınan cenaze mezara götürülür. Ölüm töreni Bayram Özmen tarafından şu şekilde anlatılmaktadır:

Evlerimiz topraktı. Badana yapılacak yerine mesela analarımız o toprağı garardı harç şekline getirirdi, cıvıltırdı. Eline de bi bez alırdı o bezle o toprağı aynı badana yapar gibi, sıva yapar gibi mala yerine elini kullanırdı. Bizim evlerimizin badanası buydu sonradan gurudukça beyazlaşır ağarır. Aynı toprahtan, hani evlere badana yaptığımız toprağın üç beş kilosu da bi torbaya konulur cenaze defnedilmeden mezarın tabanına o dökülür yumşak olsun hani belki o amaçladır benim tahminim yumşak olsun amaçlı. Birazda kibleye doğru, cenazenin yönünün kibleye gelmesi için arkası biraz desteklenir o toprahla o şekilde dökülür. Haa niye dökülür, neye faydası vardır, dini açıdan yeri nedir bilmiyorum. Eskiden bütün evlerde o toprah kullanılıyordu. Cenaze defnedileceği zaman cenaze evinde veya yakınında herhangi birisi su gubına bi bidon olabilir, ibrig olabilir su dolduruyor çeşmeden. Cenaze defnedildikten sonra dökülen toprağın üzeri kanal şeklinde açılır. Yani kabrin boylu boyunca ortası açılır, cenaze sahibi veya yakını o suyu oraya döker kanaldan akıtır. Nedenini bilmiyorum. Cenaze yakını bi tane ibrig veya da bidon neyse alınır suyla doldurulur cenaze defnedildikten sonra üzerindeki toprak ark şeklinde açılır baştan başlayarak ayakucuna doğru o su dökülür. Ne için dökülür bilgim yoh onun ama bi adetliği var. (KK. Bayram Özmen, DT:1959)

Bayram Özmen’in anlattığı defin işlemlerinde evden toprak alma uygulamasının sebebini eşi Durhanım şu şekilde açıklar. “En sonda yatıyo ya, mezar yumşak olsun sert yere yatmasın diye o toprah yumşak ya onun için rahatça yatsın diye onun için seriyolar.” (KK. Durhanım Özmen, DT:1962) Belki de bu uygulamada cenazenin rahat etmesinden

çok evden bir parçanın cenaze yanında olmasıyla onun ruhunun ölümden sonraki sürece geçişinde sorun yaşamaması, kendini evinde gibi hissetmesi bir nevi geçişte kolaylık, bulunduğu ortama adaptasyonun hızlı olması için olabilir. Evden toprak götürme uygulamasının günümüzde uygulanabilirliği değerlendirilmek istenirse Bayram Özmen bu konuya dair şöyle bir açıklamada bulunmaktadır:

“Önceden mezara evden toprak götürülüyodu, ama şimdi götürülüyor mu o toprah şimdi zaten evde de kullanılmıyo. Başka köyden o toprak elenip getirilmiyor da eve, dolayısıyla şimdi toprah götürme âdeti yok. Kazılan toprağın içinden yumşah, taşsız, çakılsız olandan aynı şekilde dökülür, o toprağın yaptığı görev yine mezardan çıkan toprakla bir şekilde tedarik edilir.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959)

“Suyun cenazelerde kullanılması, ona evrenin yaratılışında, büyüde ve hekimlikte kendi işlevini veren aynı unsurlarla açıklanır; su "ölü insanın özlemini giderir", o insanı yok eder, insanı varlıkların kökeni ile birleştirir; sonuç olarak su, cehennemin onları bir tür kurtçuk durumuna indirgeyebildiği insani statülerini ortadan kaldırarak ve böylece onların zarar görmeme kapasitelerini terk ederek "ölüyü öldürür" (Eliade 2005: 238).

Türk kültürü diğer coğrafyalarda olduğu gibi Kızılcahamam yöresinde de ölünün son banyosunda kullanılan cenaze suyu ulu orta çiğnenebilecek kirli ortamlara akıtılmaz. El ayak değmeyecek uygun bir yere dökülür. Bu suyun üstünden atlanması istenilmez idi. Kırsal alanda bu uygulamaya dikkat edilse de merkez de modern şartla cenaze yıkanma işlemi yapıldığı için bu geleneğe devam edilmemektedir. Ortak alan olarak Gasil hanelerde yıkanan cenaze suyu lavabo giderleri ile atık su haznelerine gönderilmektedir.

Cenaze esnasında yağmur yağarsa “*Rahmeti ile göçtü denir.*” (Bayram Özmen, Kızılcahamam, DT: 1959) Ayrıca cenaze törenlerinde *Alt Üst veya Devir* denilen bir uygulama vardır. Bu uygulama şu şekildedir;

“Bizi de hoca götürmüştü. Kur’an-ı Kerim öğreniyorduk o zaman. Cenaze evinde toplandık. Bir yuvarlar yaptık. Sonra hoca elinde bir bohça ile geldi. Bohçayı “Aldın mı? Aldım. Verdin mi? Verdim” diyerek herkes birbirine uzattı en son bohçayı açıp içindeki parayı bize dağıttılar.” (KK. Erdal Bektaş, DT:1984)

Alt Üst bi nevi meftanın sağ iken yapamadığı ibadetleri (oruç, zekât, sadaka vb.) yerine getirmek, onun adına hayır işlenmesi düşüncesini kapsamaktadır. Nitekim böyle yaparak kişinin günahlarının azalması ve azapların azalacağına inanılır.

4.2. Su ve Rüya

Yörede bulunan bir inanışa göre görülen rüya suya anlatılır. Rüyanın anlatıldığı su durağan veya akarsu olabilir.

“Anamdan duyduğum gadarıyla var. Rahmetli anam rüyamı, bi rüya gördüğü zaman ben iyi biliyorum gider, demin anlattım ya gapımızın önünde çeşme vardı. Meydan çeşmesi, sürekli ahan çeşme. Rüya gördüğünde giderdi oraya sabahleyin suyunu doldururdu, rüyasını da çeşmeye ahar suya anlatıp geldiğini biliyorum. Hatta ben hanıma da derim " Bana rüyayı anlatma, aç çeşmeyi git orda anlat " derim.

Bu gelenek; “Rüyam suyla birlikte aksın gitsin diye” (KK. Bayram Özmen, DT:1959) yapılmaktadır. Rüya suya anlatıldıktan sonra arkaya bakmadan oradan uzaklaşılır. Neden böyle yapıldığı sorgulandığı zaman Durhanım Özmen kayınvalidesinin ona “Arhana bahmadan git.” (KK. Durhanım Özmen: DT:1962) telkininde bulunduğunu iletir. Bayram Özmen annesinden öğrendiği bu durumu eşinin de yapmasını istemektedir. “Çeşmeye giderdi ora rüyasını anlatırdı, sabahın erken saatinde suyunu doldururdu, gelirdi. Ben de ondan almışım kendim rüya görürsem gidiyom lavaboda çeşmenin başında Allah’ım rüyalarımı hayırlara vesile eyle diyorum, hanıma da diyorum bana anlatma git sende benim dediğimi yap diyorum.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959). Bayram Özmen’in aktarımına göre rüyanın iyi veya kötü olması önemli değildir. “Ne gördümse diyorum ben aynı şekilde giderim açarım musluğu kötüye zaten kâbus denir de. Allah’ım rüyalarımı hayırlara vesile eyle o şekilde bi dua ederim. Anlatmam” (Bayram Özmen, DT: 1959).

4.3. Okunmuş Su/ Korku Tası

İnsanoğlu kutsiyet ve bereket taşıdığına inandığı bir şey yiyebilir, içebilir, düş alabilir ya da üzerinde taşıyabilir. Hayatımızda yer alan okunmuş su, pirinç, ekmek, ip, kalem vb. kutsiyeti olan olgular kutsiyetini üzerine okunan ya da yazılan kutsiyet içeren kelimelerden, sözlerden alır. Bazen üzerinde ayetlerin ve mübarek sözlerin yazılı olduğu bir kâseden su içen hastanın yaptığı gibi onlardaki gücü içine alır. Böylece kutsiyet içerikli sözlerden güç, kişiye geçer ve kişi şifa bulur. Günümüzde belki de birçoğumuzun geleceği için bir geçiş aşaması olan sınavlarda özellikle aileler okunmuş su, okunmuş pirinç, okunmuş kalem vb. uygulamalara yönelmektedir. Evlatlarının geleceğini belirleyecek bu evrede kutsaldan medet uman aileler çoğunlukla su kutsalına da yönelmektedir.

Kızılcahamam coğrafyasında okunmuş su kısmet açma, sınav başarısı, çeşitli hastalıkların giderilmesi gibi amaçlar için kullanılmaktadır. Su “Bakıcılar³⁷” (KK. Ali İhsan Arslan, DT:1956) ismi ile anılan dini anlamda bilgi ve birikimi olduğu düşünülen kişiler tarafından okunur. Bu kişilere “ muskacı, efsuncu, üfürükçü” de denebilmektedir.

Yörede “*Korku Tası*” denen tas bulunmaktadır.

“Korku Tası şöyle: 11 özellikle büyük bir korku geçirmiş, ağır bir olay yaşamış kişilerin 11 dilleri tutulmasın diye 11 basiretleri bağlanmasın diye içi dualı genellikle çinko gibi elementlerden yapılan maddelerden yapılan taslar vardır. İçi dualı taslar. Onlara herhangi bi su konularak içirilir. Tasın üzerinde genelde Arapça dualar olduğu şeklinde duydum ama net bi şekilde ne yazdığını bilmiyorum. Şuan Kızılcahamam’da satılır dua tasları. Korku Tası daha doğrusu. Onlar Kızılcahamam’da çerçicilerde genellikle bulunur. Ordan da alınabilir. (KK. Erdal Bektaş, DT:1984).

Korku Tası’na dair yaşanmış olaylar bulunmaktadır. Örneğin; “Bi hayvan saldırısına uğradım. Olay sonrasında annem korku tasından su içmemde çok ısrar ettirince korkum geçti.” (KK. Erdal Bektaş, DT:1984).

Korku tasına dair bir ocak tespit edilmemiştir. “Herkeste var. Bizde böyle bi gelenek var. Yani genelde 11 köyün yerleşikleri öyle söylüyüm. Eskiler çok kullanır şimdi yeni nesil çok bilmeyebilir, zaten köyle bağlantıları çok fazla yok. Ama eski nesil genellikle bunu bilir ve kullanır.” (KK. Erdal Bektaş, DT:1984).

4.4. Su ve Tabiat Olayları

4.4.1. Yağmur Duası

Susuzluk bir coğrafya için felaket niteliği taşımaktadır. Yağmurun yağmaması bir sınanma aracı olarak değerlendirilebilir. Anadolu’da yöreler arası benzerlikler ve farklılıklar olsa da bu sınanmayı geçmek için “*Yağmur Duası*” gerçekleştirilir. Yağmur Duası’nda elleri ters çevirme, kurban kesme, taş okuma, yüksek bir yere çıkma, türbe veya yatır ziyareti yapma gibi pratikler bulunmaktadır.

³⁷ Bakıcılar: Üçharflileri gören muska yazabilen hocalar. (KK. Ali İhsan Arslan, DT:1956)

“Dua kelimesi “çağırarak, seslenmek, istemek, yardım talep etmek” manasındaki davet ve dava kelimeleri gibi mastar olup, “küçükten büyüğe, aşağıdan yukarıya vaki olan talep ve niyaz” anlamında isim olarak da kullanılır. İslam literatüründe ise, Allah (c.c)’ın yüceliği karşısında kulun aczini itiraf etmesini, sevgi ve tazim duyguları içerisinde lütuf ve yardımını dilemesini ifade eder.” (Cilacı 1994:529) Suyun kutsallığı kaidesi çerçevesinde, yağmur gökten iner, dua ile gelir, yaratıcı katından inmektedir, ölü toprağın canlandırıcısıdır. Bu ve bunlar gibi nice değer yağmurun, rahmet olarak algılanmasına sebep olmuştur. “Rahmet” kelime anlamı olarak; “*acınma, bağışlanma, yardım*” (<http://sozluk.gov.tr/> (Erişim:12.03.2019) gibi anlamlara gelmektedir. Kızılcahamam’da da yöre halkı “yağmur yağıyor” demek yerine “rahmet yağıyor” (KK. Ali İhsan Arslan, DT:1956) ifadesini kullanmaktadır. Nisan, mayıs aylarında eğer yağmur yağmaz ise “Mübarek gecikti arpa, buğday yanacak.”(KK. Orhan, DT:1963) ifadesi kullanılmaktadır.

Yağmur Duası öncesi köyde küs varsa barıştırılır, İslam’da yer alan günahsız çocuk anlayışı çerçevesinde Allah’ın ilgisini celp etmek için çocuklar da duaya eşlik ederler. Yaşlı kişiler de imamın yanında önde yürürler. Yağmur Duası için özellikle yüksek yerler tercih edilir. Tercih edilen yerler arasında “*Dede Çamı*” , “*Dilek Tepesi*”, “*Tepe Yatırı*”, “*Bektaş Dağı Yatırı*” “*Yatır (Karagöl Yakını)*”, “*İyiceler Yaylası* ” adlı yerler bulunmaktadır. Yağmur Duası yörede kaynak kişilerin anlatımıyla şöyle yapılmaktadır:

“Kuraklık olursa, yaylamız var. Yayla İyiceler Yaylası. İşte oraya biz nisan sonuna doğru çıkarız. Bah işte yağmur duası, vardır ama benim şuan ezberimde yoh, kitapta yağmur duası diye yazar. Bunu ohuyuduh biz. Gittik böyle bütün insanlar çoluh çocuh toplandılar. Yaylada o tepeye çıktık işte.” (KK. Osman Sarı, DT:1938).

“Genellikle bizde bir adet halini almış durumdadır ımm yağmur duası. Özellikle ilkbahar sonu, yaz aylarının başlangıcında, mayıs ya da haziran ayında genellikle yapılır. ıı özellikle de hasat dönemine yakın ekinlerin olgunlaşmaya başladığı dönemde daha doğrusu mutlaka yağmur duasına çıkılır. Bu artık gelenekselleşmiş bi durum. Köyün ileri gelenleri, özellikle toplanarak bir miktar taşla dua okuyarak başlanır. Ancak köyün imamı ya da eski imamı ıı bi araya gelerek ıı bu taşlara dualar okunur. Ve bunlar ıı belirli günlerde tabi duaya çıkılmadan önce hazırlanır. Ve duaya çıkılacağı gün ıı bir kurban seçilir. ıı köylü bi kendi arasında topladığı parayla kurbanlık satın alırlar. Bu esnada işte etler pişirilir, kurban kesilerek ve bulgur pilavı mutlaka. Başka olmaz, sadece bulgur pilavı. ıı adettendir bulgur pilavı pişirilir, et kavrulur ıı ikisi ikram edilir ıı yağmur duası esnasında misafirler bu daha doğrusu sonrasında ıı bu ziyafet verilir. Öncesinde köyün erkekleri, göl etrafında kara göl etrafında dualar eşliğinde bu okunmuş taşları göle atarlar. Daha sonra bi niyet namazı kılınır. Bu namaz bildiğimiz vakit namazının arkasında ıı genellikle iki rekât ya da dört rekât şeklinde tam şuan net bi bilgim yok. Hatırlayamıyorum. Kılınabilir. Daha

sonra 11 hocalar dualarını eder, niyetler okunur, yağmur talebinde bulunulur. Arkasından da ziyafete geçilir. Tabi buna ek olarak bir türbe ziyareti de gerçekleşir.” (KK. Erdal Bektaş, DT:1984).

“Yani yağmur duası benim çocukluğumda şey yapmadım yani hiç ama çok eskilerden tabi yağmur duası yapılmıştır. Toplanılmıştı köylerden burda olsun tarım yapıldığı dönemlerde.” (KK. Orhan, DT:1963).

“Çünkü yağmur çok bazen öyle kuraklık geçerdi köyümüz onun için başımızda hocamız olmak üzere cami hocası köylüyü toplar çocuklarla erkekler toplanırdı. Bektaş Dağı’na yatıra kadar giderdik, dua okurduk okuyarak giderdik, türbenin etrafına otururduk 111 tekrar şey ederdik duamızı yapardık tekrar geri dönerdik. Devam ederdik. Orada yatır vardı oraya da giderdik.” (KK. Hüseyin Başbuğ, DT:1946).

“Çocukluğumda hatırladığım kadarıyla yağmur duası yapıldı. Tarım vardı köyde. Ekin ekenek olurdu köyde. Yürüyerek gidilirdi, çoğu da yalın ayak giderdi. Yani yalın ayak gidilmede bir inanç meselesi o Bektaş Dağı’na, Bektaş Dağında bulunan yatır. Hocamız 111 okuma yapardı. Kendi okuduğu dualarla vatandaşımız da yapıyordu.” (KK. Hasan Baştuğ, DT:1969).

Ben görev yaptığım yerlerde yağmur duasına filan çıktıkta, kendi köyümüzde orda duada olmuştur muhakkak da, oraya çıktık mı çılmadık mı hiç hatılayamıyorum. Genellikle türbe, varsa eğer türbe. Yoksa eğer yüksek bi yere çıkılır. Orda köy üç yüz lira bi büyük baş hayvan alınır. O pilav yapılarak büyük, küçük, genç, yaşlı, bay, bayan herkes oturur. Yemeğini yer. İmamlar eşliğinde dualar okunur, guranlar okunur. Dua sırasında eller, aşağıya doğru dönüktü avuç içleri yere doğru dökük dönüktür. Duadan sonra yaşanmıştır. Bazı dua sırasında yağmur yağmıştır bazı sonrasında yağmıştır. Belki de bazen de yağmamıştır. Bu olağan şeylerdir. Bektaş Dağı’nın öyle şeyi ne biliyim yağmur duasına falan çıktığımız bi yer değil. Bektaş Dağı’nın dediğimiz dağın Aşşa Yayla deriz şuan gölet yapıldı uzun. Aşşağı Yayla Göleti. (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

Eğer Yağmur Dua’sına bakıma muhtaç veya gelemeyecek birileri varsa onlara ve fakirlere tören sonrası pilav ve etten dağıtılır. (KK. Osman Sarı, DT:1938/ KK. Hüseyin Başbuğ, DT:1946) Tepe, yatır, türbe yanında günümüzde yağmur duası cami veya cami bahçelerinde de yapılmaktadır. Kızılcahamam merkezde en son yağmur duası “Aşşağı Cami avlusunda” (KK. Veysel Üzmez, DT: 1968) yapılmıştır.

Kızılcahamam Yakakaya Köyü’nde yağmur isteme dua yanında ilahi ile gerçekleşmektedir.

“Toprak ağzını açmış bekler
Börtü böcek suyun ister
Rabbim bize imdat gönder

Kulların âciz, yağmur ister Allah'ım. (Âmin)

Bütün evliyanın himmetinden
Resulullah 'ın şefaatinde
Af diledik yüce katından
Mahlûkatın âciz yağmur ister Allah'ım (Âmin)

Âciz kullarının yüzünü güldür
Yüce katından rahmet indir
Susamışları suya kandır
Boynumuz bükük yağmur isteriz Allah'ım (Âmin)

Kapına geldik boş çevirme bizi
Bolca gönder rahmetimizi
Yeşert sararan ekinlerimizi
Onlar da yağmur ister Allah'ım (Âmin)

Senden başka kime gidelim
Huzuruna diz çökelim
Boynu bükük gözyaşı dökelim
Kullarım âciz kapında yağmur isteriz Allah'ım (Âmin)” (Acar 2016:128).

4.4.2. Nisan Yağmurları

Nisan ayındaki ilk yağmur rahmet sayılır. Çeşitli amaçlarla farklı kaplarda toplanarak bu yağmur suyundan şifa niyetiyle içilir.

“İnanışlarımıza göre yağmur sularının ıı nisan bahar aylarındaki dönemlerde bayanlar yaşlı teyzelerimiz anneannelerimizin büyük annelerimizin bizi anlattığına göre: İlk yağmurlarda bahar ıı bayanlar bu küçücük kaplara yağmur suların toplayarak bunlar üzerinde manevi inanışlarına göre 7 defa Ayet-el Kürsü ıı ihlas suresi aynı zamanda da Felak suresinin yedişer defa okurlar. Okuduklardan sonra da insanlar üzerinde psikolojik ve sağlıklı bir yaşam sürmeleri çok faydalı olduğunu söylemektedirler. Ve ayrıca bu yağmur sularını büyük kaplarda da toplayarak ıı bunlar üzerinde de yine aynı ayetleri okuyarak aile içerisindeki bütün herkesi düş aldırmaktadırlar ve inanışlarının da bu olduklarını söylemektedirler yağmur sularının da buna yaradıklarına inanmaktadırlar. Uzun yıllar bu böyle devam etmektedir. Büyüklerimizin bayan ablalarımızın büyüklerimizin anlattıklarına göre. (KK. Hasan Yıldırım, DT:1961) Nisan Yağmuru, baş ağrısına, korkmalara, hayvan hastalıklarına (KK. Hasan Yıldırım, DT:1961) iyi gelmektedir. Bu su ile muska yazılabilir, zemzem ile karıştırılıp” (KK. Hasan Yıldırım, DT:1961) içilebilmektedir.

Doğa olayları içinde suyun ceza, felaket yüzü de bulunmaktadır. Kızılcahamam için bu yüz kendini 2018 yılında göstermiştir.

“Yahlaşık bi yıl içerisinde oldu. Bayram sonrası da oldu yani Ramazan Bayramı sonrasında bi sel felaketi yaşandı. Köye fazla yağmur yağmamış ama demek ki yaharki dağlara çok fazla yağmış. Sel gelmiş bi kaç tane büz varmıştı vatandaşın köprü vazifesi görüyomuştu o su sürüklemiş onu köprünün altına sohunca köprü de altından su fazla gidemediği için sağa sola taşmış. Can, mal kaybı olmadı ama normalin üzerinde bi sel felaketi yaşandı.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

4.5. Su ve Yolculuk

Kızılcahamam’da “Hacca giden arkasından” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946), “gelin evden çıkarken” (KK. Durhanım Özmen, DT:1962), “Gurbete giden bi kişinin, askere giden kişinin arkasından” (KK. Bayram Özmen, DT:1959) su dökülmektedir. Bu pratikteki amaç yolculuğun sorunsuz bir şekilde olması, gidilecek yere su gibi hızlı şekilde gidilmesi içindir. Karakaş’a göre “Uzun yolculuğa çıkanların arkasından su dökülmesi, her ne kadar halk arasında “yolcunun su gibi rahat gidip rahat gelmesi”, temennisi olarak görülse de bu ritüel, suyun yolculuğa çıkacak kişinin hamisi olabileceği manasına da gelebilir. Kişi, su ile birlikte yola çıkacak ve onun gücünden destek alacaktır” (Karakaş 2012:2152). Denebilir ki pratikteki su uygulaması su iyesinin kişiyi koruması için yapılmaktadır fakat uygulayan kişiler bunun farkında olmayarak İslami felsefe ile bu olayı yorumlamaktadır.

4.6. Su ve Halk Hekimliği

Halk hekimliği uygulamaları insanların karşılaştıkları sorunlar karşısında birçok defa müracaat ettikleri uygulamalardır. İnsanlar, korkuları, dilekleri, hayvan hastalıkları, psikolojik veya fiziksel rahatsızlıkları vb. sebeplerden dolayı bu pratiklere yönelebilirler. Özellikle halk hekimliği içinde su etkin olarak kullanılmaktadır. Suyun şifa vermesi, canlılık kaynağı olması, sağaltıcı yönleri olması onu halk hekimliğinde tercihen ön planlara taşımıştır. Suyun halk hekimliğinde tercih edilmesine şeker hastalığı, taş düşürme gibi hastalıklar örnek olarak verilebilir.

4.6.1 Şeker Hastalığında Su

Çeştepe Köyü yakınlarında bulunan;

“Şeker Suyu”na dair anlatılar şu şekildedir: Ankara mevkiine giderken Karga Sekmez geçip Kurboğazı mekiğine Pazar köyüne dönüyorsun. Pazar köyü köprüsüne girer girmez 150 veya 200 metre ilerde sola tarlalara dönüyorsun tarlaların içinde zaten oraya üç küçük evler yaptılar zaten prafabrik evler yaptılar. Ordan hemen sola döndükten sonra hemen 100 veya 150 metre gittikten sonra ilk önceki dalak suyu onun üzerindeki bir de şeker suyu var. Aralarında 30 metre 40 metre yok ikisi de şifalıdır ikisi de halk arasında gerçekten de böyle ııı içilen böyle tutulan hiçbir arsenik katkısı olmayan efendime söyleyim o kadar güzel sular ki bunun şifasını bekini bereketini gören insanlar var. (KK. Atilla Taşkın, DT:1966).

Burayı daha önce ııı bazı arkadaşlarımızdan biriler böbreklerinde taş olduğu söyleniliyordu. Arkadaşlar arasında konuşurken ııı bazı tedavi için ilaçlardan bahsedildi. O esnada Şehir Hakan Gülşen Mesleki Anadolu Lisesinde, Endüstri meslek lisesinde okul müdürü Bayram Arslanoğlu o da dağı doğayı seven bir insan bana şunu söyledi: “oğlum senin köyünde şeker suyu var kolesterol neden ilaçlarla tedavi etmeye çalışıyorsun? Allah’ın vermiş olduğu dualı suları var dedi” ben de neresiymiş falan diye kendisine sorduğumda Çeştepe köyünde dedi. Pazar yolu istikametinde 750 metre yukarıdaydı topram dedi. Ve ben bunun üzerine eniştemde şeker ve kolesterol rahatsızlığı olduğu için bu çeşmeden Ali Bozhöyük Çeşmesi’nden Pazar yolu istikametinde olan kendi bölgemize ait bu bölgeden suyu toparlayarak eniştemim şeker ve kolesterol çok yüksek derecede idi. bir haftalık ııı bir haftalık kullanımından sonra sık sık idrar çıkmalar hem taş düşürdü, kum vs. ve aynı zamanda da kolesterol en alt seviyelere indi. Bunun Bayram Arslanoğlu’na sorduğumda ise kendisinin de Samsun, Ordu, Giresun bölgelerinde birçok bölgede köylerde oturan insanlara da bu suyun tedavi amaçlı olduğunu anlatarak çoğu sabahlara kadar ııı büyük minibüs araçlarla, kamyonetlerle ııı 5 lt’lik, 50 lt’lik su bidonlarıyla burdan gelip sabahlara kadar su doldurup bölgelerine bunu yaşamış oldukları bölgelere götürmekte ve halen de devam etmektedir. Bir alman bilim adamı tarafından da bu su alınarak numunesi alınarak tespiti yapılmış.

Ben kendim de kullanıyorum, aynı zamanda bunun “faydasını da görüyorum ııı çünkü teyit etmek gerekirdi bunu bizzat kendim de yaşadım yani. Tıbben yani teknoloji olarak teknolojiyen suyun analizleri yapıldığı için her şey ortada yani görünüyor yani.” (KK. Hasan Yıldırım, DT:1961). Şeker Suyu’nda kurban/adak kesmeye dair “bir uygulama yok” (KK. Hasan Yıldırım, DT:1961)’tur.

Çeştepe Köyü mevkiinde bulunan şeker suyu dışında ayrıca Aşağıçanlı Köyü’nde de şeker suyu bulunmaktadır. Bu suya dair bilgiler ise şöyledir: “1ıı şeker hastalığı için ııı Ankara Kızılcahamam ilçesinde Aşağıçanlı köyünde ııı bulunan 5-6 hanelik bir köy 11 mahallesinde bulunan yani kısacası ııı küçük bir köy bu arada köy dere yatağında buluşan dağdan gelen bir suyun köyde bulunan yaşlı bir insanın şeker hastalığı olması sebebiyle bu sudan içmeye başladığı günden. Bu suyun neticesini alabilmek için köyde Ankara, Kızılcahamam Devlet hastanesinde bulunan bir kardeşimiz ağabeyimiz Bu suyu alarak tahlilini yaptırıyor. Ve tahlil vesilesinde ise aynı zamanda tahlili o köye gelen dağları gezen bir Alman araştırmacı da o suyu alarak Almanya’ya götürüyor. O da tahlilini yaptırıyor tahlil neticesinde şeker ve kolestor çok iyi geldiğini şifa olduğunu belgelemiş bulunmakta oluyorlar ve bu

nedenle de köy muhtarları ını köyde bulunan büyük şahıslar bu rahatsızlıkları bulunan insanlara köyümüzde bir su var. Tahlil neticeleri yapılarak araştırması yapılmıştır. Bunu gelin deneyin ve şifasını bulacaksınız diye bu arkadaşlara hastalıklara şifa bulmaları için hasta olan kişilere haber vermektedir ve bu neticede bu nedenle de gerçekten de bunun şifasını bu hastalar bulmaktadır. Bu şekilde de bu köydeki şeker suyu tespit edilmiştir” (KK. Hasan Yıldırım, DT:1961).

4.6.2. Böbrek Taşı Hastalığında Su/Alpagud Çeşmesi

Kızılcahamam’a bağlı Alpagut Köyü’nde kesme taşlardan yapılmış alın kısmında hicri “1286” yazan bir çeşme bulunmaktadır. (Bkz. Resim 61-62) Miladi olarak 1869 tarihinde yapılan çeşmenin yaptıranı bilinmemektedir. Bu çeşme böbreklerde bulunan taş hastalığı için şifa niteliği taşımakta ve halk arasında “Alpagud Çeşmesi” ya da “Taş Suyu” (KK. Hasan Yıldırım, DT:1961) olarak bilinmektedir.

“Bunu da ını taşımali okulların oto araçlarının sahiplerinden bitanesiyle konuyu okulun girişindeki nizamiye bölümünde konuşurken sohbet ederken böbrek taşı suyun düşürmede olduğunu söylediler. Çeltikçi Alpagut mahallesinde yani eski adıyla köyünde. Bende öncelikle nasıl oluyormuş diye kendisine sorduğumda bana bi getirirmisin ağabeyim diye sorduğumda dedi ki “sabahları aç karnına iki bardak su içeceksin çayını yemeklerde kullandığın suyunu hep bundan kullanacaksın bir hafta içerisinde zaten neticeyi alırsın aynı zamanda suyu içtikten 5-10 dk. sonra sık sık idrara çıkacağını ını söylemekteydi. Peki dedim bana getirir misin dedim. Getirdi. Suyu içmeye başladım 2 litre içtikten sonra aşırı derece idrar yapmaya başladım yani ve bu şekilde de rahatladım kum vs. yani atışını abdest yolu ile görüyorsun, gözle görüyorsun yani ben rahatlık hissediyorum ve neticede de bunun araştırmasını yaptım sadece bir tane eski tarihi bir çeşmenin yanında olduğunu söylediler. Bu gün de inşallah sizinle gitmek nasip oldu siz de bunu tabi gördünüz hemen suyu içtikten sonra 500 gr’ lık bir miligramlık şişedeki sudan sonra sık idrar mevzusunu. Gördünüz yani aynı şifa olarak tahlilleri bunlarında yapılmış yani o bölgedeki kalabalık bir köy olmasına rağmen bunun gerçek anlamda teyidi doğrudur yani” (KK. Hasan Yıldırım, DT:1961).

Alpagut Çeşmesi’ndeki taş düşürme suyuna dair diğer kaynak kişiler şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Bu mntıkada yoh güzel olan içimi güzel olan yanı çeşitli sular var da öyle şifalı falan içildiği zaman şifa, taş düşürüyor, böbrek taşı düşürüyor.” (KK. Osman Sarı, DT:1938).

“Böbrek taşı düşürmek için solucan düşürmek için öylesine.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1945).

“Böbrekleri çalıştırıyor. Çoğunu diyalizden kurtardı. Hastaların çoğu aynı Alpaut’daki Çeltikçi’nin Alpaut’daki Kırkırca’daki Dalak suyu gibi.” (KK. Atilla Taşkın, DT:1966).

4.6.3. Dalak Hastalığında Su/ Dalak Kesme Ocağı

Kızılcahamam, Çeltikçi Akçaören mahallesinde bulunan üzerinde “*Mustafa Şahin, Sebahat Yüksel (Şahin) Hayratı, 10.04.2017*” ifadesi bulunan çeşmenin suyu halk arasında “Dalak Suyu” olarak bilinmektedir. (KK. Nazmi Yılmaz, DT:1954/ KK. Durmuş Aydoğan, DT:1943/ KK. Nazmi Yılmaz, DT:1954) Günümüzde iki oluktan akan iki hafta biriken bu su dalakta meydana gelen şişliklerin giderilmesinde kullanılmaktadır. Dalak Suyu’na dair tespitler şu şekildedir;

“İşte bu su Dalak suyu dediğimiz su. Bunla ilgili inanç şimdi bazı insanlarda şimdi şişkinlik oluyor şişkinlik inmiyor adamda devamlı şey şişkinlik halinde oluyor. Bu suyu içiyor. Gulfüyü okuyorlar. Ondan sonra abdest alıp namaz kılıyor. Banyosunu yapıyorlar. İki rekât namaz kılacak suyuylan da banyo yapacak. İster burda ister alıp gidersin. İki rekât namaz kılacak. Buralarda şurda ağaçların gıyısında alıversin. Götürsün evinde alsın. Evde de alabiyo. O sıcak suyla soğuk su bağdah bi su döküveriyolar. Heykiliyo ya soğuk suyu dökünce ondan zaten öbür suyu zaten ısıtıyo, ısıtıpta yıpiyo banyosunu Suyu ısıtıpta yapıyo.” (KK. Nazmi Yılmaz, DT:1954).

“Öyle ahlı başındaysa gelebiliyorsa kendi gelsin arabaynan gelsin. Gelemezse mintanından atletinden bi şey getirecen onu ohudacan burda, tavuh gurbanı kesecen fark etmez tavuk, horoz, istiyosa kuzu kessin. Sende kuzu kes Allah rızası için iki rekât namaz kılcan burda gettiğin yerde hastaya orda kıldıracan. Bu sudan içirecen, bu suynan banyo yaptıracan şifası Allah’tan.” (KK. Durmuş Aydoğan, DT:1943).

Dalak Suyu’ndan fayda bulan kişi adak olarak;

“Bir yandan tavuk keser bir yandan kuzu keser bir yandan dana keser. Dediğim gibi kuzu da keser dediğim gibi şey o sen söyle. Duasını yapan kişiye verip gidiyorlar horoz veya tavuk kesip gidiyorlar. Öyle yani dalaklara değil, sadece bir insanda şişkinlik oluyor. Şişkinliği inmiyor. Doktor da buna bi çare bulamıyor, bunla çare buluyor işte inanç” (KK. Nazmi Yılmaz, DT:1954).

“Tavuh gurbanı kesecen fark etmez tavuk, horoz, istiyosa kuzu kessin. Sende kuzu kes” (KK. Durmuş Aydoğan, DT:1943) Dalak Suyu sadece insanlar için değil hayvanlar içinde kullanılmaktadır.

“O şeyin kuruluşu ordaydı. Bizim bildiğimize göre hocam eskiler anlatırlardı mesala Polatlı’nın köyleri var. Ordan adam davarında dalak olurmuştu. Beş yüz davarı yürüdürmüştü eskiden buraya kadar Allah bilir bir ayda gelecek buraya gelmişti davarı yatırırmıştı işte bi davar bi şey kurban kesermişti davarın tekrar yürüdün gidermişti şurdan iste eskiden orda idi. Bizim bildiğimizde ordaydı bi gece burda yatırırmıştı. Davarı bi suya gösterirmişti. Eski yer de şurda. Ora bilen yoh, buranın dalak suyu dediği hikâyesi bu. Gullanıyo hem de çoğ dadlı suyu. Bundan işte götürüyorsunuz bah. Birer dene evinize götürün evinize yeter bi içimlik su aşağı dağdan şu çalıların dibinden geliyor. Doğal su bu” (KK. Durmuş Tercan, DT:1959).

Dalak Suyu kaynağı, yıllar içinde bulunduğu ilk konumdan taşınmış ve bugünkü çeşme yapılmıştır. “Tıkanma yaşandı da ordan taşındık. Orası eski orayı bilen yok, çok eski.” (KK. Nazmi Yılmaz, DT:1954) Dalak Suyu çeşmesinin güneybatısında, yeni yeri ve eski yeri arasında kurumuş eski ağaçlar bulunmaktadır. “Çoh eski ağaçlar tabi hah.” (KK. Durmuş Tercan, DT:1959) Bu ağaçlar daha önceki dönemlerde “çalılık” (KK. Durmuş Tercan, DT:1959) olarak adlandırılmıştır ve burada yatır bulunmaktaymış. “Çalılık” ve buradaki yatır yağmur dualarında kullanılmıştır. (Bkz. Resim 63-65)

“Onun hikâyesi şimdik oraya gelenler niyete gelecek ya gene niyete oraya niyet olacak ya dediğimiz gibi oraya gelen o çalıya çabut bağlarlar. Allah ın inayetiyle niyetiyle oraya çabut bağlarlardı. Ondan sonra herkes demin ebenin dediği gibi keserler biçerler çekerler giderler. Allah’ın inayetiyle geçerdi. Şimdi oranın olduğu yeri çalının olduğu yeri biz kazdık. Su çıkardı ordan. Dalah suyunun suyu ordan çalının dibinden çıkardı. Ordan ne bişey var ne yatur ne bi şey var. Şindi 1950, 49, 55 o aralarda bu ovanın sığırı koyunu gelirdi orda dalah hastalığı olurdu suyu içerdi bi dene kurban keserlerdi çekerler giderlerdi. Allah’ın inayetiyle kesilir çeker giderlerdi. Her şey niyet bağlı.” (KK. Mehmet Tosun, DT:1938)

“Var derler. Bilmiyorum yatır yerini şu çalılarının içinde var diye duydum. Fakat bilmiyom tahmin etmem bura zaten eski yerleşim yeriymiş zaten.” (KK. Nazmi Yılmaz, DT:1954). “Abi ben ufacık bebe idim onu gocaman olduğunda baya yaşlı o benim gibi iki üç gat va.” (KK. Durmuş Aydoğan, DT:1943). “Dalak suyu Dalağı çalıştıran yani gerçekten de çok şifalı su.” (KK. Atilla Taşkın, DT:1966), Bu şifadan yararlanmada ocak kültü de bulunmaktadır. Bu ocağa “Dalak Kesme Ocağı” denmektedir. Burada zaten bunun hanımı da yapar. Ocağı var. Kesiliyor. (KK. Nazmi Yılmaz, DT:1954).

“İlk bildiğimiz Kiraz Ebe diye bildiğimiz aklımız erdiği bir ebe vardı. O ebe bahardı ondan sonra onun kızı bahtı Kezban Ebe vardı. O da öldü. Şimdi Satı Abla ya da bu Emine Abla bahıyo. Onun gelinleri. Yani duasını bilen kişi bahıyo. Yasin ohuyolar. Erkek için de dua ediyö kadın, ıı bayan için de.” (KK. Nazmi Yılmaz, DT:1954)

“Hasta buraya gelirse benim dediğim tarif ettiğim gibi. Afedersin duz inan garnını ovuyo, duz inan efendime söyleyim o duzu ohuduğu duzu oğduğu duzu du ahar suyun önüne veriyo gitsin diye hastalık, bıçanan böyle tersine yani böyle gezdiriyor bıçağı. Efendime söyleyim derken işte duası neyse bende bimmiyom şimdi ne dersem yalan olur içinden ne ohuyorsa ohuyo. “Benim elim değil işte filanca ebemin eli, nenemin eli” ohuyo yani daha doğrusu. Bi tavuk kurbanı kesiyosun ve iki rekât allah rızası için namaz kılacaksın. Orda kıl orda kıl nerde kıalarsan kıl niyetini buraya alacan orda da kılacan burda da kılacan, burda da kılabilin burda banyo yapabilirsen çeşmenin üst taraflarında burda banyosunu da yaptırabilin burda olmayaso evinde götür evinde banyosunu yapabilir. Allah rızası için iki rekât namaz kılar inayeti Allahtan der hoca yollar seni.” (KK. Durmuş Aydoğan, DT:1943).

“Dalak Kesme” ocağına dair yaşanmış bir hikâye bulunmaktadır. “Ayaş’ın eski adı ile Tiske şuan ki Gökçebağ Köyü’nden gelen kadına” “*Tiske Ebe*” (KK. Hatice Tosun, DT:1940)/ (KK. Mehmet Tosun, DT:1938)/ KK. Nazmi Yılmaz, DT:1954) denmektedir. “*Tiske Ebe*” ye dair hikâye şöyle anlatılmaktadır:

“Kadın hastaymış, gelmişti gettiler eben rahmetlik kesiverdi kadın öldü ilkindileytin. Kocasıda var yanında. Cennet ebe “Vay kimsemiz olmayan yavrum deyi” yas edi verdi. Koca garı var bizim köyde onu biliyom. Ağlayı ağlayı adam eşeğini aldı karının deyneklerini koydu getti köyüne getti.” (KK. Hatice Tosun, DT:1940).

“Şimdi ordan adam eşşeğe hanımını bindiriyor. Burda hani niyet ya buraya gelecek kadının dalağını kestirecek. Buraya geliyorlar ebe dalağını kesiyor burda hastalanıyor kadın. Bunların ebenin evinden herhal yarım saat bir saat, bir haftayı geçtimi bir hafta yattımı işte o kadasını bilemiyecem. Öylelikle kadın burda ölüyor, buraya defnediyorlar bu mezarlağa adam merkebinen kadının şeylerine alıp gidiyo. Tiske Ebe’nin mezarı var mezarlık o mezarlık içinde var ama hangisi nerde bilmiyoh. Nerdeyse 50 sene oldu. Veya 45 sene oldu.” (KK. Mehmet Tosun, DT:1938).

Dalak Suyu’na ve Dalak Kesme Ocağı’na “her taraftan gelirlerdi.” (KK. Mehmet Tosun, DT:1938) “Ta Yozgat’tan Çorum’dan ta İstanbul’dan, Antep’ten buraya gelirler görürlerdi.” (KK. Nazmi Yılmaz, DT:1954).

4.7. Su Verme ve Su İçme

Her şey bir kural çerçevesinde varlığını sürdürmektedir. Su canlılar için o kadar kutsi ve önemlidir ki onun verilmesi ve içilmesi belirli bir kural/adap çerçevesinde yapılmaktadır. Başta Zemzem suyu olmak üzere bütün suların tüketilmesinde belirli pratikler bulunmaktadır. “Zemzem kibleye dönerek, üç yudumda, besmele çekilerek içilir.” (KK. Mehmet Yaman, DT:1955). “Dediğim gibi su içme adabı, çömelerek üç yudumda suyu bitirme gereklidir. Suyu bir seferde hayvanların içtiği içtiğine inanılır. Suyu helal

etmek için yudum yudum üç seferde içmek gerektiğine. Dediğim gibi ayaktansa oturarak veya çömelerek önünden yer.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

4.8. Kızılcahamam’da Halk Diline Suyun Yansımaları

4.8.1. Adlar

İnsanlar için suyun ne kadar değerli olduğu insan isimlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Kızılcahamam ve köylerinde su ile ilişkili birçok isim bulunmaktadır. Tespit edilen; “*Pelinsu, Pınar, Berrak, Duru, Irmak, Nehir, Deniz, Yağmur, Kevser, Selime, Selin, Çağlar, Çisem, Göze, Cansu, Damla, Cemre, Ecemsu, Bilgesu, Yarensu*” isimleri bunlar arasında sayılabilir.

4.8.2. Yöresel Kelimeler

Suya dair Kızılcahamam merkez ve Kızılcahamam’ın köyleri zengin bir birikime sahiptir. İnsan isimlerinde, durağan sulara, akarsularda, çeşmelerde, yer isimlerinde, araç gereç vb. birçok alanda su veya su ile ilişkili kelime bulunmaktadır. Bunlardan bazıları:

Ark: İçinden su akıtmak için toprak kazılarak yapılan açık oluk. Örnek: “Baştan başlayarak ayak ucuna doğru ark açılır.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

Çerçi: “Leblebi, üzüm, iğde, oyuncak ne varsa satan kişi.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

Çıhı/Bohça: “İçine erzak, çamaşır, elbise ve küçük eşya vb. konulabilin kumaştan yapılan dört köşeli kumaş.” Örnek: “Bir çıhı bohça içinde yiyecek, içinede küçük bir çahı” (KK. Atilla Taşkın, DT:968).

Çörte/Çörtük: Ağaçtan yapılan boru.

“Çam ağaçları çok fazla olduğu için ters yatırılır, baltayla ya da şimdi ki işte siz söyleyin motorlu testerelerle yalağı açarlar. Kaynak mesela yolun tepesinde üstünde yola onu bir boru şeklinde indirebilmek için düzgün bir ağacı şöyle “v” şeklinde oyarlar. Suyun akabileceği şekilde. Ve suyun kaynağına onu dayayıp yalağı uzatırlar.” (KK. Erdal Bektaş, DT:1984).

Eşme: Eşme böyle suyun hafif kaydığı yer. “Herkesin gidip aldığı içtiği yolcunun gelip geçerken kullandığı içtiği suydı.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946).

Fişek: Turfan (ahşap yayık) içinde ayran yapılırken kullanılan sopa. Örnek: “Ayran yapılırken, turfan içine sokulup süt, yoğurt dövülür, çırpılır.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

Havale: Anlatı, hikâye, rivayet yerine kullanılır. Ör: “Şimdi şöyle anlatayım size bu havalede ...” (KK. Atilla Taşkın, DT:1966).

Helke: “Bakırdan, plastikten yapılan bakraç veya kova.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946).

Heykilmek: “Titremek.” (KK. Durmuş Aydoğan, DT:1943).

Gaş: Balkon. (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

Güğüm: İbrikten büyük, metal su kabı (KK. Bayram Özmen, DT:1959)/(KK. Hasan Yıldırım, DT:1961).

İbrik: Küçük metal su kapı. “Abdest alırken kullanırdık. Su ısıtmak için.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

Kiske: Kızılcahamam Çeltikçi Akçaören mahallesinde Dalak Suyu ile bütünleşmiş ocak ritüelinin ismidir. Kişinin yaşamış olduğu dalak şişkinliği el almış kişiler tarafından dualar eşliğinde indirilir. Bunu yaparken ocakçı bıçağın sırtı ile kişinin göğsünden göbeğine doğru aşağı doğru çizgiler çizer. Bu çizgiler dalak üzerinde yarıklar açarak dalağın şişkinliğinin inmesini yansıtır.

Kise: Küçük cep. (<http://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 30.05.2019).

Kıv: Yılanların deri değiştirmesi. (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946).

Kova: Genelde su taşımak için kullanılan, üstünde kulpu olan kap. (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

Leğen: Plastik veya metal yuvarlak su kabı. (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

Pırtıcı: “Kumaş, giysi satan kişi.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959) Terzi.

Maşrapa: “Kulplu su içme kabı.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

Mal: Define, hazine (KK. Osman Sarı, DT:1938).

Mıh: Çivinin büyüğü, at nallarken kullanırdık, büyük çivi. (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

Natır: Hamamda görevli kişi. (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946).

Özemek: Koyu bir şeyi sıvıyı su ile karıştırıp cıvıtmak. (KK. Osman Sarı, DT:1938).

Saçı: Düğünlerde yol çağırtma âdeti. Şu şunu taktı diyerek bağırmak. (Bayram Özmen, DT:1959).

Sümürtlemek: Suyu, ayrıntı kaptan bardaksız, bir nefeste içmek. (Bayram Özmen, DT: 1959).

Sürgü: Ağaç taşımada kullanılan eski öküz arabası aparatı. (Hüseyin Baştuğ, DT:1963).

Turfan: Ağaçtan yapılan, silindirik şekilli ayran yapma şeyi. Ahşap yayık. (KK. Bayram Özmen, DT: 1959).

Temrail: Egzama. (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

Yarılğan: Su ve sel ile yarılmış arazi.

Yalak: Hayvanların (tavuk, ördek, kaz, horoz gibi.) su içmesi için ağaçtan yapılan oyma çanak, tabak şeklinde. “Bizim her yerden su kaynadığı için dağların içinde işte hayvanlar içsin diye ağaçlardan yalah yaparlar.” (KK. Erdal Bektaş, DT:1985).

4.8.3. Deyimler

Hayatın akışı içinde kaynağını bilmesek de kalıplaşmış sözler bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de deyimlerdir. Kızılcahamam ve köylerinde yaygın olarak kullanılan bazı deyimler şu şekildedir;

“Hayalleri Suyu Düşmesi”: Bu deyim Kur'an-ı Kerim'de iki ayette geçmektedir. Birinci ayet; Al-i İmran Suresi, 127. ayet: “(Ki bununla) İnkâr edenlerin önde gelenlerinden bir kısmını kessin (helak etsin) ya da 'umutları suya düşmüşler olarak onları' tepesi aşağı getirsin de geri dönüp gitsinler.” İkinci ayet; Enam Suresi, 44. ayet: “Derken kendilerine hatırlatılanı unuttuklarında, onların üzerlerine her şeyin kapılarını açtık. Öyle ki kendilerine verilen şeylerle sevince kapılıp şımarınca, onları apansız yakalayiverdik. Artık onlar umutları suya düşenler oldular.” Bu iki ayette bahsi geçen deyim, inkâr eden insanların sonu hakkında bilgi vererek, kendisine verilen nimetler ile şımaranların sonuna değinerek ve bunlar ile kıyas yapılmak için kullanılmıştır. Gündelik hayatta hayallerin gerçek olmaması, hayallere ulaşamama anlamı taşımaktadır. Örneğin “Sınavı kazanamayınca gelece dair hayallerim suya düşmüştü.” (KK. Erdal Bektaş, DT:1984)

“Su gibi aziz ol”: Suyun tarihinin insanlık tarihinden bile önce olmasının sonucu belki de “Su gibi aziz ol” ifadesinin doğmasına sebep olmuş olabilir. Aziz; ermiş, eren. Sevgide üstün tutulan, muazzez (<http://sozluk.gov.tr/> (Erişim 31.03.2019) anlamları suyun tarihin eski oluşu ya da onun bir insan gibi bilgi birikimin olduğunu yansıtabilir.

“Havadan sudan konuşmak”: Konu olmamasına rağmen genel bir konu açılması ve vakit geçirmek için konu üretmek, pekte gündem olmayan genel geçer şeyler üzerine konuşmak anlamına gelmektedir. (<http://sozluk.gov.tr/> (Erişim05.06.2019)

Bu deyimlerin yanı sıra bir şeyi yemek istemek veya istekli olma durumu karşısında *“Ağzı sulanmak”* ve *“Ağzının suyu akmak ”* bir kişinin isteğinin veya sözünün gücünü göstermek için *“Akan sular durur.”* iyi iki dostun yakınlığını belirtmek için *“Aralarından su sızmaz.”*, bir olayın uzun süre süreceğini belirtmek için *“Eşşek sudan gelinceye kadar”*, bir insanın rahatlığını ve gereksinmelerinin başkası tarafından karşılandığını belirtmek için *“Ekmek elden su gölden.”*, yiyecek bir şeyin veya içecek suyunun olmaması hali karşısında *“Aç susuz kalmak.”* Su veren kişi için dua niyeti taşıyan *“Ölmüşlerinin canına*

değsin. ”, duş almak için “*Su dökünmek.*” sebze, buğday gibi ürünlere su vermek için “*Su sulamak.*”, kişinin karşısındaki aşırı sinirlendirmesi, ölümü bile göze alması durumu için “*Canına susamak.*”, bir konuda olayları zorlaştırmak için “*Suyu tersine akıtmak.*” , insanlar arası anlaşmayı, uyumu sağlamak için “*Huyuna suyuna gitmek.*”, bir işi gelişi güzel yapmak, olumsuz şekilde abartmak için “*Suyunu çıkarmak.*” bir kayıp karşısında yapacak bir şeyin veya telafisinin olmaması durumu için “*Bir bardak soğuksu içmek.*”, beklenmedik olumsuz bir haber ve olay karşısında şaşkınlığını belirtmek için “*Başından aşağı kaynar sular inmek.*”, ruhsal rahatlama için, iç ferahlığı anlamında “*İçine su serpmek.*”, yapılan bir işin imkânsızlığını belirtmek için “*Halburda³⁸ su taşımak.*” deyimleri yöre halkı tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca “İstenmeden verilen su zenzem yerine geçer.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959) anlayışı da Kızılcahamam ve köylerinde yaygın bir anlayıştır.

4.8.4. Atasözleri

“Atasözleri, Türk düşünce ve günlük hayatının, temellerini oluşturur. Hepsi de, düşünce ve duygularla gelişmiş ve yücelmişlerdir. Ancak bunlar, günlük hayatı; aile, topluluk, disiplin ve düzenini, yola koyan ve pekiştiren örfler ve emirlerdir” (Ögel 2002: 411).

Kızılcahamam yöresinde su ile ilişkili tespit edilen atasözleri şu şekildedir: “Akan su pis tutmaz. Su küçüğün sofra büyüğün, Acı acıyı keser su sancıyı, Acıkan doymam sanır, susayan kanmam sanır.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946) “Adamın yere bakanından suyun yavaş akanından kork, Adamın delisinden, suyun serininden kork, Yiyecek ekmeği içecek suyu varmış.” (KK. Atilla Taşkın, DT:968) “Bu değirmenin suyu nereden geliyor, İnsanın özü, suyun gözü temiz olmalı, Tarlayı suludan bilgiyi uludan.” (KK. Bilal Ünal, DT:1968).

“Su gibi ömrün uzun olsun, düğünün güzün olsun” (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

³⁸ İrili ufaklı baklagilleri birbirinden ayırmak için kullanılan, yuvarlak bir kasnak içine gerilmiş deriden gözenekleri olan eşya.

“Su içene yılan bile dokunmaz” Halk kültüründe suya dolayısı ile su içene verilen değerin kutsallığı bu söz ile yaşatılır. Su içen birine zarar verilemeyeceği anlamı taşımaktadır.

“Su akar, kum dibinde kalır. Şeytan adamı aldatır, suyunu ısıtmaz.” (Üzmez 1998:139).

4.8.5. Bilmeceleler

Eşya, olay ve inançlarla ilgili bilgilerin gizlilik içinde anlatılması, kişilerin düşünülerek soru kalıbı içindeki cevapları bulmalarını isteyen kalıp sözlerdir. (Bkz. <http://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 06.06.2019) Su ve su ile ilişkili yörede bulunan birkaç bilmece örneği;

“Gazlambası için, Kuyu, kuyunun içinde suyu, suyun içinde yılan, yılan ağzında mercan.

Deniz için, Mavi atlas, makas kesmez, iğne batmaz, terzi biçmez ” (Erdoğan 2010: 904-905).

Kağrı için, “Dağdan gelir day gibi, kolları budak gibi, eğilir su içer, beğirir oğlak gibi.” (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946)

4.8.6. Çocuk Oyunları ve Tekerlemeler

Çocuklar oyun oynarken şu tekerlemeyi söylemektedir:

“Mesela yağmur yağınca,
Yağ yağ yağmur,
Teknede hamur
Bahçede çamur,
Ver Allah'ım ver,
Sicim gibi yağmur” (KK. Buket Kestek, DT: 1992)

4.8.7. Dualar ve Beddualar

Kızılcahamam'da dua niyeti ile söylenen “Su gibi aziz ol, Ömrün uzun, düğünün güzün olsun” vb. sözler bulunmaktadır. Beddua olarak da “*Huyun suyun kurusun*, (KK. Yusuf Ziya Ertürk, DT:1946), *Köküne kibrit suyu*. (KK. Bilal Ünal, DT:1968) sözleri bulunmaktadır.

4.8.8. İkileme Yoluyla Pekiştirilen Sıfatlar

“Bol sulu -Congul congul, Nefes almadan su içmek- Cork Cork” (Üzmez 1998:144).

4.8.9. Mâniler

Kızılcahamam yöresinde su ile ilgili mani olarak şu örnek yer almaktadır:

“Bayırlarda gül açar
Hey yol boyu yol boyu
Baharın koku saçar
Yol boyu Kırmir suyu

Gül yüzlümü görünce
Çarığımda ip kalmadı
Aklım başımdan kaçır
Kaçıracam düğün toyu” (Yurtoğlu 2006:346-347).

4.9. Kızılcahamam’ da Su Tabuları

Tabu kelime olarak: “Kutsal sayılan bazı insanlara, hayvanlara, nesnelere dokunulmasını, kullanılmasını yasaklayan, aksi yapıldığında zararı dokunacağı düşünülen dinî inanç.” (<http://sozluk.gov.tr/> (Erişim 13.06.2019) anlamına gelmektedir. Kutsal olan bir nesneye gelişi güzel yaklaşılmaz, istenilen şekilde yararlanılamaz, kutsal için belirli zamanlar, törenler, usuller bulunmaktadır. Eğer bunlara uyulmaz ise zarar görüleceğine

inanılır. Su da Kızılcahamam'da kutsal olan bir kült olduğu için onun kullanılmasına veya kullanılmamasına dair bazı tabular bulunmaktadır.

Kızılcahamam'da bir su birikintisinden veya akarsudan geçilecekse özellikle geceleri “destur, bismillah” (KK. Ali İhsan Arslan, DT:1956) denmektedir. Bu pratiğin genel anlamda cinlerden dolayı yapıldığı düşünülse de aslında izin istenilen veya selam verilen varlık halk biliminde çokça karşılaştığımız su iyesidir. Bu yerlerin cin veya perilerin uğrak yeri olduğu düşünülür.

“Bulaşık suyu akşam dökülmez. Üç harfli gelmesin diye annem derdi.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959) Suya büyük veya küçük tuvalet yapılmaz. Bu hem sağlık için zararlı hem de bunun yapılması halinde çarpılma düşüncesi vardır.

Akşam vaktinde dışarıya kül dökülmez, sönmemiş ocağa su dökülmez. Bulaşık suyu akşamları dışarı serpilmez eğer yapılırsa şeytan ve cinlerin kişiye zarar vereceği düşünülür. Kişi bu işlerden birini yapmak zorunda ise “Besmele çeker ve destur der.”(KK. Mehmet Tosun, DT:1938).

“Akşam dışarıya benim anam vardı rahmetli gelinine bulaşık suyunu döktürmezdi. Gızım dökme derdi ıı çünkü derdi ordan işte vatandaş gelip geçer çünkü bizim evlerimiz köy evi, rastgele balkon deriz veya gaş deriz biz genelde. Şimdinin balkonu diyelim. Döktüğün zaman onun altından kenarından geçen vatandaşlara üç harfliler bulaşabilir ona şeklinde yorumlanırdı. Aynı şekilde özellikle lohusa döneminde falan su döktürülmezdi biz de. Hem lohusa döneminde özellikle diyorum özellikle o zaman daha kuvvetli bi baskı olur hani dökme diye ama normalde de akşamdan sonra bulaşığı yıkadı hadi onun artıh suyunu abdest suyunu balgondan gaştan döküyüm dediğin zaman buna karşı gelinir döktürülmezdi.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

Sobanın o külünü akşam oldu mu döktürmezdi. Sobanın külünü dokunurlar, sana dokunurlar diye döktürmezdi. (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

Özellikle bulaşık sularının dökülmediği dökülmemesi gerektiği ile ilgili bi inanış var. Bu da işte cin çarpması gibi durumlara neden olabileceği ile ilgili endişeleri belirten bi uyarı. Özellikle insanların akşam vakti, bulaşık suyu, ocak külü bunları dökmemesi gerektiği ile ilgili çok sıkı tembihler zaman zaman yapılırdı çocukluğumuzda. Dediğim gibi şimdilerde buna da inanan çok fazla kişi yok. (KK. Erdal Bektaş, DT:1984).

Suyun kutsal olmasından öte gelen örf ve adetler arasında yaralan “ *su ayakta içilemez ancak oturarak ve üç yudumda içilebilir.*” anlayışı Kızılcahamam'da da

bulunmaktadır. Geçmiş dönemlerde; su verileceği zaman bardağın altından tutulması (suyu alan kişinin tutacak yeri olması için ve bardağın ağız kısmına el değmemes için), suyu içen kişinin de “ Su gibi aziz ol!” ifadesini kullanması törensel nitelik taşımaktadır.

“Banyo suyuna el sokulmaz.” (KK. Atilla Taşkın, DT:1968) inancı Kızılcahamam köylerinde halen devam etmektedir. Bu uygulamanın kökeni “Temiz sudan abdest alma” düşüncesine dayanmaktadır. Eğer su kirli ise kişi arınamaz.

“Ayakta su içilmez. Besmelesiz sudan rahmet umulmaz.” (KK. Bayram Özmen, DT:1959).

Bölgede kar suyuna dair bir tabuda bulunmaktadır. Özellikle şöyle belirtiyim: Bizim yörede soğuk sular çok meşhurdur. Her dönem yaz kış soğuk su kaynakları mevcuttur. Özellikle yaz aylarında çok sıcak dönemlerde kar suyundan kaynaklar bulunan su kaynaklarımız var. Bunların renkleri genellikle açık renkli olur bu suların. Gök derler. Gök renkli su. Kar suyu dedikleri su bu şekildedir. Benim bildiğim bu. Göksu derler. Yani gök geçmiş göksu derler. Tam net bi ifadesi yok. Ama ayırt edebilmek için kullanılan bir tabir bu. Kar suyunu bilenler ıı biraz temkinli yaklaşır kar suyuna. Herhangi bi soğuk su gibi davranmazlar ona. Onun hastalık getireceğine inanırlar. Kar suyuna dumağı dediğimiz. Evet, dumağı artık nasıl yazılıyo bilmiyorum. Bizde dumağı tutmak derler. Dumağı tutturacağına inanırlar. Soğuk algınlığı gibi şeylere neden olduğu herhangi bi soğuk suyun değil de kar suyunun özellikle böyle bir etkisinin olduğuna inanırlar. (KK. Erdal Bektaş, DT:1984).

Yukarıdaki ifadeler su kültürünün yaşayan örnekleri arasına değerlendirilebilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Su, Dünya kültürlerinin yanı sıra Türkler için de eski ve kutsal bir varlıktır. Bu kutsiyeye ona atfedilen; yaratılıştaki bulunması, ceza ve ödül aracı olması, koruyucu olması, temizlik ve şifa kaynağı olması, bereket anlamı taşıması, ruhu arındırması, kötülükleri götürmesi gibi birçok özelliğinden ileri gelmektedir. Suyun evrenselliği ve önemi bir bütündür. İnsanlar arasında farklı isimlerle, şekillerle ifade edilse de suların ruhlarının, iyelerinin, sahiplerinin olduğunun genel bir kanıtıdır. Suyu dair bu temel inanç ve inanışların bir silsile halinde süre geldiğini günümüzde dünyada, Türkistan'da, Anadolu'da ve Kızılcahamam'da görmekteyiz.

Çalışmamızın ilk bölümünde; Türk kültürleri için su nedir sorusunun yanıtı aranmıştır. Gerek dünya da gerek ise Türk toplulukları arasında benzer ve farklı yönleri ile suya dair inanç ve pratiklere değinilmiştir. Görülmüştür ki suya dair her şey bir yapbozun parçası gibi dünyanın dört bir yanına, inanışları, ırkları, yaşam tarzları farklı olsa da insanlar arasında yayılmıştır. Su birçok toplum tarafından yaratılışın temeli kabul edilmiştir. Sahip olunan coğrafi özellikler ve su varlıkları toplumların suya bakış tarzını değiştirmiş olduğu gözlemlenmiştir. Suyun az olduğu yerlerde su elmadan bile daha değerli olup insanlar arası savaş problemi olurken, suyun fazla olduğu yerlerde suyun kullanım alanları artırılarak spora, sanata yansıtılmıştır. Dünyayı dolaştığı düşünülen akarsuların ülkeleri sınır olarak ayırsa da bazı yerlerde kültürlerin doğuşunda, insanların etkileşiminde bir numaralı sebep olduğu tespit edilmiştir. Örneğin Fırat ve Dicle arası Mezopotamya ismi ile anılırken buradaki kültür ve medeniyetler dünyaca ünlüdür. Türk kültürleri içinde suya bakış tarzı kutsiyet arz etmekle birlikte ona mitolojilerde olan ilah yaklaşımı sergilenmemiştir. Su, yaratıcın yardımcısı olarak değerlendirilebilir konumda yer almıştır. Türk inanışları içinde yer-sub sahibi olarak bilinen her toplumda farklı adlandırılan yer-su ruhlarına dair inanışlar birbirinin başka varyantı özelliği taşımaktadır. Su edebiyatta da önemli bir yer edinmiştir. Onun adına kasideler, gazeller, ilahiler, şiirler, hikâyeler, romanlar yazılmış veya bir ilişki kurulup suya gönderme yapılmıştır. Türk edebiyatı içinde su, İslâmiyet öncesinde; Yaratılış Destanı'nda yaratılış motifi, Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan'ın evlenmesinde gölde bulunan ağaç ve su motifi gibi farklı şekillerde bulunmaktadır. Tasavvuf edebiyatı içinde ise; Yunus Emre'ye göre su yaratılışın özü, hayatın yegâne kaynağı, bütün varlıkların muhtaç olduğu varlık, kişinin özü, bir damlanın ummanda yok olması gibi hiçliğe geçiş, sakinlik, durağanlık vb.

anlamlarına gelir. Sadece Yunus Emre için değil Klasik Türk şiirinin önemli temsilcileri arasında yer alan Fuzulî için de önem arz etmektedir. Fuzulî'ye ait edebiyatımızın mihenk taşları arasında yer alabilecek “*Su Kasidesi*”nde, Hz. Muhammed'in (s.a.v) yolundan giden su dini bir açı ile yansıtılmıştır. Klasik şiirde yer alan Tasavvufî yaklaşımın yanı sıra Türk Halk şiirinde su; sevgilinin yüzünü yansıtan bir ayna, sevgilinin yüzüne dokunabilen bir rakip gibi birçok anlamda değerlendirilmiştir. Modern Türk şiirinde su: Tevfik Fikret, Ahmet Haşim, Ziya Osman Saba, Cahit Sıtkı, Orhan Veli, Necip Fazıl Kısakürek, İlhan Sezai Karakoç gibi şair tarafından konu edinilmiş su imgesi üzerine farklı, derin anlam katmanı inşa edilmiş ve genişletilmiştir. Su metaforu sadece toplumlar arası edebiyatla sınırlı kalmamış din hayatına da yansımıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde; “İslamiyet’te Su” başlığı altında suyun kâinatın ve insanın yaratılışındaki yerine değinilerek İslami felsefede özellikle Kur’an-ı Kerim ve hadisler ışığında suya yaklaşım tarzları ele alınmıştır. Pek çok dinde olduğu gibi İslamiyet’te de suyun ilk ele alınışı yaratılış açısından olmuştur. Burada evrenin yaratılışı ve insanın yaratılışı temelinde suyun varlığı tespit edilmiş bunlar ayetler ile desteklenmiştir. Kur’an-ı Kerimde geçen bu kavram mitolojide de bulunmaktadır. Suyun en önemli özelliklerinden biri olan arınma dinlerde ibadetin yapılması için ön koşul, hazırlık aşamalarından biri olarak değerlendirilmiştir. Namaz kılmadan veya dinen başka bir sorumluluğu yerine getirmeden önce gerek gusül gerek normal abdest alımı ve temizlik bir şart niteliği taşımaktadır. Şüphesiz ki Allah(c.c)’ın varlığının birçok delili bulunmaktadır bunlardan bir tanesi de sudur. Kur’an-ı Kerim’de isimleri geçen kavimler için su hem bir sınanma aracı olmuştur hem de yok ediliş aracı olmuştur. Talut ve Hz. Salih’in kavimleri suyun paylaşımı, suyun kullanım şartları konusunda sınanmışlardır. Sınanmayı geçemeyen topluluklar tufan, sel vb. su türevleri ile yok edilmiştir. Mesela Hz. Nuh, Hz. Musa, Hz. Salih, Hz.Şuayb ve bu peygamberlere tabi kavimler bunlar arasında sayılmaktadır. Su İslami perspektiften bir sığınak olmuştur. Balığın karnında okyanuslarda yaşayan Hz. Yunus, kıtlık dönemi rüya yorumu ile zindandan kurtulan, kuyu vasıtasıyla yabani hayvan ve öz kardeşlerinden korunan Hz. Yusuf, peygamberliği bulut ile rahiplere duyurulan, savaş zamanı yağmur yağdıran Hz. Muhammed(s.a.s) için su bir sığınaktır. Her ne kadar 21.yy.da yaşıyor olsak da bazı hastalıkların şifası bulunamamaktadır. Sağlık kuruluşlarına ulaşım konusundaki sıkıntılar geçmişten gelen inanış ve uygulamalara bağlılık vb. sebepler vasıtası ile şifa kaynağı olarak suya yönelinmiştir. Su dini açıdan şifa, temizlik aracıdır. Dünyada tabii olunan sınav sonucu kazanılan ödül ve ceza

bulunmaktadır. Bu İslam dini için cennet ve cehennem ile sembolize edilmektedir. İnananlar için ödül olan cennet tasvirinde “ *Altından ırmaklar akan...* ” ifadeleri kullanılır. Cennet içinde sayısız isimle anılan çeşmeler bulunmaktadır. Görülmektedir ki ödül içinde ödül niteliği taşıyan öge su’dur. Madalyonun diğer yüzü olan inanmayan veya dini yönden hataları bulunanlar için ceza olan cehennemde bile su bulunmaktadır. Bu da “ *İrinli su, kaynayan su* ” olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı dinler olduğu kadar dinler arası suya yaklaşımda farklılık bulunmaktadır. Hristiyanlık’ta kutsama ayini olan; “Vaftiz” düşüncesi ile Müslümanlar’da “Cenaze Yıkama” töreni kısmen benzer amaçlarla yaşamın farklı dönemlerinde yapılmaktadır. Fakat ikisinde de ortak payda su ile arınmanın sağlanmasıdır. Farklı dinlerin su ile olan uygulamaları ile İslamiyet’teki su tasavvuru karşılaştırılması yapılmıştır. Kutsal kitap ve dinlerde tabiat olaylarında su kutsamalarına dair bol miktarda bilgi bulunmaktadır. İslamiyet içinde ön planda yer alan “*Yağmur Duası*” bunların başında gelmektedir. Kuraklık dönemlerinde, susuzluğun giderilmesi için Tanrı’ya el açıp yağmur duası yapmak ve susuzluk sonucu doğabilecek bütün kötülüklerin önüne geçilmesinde önemli bir ritüeldir. Bütün bu değinmeler, ister ilahi kaynaklı, ister ilahi olmayan birçok kaynakta suyun çok önemli bir yeri olduğu göstermektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; Kızılcahamam’da Kutsal Sular’ın varlığı üzerine araştırma yapılmış elde edilen tespitler paylaşılmıştır. Bölüm öncesi Kızılcahamam su varlıkları değerlendirilmiş ve bu coğrafyanın su zenginliklerine değinilmiştir. Değinilen her su varlığı için; isminin kökenleri, çevresinde olan inanış, uygulamalar ve kaçınmalar ayrı ayrı ele alınmıştır. Görülmüştür ki bir yerde kutsal sudan bahsederken suyun çevresinde bulunan dağ, taş, toprak, ağaç, türbe hatta denebilir ki ocak kültü içinde kişiler bile su ile ilişkilendirilip mukaddes kabul edilmektedir. Bunlara; Kaya Kültü (Yüz Felci Taşı/ Yüz Felci Ocağı, Çadır Kaya / Yılan Kafalı Kaya, Gelin Kaya, Ayran Taşı), Ağaç Kültü (Dede Çam, Dilek Çamı), Türbe (Şeyh Ali Semerkandî Türbesi, Oruç Baba Türbesi, Şeyh Yunus Bin Ahmed Kuzviranî Türbesi ...) gibi başlıklar altında değinilmeye çalışılmıştır. Bütün bunların temelinde harmanlanmış inanışların varlığı bulunmaktadır. Yapılan çalışmada doğa iyelerinin yan yana ve bir bütünlüklük içinde bulunduğu kanısına varılmıştır. Maddi ve manevi arınma timsali olan su iyeleri Kızılcahamam halk kültüründe tespit ettiğimiz kadarıyla, islamî şekle bürünmüş, işlevselliğini günümüze kadar devam ettirmiştir. Yörede bulunan kaplıcalardaki şifalı suyun yanı sıra bunlar çevresinde anlatılan efsaneler su iyelerinin göstergesidir. Eski Roma Hamamı, Sey Hamamı gibi yerlerde

yılan, yarasa bulunmaktadır. Bu canlılara duyulan saygı, yapılan davranışlar bir iye özelliği taşıdıklarını göstermektedir.

Su kültüne dair ritüeller; şifa kaynakları olarak kaplıcalarda, çeşmelerde, göl ve akarsular çevresinde, ev içinde bulunan farklı amaçlarda kullanılan sular çevresinde devam etmektedir. Kutsal sayılan sulardan bazılarının kutsiyet kaynağı bilinmemektedir. Denebilir ki bu su kaynakları daha çok şifa özelliklerinden dolayı insanlar tarafından kutsiyetle nitelendirilmektedir. Kızılcahamam yöresinde Büyük Hamam, Küçük Hamam, Uyuz Hamamı, Şeker Suyu Çeşmeleri, Dalak Suyu Çeşmesi, Taş Düşürme Suyu, Maden Suları vb. isimlerle bunlar arasında sayılabilir. Bu sular insanlar için şifa kaynağı olmaya devam etmektedir. Bu yerlere büyük bir ilgi bulunmaktadır. İlçenin sadece şifa ve inanışta sınırlı kalmayan bir su kültürü bulunmaktadır. Kızılcahamam’da yapılan doğa sporları, sanat-kültür festivalleri, etkinlikler içinde su başka bir bakış açısıyla karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Kızılcahamam’daki kutsal sular her zaman için şifa dağıtıcı özelliği ile anılmamış evliyanın kerameti olarak da karşımıza çıkmıştır. Bu çerçevede Kızılcahamam yöresinde tespit ettiğimiz kutsal suya örnek olarak “Sığircık Suyu” zikredilebilir. Ayrıca Anadolu’da dilek amacıyla su kaynaklarına para atma uygulaması bulunmaktadır. Paranın saçı olarak değerlendirilebileceği bu uygulama Kızılcahamam’da tespit edilmemiş, bunun yerine suyun yön gösterici özelliğini vurgulayan; adağın nereye kesileceğini gösteren “Suya İğne Atma” pratiği tespit edilmiştir. Bir başka açıdan su, evliyanın ve kutsal kişinin varlığının delili olarak da değerlendirilebilir. Nitekim Kızılcahamam Ayvacık Köyü’ndeki zatın varlığının kanıtı ibrikle konulan suyun, zatın abdest alması ile eksilmesi ve bu olayın onun varlığının bir nişanesi olarak hükmedilmesi buna iyi bir örnektir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde; “Kızılcahamam Halk İnanışlarında Su” konusu işlenmiştir. İnsan yaşamının büyük bölümünde yer alan geçiş dönemlerinde su fonksiyonları gözlemlenmiş ve kayıt altına alınmıştır. Doğum döneminde suyun, doğurganlığı artırma, doğumu kolaylaştırma, arınma, anne ve bebeği koruma özelliklerine değinilmiştir. Sünnet döneminde suya, temizlik ve hastalıkların buluşmasının önlenmesi olarak değerlendirilmiştir. Evlikte kısmet açma, annenin kızını yolcu ederken koruyuculuk, gelin seçiminde hamaratlık ölçütü, erkek evinin sınırlarının tanıtımı, yeni evin bereketinin artırımı, gelin kaynana arasında uyumun simgesi gibi farklı anlamlarda kullanılan su ritüelleri tespit edilmiştir. Askerlik ve Hac döneminde koruyucu özellikleri kayıt edilerek, Zemzem suyunun tüketimi, cenaze törenlerinde kullanımı ve yöre halkının Zemzem

suyuna yükledikleri anlamların temelleri araştırılmış, kutsal perspektifinde ortaya konmaya çalışılmıştır. Ölüm aşamasında suyun, ölünün susuzluk ile sınanması, maddi ve manevi temizlikte arındırması, ölünün çıktığı evdeki ve çevresindeki sulara karşı inanışlar, mezar yapımında suyun kolaylaştırıcılığı, mezara su dökmekteki rahmet anlayışı, ahiret inancında cehennem ateşine karşı koruması gibi uygulamalara değinilmiştir. Nisan yağmur suyunun kutsiyeti, yağmurun önemi, yolculuk ve su, rüyasında su gören veya rüyasını suya anlatan yöre halkının duygu ve düşünceleri yansıtılmaya çalışılmıştır. Bölgede yaygın olan “Korku Tası” inançları derlenmiştir. Okunmuş su inançları Kızılcahamam’da da devam etmektedir. Su ile temas düşüncesi ile farklı dualar okunan sular kişiler tarafından içilerek, banyo yaparak, üstlerinde veya evlerinin bir köşesinde bulundurarak tüketilmektedir. Bunların yanı sıra Kızılcahamam Halk diline suyun yansımaları; adlarda, deyimlerde, atasözlerinde, bilmecelerde, manilerde, çocuk oyunlarında, tekerlemelerde, dua-beddualarda araştırılmıştır.

Bu kadar birikim elbet ki kolay olmamıştır. Çalışma esnasında yer yer kaynak kişi bulunamamış, köylere ulaşımında farklı sorunlar yaşanmıştır. Fakat Kızılcahamam’ın yardımsever insanların desteği ile bu engeller aşılmıştır. Çalışma aşamaları olarak; ön hazırlık, literatür tarama, kaynak kişi tespiti, veri kayıtları yapılması, verilerin analizi ve kategorileştirilmesi, bilimsel ölçütlere dayalı süreç takip edilmiştir. Ses kayıtları yazılı ortama aktarılmıştır. Aktarım esnasında yerel ağız özelliklerine dikkat edilmiştir. Ses kaydındaki kayıt dışı unsurlar ve kaynak kişi davranışları gözlemlenmiş yazıya parantez içinde yansıtılmıştır.

Su şifa vericiliğinin yanı sıra biyolojik, psikolojik, ruhsal, mistik hastalıkların tedavisinde ve dinsel yolla yapılan sağaltma yöntemlerinde kullanılmaktadır. Kızılcahamam, Çeltikçi Akçaören mahallesinde bulunan “Dalak Suyu” çevresinde oluşan “Dalak Kesme Ocağı” kültü de bunlardan bir tanesidir.

Ayrıca suya dair tabular ve bu tabuların kökenleri tespit edilemeye çalışılmıştır. Tabu olarak algılanan su düşünceleri temelinde iyelerin/ruhların cin şeklinde tasavvur edildiğini söyleyebiliriz. Özellikle akşamları ıssız yerlerdeki sudan geçerken veya dışarıya bulaşık suyu dökerken , “*destur bismillah*” denmesi, Sıcak suyun dökülmesinde “*Besmele*” çekerek ve belirli yerlere dökmekten kaçınılması, akşamları defin işleminin

yapılamaması yer su iyeleri ile ilişkili inanç ve pratiklerin devamlılık arz ettiğini göstermektedir.

Sonuç olarak Kızılcahamam'da suya dair inançların kimilerinin aynen, kimilerinin kısmen, kimilerinin ise değişerek kendilerini hala korudukları ve yaşadıkları anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, M. (2016). *Yakakayalı Müderris Molla Ahmet Efendi*. Ankara: Kızılcahamam Belediyesi Kültür Yayınları.
- Ağoğlu, Z. E. (2009). *Dini Ziyaret Yerleri ve Halk İnanışları Açısından Kızılcahamam-Çamlıdere*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akman, E. (2002). Türk Ve Dünya Kültüründeki Su Kültü Üzerine Düşünceler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 10, 1/5.
- Araz, R. (1991). *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Arık, D. (2016). Kızılcahamam ve Çevresindeki Taşla İlgili İnanışlar. *Yabanabad'dan Kızılcahamam'a Kızılcahamam 100 Yaşında* (s. 418-419). içinde Ankara: Kızılcahamam Belediyesi Kültür Yayınları.
- Aşık, H. (2004). *Şeyh Ali Semerkandî (k.s.) Hayatı ve Menkıbeleri*,. Ankara: İlim Yayınları .
- Atik, M. K. (1992). *Kur'an ve Çevre*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Aydüz, D. (1997). *Kur'an-ı Kerim'de Besinler ve Şifa*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Bachelard, G. (2006). *Su ve Düşler*. (O. Kunal, Çev.) İstanbul:: Yapı Kredi Yayınları.
- Balkır, O. (1935). *Balıkesir Köylerinde Özel Görenek ve İnanmalar*. Balıkesir: Halkevi Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi Neşriyatı.
- Bayat, F. (2006). *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Bayat, F. (2015). *Türk Mitolojik Sistemi-I*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Beydili, C. (2005). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Yurt Kitap-Yayın.
- Boratav, P. N. (1997). *100 Soruda Türk Folkloru* . İstanbul : Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P.N. (1984). *Koroğlu Destanı*, İstanbul: Adam Yayınevi.
- Bratton, F. G. (1992). *Yakın Doğu Mitolojisi*. (N. Muallimoğlu, Çev.) İstanbul : Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Yay.
- Cevad, A. (1897). *Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya* (Cilt 3). İstanbul: Mahmut Bey Matbaası.
- Challage, F. (1987). *Japon Efsaneleri*,. (E. Canberk, Çev.) Ankara: Okyanus Yayınları.
- Cilacı, O. (1994). Dua. *Diyanet İşleri Ansiklopedisi*, 9, 529.
- Çetin, Ç. Z. (2007). Tatar Türklerinde Mitolojik Varlıklarla İlgili Mitler ve İnanışlar (İyeler ve Yaratıklar). *Bilig* (43), 1-32.

- Demren, Ö. (2014). Türkiye Evlenme Geleneklerinde Su Motifi . *Halk Kültüründe Su Uluslararası Sempozyumu Bildirileri* , (s. 220). Tekirdağ.
- Eker, M. (2000). *Yabanâbad 2000*. Ankara : Kızılcahamam Belediyesi Yayınları.
- Elçin, Ş. (2000). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçay Yayınları.
- Eliade, M. (1991). *Kutsal ve Dindışı*. (M. A. Kılıçbay, Çev.) Ankara: Gece Yayınları.
- Eliade, M. (1992). *İmgeler Simgeler*. (M. A. Kılıçbay, Çev.) İstanbul: Gece Yayınları.
- Eliade, M. (2005). *Dinler Tarihi*. (M. Ünal, Çev.) Konya: Yeni Zamanlar Dağıtım.
- Erbaş, A. (2003). Muhtelif Dinlerde Su Motifi. *EKEV Akademi Dergisi*(20), 241-259.
- Erdem, M. (1997). Kızılcahamam ve Çamlıdere’de Halk İnançları ve Dini Hayat. *Tarihte ve Günümüzde Kızılcahamam-Çamlıdere Yöresi* (s. 108). içinde Ankara: Semih Yayıncılık.
- Erdoğan, A. (2010). *Geçmişten Günümüze Kızılcahamam ve Çamlıdere*. Ankara: Kızılcahamam- Çamlıdere Eğitim ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları.
- Ergin, M. (2008). *Dede Korkut Kitabı* (Cilt 1). Ankara: Türk Kültürü Dil Kurumu.
- Ergun, C. (1987). *Türkiye’de Şifalı Sular Rehberi*. Ankara: Elif Matbaacılık .
- Ergun, M. (2013). “*Türk İnanç Sistemine Göre Dede Korkut Hikâyelerinde Su Kültü*”. *Türk Halk Edebiyatı İncelemeleri, Saim Sakaoğlu Armağanı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Ergun, M., & İbrahimov, G. (2000). *Başkurt Halk Destanları*. Ankara.
- Eröz, M. (1977). *Türkiye’de Alevilik-Bektaşilik*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Esed, M. (1999). *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir* (Cilt 2). (A. E. Cahit Koytak, Çev.) İstanbul: İşaret Yayınları.
- Göyün, N., & Akpınar, D. (2003). Kızılcahamam Sey Kaplıcaları’nın Termal Turizm Açısından Değerlendirilmesi. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 111-115.
- Gümüşçü, H., & Çınar, O. (2002). *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Çubuk Kazası*. Ankara: Çubuk Belediyesi Yay.
- Güney, M. (2015). Kızılcahamam Belediyesi Tanıtım Kataloğu. 55. Tayfun Medya Yayınları.
- Hacib, Y. H. (2008). *Kutadgu Bilig*. (B. Atalay, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Hamîdullah, M. (2003). *İslam Peygamberi* (Cilt 1). (S. Tuğ, Çev.) Ankara: Yeni Şafak Gazetesi.
- Hooke, S. H. (1995). *Ortadoğu Mitolojisi*. (A. Şenel, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.

İbn Kesîr, 1. s. (1999). *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*. Tibe.

İnan, A. (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İnan, A. (1998). Türklerde Su Kültü İle İlgili Gelenekler/Türk Boylarında Dağ, Ağaç(Orman) ve Pınar Kültü. A. İnan içinde, *Makaleler ve İncelemeler* (Cilt 1, s. 253-258/491-493). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İnternet:

<http://bolge9.ormansu.gov.tr/9bolge/AnaSayfa/ilsube/ankarasube/soguksump.aspx?sflang=tr> Erişim Tarihi: 25.05.2019.

İnternet: <http://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi:12.08.2018.

İnternet: <http://www.aski.gov.tr/TR/ICERIK/Su-Kaynaklarimiz/32> Erişim Tarihi: 10.02.2019.

İnternet: <http://www.kizilcahamam.bel.tr/18776/As-Koop-Maden-Suyu-Fabrikasinda-inceleme> Erişim Tarihi: 22.05.2019.

İnternet: <http://www.kizilcahamam.bel.tr/2093/Tarihce> Erişim Tarihi: 01.01.2019.

İnternet: <http://www.kizilcahamam.bel.tr/2105/Saglik-Turizmi> Erişim Tarihi: 20.05.2019.

İnternet: <http://www.kizilcahamam.bel.tr/2110/Buyuk-Kaplica> Erişim Tarihi: 19.05.2019.

İnternet: <http://www.kizilcahamam.bel.tr/2111/Kucuk-Kaplica> Erişim Tarihi: 19.05.2019.

İnternet: <http://www.kizilcahamam.gov.tr/ilcemizin-barajlari> Erişim Tarihi: 10.02.2019.

İnternet: <http://www.kizilcahamam.gov.tr/mahalli-idareler> Erişim Tarihi: 05.01.2019.

İnternet: <http://www.koylerimiz.info/karabuk/eskipazar/koy-26669-sadeyaka-koyu.html> Erişim Tarihi: 02.01.2019

İnternet: <http://www.osmanlicaturkce.com/?k=sey&t=%40> Erişim Tarihi: 20.05.2019.

İnternet: <http://www.resmigazete.gov.tr/> Erişim Tarihi: 05.01.2019.

İnternet: <http://www.seyhalisemerikandi.com/?pnun=5&pt> Erişim Tarihi: 03.01.2019.

İnternet:

<http://www.seyhalisemerikandi.com/?pnun=70&pt=SI%C4%9EIRCIK+SUYU+%C5%9EEYHLER%C4%B0> Erişim Tarihi: 03.02.2019.

İnternet: <http://www.taslicakoyudernegi.com/index.php?con=15> Erişim Tarihi: 06.02.2019.

İnternet: <https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=Sebe&p=m&t=1> Erişim Tarihi: 02.02.2019.

İnternet: <https://islamansiklopedisi.org.tr/budizm> Erişim Tarihi: 17.12.2018.

İnternet: <https://islamansiklopedisi.org.tr/talut> Erişim Tarihi: 30.01.2019.

İnternet: <https://islamansiklopedisi.org.tr/zemzem> Erişim Tarihi:21.06.2018.

İnternet: <https://sorularlailamiyet.com/namaz-dinin-diregidir-kim-onu-terkederse-dinini-yikmistir-ifadesi-hadis-midir> Erişim Tarihi: 01.05.2019.

İnternet: <https://sukuyusu.tdv.org/hadislerde-su/> Erişim Tarihi: 02.02.2019.

İnternet: <https://www.bilgiustam.com/fresk-sanati-nedir-nasil-yapilir/> Erişim Tarihi: 28.03.2019.

İnternet: <https://www.camlidere.bel.tr/index.php/seyh-ali-semerkandi-hz.html> Erişim Tarihi: 01.01.2019.

İnternet:

https://www.google.com.tr/search?q=ankara+il%C3%A7eleri+haritas%C4%B1&safe=active&rlz=1C1GCEU_enTR829TR829&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=icdQ5B8-9cEy3M%253A%252CBGM_1S7YBvsSLM%252C_&vet=1&usg=AI4_-kR344tpdC8pFj_wrirYPuxjvUdlQ&sa=X&ved=2ahUKEwi3vsC3icbhAhW886YKH TxYDQUQ9QEwAXoECACQBg#imgsrc=icdQ5B8-9cEy3M:&vet=1 Erişim Tarihi: 10.04.2019.

İnternet: <https://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=13092> Erişim Tarihi: 14.04.2019.

J.C.Cooper. (1998). *An Illustrated Encyclopaedia of Traditional Symbols*. London.

Kalafat, Y. (1999). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Atatürk Yüksek Kurumu Yayınları.

Kazancı, N., Y.Suludere, Mülazimoğlu, N. S., S.Tuzcu, Mengi, H., Hakyemez, H. Y., & Mercan, N. (2007). *Soğuksu Milli Parkı ve Çevresi Jeositleri*. Ankara:: Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü.

Keskin, Y. (2008). (*Termal Turizm İşletmelerinde Müşteri Tatmininin Ölçülmesi Kızılcahamam Örneği*. Düzce: Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılıç, A. (2001). Isparta Yöresi Halk İnançları. *Uluslararası Anadolu İnançları* (s. 415). Ankara : Ervak Yayınları.

Kırilen, G. (2012). “Eski Çin Metinlerinde Yer-Gök Ve Yabancılar” . *Ankara Üni. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Dergisi*, 52, 1.

Köksal, M. A. (2004). *Peygamberler Tarihi* (8 b., Cilt 1). Ankara: TDV Yayınları.

Krickeberg, W. (1997). *İnka ve Maya Efsaneleri*. (O. Yayınları, Dü., & A. Kırım, Çev.) Ankara: Okyanus Yayınları.

Kumartaşlıoğlu, S. (2016). Mucizeden Keramete: “ Yerden Su Çıkarma “ Motifli Efsaneler. *Hacettepe Üni. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(25), 132.

Mahmud, K. (2006). *Divanü Lûgat-it-Türk* (Cilt 3). Ankara: Türk Dil Kurumu.

- Ocak, A. Y. (1983). *Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri*. İstanbul: Enderun Kitapbevi.
- Ocak, A. Y. (1988). Ab-ı Hayat. *Diyanet İşleri Ansiklopedisi*, 1, 1-3.
- Oğuz, M. Ö. (1998). Mitolojimizde ve Ural Batır Destanında Başlangıçtaki Sonsuz Su. *Milli Folklor*, 22-24.
- Oğuz, M. Ö., & Ersoy, P. (2007). *Türkiye’de 2006 Yılında Yaşanan Taş Kesilme Efsaneleri Mekânlar ve Anlatılar*. Ankara: Ankara Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Oymak, İ. (2015). Türk Mitolojisinde Su Kültü . F. Ahsen, & T. v. Ozan (Dü) içinde, *Türk Mitolojisine Giriş* (s. 83-107). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ögel, B. (1997). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları* (Cilt 2). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Ögel, B. (2003). *Türk Mitolojisi I*. Ankara: Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Ökse, T. (2006). “Eski Önasya’dan Günümüze Yeni Yıl Bayramları, Bereket ve Yağmur Yağdırma Törenleri”, *Bilig Dergisi*(36), 47-68.
- Öncül, K. (2005). Elazığ’da Yaşayan Bir Yer-Su Kültü. *Milli Folklor* (66), 56-60.
- Özdemir, S. D. (2014). *Anadolu Masallarında Su ve Ateş*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- Özer, N. (1989). Türk Halk Hekimliğinde Kaplıcalarımız. (s. 204-207). Ankara: Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri.
- Özsoy, Ö., & Güler, İ. (2005). *Konularına Göre Kur'an*. Ankara: Fecr Yayınları.
- Pala, İ. (2009). Su. *İslam Ansiklopedisi*, XXXVII, s. 442.
- Pala, İ. (2010). *Dört Güzeller-Toprak, Su, Hava, Ateş*. İstanbul: Kapı.
- Rahman, A. (1996). *Uygur Folkloru*. (S. Y. Emet, Çev.) Ankara: T.C Kültür Bakanlığı .
- Reyhan, F. (2017). *Gebelerin Suda Doğuma İlişkin Bilgi ve Düşüncelerinin Belirlenmesi*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Rezan, K. (2012). Siirt Halk Kültürünün Şifa Dağıtıcıları: Kutsal Sular. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 7/4, 2149-2161.
- Roux, J. P. (2002). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Sarıkcıoğlu, E. (2002). *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi* (4 b.). Isparta: Fakülte Kitabevi.

- Schimmel, A. (1994). *Tanrının Yeryüzündeki İşaretleri*. (E. Demirli, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Sezal, Z. (2007). *Su Simgeçiliği ve İlahi Dinlerde Arınma*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Şener, A. (1996). Abdest. *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 1, s. 68–70). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Tarancı, C. S. (2016). *Otuz Beş Yaş –Bütün Şiirleri*. (A. Bizirci, Dü.) İstanbul: Can Yayınları.
- Ulutürk, M. (2010). Dinlerde Su Tasavvurları. *Su Medeniyeti Sempozyumu*. (s. 6-9). Konya:: Konya Büyükşehir Belediyesi.
- Uraz, M. (1994). *Türk Mitolojisi*. İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.
- Usta, N. (2016). Kızılcahamam İlçesi Turizm Potansiyeli. *Yabanabad'dan Kızılcahamam'a Kızılcahamam 100 Yaşında* (s. 201-207). içinde Ankara: Kızılcahamam Belediyesi Kültür Yayını.
- Usta, N., & Zaman, M. (2015). Kızılcahamam İlçesinin Turizm Potansiyeli ve Geliştirilmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*(34), 7.
- Ülker, İ. (1988). Sağlık Turizmi ve Kaplıca Sularımızın Değerlendirilmesi. *Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı*. içinde Ankara.
- Üstündağ, İ. (2006). *Kur'an-ı Kerim'de Su Kavramı*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Üzmez, V. (1998). *Şifalı Sular Diyarı Kızılcahamam*. Ankara: Aşık Ofset.
- Verbitski, V. İ. (1893). *Altayskie İnorodtsı*. Moskova .
- Yeniçeri, C. (1995). *Uzay Ayetleri Tefsiri*. İstanbul: Erkam Yayınları.
- Yıldız, N. (1995). *Manas Destanı ve Kırgız Kültürü ile İlgili Tespit ve Tahliller*. Ankara.
- Yurtoğlu, İ. (2006). *Kızılcahamam ve Çevresinin Halk Bilimi Ürünleri Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

EK-1. Kaynak Kişi Listesi

Aşağıdaki sıralama; Soyisim, İsim, Doğum Tarihi, Medeni Hali, Mesleği, Köy, Derleme Yapılan Yer, Mezuniyeti, Tarih olarak düzenlenmiştir.

1. Arslan, Ali İhsan, 1956, Evli, Emekli (Enerji Bakanlığı) , Güvem Bucağı, Lise, 11.04.2019.
2. Aydoğan, Durmuş, 1943, Evli, Emekli, Akçaören Köyü, İlkokul, 11.04.2019.
3. Baştuğ, Hasan, 1969, Evli, Muhtar, Kavaközü Köyü, İlkokul, 10.04.2019.
4. Baştuğ, Hüseyin, 1946, Evli, Emekli, Kavaközü Köyü, Lise, 10.04.2019.
5. Bektaş, Erdal, 1984, Evli, Sağlık Bakanlığı Uyuşturucu ile Mücadele Danışma ve Destek Hattı Operatörü, Salın Köyü, Yüksek Lisans, Ankara, 05.05.2019.
6. Ertürk, Yusuf Ziya, 1945, Evli, Emekli (KEDER (Kızılcahamam Engelliler Derneği) Başkanı, KEDER Binası, Ortaöğretim, 06.04.2019.
7. Kestek, Buket, 1992, Evli, Sağlık Bakanlığı Uyuşturucu ile Mücadele Danışma ve Destek Hattı Operatörü, Kavaközü Köyü, Lisans, Ankara, 17.05.2019.
8. Kuzuca, Mehmet, 1954, Evli, Çiftçi, Otacı Köyü, Şihlar Mahallesi, İlkokul, 09.04.2019.
9. Orhan, 1963, Evli, Çiftçi, Bardakçı Köyü, Avdanderesi Mahallesi, İlkokul, 08.04.2019.
10. Özay, Gülay, 1984, Evli, Ev Hanımı, Kavaközü Köyü, İlkokul, 10.04.2019.
11. Özmen, Bayram, 1959, Evli, Öğretmen, Kavaközü Köyü'nden, Ankara, Lisans (Ankara Eğitim Enstitüsü) , 17.06.2019.
12. Özmen, Durhanım, 1962, Evli, Ev Hanımı, Kavaközü Köyü'nden, Ankara, İlkokul, 17.06.2019.
13. Sarı, Osman, 1938, Evli, Emekli İmam, İyiceler Köyü, Lise, 12.04.2019.
14. Taşkın, Atilla, 1966, Evli. Emekli Posta Memuru (Şeyh Ali Semerkandî Türbesinde Esnafı), Şeyh Ali Semerkandî Türbesi Oyuncak Müzesi, Ortaöğretim, 06.04.2019.
15. Tercan, Durmuş, 1959, Evli, Çiftçi- Çoban, Akçaören Köyü İlköğretim, 11.04.2019.
16. Tosun, Mehmet, 1938, Evli, Emekli, Akçaören Köyü, İlköğretim, 11.04.2019.
17. Tosun, Hatice, 1940, Evli, Ev Hanımı, Akçaören Köyü, ilköğretim, 11.04.2019.
18. Ünal, Bilal, 1968, Evli, Çamlıdere Gençlik Spor Müdürü, Kızılcahamam Merkez, Lise, 07.04.2019.

EK-1. (devam) Kaynak Kişi Listesi

19. Üzmez, Veysel, 1968, Evli, Öğretmen (Şifalı Sular Diyarı Kızılcahamam Ve Yabanabad, Kızılcahamam Altın Sözler Kitaplarının Yazarı), Kızılcahamam Merkez, Lisans, 07.04.2019.
20. Yaman, İbrahim Edhem, 1989, Evli, , Sağlık Bakanlığı Uyuşturucu ile Mücadele Danışma ve Destek Hattı Birim Yöneticisi, Berçinyayalar Köyü'nden, Ankara, Lisans, 19.05.2019.
21. Yaman, M. 1955, Evli, Emekli Öğretmen, Berçinkayalar Köyü'nden, Ankara, Lisans, 19.05.2019.
22. Yıldırım, H. 1961, Evli, Güvenlik Görevlisi, Çeştepe Köyü'nden, Kızılcahamam Merkez, Lise, 07.04.2019.
23. Yılmaz, N. 1954, Evli, Muhtar, Çeltikçi Akçaören Mahallesi, İlkokul, 11.04.2019.

EK-2. Alan Derleme Soruları

1. Atık sular (bulaşık suyu gibi) ile istemsiz temas hakkındaki yöresel inanışlar değişler var mıdır?
2. Bulunduğunuz yörede hangi su/sular şifalı kabul edilmektedir? Soğuk su, Termal (kaplıca), maden suyu, akarsu vb.
3. Kar suyu içmek zararlıdır inanışı var mı? Varsa neden böyle bir inanış vardır?
4. Çevreye insanlara zarar veren su var mı? Varsa bu su hakkında bilgi verebilir misiniz?
5. Soğuk suya karşı olumsuz inançlar var mıdır varsa nelerdir?
6. Önemli günlerde (düğün, nişan, asker uğurlama, hacı adayını yolcu etme vb.) su ile ilgili bir inanış uygulama var mıdır? Ör. Hacca giden kişi kefeni zemzemle yıkar, yolcunun arkasından su dökülür veya gelin damadın evinde odaya girerken içi su dolu bardağı içeriye doğru teperek girer vb. adetler.)
7. Yörede su ile ilgili bildiğiniz atasözü, deyim var mıdır? Ör. Yaşlı birine bekar biri su verirse “ Su gibi ömrün uzun olsun, düğünün güzün olsun” vb.)
8. Rüyada su görmeye dair inanış var mıdır? Rüyada su görmek nasıl yorumlanır?
9. Rüyanı akarsuya anlatma gibi bir pratik var mı?
10. Yörenizde akşam dışarıya bulaşık suyu dökülmez, sıcak ocağa su dökülmez, meyve dibinde abdest bozulmaz gibi inanışlar var mı? Varsa inanış sebebi nedir?
11. Bildiğiniz bir ocak var mı? (siğil ocağı, kırık çıkık ocağı, derma ocağı gibi) Varsa nasıl bir uygulama yapılmakta? Uygulamada su kullanılır mı? Ocak için adak adanır mı, para verilir mi? Anınız var mı?
12. Yörede nisan yağmurlarının toplanıp içildiğinde bazı hastalıklara şifa olduğuna dair bir inanç varmış, bu konuda bir bilginiz var mı? Var ise nasıl bir uygulamadır, neden yapılır? Siz daha önce böyle bir uygulama yaptınız mı?
13. Köyünüzde susuzluk döneminde yağmur duasına çıkılır mı? Yağmur duası nasıl nerede yapılır? Çocukken şahit oldunuz bir yağmur duası var ise anlatır mısınız?
14. Köyünüzde dilek tepesi, şifalı bir çeşme(taş düşüren, şeker hastalığı için iyi gelen vb.) ya da kuyu var mıdır? Varsa uygulamasını anlatabilir misiniz? Efsanesi olan bir çeşme ya da kuyu biliyor musunuz? Varsa anlatabilir misiniz?
15. Yörenizde kutsal sayılan bir yadır, ağaç, su, taş var mı? Var ise bura ile ilgili ne gibi bir uygulama vardır?

EK-2. (devam) Alan Derleme Soruları

16. Közünüzde tarihi bir çeşme var mı? Var ise bu çeşme her hangi bir hastalığa şifa olur mu? Bu çeşmenin yanında yatır ya da ağaç var mı? Var ise burada kurban kesme ya da başka bir adet var mı?
17. Çeşme başında mani atışmaları olur mu? Bildiğiniz su ile ilişkili mani, atasözü, tekerleme, türkü, efsane, dua, beddua var mı?
18. Su ile ilgili evlenme adetleri nelerdir? (Örneğin; Eskiden görücülerin gelin adayından abdest almak için “ibrikten su dökmesini” istemeleri gibi.
19. Gelin hamamı ya da güvey hamamı olur mu? Varsa uygulaması nasıldır? Hangi hamamlar daha çok tercih edilir? Söylenen belirli bir türkü var mıdır? Yapılan dualar nelerdir?
20. Nişan düğünde kına gecesinde su ile ilgili bir uygulama inanış var mı ?(Gelin elinin kinasını damadın evine en yakın çeşmede yıkar, gelin kına gününde köyündeki çeşmelerden abdeste alır gelin almaya giderken kuru dereden geçilmez, gelin indirilirken damadın sahip olduğu çeşmeler gezdirilir)
21. Sabah erken saatlerde ev eşiğine su dökülürse evin bereketinin artacağı gibi bir inanış/uygulama var mı?
22. Okunmuş suya dair bir inanış var mıdır? Ya da muska yazarken su kullanılır mı?
23. Hacdan gelenlerin ikram ettiği zezem suyu nasıl içilir? Yaşlıların kefenlerini zezem ile yıkaması gibi bir uygulama var mı? Varsa nasıldır?
24. Hamile kadına okunmuş su içirilirse doğumun kolay olacağı inancı var mıdır?
25. Kırkı çıkan kadın ya da bebeğin suyu ayakaltına ya da yola dökülmez. Yıkama suyunun bir ağaç dibine dökülmesi gerekti ine inanılır. Bu inanış ya da başka bir uygulama var mıdır? Varsa nasıldır?
26. Çocuk güzel olsun diye suya bakma âdeti hakkında bilginiz, anınız var mıdır?
27. Yörede çocuğu olmayanlar için uygulamalar var mıdır? Adak adama olur mu? Çocuk oldu ise adak yerine nasıl getirilir? (Ör. İçi su dolu bir kaba, her biri bir türbeyi simgeleyen üç bıçak atılır. Bu bıçaklar Kürt köy, Taşlı Şıhlar köyündeki Oruç Gazi ve Çamlıdere'deki Şeyh Ali Semerkandi türbelerini temsil ederler. Suya konulan bıçaklardan hangisi küflendi ise, adak yerine getirilmek üzere o türbelere gidilir.)
28. Yöredeki çocuklarda kırklama nasıl olur? (Ör. Kaşıkla 40 kaşık su bir tase konur daha sonra çocuk bu su ile duş aldırılır.)

EK-2. (devam) Alan Derleme Soruları

29. Uyuyamayan, hasta olan çocukların tedavisinde su kullanılır mı? Çocukların çeşitli hastalıklardan kurtulması için bir kuyu ya da suya adak adanır mı?
30. Hasta olan hayvanların tedavisi için kullanılan bir su var mı?
31. Evlilik adetlerinde kızın ya da damadın evlilik onayında belirli etmesi için bir uygulama var mıdır?(Evlenmeye gönlü olmayan kız, görücü gelenlerin ayakkabısına su koyar)
32. Gelinin yeni evine girerken başına su serpilmesi âdeti var mıdır? Varsa neden böyle bir adet yapılır ?(Bereketli olsun, çocuğu çok olsun vb)
33. Cenazenin arkasından su dökülmemesi gerekti ine inanılır mı? İnanılırsa sebebi nedir?
34. Ölüm öncesinde, ölüm anında ölüm sonrasında su ile ilgili bir uygulama var mı? Varsa nasıl yapılır? İnanış/uygulama nedir? (Ölüm anında kişiye bol bol su verilir, şeytan onu su ile aldatıp kandırmasın diye, Ölü evinde sular dökülür, ölü sadece ailenin pınarından/ kuyusundan alınan su ile yıkanır, Cenazenin yıkandığı su belirli bir alana dökülür. Ayakaltına alınmaz, Mezar testi veya ibrikle getirilen su, mezarın baş kısmından başlayarak ayakucunda bitirmek üzere dökülür. Su, ölünün ya yakın akrabası olan bir çocuk veya yetim/öksüz bir çocuk yapar. Bu işlem üç gün sürer su dökülmesi güneş doğmadan sabahleyin yapılır)
35. Cenaze töreninde su nasıl kullanılır? Bu döneme suya dair inanış uygulama var mıdır? Neden bu uygulama yapılır? Ör. Cenaze çıkan evdeki sular hepsi dökülür, cenaze mezarı sulanır, cenaze anında yağmur yağarsa rahmettir cenazenin günahsız olduğuna işarettir vb.)
36. Ayakta su içilmemesi gerektiği âdeti yörede var mıdır? Varsa sebebi nedir? (haram oldu una inanılır vb)
37. Su içme adabı nasıl olmalıdır? (Suyu bir seferde hayvanların içti ine inanılır. Suyu helal etmek için yudum yudum 3 seferde içmek gerekti ine inanılır)
38. Çevrenizde kutsal/şifalı bilinen yer (su) veya herhangi bir nesne var mı?
39. Yörenizde kutsal sulara ne ad verilmektedir?
40. Kutsal su ile ilgili inanışlar nelerdir?
41. Kutsal su ile ilgili uygulamalar nelerdir?
42. Kutsal su ile ilgili uygulamalar esnasında dua ya da özel bir söz var mı?
43. Kutsal su bulunduğu yer neresidir? (Yöre, köy ya da evin neresinde)
44. İlçede veya köyde kaç tane kutsal su vardır?

EK-2. (devam) Alan Derleme Soruları

45. Kutsal suların sahiplerinin cinsiyeti var mıdır?
46. Kutsal suları, kimler, ne zaman, nasıl ziyaret eder?
47. Birkaç köyün birlikte ziyaret ettiği bir kutsal su var mıdır? Varsa bu ziyaret, hangi durumlarda ve zamanlarda gerçekleştirilir?
48. Kutsal su isminin geçtiği atasözü, deyim, mani, anlatı, ağıt vb. var mı?
49. Kutsal su için kullanılan saçı var mı? (Saçı cinsi, miktarı...)
50. Kutsal su için yapılan dualar var mı?
51. Kutsal su ile ilgili kaçınmalar nelerdir?
52. Kutsal suların sahipleri, insanlar tarafından görülmüş müdür? Görüldüyse nasıldır? Gören kişiye herhangi bir şey olmuş mudur?
53. Kutsal suya dair definecilik uygulaması var mı?
54. Şifalı suyun çıktığı yer:
 - a. Suyun bulunduğu yer nasıldır? (Ağaçlık, kayalık, vs)
 - b. En yakın köye veya yerleşme noktasına uzaklığı nedir?
 - c. Su devamlı olarak akar mı? Yoksa önce bir depoda toplanıp toplandıktan sonra mı akıtılıyor?
 - d. Bu sudan en çok kimler, hangi aylarda yararlanır? Faklı il, ilçe, köylerden gelen olur mu?
55. Kaynağın meydana gelişi:
 - a. Suyun adı nedir? Bu ad nasıl ve kim tarafından verilmiştir? Bunun için anlatılan bir anlatı var mı?
 - b. Bu su kaynağını ilk önce kim ve nasıl bulmuştur? Su nasıl akmaya başlamıştır?
 - c. Suyun bulunması ve şifalı olması, hastaları iyileştirmesi hakkında ne gibi anlatılar vardır?
 - d. Kaynağın yanında veya yakınında bir yadır (ermiş, veli vb.) var mıdır? Bu yadır ne zaman yaşamıştır? Nereden gelmiştir ve o bölgede kendisi için anlatın başka bir anlatı var mıdır?
56. 3. Suyun halk tedavisinde kullanılması:
 - a. Şifalı su hangi hastalıkların tedavisinde kullanılır?
57. Suların korunması hakkında bir efsane ya da inanış var mıdır?
58. Temiz kabul edilmeyen (şifa bozucu) sular nelerdir?

EK-3. Kaynak Kişilerden Elde Edilen Belgeler

KIZILCAHAMAM MADEN SUYU

Maden Suyu: Yer kabuğunun çeşitli derinliklerinde jeolojik şartlara uygun olarak oluşan şifalı etkileri tesbit edilmiş ve içerisinde tabii olarak çözülmüş madensel tuz bulunduran, ayrıca belirli oranlarda tabii gaz ve radyoaktif yüke sahip olabilen sıcak ve soğuk sulardır.

Maden suyu Kızılcahamam'ın en önemli gelir kaynaklarından biridir. Tesislerde 35 kişi çalışmaktadır. Maden suyu kaynağı ve tesisleri Kızılcahamam'a 4 Km. uzaklıkta bir vadinin içindedir. Tesislerde şişelerin yıkaması ve dolumu otomatik olarak el değmeden yapılmaktadır. Şişeler ve maden suyu üretime girişinden çıkışına kadar iki ayrı noktada titizlikle kontrol edilmektedir. Böylelikle maden suyu standartlarına ve maden suyu yönetmenliğine uygun olarak üretilip satışa hazırlanır. Şişeler 24 lük plastik kassalarla ambalajlanır. Şişeler şeffaf yeşil renge dönüştürülmüş olup, 20 cc lik tir.

Tesislerimizde üretilen maden suları bayilerimiz aracılığı ile yurdun her bölgesine dağıtılır. Maden suyumuzun bulunmadığı hiçbir bölge yoktur.

Ayrıca yurt dışından gelen taleplerde incelenmekte olup, ihracat imkanları araştırılmaktadır.

Maden suları Türkiye'nin birçok bölgesinde çıkmaktadır. Bu suların içerisinde bulunan çözülmüş madensel tuzların oranları ve farklılığından, ayrıca tat ve koku özelliklerinden farklılık arz eder.

Halkımız maden sularını şifa ve yediklerinin daha kolay ve çabuk sindirmek için kullanır. Avrupa ve eski SSCB Cumhuriyetlerindeki gibi su yerine maden suyu içme alışkanlığı yoktur.

Maden suyumuzun içerisinde bulunan çözülmüş tuzları, sodyum, kalsiyum, magnezyum, demir ve alüminyum iyonları ile hidrokarbonat, klorür, sülfat ve metasilikat asididir.

Maden Suyunun içerisinde çözülmüş bulunan bu madensel tuzların ve minerallerin sağlığa birçok zararı olmadığı gibi bazı hastalıklara, karaciğer, safra kesesi ve pankreas üzerinde hareketi ve salgıyı artırıcı özellikleri vardır. Ayrıca kan seviyesinde birikmesinde, metabolizma hastalıklarında, diabet, gut ve benzeri şikâyetlere tavsiye edilmektedir. İçinde kükürt bulunduğu için ekşime yapıp kokmayan, mide gazlarını gideren, idrar yolları, böbrek hastalıkları, kalsiyum ve diğer bazı hastalıklarına faydalı olduğu bilinmektedir.

ALTINSU

İçimi hoş kokusuz, renksiz, yumuşak mir memba suyu olan altinsuyun şifalılık derecesi 4.5 cc dir. İsimi Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK vermiştir. Yazılı kaynaklara ve eskiden yaşamış olan yerli halkın anlattıklarına göre ATATÜRK 1934 yılında Kızılcahamam'a gelmiş ve bugünkü Soğuksu milli parkı dahilinde bir çam ağacının altında sabahlamıştır. Su istediğinde kendisine bu sudan sunulmuş, suyu içtikten sonra etrafındakilere şöyle bir bakarak " Bu su altın gibi bir su" neden bu suyu değerlendirmiyorsunuz di- yerek değerlendirilmesi için ilk maddi yardımı kendisi yapmıştır.

Atatürk'ün önerileri doğrultusunda hemen bir şişeleme ve dolum tesisi inşaa edilerek altın suyun üretime ve dağıtımına başlanmıştır. Bugün özel sektör tarafından işletilen altinsu tesislerinin mülkiyeti Belediyeye aittir.

Otomatik dolum makineleri ile yıkama, dolma, ve kapama el değmeden yapılmaktadır. tesiste saatte 4000 şişe dolum yapılabilmektedir. Genelde iç anadolu ve kadeniz bölgesine dağıtım ve sevkiyatı yapılmaktadır.

Hazırlayan
Coğrafya Öğretmeni..... ZEHRA TEKİN

EK-3. (devam) Kaynak Kişilerden Elde Edilen Belgeler

KIZILCAHAMAMCOĞRAFI KONUMU:

Coğrafi konumu itibarıyla Kızılcahamam İç Anadolu Bölgesi ile Karadeniz Bölgesinin batı karadeniz bölümü sınırında yer almaktadır. Kızılcahamam merkez ilçesi batı Karadeniz bölümü sınırları dahilinde kalmaktadır.

Ankara'nın kuzeyinde Ankara-İstanbul E-5 Karayolu üzerinde yer alan Kızılcahamam doğudan Çubuk, batıdan, Çamlıdere, kıy zeyden Çankırı'nın Çerkeş ilçesi ve Bolu, güneyden Ayaş ve Kazan, güneybatıdan da Güdül ilçeleri ile çevrili bulunmaktadır. Yüzölçümü 1712 km² ve 1990 nüfus sayımı itibarıyla 13.000 nüfusludur. Güvem, Çeltikçi, Ş ve Pazar olmak üzere üç bucağı ve bunlara bağlı 110 köyü vardır.

Işık Dağlarından doğup Sakarya Nehrine dökülen kocaçay, diğer bir adıyla Kırmır Çayı'nın bir kolunda, batıdaki Aliş Dağı ile kuzeydeki Işık dağı eteklerinin çevrelediği dar ve düz bir vadi içerisinde kurulmuş olan Kızılcahamam'ın ortalama rakımı 975 M dir.

TARİHÇESİ:

Kızılcahamam'da ilk yerleşmelerin kesin olarak bilinmemesine rağmen milattan önce 2000 yılında Hititler Kırmır Çayı vadisinde yaşadıkları tesbit edilmiş durumdadır.

Prof. Dr. Muzaffer Şenyürek'in Kızılcahamam'ın Akdoğan Köyü ve dolaylarında yaptığı araştırma ve kazılardan elde ettiği bulgular ve Ankara'ya bağlı Polatlı ilçesinin Sakarya nehri kenarında bulunan Gordion (Yassı Hüyük) ün Hititlerin başkenti olması bu görüşü desteklemektedir.

Daha sonra milattan önce 7. yüzyılda batıdan Anadolu'ya gelerek Kırmır çayı boylarını yurt edinen Fırıklar, görmekteyiz.

Fırıkların sonra Anadolu'ya doğudan gelerek yerleşen Lidyalılar, Persler milattan önce 333 yılında da Makedonyalı Büyük İskender bölgede hakimiyet kurmuşlardır.

Eski adı "YABANABAT" olan Kızılcahamam'ın Güvem ve Çeltikçi Bucaklarında Bizanslılardan kalma birçok esere rastlamak mümkündür.

Enson Orta Asyadan gelen ve Kıpçak Türklerinin bir kalıntısı olan Çitak Türkleri Kızılcahamam ve çevresine yerleşmişlerdir. Orta Asyadan gelmede halen bazı yerlerde isimleri korunan Çitak Türklerinin buralara yerleşim tarihleri kaynaklardan anlaşıldığına göre çok eskidir. Kızılcahamam'daki gibi bugün Anadolunun birçok yerlerinde ÇATAK, ÇITAK ve ÇITAKOĞLU adını taşıyan birçok beyun yaşadığını veya bu adları taşıyan birçok yerleşim yeri isimlerinin bulunduğunu kaynaklar belirtiyorlar. Anadolu'nun başka Rumeli'de Çitak adlı Türk boyları mevcuttur.

Rivayete göre Çitak kelimesi beyaz renkli çit yani beyaz kumaştan gelmiştir. Bildiğimiz gibi Osmanlı İmparatorluğunun son zamanlarında uğradığı yenilgiler askerlerin sık sık kaçmaları sonucunu doğurmuştur. Bu kaçak askerlerin giydikleri uniformalar çit adı verilen beyaz kumaştan olduğundan halli bu kaçak askerleri birbirlerine haber vererek korunmak için "beyaz üniformalılar geliyor" anlamına gelen "Çiti aklar geliyor derlermiş. İşte zamanla çiti ak kelimesi söylenen söylene değişime uğramış Çitak olmuştur.

Diğer bir rivayete göre Kızılcahamam halkı eskiden Tiftik Keçisi~~den~~ yününden örülmüş el örgüsü giysiler giydiğinden yörenin halkına Çitak denilmiştir.

Evlîya Çelebi 17. yüzyıl seyahtnamesinde yakın tarihinde adı yabanabat olan Kızılcahamam'dan 100 parça mamur köyü olan ve her hafta pazarı kurulur Şubasılık" olarak bahsediyor. (Subağı: Bir Şehrin bilhassa küçük kasabaları güvenlik kuvvetleri başkanıdır.

EK-3. (devam) Kaynak Kişilerden Elde Edilen Belgeler

Şemseddin Sâmî'nin Kamu-su Alem adlı eserinde de 175 Köyden ibaret olan Yabanabat'ta 72 dükkan, 3 köprü ve 190 değirmeni olduğu ifade edilmektedir. 1356 yılında Yabanabat'ın ilçe merkezi "Demirciören" Köyü iken 1880 yılında ilçe merkezi "Pazar" bucagına nakledilmiş ve "Çorba" adıyla 1915 e kadar oradan idare edilmiştir. 1915 yılında ilçe merkezi bugünkü Kızılcahamam'a nakledilmiştir.

İlçe neojen sonu volkanik püskürmeler sırasında pıgerek kırmızı bir renk alan kahverengi orman topraklarıyla kaplı olduğundan ve termal Kaplıca- arından dolayı "KIZILCAHAMAM" adını almıştır.

KIZILCAHAMAM KAPLICALARI

APLICALARIN TARİHÇESİ:

Kızılcahamam Termal Sularının geçmişi bilindiği kadarı ile Roma İmpara- orluğunun parlak dönemlerine kadar uzanmaktadır. Kesin yapılaş tarihi belli olmamakla beraber bugünkü Büyük Kaplıcanın bulunduğu yerdeki eski amam kalıntıları bu görüşü desteklemektedir. Halk arasında Roma Hamamı diye anılan bu eski kalıntılardan anlaşıldığına göre bu hamam 2 büyük avuzdan ve yer altından çıkan termal suyun dinlendirildiği büyük bir depo- an ibarettir. Bu depo ve havuzların yumurta akı ile karıştırılan toprak ve liden müteşekkil bir karışım ile sıvanıp inşa edildiğinde söylenir.

Yine bazı kaynakların belirttiğine göre 1402 tarihinde Yıldırım BEYAZIT le Timur arasında yapılan Ankara Savaşı esnasında Timur'un ordularının ızılcahamam yakınlarında mevzilendikleri, Timur'un meğhur fillerini ışık ağı eteklerindeki ormanlık alanda sakladığı ve timur'un bu esnada Kızılca- hamam'daki termal sudan faydalandığı aksayan bacağı ağrıdığı için şifa ılmak amacıyla sık sık banyo aldığı bilinmektedir. Hatta bir rivayete göre Timur: sıcaklığı 80 santigrat dereceye kadar varan Kaplıca suyunu yakanır- en ayağını birden sıcak suya sokunca acı bir yanma hissiyle öfkelenip aman bre Kızılcahamam" dediği ve Kızılcahamam isminin buradan geldiği ylenmektedir.

Yine Kızılcahamam'ın Güvem bucağını 3 km uzaklıktaki Seyhanlı Kaplıca- arından haşlı seferleri sırasında Alman Orduları tarafından yaptırıldığı linmektedir.

Yine Büyüklerimiz tarafından iletilen bir rivayete göre ne zaman Sey- hamamı kaplıcalarına giriş için ücret alınırsa o zaman o kaplıcadan yılan ıkacağı söylenirmiş. Eskiden köy halkının ortak malı olan bu kaplıcalardan akın zamanda ücret alınmaya bağlanılmış ve ilginçtir ki rivayetteki gibi aplıcadan yılan çıktığı pek çok kez gözlenmiştir. Fakat son yıllarda böyle ir olaya şahit olunmamıştır. Son olarak 1945 yılında Kırhan Ankara Valisi evyat TANDOĞAN'ın hizmeti ile yeniden inşa edilen Kızılcahamam Büyük Kap- lıca'sı biri erkek diğeri kadınlara mahsus olmak üzere iki bölümdür. her ci kısımda mermerden yapılmış büyük birer havuz, sauna, göbekteği, duş ıllumları, soyunma ve dinlenme odaları, kuvetli özel aile kabinleri bulun- aktadır. Çay ocağı, saç kurutma makineleri, emanet kısmı temizliği ve güven evlilerin güler yüzlülüğü ile modern bir tesise sahip olan kaplıca yurdun Ört bir yanından pek çok insanı gerek tedavi gerekse dinlenme amacıyla endine çekmektedir. Eldeki mevcut imkanlar kullanılarak hemen hemen her yıl adilat ve yenileme çalışmaları yapılmakla beraber henüz arzulanen düzeye rişilememiştir.

İçerisinde Çeşitli sosyal ve kültürel tesislerin yer alacağı ve her türlü izmetin sunulabileceği daha modern kaplıcaların yapılması ileriye yönelik rojeler arasındadır.

Kaplıcalarımıza olan talep her geçen gün artmaktadır. Örneğin 1992 yılın- a kaplıcalarımıza günden ortalama 2500-3000 kişi girerken bu yıl ortalama az sezonu itibarıyla 4000 kişinin üzerine çıkmıştır. tabiki bunun ilçemize lan geliride gözardı edilemeyecek kadar büyük olmaktadır. Kaplıcalarımıza adese yöresel ve bölgesel misafirler değil yurdun dörtbir yöresinden ıştırakçilerimiz gelmektedir.

EK-3. (devam) Kaynak Kişilerden Elde Edilen Belgeler

Kaplıcalarımıza Özellikle yaz aylarında gerek tedavi gerekse dinlenme amacıyla gelip kaplıcalarımızdan faydalanan vatandaşların yoğunluğunu genelde kömür ve demirçelik işçisi olması sebebiyle doktor tavsiyesi üzerine Zonguldak ve civarından gelen insanlarımız teşkil etmektedir.

Bunun yanısıra Malatya, Trabzon, Çorum, Kastamonu yoğunlukta olmak üzere doğu ve güneydoğu bölgelerimizden bile tedavi maksadı ile gelen ziyaretçilerimiz bulunmaktadır.

Tedavi maksadı ile gelen hastalarımızın genelde Romatizma, siyatik, kırıkçeme, ilt bozuklukları, kadın hastalıkları, bel ağrıları, ekzema gibi hastalıklardan şikayetçi oldukları ve düzenli bir kaplıca tedavisinde sonra hemen hemen hepsinin memnun kaldığı gözlenmektedir.

İlçemizin Yeni bir termal ilçe olması için çalışmalar başlatılmış olup, 1993 yılı Şubat ayında ihalesi yapılan 162 .799 M2 alan üzerine Türkiye'nin en büyük tesisi olacak olan, Tepe İnşaat gurubunun finanse ettiği Ada Aqua Centre kompleksi (Yeni Termal Su merkezi) yapılacaktır. Bunun yanında 1995 yılı sonunda faaliyete geçecek olan dört yıldızlı bir hotel kaplıca inşaatı devam etmektedir. Yeni faaliyetlerimiz içerisinde Bir Termal çamur banyosu kaplıca kompleksi düşünülmektedir.

EK-3. (devam) Kaynak Kişilerden Elde Edilen Belgeler

HALK DİLİNDE KIZILCAHAMAM KAPLICALARI

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Fiziksel ve rehabilitasyon Anabilim Dalı Başkanlığınca verilen rapora göre şu hastalıklara faydalıdır.

- 1-Eklemlerin iltihaplı ve iltihapsiz müzmin hastalıklarında,
- 2-Eklemler gevresi dokuların romatizmaya bağlı ağrılı hastalıklarında eklem ve bağların hareket sınırlaması yapan rahatsızlıklarında,
- 3-Eklemlerdeki romatizmaya bağlı ve burkulmalara bağlı ağrılı gıcıkliklerin tedavisinde
- 4-Özellikle Erkeklerde şişman yapılı olanlarda görülen gut hastalığının müzmin devrelerinde
- 5-Kırık çıkık sonrası kalan ağrı ve hareketsizliklerin tedavisinde,
- 6-Kol ve bacak felçlerinin müzmin devreleri ile çocuk felçlerinde,
- 7-Romatizmal hastalıklara veya tümör iltihabı hariç çeşitli bozukluklara bağlı omuz,kol,be,bacak ağrılarında,
- 8-Kadınların müzmin bel ağrılarında, Kadınlik organı hastalıklarında adet kesimi devresi rahatsızlıklarında, bazı tür kısırlıkların giderilmesinde
- 9-Bazı ruhsal hastalıklarda, aşırı sinirlilik hallerinde, bazı cilt hastalıklarının tedavisinde,

Prof.Dr.Tansu Karabay ARASIL

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı Başkanlığınca verilen rapora göre:

- 1-Sağlı derinin kepeklenmeleri, sedef hastalığı ve derinin iltihaplı hastalıklarında
- 2-Ekzema ve derinin kaşıntılı hastalıklarında
- 3-Ağız içi hastalıklarında,
- 4-Artma eğilimi gösteren deri hastalıklarında,

Prof.Dr.Atıf TAŞPINAR

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dermatoloji anabilim dalı başkanlığının 30.07.1984 gün ve 186 sayılı raporu:

- 1-Saç kırılmaları,kepeklenmeler ve sulu kabuklanmalarda,
- 2-Kasık ve ayak mantarlarında, sedef hastalığının geç devresinde sebebi belli olmayan kaşıntılarda,gözlerin çapaklanmasında, derinin kabuklanmasında ve mikroplarla zedelenmesinde,
- 3-Ekzemalarda, ellerde ve ayaklarda, parmak arası sulu, akıntılı,kaşıntılı hastalıklar, sabun,sprey,petrol ürünleriyle olan allerjinin yok edilmesinde,elilt çatlaklarında.
- 4-Ağız içinde dilde,yanak içindeki yaralarda,müzmin boğaz hastalıklarında
- 5-Soğutularak içilmek suretiyle solucan,tenya,kurt ve çerit düşürülmesinde, hazmin kolaylaştırılmasında.
- 6-Oturma banyolarıyla devamlı kanayan mayasılarda,
- 7-Uzun yıllar süren mafsalsız rahatsızlıklarında.
- 8-Lumbago,sırt,Bel,ağrıları kol ve bacaklardaki uyuşma ve gıcıklikte.
- 9-Vücuttaki çeşitli kırık çıkıkların iyileşme safhasında ve daha sonraki ağrıların giderilmesinde
- 10-Fazla gıda ile beslenen şişman hastalardaki ayak ve bacak ağrılarında
- 11-Müzmin hale gelmiş yastak hastalarda çocuk felçleri,siyatik ağrıları
- 12-Kadınların müzmin bel ağrılarında, ateş basmalarında, ayak şişmelerinde,bazı kısırlıkların tedavisinde olumlu sonuçlar vermektedir.

EK-3. (devam) Kaynak Kişilerden Elde Edilen Belgeler

TIP DİLİNDE KIZILCAHAMAM KAPLICALARI

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı Başkanlığınca verilen rapora göre Şu hastalıklara Faydalı

- İnaktif devredeki Romatoid, artrit ve benzeri hastalıklarla seronegatif kondartritlerin tedavisinde
- Eklem gevresi ve diğer yumuşak doku lezyonlarında,
- Osteoartrözde,
- Gut ve benzeri metabolik hastalıklarda,
- Kırık-Çıkık ve geçitli travma sekellerinde,
- Akut devre dışı bazı nörolojik hastalıklara bağlı felçlerin tedavisinde
- Kronik devredeki geçitli kadın hastalıkları ve hormon bozukluklarında.
- Bazı ailt hastalıklarında
- Depresyon, zihinselyorgunluk gibi bazı ruhsal bozuklukların tedavisinde.

Prof.Dr.Tansu Karabay ARASIL

ANKARA Üniversitesi Tıp Fakültesi Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı Başkanlığınca verilen rapora göre:

- Kükürtlü olduğu için:
 - Derinin paraziter ve mikrobien hastalıkları
 - Seboreik deri hastalıkları
 - Psoriasis
- Arsenikli olduğu için:
 - Eksema
 - Psoriasis
 - Prorige
- Demirli olduğu için:
 - Ağır hastalıkları ve lökopsilerde
- Klorlu olduğu için:
 - İritasyona eğilimli dermatozlarda
- Silikatlı olduğu için:
 - Proriler
 - Eksemalar
 - İritasyona eğilimli dermatozlar
 - Seboreik dermatiller

Prof.Dr. Atif TAŞPINAR

EK-3. (devam) Kaynak Kişilerden Elde Edilen Belgeler

BÜYÜK KAPLICA TAHLİL RAPORU

Analizi yapan: Prof Dr. Kerim ÖMER ÇAĞLAR
 Raporu Hazırlayan: Prof Dr. Kerim Ömer ÇAĞLAR
 Analiz Tarihi: 25.7.1947
 Spesifik Tartı: 150'de 1.0034 (1 litre Suda)
 Temperatur : 50° C.

KATİYONLAR		Miligram	Milival	Milival
Potasyum iyonu (K)		42.9	1.098	3.4
Sodyum iyonu (Na)		630.0	27.389	87.0
Kalsiyum iyonu (Ca)		44.4	2.220	6.868
Magnezyum " (Mg)		10.8	0.880	2.7
Demir iyonu (Fe)		0.02	0.0007	0.002
Alüminyum iyonu (Al)		0.09	0.0099	0.030

ANİYONLAR :

Klorür iyonu (Cl)	280	7.896	25.05
Nitrat iyonu (No)	6	9.097	0.03
Sülfat iyonu (So ₃)	3.5	0.198	0.6
Hidroarsenat " (KAS) KAS	9.116	0.0666	0.5
Hidrokarbonat (HCO ₄)	14.26	23.398	74.4
Serbest Karbondioksit 2 (CO ₂)	398.4		
Metasilikatesidi (H SiO ₃)	139.1		
Radyoaktivite	16.0		
Reaksiyon (PH)	6.2.		

EK-4. Resimler

Resim 1: Deli İmam Çeşmesi

Resim 2: Eğitimci Nuray Yeşil Müzesinde Bulunan Deli İmam Balmumu Heykeli

EK-4. (devam) Resimler

Resim 3: Pazar Çeşmesi

Resim 4: Pazar Çeşmesi Kitabesi

EK-4. (devam) Resimler

Resim 5: Altın Su Kaynağı

Resim 6: Altın Su Tesisi Yıkıntıları

EK-4. (devam) Resimler

Resim 7: Büyük Kaplıca Dış Görünüşü

Resim 8: Büyük Kaplıca İç Görünüş

EK-4. (devam) Resimler

Resim 9: Büyük Kaplıca Havuz

Resim 10: Büyük Kaplıca Kese ve Masaj Yeri

EK-4. (devam) Resimler

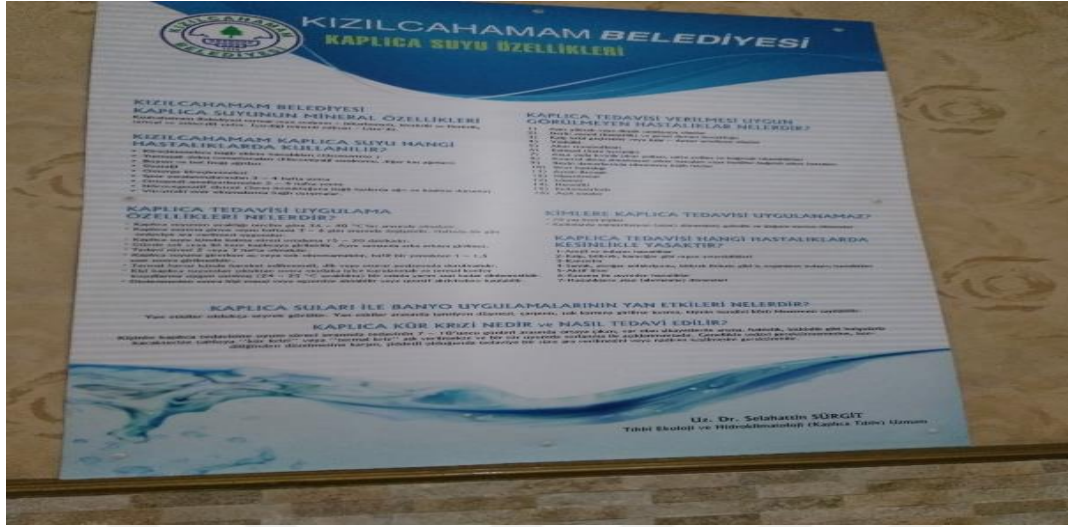
2017

BÜYÜK KAPLİCAYA ERKEKLER - BAYANLAR BÖLÜMÜ VE PANSİYON EVLERİNDEN GİREN KİŞİ SAYILARI

S	OCAK			ŞUBAT			MART			NİSAN			MAYIS			HAZİRAN			TMMÜZ			AĞUSTOS			EYLÜL			EKİM			KASIM			ARALIK		
	E	B	P	ER	BA	PA	ER	BA	PA	ER	BA	PA	ER	BA	PA	ER	BA	PA	ER	BA	PA	ER	BA	PA	ER	BA	PA	ER	BA	PA	ER	BA	PA			
1	337	380	5	228	130	23	160	10	5	462	212	3	958	777	36	122	46	0	503	400	7	360	263	78	738	1501	44	637	336	10	142	50	13	178	51	0
2	180	137	5	538	434	16	272	206	0	700	467	7	229	127	0	80	24	0	787	506	13	340	345	0	601	573	0	731	134	21	138	201	32	395	182	22
3	106	10	0	240	107	23	182	80	18	307	516	12	224	105	23	120	33	0	788	251	30	837	344	0	509	70	180	119	25	138	80	7	540	236	0	
4	518	111	0	468	236	20	450	148	38	220	93	12	335	261	30	214	105	0	368	515	34	283	272	0	839	22	180	102	0	472	204	3	368	26	0	
5	180	31	0	308	183	0	227	266	0	270	60	0	220	108	30	0	0	0	274	250	81	430	888	27	261	837	46	255	280	0	472	204	3	368	26	0
6	217	60	30	701	63	4	184	60	31	201	92	0	671	177	30	0	0	0	245	238	0	840	212	34	348	225	64	268	0	254	212	0	377	94	0	
7	116	70	0	204	85	0	180	65	0	437	210	34	220	238	27	0	0	0	202	261	0	601	203	71	360	300	67	401	210	34	348	225	0	377	94	0
8	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
9	122	25	4	232	85	1	234	51	1	480	197	4	194	46	20	0	0	0	202	261	0	601	203	71	360	300	67	401	210	34	348	225	0	377	94	0
10	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
11	90	11	0	180	137	0	160	212	11	221	35	0	377	213	19	0	0	0	202	261	0	601	203	71	360	300	67	401	210	34	348	225	0	377	94	0
12	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
13	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
14	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
15	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
16	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
17	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
18	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
19	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
20	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
21	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
22	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
23	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
24	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
25	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
26	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
27	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
28	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
29	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
30	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
31	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
32	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
33	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
34	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
35	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
36	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
37	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
38	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
39	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
40	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
41	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
42	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
43	184	155	0	415	246	2	363	283	21	607	313	2	235	71	12	0	0	0	411	336	11	272	275	60	705	232	34	573	280	18	144	64	0	165	41	0
44																																				

EK-4. (devam) Resimler**Küçük Kaplıca İç Görünüşler****Resim 13-a: Giriş Salonu****Resim 13-b: İç Bölümlere Geçiş Sağlayan Hol****Resim 13-c: Dinlenme Alanları**

EK-4. (devam) Resimler

Resim 14: Kızılcahamam Kaplıcalarının Özelliklerin Anlatan Rapor

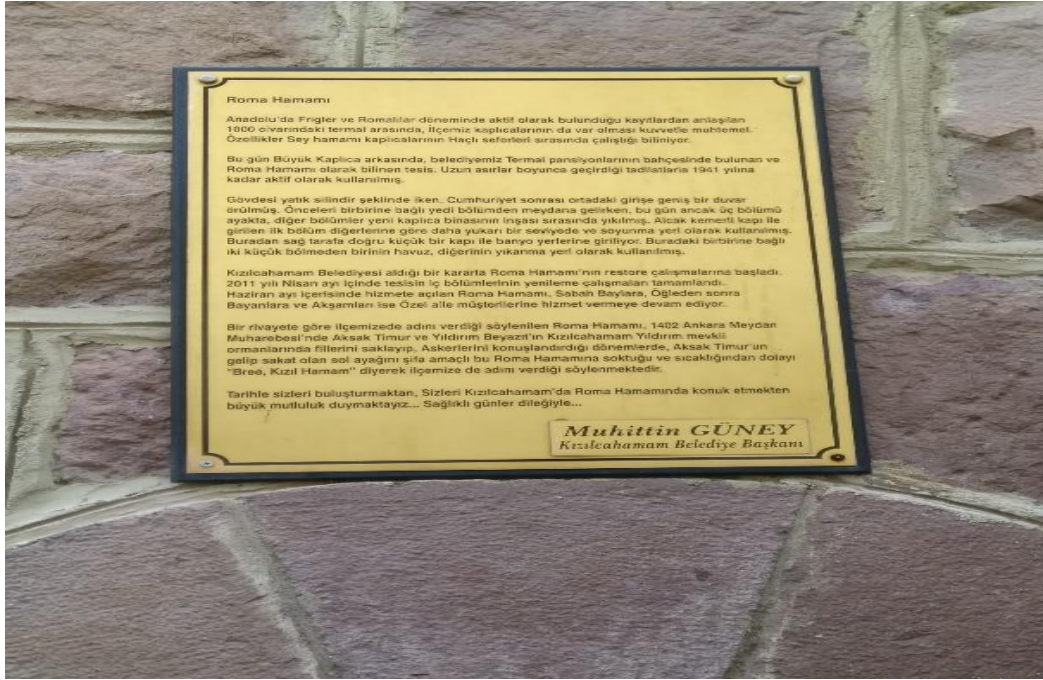

Resim 15: Eski Hamam Dış Görünüşler

EK-4. (devam) Resimler

Resim 15-a Eski Hamam Girişi

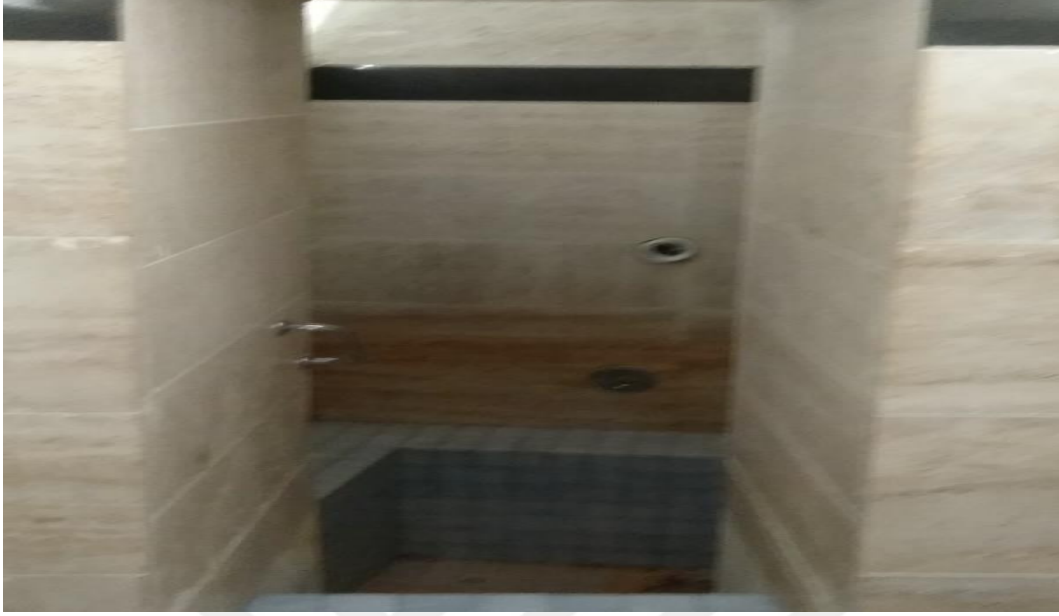
Resim 15-b Eski Hamam Kitabesi

EK-4. (devam) Resimler

Resim 15-c Eski Hamam İç Görünüş (Kaynak Kişi Yusuf Ziya Ertürk Eski Hamam Hakkında Bilgi Verirken)

Resim 15-ç Eski Hamam Yenilenmesinde Orijinal Kalan Duvarlar

EK-4. (devam) Resimler

Resim 15- d Eski Hamam Havuzu

Resim 16: Sey Hamamı Dış Görünüşü

EK-4. (devam) Resimler

Resim 16-a: Sey Hamamı'na Dair Rapor

Resim 16-b Sey Hamamı Faydalı Olduğu Hastalıklar

Resim 16-c: Sey Hamamı Kadınlar Girişi

EK-4. (devam) Resimler

Resim 17: Sey Hamamı Eski Kalıntılar

Resim 18: Sey Hamamı Sularının Çıkış Kanalları

Resim 19: Sey Hamamı İç Görünüşü

EK-4. (devam) Resimler

Resim 19-a: Sey Hamamı Dinlenme, Duş Alanları

Resim 19-b: Sey Hamamı Fazla Suların Atıldığı Kanallar

EK-4. (devam) Resimler

Resim 19-c: Sey Hamamı Tavanı

Resim 19-ç: Havuza Geçiş Kapısı

EK-4. (devam) Resimler

Resim 19-d: Sey Hamamı Havuzu

Resim 20: Sey Hamamı Camisi

Resim 21: Kaynak Kişi Ali İhsan Arslan Sey Hamamı Camisi hakkında bilgi anlatırken.

EK-4. (devam) Resimler

Resim 22: Uyuz Hahamı Dış Görünüş

Resim 23: Uyuz Hamamı İçi Bekleme Yeri

EK-4. (devam) Resimler

Resim 23-a Uyuz Hamamı Havuzu Girişı

Resim 23-b: Uyuz Hamamı Havuzu

EK-4. (devam) Resimler

Resim 24: Kızılcahamam Maden Sularının Kaynak Alanları

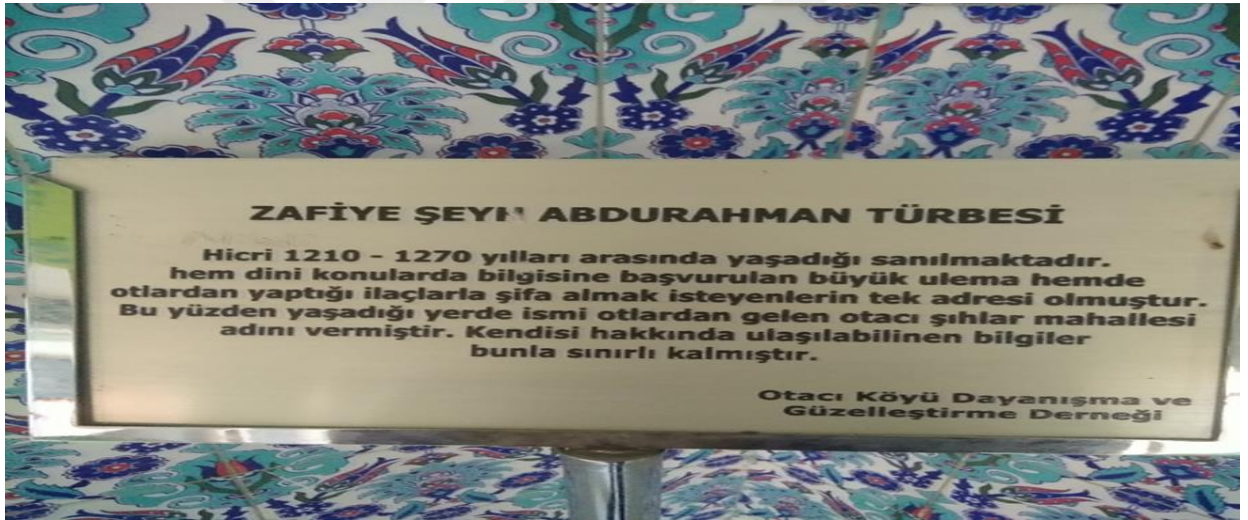
Resim 25: Kızılcahamam Çamlık Maden Suyu Dolum Tesisleri

Resim 26: Şeyhler (Şıhlar) Mahallesi Tabelası

EK-4. (devam) Resimler

Resim 27: Şeyh Abdurrahman Türbesi Dış Görünüş

Resim 28: Şeyh Abdurrahman Hayatını Anlatan Yazı

EK-4. (devam) Resimler

Resim 29: Şeyh Abdurrahman Türbesinde Hastalıkların Giderilmesi İçin Uyulması İstenilen Kurallar Levhası

Resim 30: Şeyh Abdurrahman Türbesi Sandukalar

EK-4. (devam) Resimler

Resim 31: Şeyh Abdurrahman Türbesi'nde Yüz Felci Tedavisi İçin Uyuma Alanı

Resim 32: Kavaközü Köyü Gelin Kaya

EK-4. (devam) Resimler

Resim 33: Taşlıca Köyü Gelin Kaya

Resim 34: Sığircık Suyu”nun Cami İçindeki Dış Görünüşü

Resim 35: Sığircık Suyu Kuyusu

EK-4. (devam) Resimler

Resim 36: Şeyh Ali Semerkandî 'ye ait Sacayağı

Resim 37: Sacayağı bulunduktan sonra incelenme anı.(<http://www.seyhalisemerkandi.com>
Erisim:17.05.2019)

EK-4. (devam) Resimler

Resim 38: Taşlıca Köyünde bulunan Oruç Baba Türbesi Dış Görünüş

Resim 39: Oruç Baba Türbesi İç Görünüş

EK-4. (devam) Resimler

Resim 40: Şeyh Yunus Bin Ahmet Kuzvirani Türbesi Dış Görünüş

Resim 41: Şeyh Yunus Hayatını Konu Alan Fatma Taşçı Çalışması

EK-4. (devam) Resimler

Resim 42: Şeyh Yunus Sandukası

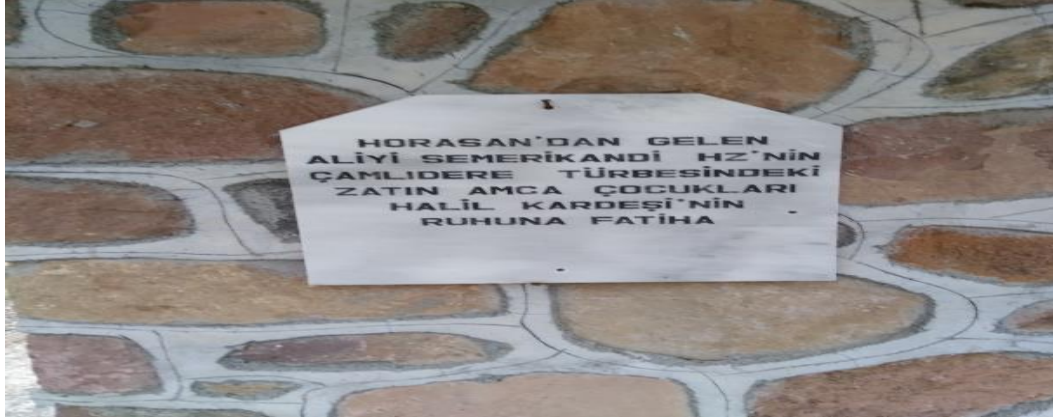

Resim 43: Şeyh Yunus Dede Türbesindeki Ağaç

Resim 44: İncik Sultan Türbesi İç Görünüş

EK-4. (devam) Resimler

Resim 45: Bardakçılar Mahallesiindeki Sara Türbesi Girişindeki Yazı

Resim 46: Sara Türbesi İç Görünüş

Resim 47: Kaynak Kişi Bilal Ünal Bardakçılar'da Bulunan Sara Türbesi'nde Dua Ederken

EK-4. (devam) Resimler

Resim 48: Kavaközü Köyü Tepe Yatırı

Resim 49: Kavaközü Köyü Tepe Yatırı'ndaki Dilek Ağacı

EK-4. (devam) Resimler

Resim 50: Kızılcahamam Merkezde Bulunan Dilek Tepesi

Resim 51: Dilek Tepesi Yağmur Duası Yapılan Alan

Resim 52: Dilek Tepesinde Ağaçlara Çaput Bağlama Geleneği

EK-4. (devam) Resimler

Resim 53: Kırmızı Ebe Türbesi Dış Görünüşü

Resim 54: Kırmızı Ebe Efsanesi Efsanesinin Yer Anlatıldığı Yazı

Resim 55: Kırmızı Ebe Türbesi Sandukası

EK-4. (devam) Resimler

Resim 56: Anadolu Efsanesinde Yer Alan Ayrın Taşı

Resim 57: Çeştepe Mevki Şeker Suyu 1. Çeşme

Resim 58: Çeştepe Mevki Şeker Suyu 2. Çeşme 'de Kaynak Kişiler: Hasan Yıldırım, Yusuf Ziya Ertürk, Y. Ziya Ertürk'ün Arkadaşı (soldan sağa)

EK-4. (devam) Resimler

Resim 59: Kaynak Kişi Hasan Yıldırım Şeker Suyu'nu anlatırken

Resim 60: Aşağıçanlı Köyü'nde Bulunan Şeker Suyu Çeşmesi

EK-4. (devam) Resimler

Resim 61: Alpagut Çeşmesi (Taş Düşürme Suyu)

Resim 62: Alpagut Çeşmesi Kitabesi

EK-4. (devam) Resimler

Resim 63: Dalak Suyu eşmesi Eski Yeri

Resim 64: Kaynak Kişı Durmuş Tercan Dalak Suyunu Doldururken

EK-4. (devam) Resimler

Resim 65: Dalak Suyu Mevki Yağmur Duası Çalılıkları ve Asırlık Ağaç

Resim 66: Dede Çamı Anlatısındaki Yön Taşı

EK-4. (devam) Resimler

Resim 67: Dalak Ocağı ve Kaynak Kişiler: Mehmet Tosun/Hatice Tosun/ Nazmi Yılmaz(soldan-sağa)

Resim 68: Kaynak Kişiler : Bilal Ünal/Orhan Bey.(Soldan-Sağa)

EK-4. (devam) Resimler

Resim 69: Kaynak Kişi Veysel Üzmez

Resim 70: Kaynak Kişi Mehmet Kuzuca

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : DİREN, Akif
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 1990 Yozgat
Medeni hali : Evli
Telefon : 05416810561
e-mail : akifdiren@gmail.com

Eğitim

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi	Devam Ediyor
Lisans	Celal Bayar Üniversitesi	2014

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2015	Sağlık Bakanlığı	Danışman

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

1. Diren, A. (2019). *Kızılcahamam İlçesinde Şifalı Sular: Sığircık Suyu Örneği*. USBİK 2019 Nevşehir II. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Nevşehir. 901-1001.
2. Diren, A. (2015). *Kitab-ı Yar*, Ankara: Serüven Kitap Yayınevi.

Hobiler

Ahşap oymacılığı, doğa yürüyüşleri, evcil hayvan bakıcılığı, deneme yazarlığı vb.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

